

**MUZEUL
CÂMPULUNG
MUSCEL**

**REVISTA
DE
ISTORIE
A
MUSCELULUI**

STUDII ȘI COMUNICĂRI

* * * *

* * *

**CÂMPULUNG
MUSCEL**

**EDITURA NUMMUS
BUCUREȘTI 2003**

**MUZEUL
CÂMPULUNG
MUSCEL**

**REVISTA
DE
ISTORIE
A
MUSCELULUI
STUDII ȘI COMUNICĂRI**

* * * *

* * *

**CÂMPULUNG
MUSCEL**

**EDITURA NUMMUS
BUCUREȘTI 2003**

MUZEUL MUNICIPAL CÂMPULUNG MUSCEL
Analele Muzeului Municipal Câmpulung Muscel

Lucrare editată de Ministerul Culturii și Cultelor și Muzeul Municipal Câmpulung Muscel.

Coordonator: prof. univ.dr. *Ștefan Trâmbaciu*

Procesare computerizată: *Ruxandra Munteanu*

ISBN: 973-8202-66-3

CUPRINS

Ștefan TRÂMBACIU – <i>Cuvânt înainte</i>	5
Mihai Ion GORGOI – <i>Muzeografie argeșeană în contextul muzeografiei naționale (I)</i>	7
Dragoș MĂNDESCU – <i>Repertoriul descoperirilor de factură celtică din județul Argeș</i>	11
Ion BATALLI – <i>Radu Negru – Personaj istoric real venit din legendă</i>	17
Gheorghe I. CANTACUZINO, Maria Venera RĂDULESCU, Ștefan TRÂMBACIU – <i>Cercetări arheologice la Câmpulung – 2001</i>	25
Carmen OPRESCU – <i>Propunere pentru o metodologie a analizării și înregistrării evoluției istorice a orașelor</i>	39
Spiridon CRISTOCEA, Romeo MASCHIO, Teodor CIOFLAN – <i>Vechile biserici din Gorganu, comuna Călinești, județul Argeș</i>	47
Cristache GHEORGHE, Petre GHEORGHE – <i>Scrisoarea lui Neacșu din Câmpulung, document informativ, politic și militar de epocă</i>	51
Aurică SMARANDA – <i>Biserica Bradu, monument de cult dispărut din Câmpulung Muscel</i>	55
Claudiu NEAGOE – <i>Școala de la Biserica Domnească din Câmpulung – o existență controversată</i>	59
Veronica TAMAȘ – <i>Informații arhivistice din perioada 1681-1823 privind Câmpulungul Muscel în colecția „Documentele Vâlcii”</i>	63
Corneliu TAMAȘ – <i>Mocanii din Rumânești, județul Muscel și furtul unor cai în 1780 de către țigani</i>	69
Eugen TEODORESCU – <i>George Enescu – 120 de ani de la naștere</i>	73

Claudiu NEAGOE – <i>Câmpulung în vremea „zaverii” de la 1821</i>	79
Constantin ȘERBAN – <i>Câteva documente inedite privind spitalul și prima farmacie din Câmpulung Muscel</i>	83
Cristache GHEORGHE – <i>Luptele din zona Rucăr-Câmpulung în octombrie-noiembrie 1916, o pagină de istorie militară românească</i>	97
Donia-Felicia POȘTOACĂ – <i>Învățămintul după 1900 în localitatea Schitu-Golești</i>	103
Valeriu Florin DOBRINESCU – <i>Două scrisori inedite ale lui George Oprescu</i>	111
Ioan PRAOVEANU – <i>Târgurile „de țară” de la Bran</i>	115
Adrian SĂVOIU – <i>Doi prieteni: Ion Barbu și Mihai Moșandrei</i>	119
Sevastian TUDOR – <i>Profesori și elevi. Recrutare și mod de viață</i>	125
Adrian SĂVOIU – <i>O ctitorie regală. Școala normală „Carol I” (1867)</i>	149
Rudi RĂZVAN – <i>Ion Hurdubețiu – eminent istoric câmpulungean</i>	155
Aurică SMARANDA – <i>Maiorul Emilian Paveliu, un erou, un nume</i>	161
Aurică SMARANDA, Aristide BUDEANU – <i>Profesorul Gheorghe Popescu, maistrul cioplitor în piatră</i>	163
Aurică SMARANDA – <i>Școala comercială din Câmpulung Muscel – condiții și necesitatea înființării</i>	165
Doina ȘECLĂMAN – <i>Studiul unor fragmente ceramice cu nisip aurifer Gumelnița, șantier Bucșani</i>	169
Ileana-Ildiko ZAHARIADE – <i>Restaurarea unui ulcior cu toartă</i>	171
Ștefania DĂNĂILĂ – <i>Redarea valorilor de patrimoniu în circuitul cultural – Icoana cu față dublă, secolul al XVI-lea</i>	175
Donia POȘTOACĂ – <i>Rolul laboratoarelor de restaurare și conservare și importanța lor</i>	177
Reghina Lăcrămioara MĂCEȘANU – <i>Organizarea depozitului de botanică al secției de științele naturii din cadrul Muzeul Județean Argeș</i>	181
Nicoleta PASCU, Mariana DUBAȘ – <i>Măsuri de prevenire și combatere a biodegradării la lemn, în colecțiile complexului muzeal Golești</i>	187

CUVÂNT ÎNAINTE

Cu prezenta apariție continuăm editarea seriei REVISTA DE ISTORIE A MUSCELULUI care a ajuns la volumul VII. Volumul însumează comunicările celor implicați în cercetarea istoriei zonei muscelului prezentate în cadrul manifestărilor culturale științifice din octombrie 2001. Bogatul volum de informații acoperă o multitudine de segmente ale vieții muscelene și rămâne la dispoziția generațiilor viitoare pentru o corectă interpretare a istoriei acestei zone de început a civilizației societății românești.

Apariția acestui volum nu ar fi fost posibilă fără contribuția Ministerului Culturii și Cultelor care a sprijinit financiar organizarea simpozionului și editarea prezentului volum. Participarea directă a prof. Mihai Gorgoi, director în ministerul susmenționat, a asigurat o valență suplimentară acestei manifestări.

Un rol aparte în organizarea simpozionului susmenționat l-a avut conducerea administrativă a orașului Câmpulung și în special primarul George Bălan care s-a implicat direct în organizarea simpozionului. Strădaniilor acestora se datorează depășirea tuturor problemelor inerente organizării unei astfel de manifestări.

Nu trebuie trecut cu vederea aportul Direcției Județene de Cultură Argeș care, dincolo de sprijinul financiar, a fost prezentă prin participarea unor nume marcante din domeniul istoriei.

Tuturor acestora le prezentăm mulțumirile noastre.

DIRECTOR

prof.univ.dr. Ștefan Trâmbaciu

MUZEOGRAFIE ARGEȘEANĂ ÎN CONTEXTUL MUZEOGRAFIEI NAȚIONALE (I)

Mihai Ion GORGOI

Începutul mileniului al III-lea și al secolului al XXI-lea au găsit muzeografia românească într-o perioadă de profunde transformări legate atât de modul de organizare a activităților specifice unei instituții de profil, cât și de acela de abordare, organizare și valorificare a expozițiilor muzeale.

După aproape jumătate de secol de frământări, de realizări, dar și de insuccese, muzeele românești încep, încă din anul 1990, să intre într-o etapă de transformări, de reorganizări și reasezări structurale, conceptuale și expoziționale. Mulți dintre cei care, cu sacrificii, au menținut la un înalt nivel „ștacheta“, se retrag, fie la pensie, fie în învățământ (în cele mai dese cazuri în cel universitar, care, la rândul său, cunoaște depline transformări), sau în posturi mai bine remunerate.

Lipsa de preocupare a celor care diriguiesc treburile țării, a unor parlamentari plecați chiar din rândurile muzeografilor, a dus la menținerea unor salarii scăzute, sub nivelul decenței pe care o impunea munca științifică de valorificare și păstrare a patrimoniului cultural național.

Din anul 1990 și până în prezent (2002), în fiecare legislatură, în Parlamentul României au fost aleși cel puțin doi senatori sau deputați care, până atunci, își desfășuraseră activitatea în „cenușăresele“ culturii românești, cum sunt considerate muzeele. Din păcate, aceștia au uitat propriile neajunsuri și sacrificii făcute, și-au uitat colegii și instituțiile de unde plecaseră, ba chiar mai mult, au uitat că peste un timp se vor întoarce acolo unde, atunci când puteau, trebuiau să asigure condiții decente de activitate.

Una dintre cele mai grele lovituri date patrimoniului cultural național a fost abrogarea Legii din 1974 care, desigur, deși depășită, reușise până atunci să pună o oarecare ordine în acest domeniu. Lipsa unei legi a patrimoniului cultural național în perioada 1990-2000 (patrimoniul mobil) și 2001 (patrimoniul imobil) a dus automat la dezorganizarea activității din acest domeniu și la pierderea, prin trecerea frauduloasă peste granițele țării, a unei însemnate catități.

Încercările de acoperire legislativă din anii 1992 și 1994-1995 nu au reușit să facă ordine într-o zonă în care economia de piață își impunea propriile legi. Mii de obiecte de patrimoniu industrial, tehnic, de artă și arheologic, etnografic, de cult sau numismatic au

fost vândute în micile sau marile colecții ale lumii fără ca noi să putem avea o evidență clară în acest sens. Degeaba specialiștii din muzee își exprimau dtrigătul de durere și necaz; nu-i auzea nimeni. Desele schimbări de formule din fruntea Ministerului Culturii – devenit în anul 2000 Ministerul Culturii și Cultelor – mai ales între anii 1990-1997, au dus și la dese schimbări ale echipelor aflate la conducerea direcțiilor de specialitate ale ministerului: Direcția Muzee și Colecții, Direcția Monumentelor Istorice, Direcția Generală a Patrimoniului Cultural Național. Aceste schimbări s-au răsfrânt și asupra instituțiilor din teritoriu, în special la Inspectoratele Județene pentru Cultură.

Amestecul evident al politicianilor în zona culturii s-a manifestat și la instituțiile muzeale. Doar până în anul 1996 nu au fost făcute schimbări de natură politică; în perioada 1997-2000 la mai multe muzee mari și mijlocii puterea de atunci și-a impus oamenii, aceștia având o singură calitate importantă, și anume apartenența politică. Ajung astfel directori de muzee persoane care, până atunci nu aveau activitate în acest domeniu, decât, eventual, una „paralelă“, toate acestea ducând și la degradarea unor activități.

Legea Patrimoniului Cultural Național Mobil apărută în anul 2000, căreia trebuie neapărat să i se facă unele amendamente, a adus un oarecare sufle de ușurare în rândul muzeografilor.

Există o bază legală a activității, dar există, în același timp, și o mare încurcătură. Oficiile Județene pentru Patrimoniul Cultural Național, care funcționau pe lângă marile muzee din zonă, au fost comansate cu fostele Inspectorate Județene pentru Cultură și transformate împreună în actualele Direcții Județene pentru Cultură, Culte și Patrimoniul Cultural Național. Dacă pe lângă muzee, unde erau specialiști, baze de date și chiar baza materială necesară acestor oficii care funcționau bine, la ora actuală ele au pierdut, în mare măsură, și specialiștii, și baza de date. Noile instituții publice realizate răspund astfel cu mare greutate responsabilităților care le revin prin lege. Regândirea schemei de încadrare a acestor direcții județene și reorientarea salarială pot duce împreună la rezolvarea cazului.

Poate o lege a muzeelor va rezolva multe din problemele existente. Muzeograful român are nevoie de o bază legală în desfășurarea activității sale. Speranțe sunt. Parlamentul României a primit deja un proiect de lege și, probabil în scurt timp, aceasta va fi aprobată și promulgată.

Alături de muzeele din țară, și muzeele județului Argeș au simțit transformările existente.

Argeșul și Muscelul, zone încărcate de istorie și legende, unde natura a fost damică cu peisaje de o frumusețe rar întâlnită, au în cuprinsul lor patru mari muzee, dintre care două de importanță cel puțin națională și două depășesc cu mult valoarea unor muzee de rang județean.

În această zonă există un muzeu de importanță națională, care, prin tematica sa este și european. Complexul Muzeal Golești are în structura sa secția de istorie în care este prezentat rolul și locul familiei de boieri progresiști care au fost Goleștii în istoria și cultura națională, conacul Goleștilor, clădire ctitorită în anul 1640, secția de etnografie a

județului Argeș și Muzeul Viticulturii și Pomiculturii din România, muzeu în aer liber, unde sunt reprezentate gospodăriile viticole și pomicole din toate județele țării.

După acest mare complex muzeal, un loc aparte îl are Muzeul Județean Argeș, de asemenea un muzeu mare și complex, cu o secție de istorie și arheologie, secție de științele naturii – ecologie (prima din țară de acest fel), secție de artă și secție de artă naivă, la care se mai adaugă expoziții memoriale în diferite zone ale județului.

Muzeul Municipal Câmpulung Muscel are în componența sa două mari secții expoziționale: secția de arheologie și istorie și secția de etnografie, la care se mai adaugă colecții importante de artă, de științele naturii și memorialistică.

Un alt mare muzeu ca patrimoniu și activitate științifică desfășurată este și cel din Municipiul Curtea de Argeș. Muzeul municipal de aici are o frumoasă secție de arheologie și istorie, o bogată colecție etnografică expusă în casa Noroceca, la care se adaugă colecția de artă și memoriale.

Însumate, toate cele patru mari muzee ale județului Argeș ocupă un loc de frunte în ierarhia muzeelor românești. Din acest punct de vedere, în această zonă s-au creat muzee unanim recunoscute și s-a constituit o școală muzeografică care a dat muzeografiei naționale nume de rezonanță care au fost și sunt implicate în bunul mers și dezvoltarea acesteia.

Va urma...

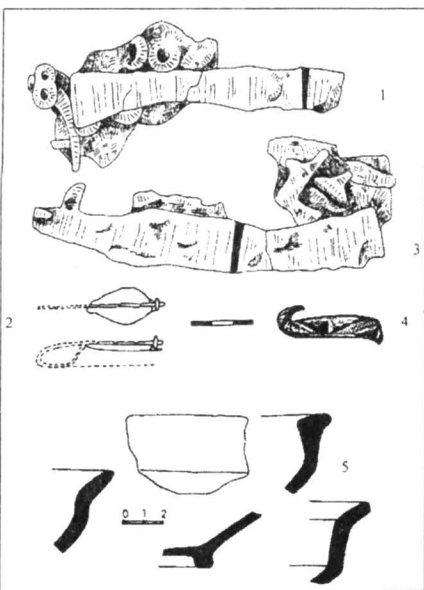

REPERTORIUL DESCOPERIRILOR DE FACTURĂ CELTICĂ DIN JUDEȚUL ARGHEȘ

Dragoș MĂNDESCU

Prezența pieselor celtice la sud de Carpați poate fi caracterizată drept excepțională, apariții cu caracter sporadic (exceptând, desigur, nucleul Padea-Panagjurski Kolonii¹ răspândit și în sudul Olteniei). Cu trei decenii în urmă, o privire de ansamblu asupra descoperirilor celtice din România releva doar două-trei puncte cu astfel de descoperiri în Oltenia (fără a include aici grupul P.-P.K.) și cinci-șase puncte în Muntenia². A fost realizată și o discuție asupra problematicii acestor rare descoperiri celtice la sud de Carpați³. În momentul de față, însă, dispunem de un număr sensibil crescut de descoperiri din acest spațiu, situația necesitând o nouă analizare și interpretare. În cele ce urmează prezentăm, strânse la un loc, toate descoperirile de factură celtică din județul Argeș, în ordinea alfabetică a siturilor din care provin.

1. Cepari – „Toplița“, Com. Cepari. Pe malul stâng al Topologului, între 1974 și 1976, au fost cercetați prin săpături arheologice nouă tumuli din grupul de 11 din Hallstatt-ul târziu. În apropierea tumulilor nr. 8 și nr. 9 au fost descoperite 3 morminte de incinerare în groapă (*Brandgrubengrab*) de epocă Latene (M1 și M2 lângă tumulul nr. 8 și M3 lângă tumulul nr. 9)⁴.

În apropierea tumulilor nr. 8 și nr. 9 au fost descoperite 3 morminte de incinerare în groapă (*Brandgrubengrab*) de epocă Latene (M1 și M2 lângă tumulul nr. 8 și M3 lângă tumulul nr. 9)⁴.

1. M1. 1. Lama unui cuțit mare de fier, deformată (fig. 1/1);

1. M1. 2. Probabil fragmente de piese de harnașament, trecute prin foc, deformat;

1. M1. 3. Fragmente dintr-o brățară de sticlă albastră;

1. M1. 4. O perlă de sticlă albastră, deformată;

Fig. 1. Căpări - „Toplița“.

1. 3 piese de harnașament și un cuțit, toate trecute prin foc;
2. fibulă de tip Orlea-Maglavit;
3. fragment dintr-o brățară de sticlă albastră;
4. fragmente ceramice (1, 3: fier; 2: bronz). După E. Popescu și Al. Vulpe.

1. M1. 5. Fragment din arcul unei fibule de bronz⁵ (fig. 1/2). Fibula este de tip Orlea-Maglavit. Concentrat la Dunăre, în N-V Bulgariei, în zona Porților de Fier și în Oltenia, acest tip e specific grupului P.-P.K.⁶ Un exemplar mai nordic a fost descoperit la Poiana (jud. Galați)⁷. Arcul e rombic-ovoidal, piciorul (ornat sub forma unei spirale) se îndoaie devenind paralel cu arcul, însă rămâne liber. Resortul e format din 3+3 spire, deci o schemă de construcție Latène B. În cazul acestui tip avem de a face cu un „retardism tipologic“, fiind datat la sfârșitul Latène C – începutul Latène D, în a doua jumătate/sfârșitul sec. II – prima jumătate a sec. I a. Chr. „Conservatorismul“ acestei fibule poate fi explicat prin circumstanțele specifice ce caracterizează regiunile periferice cercului cultural celtic. Populațiile din aceste regiuni nu sunt în măsură să se conformeze în mod egal tuturor schimbărilor tipologice dictate de centrele celtice. Astfel, acest tip de fibulă bazat pe modelul celtic are o dezvoltare locală și reprezintă o expresie autonomă⁸. Acestei opinii plauzibile ce-i aparține lui P. Popovic, i se adaugă cea a lui Vl. Zirra care vorbea de o pătrundere a scordiscilor în centrul Olteniei la sfârșitul sec. II a. Chr., zonă în care aceștia se dovedesc sensibili la influențele locale, această fibulă executată după o schemă ce nu mai era la modă nefiind altceva decât o consecință a influențelor respective⁹.

1. M2. 1. Piese din fier, printre care se distinge un cuțit mare (fig. 1/3), trecute prin foc și deformate;

1. M2. 2. Un fragment deformat dintr-o brățară de sticlă albastră¹⁰ (fig. 1/4).

1. M2. 3. Fragmente ceramice la roată, de culoare gri, și un alt fragment, brun, cu *Standring* (fig. 1/5).

1. M3. Câteva oase calcinate și cioburi atipice pot marca un mormânt ce se leagă probabil de cele două prezentate mai sus.

2. Cetățeni, Com. Cetățeni. În stilul getic de epocă Latène a fost descoperită o fibulă de bronz¹¹, din sârmă cu secțiune rotundă. Arcul este ornamentat printr-o răsucire în formă de 8, dispusă transversal. Resortul este format din 2+2 spire, coarda exterioră. Lungimea = 9 cm. Campania 1962, secțiunea 15. Se păstrează în Muzeul Câmpulung (fig. 2).

Tipul de fibulă cu arcul îndoit în formă de 8 are o frecvență foarte redusă pe teritoriul Daciei, alături de piesa de la Cetățeni figurând încă două: una în necropola celtică de la Ciumești (M 5)¹² și cealaltă în necropola getică de la Zimnice (C 10 M 55)¹³. *Au analogii numeroase în spațiul nordic-italic¹⁴ și morav¹⁵. Pentru datarea acestui tip, un rol important îl are moneda de la Antigonos Gonatas (177-137 a.Chr.) descoperită la Cetățeni în același strat cu fibula¹⁶ (nu însă în complex închis). Deși de schemă Latène B, acest tip de fibulă tinde spre o încadrare în subfaza Latène C1¹⁷, ceea ce corespunde sfârșitul sec. al III-lea a. Chr. – primei jumătăți a sec. al II-lea a. Chr.*

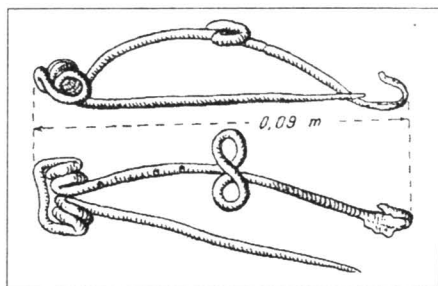

Fig. 2. Cetățeni. Fibulă cu arcul îndoit în formă de opt (bronz). După Fl. Mârțu

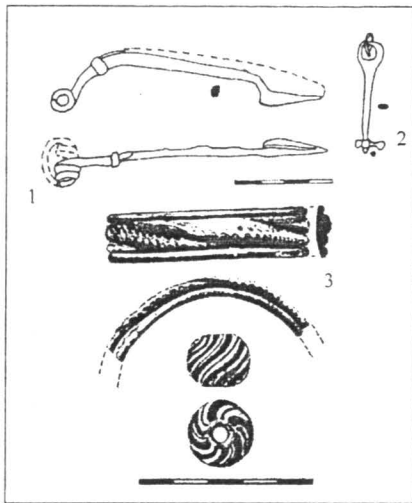

Fig. 3. Conțești „Lacul lui Bârcă”.
1. fibulă; 2. pandantiv; 3. brățară și perlă de sticlă
(1-2 bronz). După Al. Vulpe și E. Popescu.

3. Conțești – „Lacul lui Bârcă”, Com. Davidești. Printre artefactele descoperite în săpătura arheologică din 1973 în zona locului de cult din punctul „Lacul lui Bârcă” sunt prezente și câteva piese de factură celtică: o fibulă, un pandantiv și un fragment de brățară din sticlă colorată¹⁸.

3.1. Fibulă de fier fragmentară. Se mai păstrează arcu, portagrafa și două spire ale resortului. Lungimea = 9,7 cm. Muzeul Județean Argeș Pitești, I.V. 1160 (fig. 3/1). Este de schemă Latène mijlocie, însă cu un aspect tardiv, derivat din tipul Kostrzevski B. Cronologic, se plasează la sfârșitul Latène C2 – începutul Latène D1¹⁹.

3.2. Pandantiv de bronz. Lungimea = 4,2 cm. Muzeul Județean Argeș Pitești, I.V. 1076 (fig. 3/2). Făcea parte dintr-o garnitură ornamentală de centură-lanț. Piese întregi, destul de bine păstrate, au fost descoperite, în mediul pur celtic, de exemplu în

necropola de la Münsingen, în mormintele din faza finală a acesteia (începutul Latène C2)²⁰. În lumea celtică, centura-lanț era o piesă specifică portului feminin, așa cum rezultă și din necropola de la Pișcolt.

3.3. Brățară fragmentară. Din sticlă albastră, ornamentată cu o linie galbenă în zig-zag, în relief. La margini, câte o dungă albă. Lungimea = 5,8 cm. Muzeul Județean Argeș Pitești, I.V. 1077 (Fig. 3/3). Este o podoabă specifică pentru Europa centrală, unde ar trebui localizat și centrul de fabricație, însă aria de răspândire este relativ întinsă, inclusiv pe cursul sârbesc al Dunării, în zona scordiscă. Sunt datate începând cu sec. II a. Chr. (Latène C2)²¹.

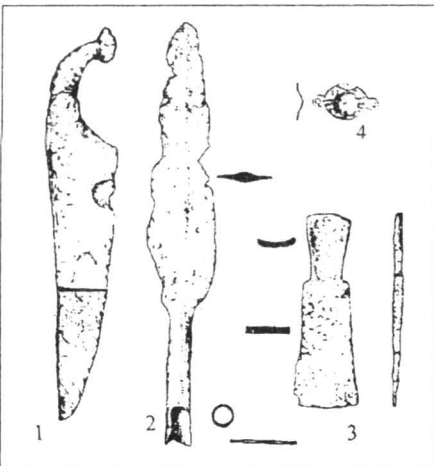

Fig. 4. Davidești „Dealul lui Mădăran”. 1. cuțit de luptă;
2. vârf de lance; 3. topor; 4. aplică
(1-3 fier; 4 bronz). După Al. Vulpe și E. Popescu.

4. Davidești – „Dealul lui Mădăran”, Com. Davidești. În 1970 au fost descoperite întâmplător un vârf de lance și un cuțit de luptă, anul următor executându-se un sondaj arheologic în jurul punctului de descoperire a pieselor amintite. Au rezultat fragmente ceramice corodate, lucrate cu mâna (?), un topor de fier semifabricat și o aplică de bronz. Nimic nu se afla *in situ*²². Punctul se află la cca. 2 km nord de „Lacul lui Bârcă”. Este puțin probabil ca descoperirea să marcheze un mormânt²³, chiar și de incinerare, cât mai curând avem de a face cu o situație asemeni celei de la Lozna, de depunere intenționată, cu caracter cultic, a unor piese provenind probabil din prăzi de război.

4.1. Vârf de lance de fier. Lungimea = 31 cm. Nervură mediană puțin vizibilă. Muzeul Județean Argeș Pitești, I.V. 1080 (fig. 4/2).

Acest tip de lance se întâlnește din Latène C1 până la începutul Latène C2, piese asemănătoare fiind descoperite la Pișcolt²⁴, Aiud, Papiu Ilarian²⁵.

4.2. Cuțit mare (*Hiebmesser*) de fier. Lungimea = 29 cm, lățimea maximă (la baza lamei) = 5 cm. Muzeul Județean Argeș Pitești, I.V. 1081 (fig. 4/1).

Analogiile acestei piese sunt încadrate cronologic în Latène C1 și trecerea spre Latène C2, deci prima parte și mijlocul Latène-ului mijlociu: Pișcolt²⁶, Aradul Nou, Aiud, Sind²⁷.

4.3. Topor de fier²⁸. Piesă semifabricată. Lungimea = 14,5 cm, lățimea = 3,2 cm. Descoperită în săpătura din 1971. Păstrat în colecția Muzeului Argeș Pitești, I.V. 1082 (fig. 4/3).

Piese semifabricate de fier au mai fost descoperite la Oniceni²⁹ și Negri³⁰, de proveniență celtică de la Dunărea mijlocie, date la sfârșitul Latène C, după mijlocul sec. al II-lea a. Chr.³¹ Ca analogii pot figura topoarele din depunerea cu caracter cultic de la Lozna, sfârșitul sec. al II-lea/începutul sec. I a. Chr.³², iar în mediul celtic din Slovacia vestică, în așezarea de la Plavecké Pohradie, topoare identice, de fier, au fost descoperite în două depozite, alături de unelte și arme³³.

4.4. Aplică de bronz. Lungimea = 4,5 cm, lățimea maximă = 2,5 cm. Muzeul Județean Argeș Pitești, I.V. 1068 (fig. 4/4). Nu dispunem de analogii foarte exacte, poate doar cea de la Turda³⁴, însă piese de aceeași factură au fost descoperite la Valea lui Mihai și Vețel³⁵, datând de la mijlocul Latène-ului C (trecerea Latène C1/ Latène C2).

*

Aceste descoperiri, cu un caracter izolat, nu atestă existența unui habitat latènian (cu sensul de „celtic, inclus cercului cultural celtic“) propriu-zis în această zonă. Descoperite într-o așezare autohtonă cunoscută drept centru comercial, de schimb, în apropierea munților, fibula de factură celtică de la Cetățeni poate fi considerată un import din mediul celtic transilvan, ajuns aici pe calea comerțului. În privința pieselor del Conțești – „Lacul lui Bârcă“, dar mai ales Davidești – „Dealul lui Mădăran“, caracterul ritualic, de ordin sacru al complexelor din care provin pare destul de plauzibil. Sunt depuneri voluntare, fără intenția de a fi recuperate ulterior, probabil ofrande dedicate zeităților (a se compara cu situația de la Lozna). Piese în discuție, de producție celtică, au putut fi procurate tot pe calea comercială, însă tot atât de bine – și mai ales în cazul de față nu trebuie exclusă această posibilitate – pot proveni din prăzi de război în urma unor incursiuni de jaf victorioase. Situația de la Cepară – „Toplița“ constituie un aspect deosebit, diferit de cele prezentate mai sus. Ritul (incinerare), elementele de ritual (oasele incinerate, împreună cu inventarul depuse direct în groapă, groapa circulară, inventarul trecut prin foc, armele – piesele metalice – deformate, contorsionate, trecute prin foc), precum și inventarul (foarte probabil arme și piese de harnașament, fibula de tip Orlea-Maglavit) sunt identice cu cele specifice grupului P.-P.K.³⁶ Aceste observații ne îndreptătesc să considerăm Cepară o prezență insolită estică (excentrică) a unui complex aparținând faciesului P.-P.K., complex „rupt“ de nucleul său dunărean.

THE REPERTOIRE OF THE CELTIC FINDS FROM THE ARGEȘ COUNTY

Abstract

On the Argeș county territory has been discovered more celtic finds in four sites: 1. Cepari-„Toplița“ (three graves of type *Brandgrübengrab*, specific to the cultural area Padea-Panagjurski Kolonii, with the funeral inventory done by harness pieces, blue glass adornments, a fibula Orlea-Maglavit type, on iron knife); 2. Cetățeni (a fibula with eight-like bow); 3. Coțești-„Lacul lui Bârcă“ (a Kostrzewski B fibula type, an pendant and a blue glass bracelet); 3. Davidești-„Dealul lui Mădăran“ (an iron spear point, an iron axe, an iron knife *Hiebmesser* type, and a bronze wear accessory, composing a deliberate sediment, maybe).

Caption of the figures

Fig. 1. Cepari-„Toplița“. 1, 3 harness pieces and a knife, burned; 2 Orlea-Maglavit fibula type; 4 fragment of blue glass bracelet; 5 fragments of clay pottery (1, 3: iron, 2: bronze).

Fig. 2. Cetățeni. Fibula (bronze).

Fig. 3. Coțești – „Lacul lui Bârcă“. 1 fibula; 2 pendant; 3 blue glass bracelet (1-2: bronze).

Fig. 4. Davidești – „Dealul lui Mădăran“. 1 knife; 2 spear point; 3 axe; 4 wear accessory (1-3: iron, 4: bronze).

NOTE:

1. Pentru economie de spațiu, în referirile ulterioare vom folosi prescurtarea P.-P.K.
2. Vl. Zirra, *Beiträge zur Kenntnis des Keltischen Latènein Rumänien*, în „Dacia, N.S.“ 15, 1971, fig. 21.
3. Idem, *Le probleme des Celtes dans l'espace du Bas - Danube*, în „Thraco - Dacia“ 1, 1976, p. 175-182.
4. E. Popescu și A. Vulpe, *Nouvelles découvertes du tyoe Ferigile*, în „Dacia, N.S.“ 26, 1985, p. 90-91 și 113 și fig. 7 D/9-11; 8.
5. *Ibidem*, p. 90, fig. 8/2 (în text: „un fragment du ressort d'une fibule en bronze“, însă ceea ce apare în desenul de la fig. 8/2 este arcul și nu resortul fibulei).
6. A. Rustoiu, *Fibulele din Dacia preromană (sec. II î.e.n. - I e.n.)*, Bibliotheca Thracologica 22, București, 1997, p. 38, tipul 4.
7. S. Teodor și S. Țău, *Obiecte de port și de podoabă din așezarea geto-dacică de la Poiana, Jud. Galați (I). Fibule*, în „Arheologia Moldovei“ 19, 1996, p. 61 și fig. 3/9.
8. P. Popovic, *Fibule tipa „Orlea - Maglavit“*, în „Zbornik Narodnog Muzeija Beograd“ 14, 1991, 1, p. 324.
9. Vl. Zirra, *op. cit.*, p. 181.
10. E. Popescu și A. Vulpe, *op. cit.*, p. 90 și fig. 8/4.
11. Fl. Mîrțu, *O fibulă de tip celtic și o monedă macedoneană cu Antigona Gonatas, descoperită la Cetățeni Muscel*, în „SCIV“, 16, 1965, p. 571-574 și fig. 1.
12. Vl. Zirra, *Un cimitir celtic în nord-vestul României. Ciumești I*, București, 1967, p. 16 și fig. 6/24.
13. A. D. Alexandrescu, *La necropole gète de Zimnicea*, în „Dacia, N.S.“ 24, 1980, p. 27 și fig. 49/3.
14. A. M. Adam, *Le fibule di tipo celtico nel Trentino*, Trento, 1996, Tipul XVI a.
15. J. Filip, *Keltove ve Stredni Evrope*, Praga, 1956, p. 524 și fig. 30/2.

16. Fl. Mîrțu, *op. cit.*, p. 572 și fig. 2.
17. Vl. Zirra, *Beiträge...*, în „Dacia, N.S.“, 15, 1971, fig. 26/31; K. Horedt, *Interpretări arheologice II (I. Cu privire la datarea cimitirului de la Ciumești)*, în „SCIV“ 24, 1973, 4, p. 300 și fig. 1; M. Babeș, *Descoperiri funerare și semnificația lor în contextul culturii geto-dace clasice*, în „SCIVA“ 39, 1988, 1, p. 8 și nota 16.
18. A. Vulpe și E. Popescu, *Une contribution archéologique à l'étude de la religion des Géo-Daces*, în „Thraco – Dacica“ 1, 1976, p. 219 și fig. 5/1, 7; 6.
19. A. Rustoiu, *op. cit.*, p. 35, tip 2 b1 și fig. 18, 12, cu bibliografia.
20. F. R. Hodson, *The La Tène cemetery at Münsingen-Rain. Catalogue and relative chronology*, Acta Bernensia 5, Berna, 1968, p. 61 și pl. 73/M 164; 77/M 168; p. 65 și pl. 91/M 212; 123 (*Chronological table of diagnostic tombs*).
21. A. Vulpe și E. Popescu, *op. cit.*, p. 223 și nota 9, cu bibliografia.
22. *Ibidem*, p. 224 și fig. 8/1-4.
23. V. Sîrbu, *Credințe și practici funerare, religioase și magice în lumea geto-dacilor*, Biblioteca Istros 3, Galați, 1993, p. 77.
24. I. Nemeti, *op. cit.*, p. 97 și fig. 28/M 158.4.
25. Vl. Zirra, *op. cit.*, fig. 3/36-37; 16/23-24.
26. I. Nemeti, *Necropola Latène de la Pișcolt II*, în „Thraco-Dacica“ 10, 1989, p. 86 și fig. 9/M 135.3.
27. Vl. Zirra, *op. cit.*, fig. 1/16; 3/25; 16/21.
28. A. Vulpe și E. Popescu, *op. cit.*, p. 224 și fig. 8/4.
29. M. Babeș, *Récents découvertes de dépôts de lingots en fer protohistoriques faites en Roumanie*, în „Archeologike Rozhledy“ 22, 1970, 5, p. 608.
30. I. Antonescu, *Depozitul de obiecte de fier din comuna Negri-Bacău și implicațiile sale istorice*, în „Carpica“ 1, 1968, p. 189-197.
31. M. Babeș, *Dacii și bastarnii*, în „Memoria Antiquitatis“ 2, 1970, p. 232 și nota 65.
32. S. Teodor, *Das Werkzeugdepot von Lozna (Kr. Botosani)*, în „Dacia, N.S.“ 24, 1980, p. 137 și fig. 6/1, 3, nr. cat. 35-36.
33. J. Paulik, *Predbezne vysledky vyskumu keltského oppida v Plaveckom Podhradi*, în „Archeologike rozhledy“, 22, 1970, 5, p. 551 și pl. IV I/68; VII/68.
34. Vl. Zirra, *op. cit.*, fig. 16/11.
35. *Ibidem*, fig. 15/14; 3/15.
36. V. Sârbu, *op. cit.*, p. 77-79, pentru rit și ritual P.-P.K.

RADU NEGRU

PERSONAJ ISTORIC REAL VENIT DIN LEGENDĂ

(O nouă interpretare)

Ionel BATALLI

În evoluția sa, istoria țării noastre prezintă încă o serie de așa-numite „probleme deschise“ aflate în discuțiile și preocupările cercetătorilor (istorici și arheologi) care, pe baza unor descoperiri, în parte recente, se străduiesc să dea o nouă interpretare scrierilor anterioare sau să revină asupra lor, completându-le.

Analizând, cu maximum de obiectivitate, raportul cauză-efect, vom recunoaște că existența acestor „probleme deschise“, în parte enigme imposibil de rezolvat, sunt datorate, în mare măsură, dar nu determinant, de existența aceluia mileniu întunecat (secolele III-XIII), în care am fost condamnați, de vremuri potrivnice, să rămânem în afara istoriei scrise. Afirmția se referă la documentele interne.

Lipsa organizării statale a populației autohtone timp de secole în spațiul carpto-danubian, cauzată, în parte, este cazul s-o recunoaștem, de lipsa de unitate a numeroaselor obști locale, a determinat amânarea, mult prea mult, apariția documentelor oficiale interne, a actelor de cancelarie purtătoare de vești atât de necesare istoriei de început a evului mediu românesc.

Scurtele și lacunarele știri care ne-au parvenit provin din unele izvoare externe: cronici, însemnări de călătorie, narațiuni etc. în majoritatea lor bizantine, arabe, rusești ș.a., și se referă la ocupanții vremelnici ai acestor meleaguri, cu precădere la conflictele armate care au avut loc.

În ceea ce-i privește pe autohtoni: daco-romanii și urmașii acestora, românii, apar ocazional în documentele vremii și anume în legătură cu unele evenimente deosebite care amintesc de neamurile ce s-au perindat pe aici.

Drept urmare, penuria știrilor scrise a favorizat, inevitabil, apariția legendelor, a transmiterilor orale din generație în generație, a exagerărilor de tot felul și nu mai puțin a interpretărilor subiective, și de aici la deformarea adevărului istoric. Nu însă la anularea totală a lui, și aceasta pe considerentul că orice legendă venită din veacurile apuse conține, totuși, un sâmbure de adevăr; pornește de la „ceva“ existent la un moment dat, de la un fapt real.

Între aceste așa-numite „enigme“ ale istoriei noastre, din păcate nu puține ca număr, se află și aceea care se referă la una din personalitățile din veacul începutului de țară, și anume la legendarul Negru Vodă „descălecătorul“, tradiționalul întemeietor al Țării Românești.

Scopul mărturisit al prezentei comunicări îl constituie de fapt aducerea în discuție a unei noi interpretări, pe care mi-o asum, în legătură cu evenimentele istorice petrecute în teritoriul de la sud de lanțul Carpatic în acest sfârșit de veac XIII și începutul celui următor.

În cele ce urmează mă voi rezuma la o prezentare succintă a documentelor mai importante (interne și externe) care, prin conținutul lor, vin să susțină existența „enigmaticului” personaj istoric. Va urma o scurtă prezentare a istoriografiei românești (secolele XIX-XX) în legătură cu problema în discuție, pentru ca în final să aducem argumente, cât mai convingătoare, asupra noii interpretări privind evenimentele care au avut loc la nord și sud de Carpați și care au dus, în cele din urmă, la întemeierea Țării Românești.

Ce spun documentele

De la bun început trebuie menționat faptul că pentru primele veacuri ale evului mediu românesc (cu referire la spațiul de la sud de lanțul Carpatic) studierea documentelor oficiale de cancelarie, cât și a celor provenind din surse neoficiale (unele cronici de familie), acestea din urmă acceptate cu o oarecare doză de incertitudine pentru subiectivismul lor de către cercetători, munca de aflare a adevărului a constituit o misiune extrem de dificilă și plină de răspundere. Principalul impediment l-a constituit chiar letopisețele și cronicile mai vechi care nu menționează sursele de unde au preluat primele știri, dacă acestea provin din surse sigure (documente, hrisoave) sau din tradiția transmisă oral.

Punctul de plecare al investigațiilor privind-l pe „misteriosul” voievod îl constituie un hrisov datat 27 mai 1510, în care acesta apare cu numele său legendar Negru vodă, dar pentru faptul că actul respectiv este considerat ca provenind, cu certitudine, dintr-o cronică anterioară, care anume nu se precizează, asupra sa planează unele semne de întrebare și, de aici, inevitabilele controverse între istorici.

Cinci decenii mai târziu, din cancelaria domnitorului Alexandru II Mircea emana un număr de trei documente (acte de danie către mănăstirea Tismana) datate, primul 8 ianuarie 1569 – păstrat în original –, iar celelalte două din 28 aprilie 1576, în care apare pentru prima oară în acte oficiale numele lui Negru Vodă ca „întemeietor al Țării Românești”.

Reținem, din cele prezentate mai sus, ca și din cele cunoscute până în prezent, că pentru veacurile de început ale evului mediu românesc, de la sud și est de lanțul Carpatic, actele de cancelarie din veacurile XIV-XV sunt extrem de puține ca număr și sărace în conținut.

În secolele următoare (XVI-XVII) se constată, față de trecut, un număr incomparabil mai mare de documente, dar, în majoritatea lor, cu o exprimare greoaie, confuze adesea prin prezentarea unor date contradictorii sau pline de imaginație.

Dând, aparent, o tentă de certitudine asupra datelor prezentate, începând cu secolul al XVII-lea, în majoritatea actelor de cancelarie sau private numele întemeietorului, atunci când este amintit, apare sub forma Radu Negru Voievod, fără a fi menționată sursa provenienței cognomenului adăugat ulterior.

Totodată, în același veac, o serie de localități și cetăți feudale din vremuri de mult apuse, biserici și mănăstiri cu mult anterioare, din care unele cu ctitori bine precizați, sunt atribuite aceluiași voievod, mărinind confuzia.

În cele ce urmează vom aminti de un hrisov datat 13 noiembrie 1618 privind stingerea unui conflict iscat între marele stolnic Badea Boloșin și biserica domnească din Câmpulung Muscel privind dreptul de proprietate asupra satului Bădești. Dreptatea domnească s-a făcut în favoarea bisericii pe baza „cărții de danie“ din anul 1351-1352, deci un act autentic prin care satul îi fusese dăruit de „răposatul Io Nicolae Alexandru Voievod, fiul bătrânului Basarab Voievod, nepotul lui Radu Voievod Negru, acesta din urmă fiind considerat, în aceeași carte de danie, „întemeietorul și ziditorul“ bisericii din Câmpulung.

Față de cele mai sus prezentate vom menționa că voievodul Nicolae Alexandru nu putea fi decât strănepot sau nepot colateral al lui Radu Negru, știut fiind, dintr-o știre externă, că tatăl lui Basarab I a fost Togomer (Tihomir).

Revenind la ideea prezentării datelor probatorii referitoare la existența lui Negru Vodă, vom aminti pisană nouă pusă din porunca domnitorului Matei Basarab, în anul 1638, cu ocazia reclădirii noului lăcaș de închinăciune (mănăstirea Negru Vodă din Câmpulung), pisanie în care s-a reluat textul celei vechi – distrusă în mare parte și în care, ca de altfel și în cronică redactată în anul 1653 din porunca aceluiași domnitor – Matei Basarab –, „misteriosul personaj“ din acel sfârșit de veac XIII era considerat ca fiind descălecător venit aici „de dincolo“ (de peste munți – n.n.) cu mulțime de noroade și „a început a face țară nouă și a construi un număr de biserici și cetăți.“

Pentru a încheia acest capitol, al prezentării documentelor, vom include un număr de știri ce ne-au fost transmise peste veacuri prin scrierile unor călători și cronicari străini. Ele provin, desigur, din știrile culese de la localnici (tradiție orală) și din unele documente și cronici, necunoscute de noi în mare parte, de care au putut beneficia la vremea respectivă.

Astfel, spre sfârșitul veacului al XVI-lea, un număr de călători, între care eruditul Iacob Bougars (francez) și, în aceeași perioadă, germanul Baltazar Walther și maghiarul Istvanffy Nicolas, menționează existența unei cetăți ruinate „a lui Negru Vodă“ pe cursul superior al Dâmboviței. Un alt călător și cronicar totodată, raguzanul Giacomo Luccari, ne-a lăsat câteva știri mai importante despre „enigmaticul“ întemeietor al Țării Românești, ctitor de cetăți și lăcașuri de închinăciune, dând în același timp și un an al acestui început, anume 1310, an pe care unii istorici l-au considerat drept începutul de domnie a lui Basarab I.

Istoriografia românească (secolele XIX-XX) privitoare la personalitatea voievodului Radu Negru și la întemeierea Țării Românești.

După cum era firesc, având în vedere importanța pe care o reprezintă acest capitol de istorie, real act de naștere al uneia din provinciile sale istorice, cercetătorii și arheologii, specialiști în domeniu, au transformat problema aflată în discuție într-un câmp de bătălie cu încrucișări de ipoteze și presupuneri, dar fără a ajunge, cel puțin până-n prezent, la un numitor comun.

Dar ce spun istoricii?

B.P. Hasdeu considera că eroul tradiției populare – Negru Vodă – ar fi în realitate o personificare a dinastiei Basarabilor, aplicând în acest caz egalitatea „Negru=Basarab“, iar Radu Negru ar fi în realitate Radu I Basarab.

A.D. Xenopol s-a declarat de acord cu cele prezentate de letopisețele muntene prin care Radu Negru ar fi eroul descălecatului la anul 1290 și, drept urmare, ar fi predecesorul lui Radu I care ar deveni, în acest caz, Radu II Basarab.

D. Onciul, de acord cu teoria lui Hasdeu, a negat cu convingere teoria descălecatului din afara teritoriului Țării Românești și deci a existenței lui Radu Negru.

N. Iorga, în dezacord cu opiniile prezentate mai sus, a considerat că Radu I Basarab „a fost un domnitor oarecare, ca importanță, însemnat (n.n.) doar pentru călugării pe care i-a protejat“, de la el nerămânând nici un document.

C.C. Giurescu și Dinu C. Giurescu se declară categoric împotriva unui descălecat din Transilvania (Țara Făgărașului) și consideră că adepții acestei teorii ar fi fost influențați direct de ceea ce s-a întâmplat în Moldova (ar fi preluat ideea). În plus, cei doi istorici susțin teoria că Basarabii ar fi provenit din stânga Oltului, stăpânită la 1247 de voievodul Seneslau, apoi de Tihomir, „după toate probabilitățile“, și „în cele din urmă“, de Basarab însuși. „Cum s-au desfășurat evenimentele, nu știm exact“ afirmă autorii, dar „cert este că la 1324 statul Țara Românească exista și avea un stăpânitor“.

Din câte se poate constata, ne aflăm, și în acest caz, în cercul vicios al incertitudinilor, în care o parte a istoricilor respinge categoric teoria descălecatului pentru Țara Românească, negându-l pe Radu Negru și acțiunea sa.

Exemplele cu argumentele pro și contra le-am putea continua, dar ne rezumăm la cele prezentate mai sus.

De reținut că datorită importanței care i se atribuie, unii istorici și cercetători, între care Ștefan Pascu, Ștefan Ștefănescu, G.D. Florescu, Nicolae Stoicescu, Dan Pleșia ș.a., consideră, în ultima vreme, că nu s-a spus încă ultimul cuvânt în cazul care ne preocupă.

O nouă interpretare a evenimentelor din teritoriul de la sud de lanțul Carpatic (secolele XIII-XIV)

Pentru a ajunge la actul întemeierii Țării Românești, ne vom referi mai întâi la *persoana eroului legendar, dacă a existat în realitate sau nu este decât un produs al imaginației populare* (?!).

Consultând marea majoritate a hărților (inclusiv cele militare) constatăm că în zona localității Făgăraș, mai precis la sud de localitatea Breaza, pe un vârf de deal, la o altitudine de cca. 700 metri, se află ruinele unei vechi fortificații numită „Cetatea lui Radu Negru“. Arheologul medievist – istoricul sibian Thomas Năgler – a confirmat în urma unor cercetări la fața locului, efectuate cu câteva decenii în urmă, că avem de-a face cu o fortificație din piatră, cu un plan oval, impus de configurația terenului, și cu două turnuri interioare.

Avem, așadar, un punct de plecare al investigațiilor.

Dar cine a fost acest Radu Negru, și de ce acest așa-zis „descălecat“ se leagă de sfârșitul veacului XIII, mai precis de anul 1290.

Acte doveditoare directe nu avem, dar din cele cunoscute în general, în câmpia Făgăraşului, ca de altfel în tot restul teritoriului românesc, au existat nenumărate formaţiuni prestatale, locale, sub conducerea unor juzi, cneji şi voievozi.

Unul dintre aceştia trebuie să fi fost şi Negru Vodă, care-şi avea reşedinţa în cetatea al cărei nume îl poartă şi, totodată, având stăpânirea teritoriului din vecinătate.

În privinţa numelui „Negru“, sub care apare încă din primele documente, credem că este mai degrabă un pseudonim, inspirat poate din aspectul său fizic, deoarece creştin fiind, de rit ortodox, nu era firesc să primească prin taina botezului acest prenume.

Pentru a trece la fapte, amintim că în secolul al XII-lea şi mai ales în cel următor, presiunea maghiară asupra teritoriilor locuite de români era tot mai puternică, îmbrăcând toate formele de constrângere, inclusiv cele violente, în scopul deposedării acestora de bunuri şi, în primul rând, de domenii şi titluri.

Asemenea presiuni trebuie să se fi exercitat, în mod repetat, şi asupra cneazului sau voievodului Negru care se vedea, astfel, silit să-şi părăsească domeniul strămoşesc şi să se „refugieze“ la sud de Carpaţi în acel an 1290. Vechile cronici şi letopiseţe interne, ca şi unele ştiri provenite din partea unor cronicari şi călători străini conţin, în general, aceleaşi date, şi anume: „...iar când a fost la cursul anilor de la zidirea lumii 6798, iar de la Hristos 1290, fiind în Ţara Ungurească un voievod ce l-au chemat Radu Negru-Voievod mare herţeg pre Amlaş şi Făgăraş, în zilele lui Andreiaş crai (regele Andrei al II-lea – n.n.) s-a ridicat cu toată casa lui şi cu mulţime de noroade: români, papistaşi, saşi şi de tot felul de oameni, pogorând pe apa Dâmboviţei au început a face ţară nouă...“ (citată din *Letopiseţul Ţării Româneşti*).

Paul de Alep, unul din cei ce ne-au vizitat ţara în secolul al XVI-lea, consemnează că Negru Vodă a „descălecat“ dintr-un oraş din Ungaria (Transilvania – n.n.) şi continuă cu ştirea demnă de reţinut că „acest conducător român de peste munţi îşi păştea caii în Ţara Românească aflată în mâinile tătarilor“.

Întorcându-se la acel an 1290, aşa-zis al descălecatului, cum a intrat în tradiţie, termen cu care însă nu suntem de acord, să derulăm faptele: în anul 1291, deci la un an de la plecarea, probabilă, a lui Negru Vodă, Ugrinus – mare feudal (fost voievod al Transilvaniei cu un timp în urmă) avantajat de poziţia privilegiată pe care o avea în faţa regelui Ungariei, solicită şi obţine, prin hotărârea Capitlului din Alba-Iulia, satele Făgăraş şi Sâmbăta, desigur cu ținuturile înconjurătoare, pe motivul că-i aparţinuseră cândva.

Acestea fiind faptele, întrebarea care se pune este următoarea: acţiunea lui Negru Vodă, a fost, oare, un descălecat?

Credem că nu!

„Descălecat“, termen pe care l-au folosit cronicarii (azi arhaism) se rezumă la sensul pe care aceştia i l-au dat la vremea respectivă, sens pe care cercetătorii l-au acceptat strict în ceea ce priveşte conţinutul (datele), dar fără a-i găsi aplicabilitatea în cazul de faţă, şi anume: stabilirea deliberată, într-un loc anume, a unui grup de oameni în scopul întemeierii unei „ţări“, libere, de sine stătătoare, cu o conducere independentă care să purcedă apoi, în ideea consolidării, la ridicarea de curţi domneşti (palate), biserici şi cetăţi.

Cele prezentate mai sus nu pretindem a fi o definiţie exactă a noţiunii de descălecat, ci mai degrabă cele deduse din acţiunile atribuite lui Negru Vodă de către vechile cronic.

În cele ce urmează vom demonstra că, din câte cunoaștem, aceste condiții nu au fost realizate.

1 – Cauza deplasării din locul de baștină, probabil, a lui Negru Vodă spre sudul Carpaților nu o cunoaștem deoarece documentele vremii nu o spun. Cel mult o deducem orientându-ne după excesele politicii de maghiarizare forțată duse împotriva elementului românesc autohton.

2 – Locul ales, în preajma Câmpulungului, veche așezare, din vremi imemorabile, regiune dens populată, nu a fost întâmplător, deoarece, din cele transmise, „eroul legendar“ era un bun cunoscător al zonei respective în care „își ținea caii la păscut“ (citad din Paul de Alep), zonă pe care o vizitase neîndoielnic în repetate rânduri.

3 – Nu se putea întemeia o „țară liberă“ cu adevărat la sud de Carpați, zonă în care încă aveau loc dese incursiuni ale tătarilor, și cărora ar fi trebuit să le facă față cu o oaste cel puțin corespunzătoare numeric, greu de crezut în acest început. Voievodul nu-și putea asuma o asemenea răspundere.

4 – O dată stabilit aici, la sud de Carpați, Negru Vodă nu a ridicat, cum se pretinde, curți domnești (palate). Săpăturile arheologice au demonstrat că atât la Câmpulung cât și la Curtea de Argeș au existat unele curți voievodale, modeste ca proporții, destul de slab fortificate, încă din prima parte a secolului al XIII-lea, deci anterior venirii lui din Transilvania.

5 – A ridicat Paraclisul domnesc pe locul actualei mânăstiri din incinta curții voievodale din Câmpulung unde au fost înmormântați urmașii săi la 1352 și respectiv 1364. Reținem faptul că săpăturile arheologice nu și-au spus ultimul cuvânt! Alte ctitorii nu știm să fi ridicat. Schitul zis al lui Negru Vodă, de la Cetățeni-Muscel, cândva adăpostul unui sihastru, a fost reamenajat ulterior, devenind un schit rupestru în care se află și un mic altar din dorința doamnei Clara (catolică), soția domnitorului Nicolae Alexandru (1352-1364).

6 – Cetăți, nu cunoaștem să fi ridicat Negru Vodă. În privința fortificației de la Cetățeni-Muscel, aceasta a fost inițial o „dava“ dacică (secolele II-I î.Hr.). Cetatea (punct de vamă?) de la Podul Dâmboviței se crede că a fost ridicată din inițiativa Cavalerilor Teutoni (între 1222-1225). Cetatea de la Poienari-Argeș, zisă a lui Negru Vodă, a fost alcătuită probabil în prima parte a veacului al XIII-lea, în timpul voievodului Seneslau, și s-a redus în prima fază, până în secolul al XV-lea, la existența unui turn de piatră, cu ziduri foarte groase, dar al cărui rost strategic nu a putut fi încă lămurit.

În concluzie, „descălcatul“ așa-zis, după felul cum a fost prezentat de înaintașii noștri, nu a întrunit condițiile unui pretins descălcat!

Dar ce anume?

A fost o acțiune de migrare! A migra (verb intransitiv, a cărui acțiune nu se răsfrânge direct asupra unui obiect (vezi Dicționarul limbii române), înseamnă: a se deplasa în masă dintr-o regiune în alta, dintr-o țară în alta, în scopul găsirii unui spațiu propice care să asigure continuarea unei vieți normale.

Având în vedere componența, destul de pestriță, ca etnii, a grupului care l-a însoțit pe Radu Negru la 1290, precum și prezența, până la anul 1300, a aceluia comite – Laurențiu – ne conduce la concluzia că acțiunea de migrare să fi fost acceptată de către regele maghiar, în intenția, de mult manifestată, de a avansa un pion propriu, fie și un eretic, în ținutul mult râvnit de la sud de Carpați. Se poate avansa intenția Curții de la Vișegrad de

înființate a unei „mărci“ după model apusean, intenție care va eșua în sud, dar va prinde viață pentru scurt timp în Moldova, prin Dragoș voievod la 1352.

În finalul comunicării, considerăm că argumentele prezentate sunt suficiente de convingătoare pentru a demonstra că Radu Negru a fost un personaj real, care nu poate fi scos din Istoria României, iar acțiunea sa a fost o migrare, fără intenția, cel puțin în faza inițială, de a întemeia o dinastie, realizare care îi va reuși lui Basarab I (1310-1352).

BIBLIOGRAFIE

1. Lucrări

B.P. Hasdeu, *Istoria critică a românilor*, 1873.

D. Onciul, *Radu Negru*, 1891-1892.

N. Iorga, *Scrieri istorice*, vol. I, 1927.

I.C. Filitti, *Despre Negru Vodă*, 1924-1925.

I. Ferent, *Cumanii și episcopia lor*, 1931.

C.C. Giurescu, *Istoria românilor*, vol. I, 1946.

Dinu C. Giurescu, *Țara Românească în secolele XIV-XV*, 1973.

C.C. Giurescu și Dinu C. Giurescu, *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri până azi*, 1975.

2. Reviste, cataloage, enciclopedii

A. Pteancu și colectivul „Enciclopedia Minerva”, 1929.

A. Teodorescu și colectivul „Monumente istorice din județul Argeș – Destin și viitor”, 2000.

V. Tamaș – articolul din „Revista de istorie a Muscelului – studii și comunicări – 2000”

Magazin Istoric nr. 5/1969 – articolul lui P. Chihaia.

– idem – nr. 8/1970 – articolul semnat de G.D. Florescu și Dan Pleșia.

Cercetarea a fost extinsă în afara ansamblului printr-un sondaj de control pe terenul din str. Negru Vodă nr. 76, unde lucrări de canalizare dăduseră la iveală cu un an în urmă numeroase fragmente ceramice medievale.

În interiorul ansamblului „Negru Vodă“ săpăturile au fost limitate, ca și în anul precedent, de existența unei alei asfaltate și a unor arbori, de care a trebuit să se țină seama în amplasarea secțiunilor² (fig. 2). Săpătura s-a adâncit până la solul steril numai pe suprafețe restrânse, ea fiind oprită în dreptul pavajelor de cărămidă sau acolo unde adâncirea a fost îngreunată de spațiul restrâns. Observațiile stratigrafice au urmărit precizarea raportului între diferitele ziduri și resturi de construcții, precum și între acestea și depunerile legate de momentul ridicării sau dezafectării lor.

În partea de vest a zonei cercetate (S. 17 D), stratul steril de loess e situat la o adâncime de circa 1,95 m, peste el aflându-se un strat de humus cenușiu ce ajunge până la 15 cm grosime sau (spre vest) un strat de pământ cenușiu cu bolovani, întâlnit în apropiere și în săpăturile anterioare. Li se suprapune pământ nisipos cu puțin pietriș sau pământ cenușiu, peste care se află un strat nu prea gros (circa 10-15 cm) nisipos, cu moloz, pietre mici sau prundiș. În acesta pătrunde o fundație puțin adâncă și îngustă, iar deasupra se disting resturi de mortar marcând nivelul de construcție al zidului clădirii de mari dimensiuni și un strat subțire cu moloz și bucăți mici de piatră.

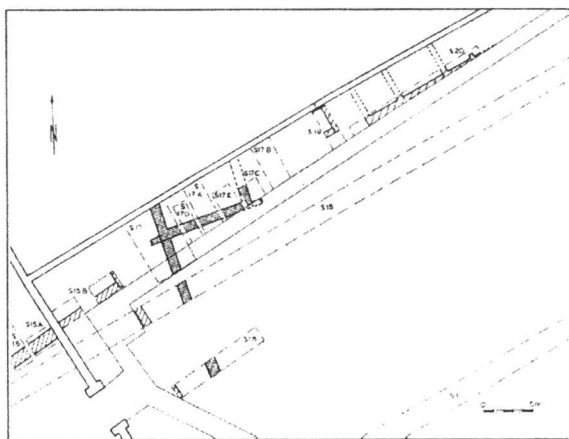

Fig. 2. Planul săpăturilor și al vestigiilor descoperite în 2001 în partea de NE a ansamblului „Negru Vodă” din Câmpulung.

În interiorul construcției mari, nivelul stratului de mortar pe care a fost așezată pardoseala de cărămidă se află la o cotă apropiată de nivelul de construcție al zidului. La exteriorul clădirii, peste stratul subțire cu moloz suprapus nivelului de construcție se găsesc depuneri de pământ cu pigmenți sau urme de moloz, a căror grosime atinge 30-35 cm, iar peste acestea, stratul de moloz provenind de la distrugerea clădirii și depuneri ulterioare de pământ cu moloz. În interior, deasupra pardoselii de cărămidă se află un strat subțire (6-12 cm) de pământ castaniu compact, depus după dezafectarea clădirii, iar peste acesta straturi groase de moloz cu cărămidă și piatră spartă provenind de la demolarea construcției. Acestea străbat în două-trei locuri stratul de pământ castaniu compact, distrugând și câteva cărămizi din pardoseală. Deasupra lor se găsesc nivelări mai târzii. (fig. 3, 4)

În partea de est a ansamblului (la circa 19 m est de S. 17 D, în partea de vest a S. 20) succesiunea straturilor a fost urmărită la vest de zidul transversal ce limita o construcție descoperită aici (fig. 6, 8, 9). La o adâncime de 1,50-1,55 m de suprafață se găsește pământ gălbui fără urme arheologice, peste el aflându-se un strat subțire de pământ cenușiu. Acestora li se suprapun: un strat gros de peste 30 cm de pământ cenușiu cu bolovani; un strat de pământ cenușiu gălbui nisipos, cu pietriș; un altul de mortar aflat la

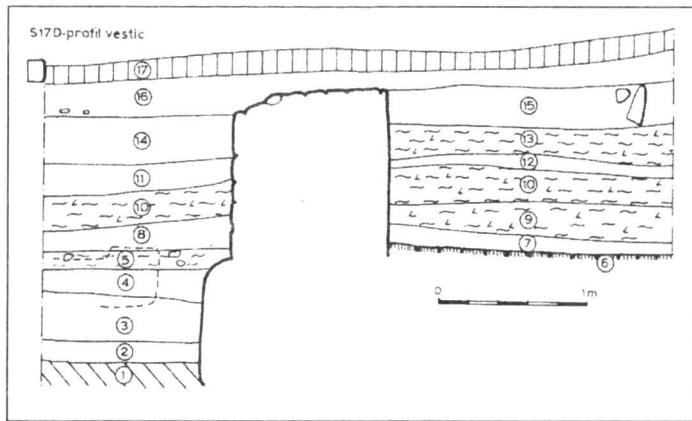

Fig. 3. Profilul vestic al S. 17 D.
 1 – sol steril gălbui cu prundiș; 2 – humus cenușiu; 3 – pământ cenușiu cu bolovani; 4 – pământ cenușiu; 5 – moloz, piatră spartă; 6 – pardoseală de cărămidă; 7 – pământ castaniu-cenușiu compact; 8 – pământ cenușiu granulos, moloz; 9 – cărămidă spartă, moloz; 10 – moloz, cărămidă spartă; 11 – pământ cenușiu cu mult moloz; 12 – pământ castaniu, urme de moloz; 13 – moloz, cărămidă spartă; 14 – moloz, cărămidă spartă, bolovani mici, piatră; 15 – moloz, piatră spartă, cărămidă, pământ cenușiu; 16 – pământ cenușiu granulos, urme de moloz; 17 – sol vegetal.

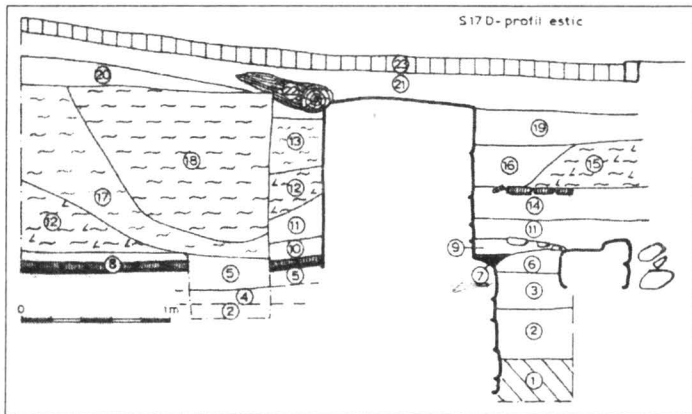

Fig. 4. Profilul estic al S. 17 D. 1 – sol steril gălbui cu prundiș; 2 – pământ cenușiu; 3 – pământ nisipos, pietriș; 4 – pământ nisipos, urme de mortar, pietre; 5 – mortar; 6 – pardoseală de cărămidă; 7 – mortar, moloz, pietre; 8 – pământ castaniu-cenușiu compact; 9 – pământ cenușiu-castaniu, pigmenți moloz; 10 – cărămidă spartă, moloz; 11 – moloz; 12 – pământ cenușiu granulos, urme moloz, 15 – moloz, fragmente de cărămidă; 13 – pământ cenușiu granulos, pigmenți de moloz; 14 – pământ cenușiu cu mult moloz; 15 – moloz cu bolovani; 16 – pământ cenușiu deschis granulos, urme de moloz și cărămidă; 17 – pământ cenușiu granulos, urme de moloz; 18 – rădăcini; 19 – sol vegetal.

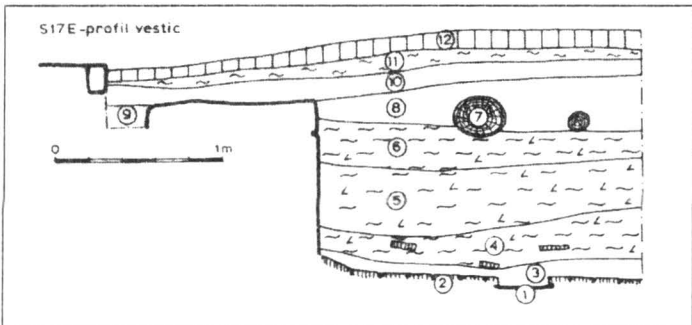

Fig. 5. Profilul vestic al S. 17 E. 1 – mortar; 2 – pardoseală de cărămidă; 3 – pământ castaniu-cenușiu compact; 4 – moloz, cărămidă, pământ castaniu; 5 – pământ castaniu, moloz, cărămidă spartă; 6 – moloz, piatră spartă, cărămidă; 7 – rădăcini; 8 – pământ cenușiu, urme moloz, piatră spartă, pietriș; 9 – moloz; 10 – pământ cenușiu închis granulos, pigmenți de moloz; 11 – moloz, piatră spartă; 12 – sol vegetal.

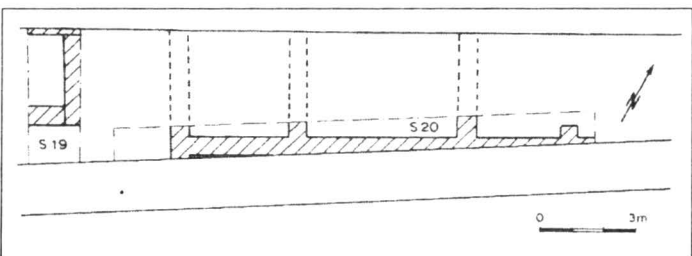

Fig. 6. Planul vestigiilor descoperite in S. 19 și S. 20

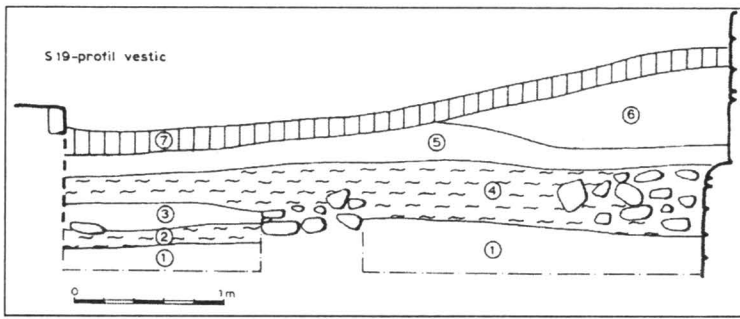

Fig. 7. Profilul vestic al S. 19.
 1 – pământ cenușiu, pigmenți de moloz; 2 – moloz; 3 – pământ cenușiu cu moloz; 4 – moloz, piatră spartă, bolovani; 5 – pământ cenușiu, urme de moloz; 6 – umplutură modernă; 7 – sol vegetal.

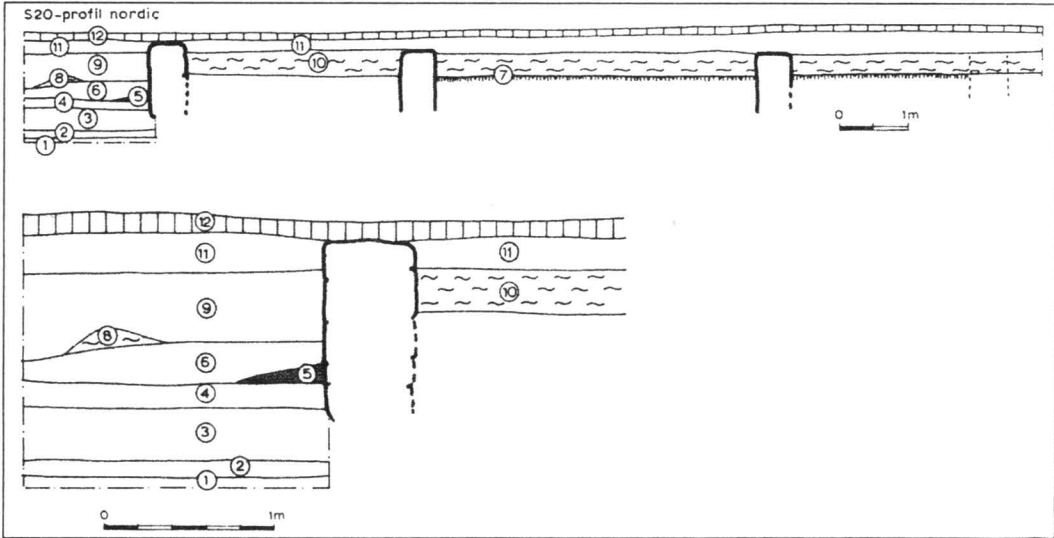

Fig. 8. Profilul nordic și detaliu din partea de vest a S. 20. 1 – pământ gălbui fără urme arheologice; 2 – pământ cenușiu; 3 – pământ cenușiu cu bolovani; 4 – pământ cu prundiș nisipos cenușiu-gălbui; 5 – mortar; 6 – pământ cenușiu-închis granulos, pigmenți de moloz; 7 – pardoseală de cărămidă; 8 – moloz; 9 – pământ cenușiu granulos cu mult moloz și cărămidă spartă; 10 – moloz; 11 – pământ cenușiu, urme de moloz; 12 – sol vegetal.

adâncimea de circa 1 m, mai gros (de aproape 10 cm) lângă zidul construcției, subțindu-se la distanța de circa 0,50 m de acesta; un strat de pământ cenușiu închis cu urme de moloz; resturi de moloz la circa 1 m de zid; deasupra, nivelări groase de pământ granulos cu moloz și cărămidă spartă.

În sondajul din str. Negru Vodă nr. 76³ solul steril gălbui cu prundiș se află la adâncimea de 1,15 m sub actuala suprafață a terenului, iar solul cenușiu cu prundiș lipsit de urme arheologice, la 1-1,05 m. I se suprapune un strat gros de 30-35 cm de pământ cenușiu închis compact, cu rare pietricele, în care s-au găsit câteva fragmente ceramice. Deasupra, separate de un strat subțire cu pietriș, se află un strat de pământ cenușiu compact și un altul de pământ cenușiu granulos cu pigmenți de cărămidă. Peste acestea, un strat cu pietriș și rare fragmente de cărămidă gros de circa 10 cm, un strat de pământ cu pigmenți de moloz pe care, în partea de nord, se păstra un pavaj modern din pietre de râu și pietriș, iar deasupra solul vegetal actual. În partea de nord a sondajului, la o adâncime de 0,40 – 0,50 m,

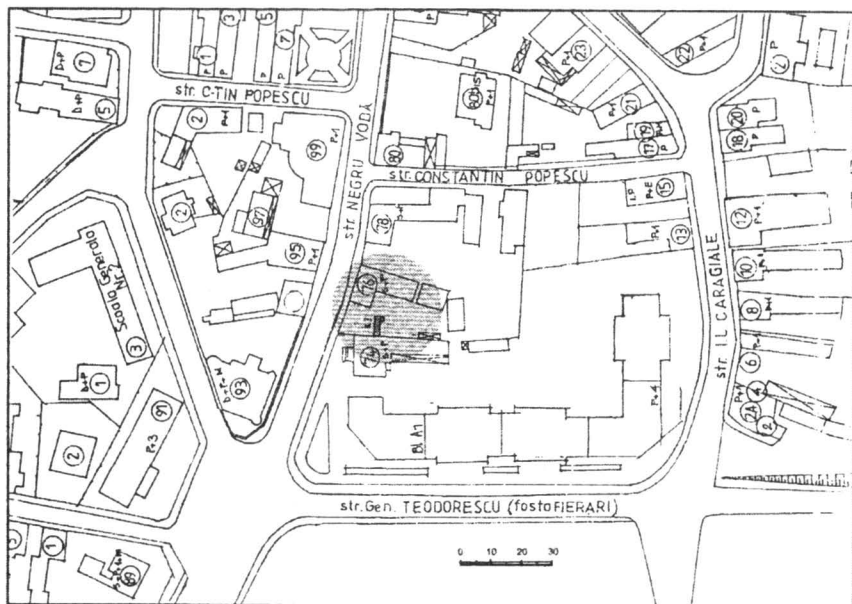

Fig. 9. Ridicarea topografică cu amplasarea S. I din str. Negru Vodă nr. 76

pe o suprafață ce se întinde pe o lungime de peste 2,50 m, depășind limitele săpăturii spre est, nord și sud, s-a descoperit o aglomerare de bolovani de râu de dimensiuni mijlocii și mici. Partea inferioară a acestei aglomerări se adâncește până în stratul steril gălbui cu prundiș, la peste 1,10-1,15 m sub actuala suprafață a terenului. Se disting două straturi de pietre, cel inferior gros de 15-20 cm, cel superior de 20-40 cm; între ele se află un strat de pământ cenușiu cu urme de cărbune gros de aproape 10 cm. (fig. 10) Se poate presupune că pietrele sunt legate de amenajări și lucrări de construcție efectuate în apropiere. Ținând seama de poziția stratigrafică a pietrelor și de fragmentele de cahle descoperite aici, între care unele decorate cu reprezentări heraldice, datate în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, se poate presupune că nu departe va fi fost ridicată o clădire relativ spațioasă, care este posibil să se fi aflat pe un amplasament apropiat de cel pe care aveau să fie ridi-

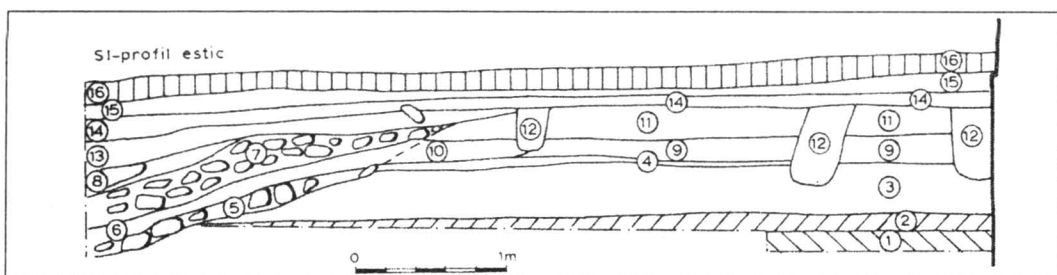

Fig. 10. Profilul estic al S. I din str. Negru Vodă nr. 76. 1 – sol steril gălbui cu prundiș; 2 – pământ cenușiu cu prundiș; 3 – pământ cenușiu închis compact, rare pietricele, fragmente ceramice; 4 – pietriș; 5 – bolovani; 6 – pământ cenușiu, pigmenți de cărbune; 7 – bolovani; 8 – pământ cenușiu, urme cărbune; 9 – pământ cenușiu compact, fragmente ceramice, oase animale; 10 – pământ cenușiu, pigmenți de cărbune; 11 – pământ cenușiu granulos, rari pigmenți de cărămidă, oase animale; 12 – groapă – pământ cenușiu granulos, urme moloz, pietriș; 13 – pământ cenușiu, pigmenți cărămidă; 14 – pământ cenușiu, urme moloz, pietriș, rar cărămidă spartă; 15 – pământ cenușiu, pigmenți de moloz, pietriș; 16 – sol vegetal.

cate, la sfârșitul secolului al XIX-lea, unele din construcțiile existente în prezent. Între pietre s-au găsit urme de cărbune, cenușă și bucăți groase de 3-4 cm de lipitură arsă provenind de la o vatră, distrusă în cea mai mare parte. Resturi ale acesteia, din pământ ars la roșu, se păstrează parțial dedesubtul stratului inferior de bolovani. Nu lipsesc oasele de animale – porcine, bovine, ovicaprine. Resturile de vatră, precum și unele fragmente ceramice găsite aici, care pot fi datate în secolele XIV – XV, permit la rândul lor presupunerea existenței în apropiere a unei locuințe din perioada respectivă.

În partea de est a ansamblului mănăstirii „Negru Vodă“ au fost urmărite prin două sondaje (S. 17 D și S. 17 E) porțiunile încă necercetate ale zidului sudic al construcției de piatră pardosită cu cărămidă care fusese descoperită în 1984 și ale cărei limite au fost determinate în 2000.

Trebuie remarcat că nu s-a descoperit, pe întreaga lungime a laturii sudice (cercetată practic integral, cu excepția porțiunilor înguste păstrate între sondaje), nici o deschidere corespunzătoare vreunei intrări, precum și nici o urmă de zid despărțitor. Aceasta arată că latura respectivă reprezenta partea laterală a edificiului, ale cărei intrări trebuie să fi fost orientate spre vest sau spre est.

Săpătura a fost oprită la nivelul pardoselii, fiind adâncită numai la exteriorul construcției, într-un spațiu relativ îngust, până în dreptul trotuarului asfaltat, în S. 17 D. (fig. 3, 4) Aici a putut fi clarificată semnificația resturilor de zidărie descoperite în anul prece-

Fig. 11. S. 17 D, fundația zidului sudic al clădirii mari de piatră (dr.) și zidăria construcției apropiate în colțul ei de nord-vest (stg.) – vedere dinspre est, cu profilul vestic al sondajului.

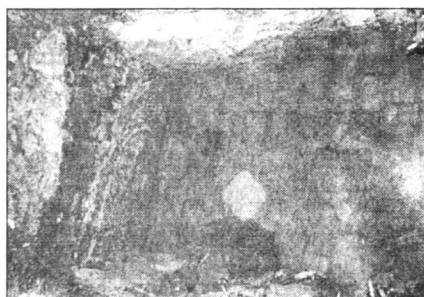

Fig. 13. S. 17 D, zidul de sud al construcției de piatră și pavajul de cărămidă, vedere dinspre nord.

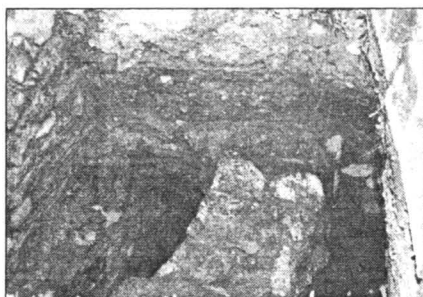

Fig. 12. S. 17 D, fundația zidului sudic al clădirii mari de piatră (stg.) și zidăria construcției apropiate (dr.) – vedere dinspre vest, cu profilul estic al sondajului.

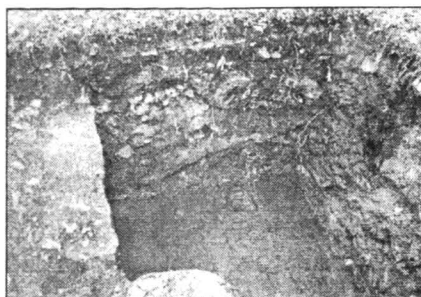

Fig. 14. S. 17 E, zidul de sud al construcției de piatră, pavajul de cărămidă și profilul vestic al sondajului, vedere dinspre est.

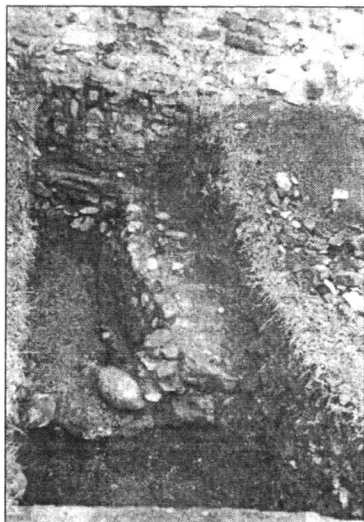

Fig. 15. S. 19, zidul despărțitor ce limitează incinta ansamblului „Negru Vodă” și zidăria orientată nord - sud.

Fig. 16. S. 20, zidurile clădirii alăturate zidului despărțitor, vedere dinspre vest.

dent, dispuse paralel cu latura de sud a edificiului mare de piatră, la 0,70 m sud de acesta. O porțiune alăturată a zidăriei respective a fost descoperită la distanțe ce variază între 0,50 și 0,63 m față de clădirea mare, constatându-se că ea reprezintă colțul de nord-vest al unei construcții de dimensiuni mici, care se întinde spre sud și est (partea de vest a laturii nordice și o porțiune din cea vestică). Zidăria are o grosime de 0,43-0,46 m, în colț aflându-se o piatră mai mare, de 64 x 55 cm. (fig. 11, 12) Ținând seama de înălțimea redusă a zidăriei, de circa 0,30-0,35 m și de grosimea destul de mică, poate fi avută în vedere posibilitatea ca ea să fi reprezentat temelia de piatră a unei construcții de lemn sau de paiantă. Raportul între aceasta și zidul edificiului alăturat este de succesiune imediată, ea fiind ridicată poate imediat înaintea celui din urmă și având o durată mică de utilizare.

Fundația adâncă de circa 0,70 m a clădirii mari are nivelul de construcție, marcat de un strat subțire de mortar, situat deasupra unui strat subțire de pământ nisipos cu urme de mortar și pietre mici, legat de construcția zidăriei alăturate. Șanțul fundației, în care au fost antrenate și pietre de râu nu prea mari, străbate un strat de pământ cenușiu cu puține fragmente ceramice databile în secolul XIV, gros de 20-25 cm, un strat de pământ cenușiu închis în care spre vest se află bolovani, gros de peste 30 cm, și humusul cenușiu, ajungând în stratul steril de loess cu prundiș. Deasupra nivelului de construcție a acestei fundații se află un strat subțire de nivelare cu moloz și mici bucăți de piatră, provenind de la anumite lucrări de construcție, cărora li se suprapun depuneri din timpul folosirii clădirii. Urmează un strat de moloz provenind de la demolarea clădirii și nivelări groase din perioadele ulterioare. În interiorul construcției, deasupra pavajului de cărămidă, se afla un strat de pământ compact castaniu-cenușiu, gros de cel mult 10-12 cm. Peste acesta se găseau straturi groase de aproape 80 cm de moloz, care în două-trei locuri au pătruns prin stratul de pământ castaniu, distrugând chiar pe mici porțiuni pardoseala. Poate pune semne de întrebare o groapă cu traseul circular care taie pardoseala, observată lângă profilul de est al S. 17 D parțial dincolo de acesta, la mai puțin de 0,40 m de zid. Dacă forma relativ regulată ar putea duce cu gândul la un eventual locaș pentru un stâlp mare de lemn, groapa care se observă în profil deasupra acestei spărturi (aflată de altfel la distanțe inegale de cele două

extremități ale clădirii) precum și faptul că dedesubtul stratului de mortar pe care erau așezate cărămizile depunerile (prundiș, pământ nisipos, pământ cenușiu) nu erau deranjate, indică mai probabil o legătură cu această intervenție târzie. În straturile cu moloz s-au aflat pietre și multe cărămizi, unele întregi, asemănătoare ca mărime cu cele găsite în anul trecut; între acestea au fost și cărămizi cu format special, în formă de segment de cerc, de felul celor descoperite în mare număr în anul 2000⁴ în sondajul alăturat (S. 17 A). Stratul de moloz, care se găsește și la exteriorul clădirii, având acolo grosimea de 35-40 cm, provine probabil de la demolarea zidurilor construcției, care poate fi pusă în legătură cu transformările produse în cadrul ansamblului în timpul lui Matei Basarab. Deasupra se află straturi de nivelare cu resturi de moloz și cu bolovani, legate din transformările din secolele ulterioare.

O importanță deosebită o are descoperirea, în S. 17 E, în stratul de pământ compact castaniu-cenușiu de peste pardoseala de cărămidă, la circa 4 cm deasupra pavajului, la 1,05 m nord de zidul clădirii și la circa 0,25 m de peretele de vest al sondajului, a unei monede de argint emisă pentru Ungaria sub Vladislav I în anul 1442⁵. (fig. 17) Ea constituie un reper cronologic important, fiind descoperită în stratul de pământ deasupra pardoseală după dezafectarea clădirii (cu rezerva că nu trebuie cu totul exclusă eventualitatea ca ea să fi fost antrenată în umplutura ulterioară, din groapa care a spart pavajul aflată în apropiere). (fig. 5, 14)

Fig. 17. Monedă de la Vladislav I emisă pentru Ungaria în 1442, descoperită în S. 17 E.

Săpăturile aduc astfel date suplimentare privind edificiul din partea de est a ansamblului. El are planul rectangular, cu o lățime măsurând de la vest spre est circa 10 m; lungimea depășește, de la sud spre nord, 5 m. Zidurile, cu paramentul din blocuri de piatră de Albești cioplite și din bolovani de râu, cu emplecton din piatră de râu și mortar, ating grosimea de 1 m. Fundațiile au adâncimea de peste 0,80 m. Elevația se mai păstrează pe circa 1-1,10 m. În interior pereții clădirii erau tencuiți. În săpăturile anterioare au fost descoperite, adosate spre vest și est în prelungirea laturii sudice, două segmente de zid cu grosimea de circa 0,50 m și lungimea probabilă de circa 1 m, păstrându-se pe o înălțime redusă (circa 0,50 m). În interior se păstrează pardoseala, amenajată din cărămizi dreptunghiulare, de 29 x 15 x 4 cm, dispuse cu latura lungă pe direcția est – vest, așezate pe un strat de mortar. Pardoseală asemănătoare a fost găsită anterior și la exteriorul laturilor de vest și est. În legătură cu aspectul clădirii se pot numai emite ipoteze datorită cercetării incomplete și a imposibilității cunoașterii vestigiilor care au fost acoperite sau distruse de construcțiile moderne ridicate spre nord. Faptul că pe latura sudică a clădirii nu au fost descoperite urmele vreunei intrări indică o construcție orientată cu fațadele spre vest, în direcția bisericii, și spre est. S-a presupus după anterioarele săpături că edificiul era completat pe laturile de vest și est, în mod simetric, de porțiuni mărginite de mici ziduri laterale, cu pardoseală de cărămidă, poate acoperite de o amenajare sprijinită la exterior pe stâlpi de lemn.

Se poate presupune o datare a clădirii în secolul al XIV-lea. Nivelul său de construcție se află deasupra unor depuneri relativ consistente suprapuse solului gălbui steril, în care s-au aflat mai multe fragmente caracteristice secolului al XIV-lea. Pe nivelul de

folosire al construcției sau pe pardoseală nu s-au descoperit materiale ceramice. În săpăturile precedente s-a constatat că nivelul de construcție al clădirii se află la o cotă mai coborâtă cu peste 0,40 m față de cel al zidurilor aparținând ansamblului mănăstiresc din secolul al XVII-lea și s-a observat o mare anterioritate a zidului adosat construcției spre sud față de zidul de incintă din secolul al XVII-lea. Moneda descoperită în stratul de pământ castaniu compact depus peste pardoseală după dezafectarea clădirii, emisă în 1442 și aparținând unui tip care mai circula în al șaptelea deceniu al secolului al XV-lea, întărește presupunerea datării edificiului în secolul al XIV-lea, cu rezerva care a fost menționată.

La circa 9 m est de marea clădire veche au fost descoperite (în S. 19, aflate parțial dincolo de peretele de est al sondajului) resturi de zidărie dispuse perpendicular pe zidul ce limitează spre nord actuala curte dinspre răsărit a mănăstirii despărțind-o de curtea liceului (vechiul zid al „împrejmuirii bolniței“). Ele nu se țin cu zidul despărțitor și se întind până la 2,90 m de la acesta. Zidăria dezvelită în săpătură pe o grosime de peste 0,50 m, se încheie spre vest cu pietre și mortar dispuse pe o lățime de circa 0,65-0,70 m. (fig. 6) Este greu de stabilit cu precizie cărei construcții aparțineau aceste zidării. Ele ar putea fi puse în legătură cu o poartă ce se afla în această zonă în secolul XIX.

Cu 2,50-3 m mai la est, peste 12 m de ruinele edificiului de mari dimensiuni, au fost descoperite resturile unei construcții alăturate laturii de nord a aceluiași zid al „împrejmuirii bolniței“. Lățimea clădirii este de aproximativ 4 m la exterior, iar lungimea de peste 15 m. Zidurile au grosimea de circa 0,55 m. Ele au fost construite din bolovani de râu legați cu mortar, având intercalate în mod neregulat și fragmente de cărămidă cu lățimea de 15 cm și grosimea de 3,5 cm și o cărămidă de 28 x 14 cm. Construcția avea mai multe încăperi alăturate: prima, dinspre vest, cu lungimea de 3,12 m; a doua de 4,68 m; cea de-a treia, de 2,65 m, comunica printr-o deschidere având marginea la 0,45 m de peretele sudic cu o a patra, a cărei limită estică nu a putut fi precizată (secțiunea nu a putut fi prelungită datorită unui pom aflat în apropierea trotuarului). Pereții erau tencuiți în interior. Încăperile, cu excepția primei, care avea o podea lutuită, erau pardosite cu cărămidă, pardoseală mai bine conservată în cea de a doua încăpere și aflată la o adâncime de circa 0,30 m față de partea superioară păstrată a zidurilor și la 0,60-0,75 m sub actuala suprafață a terenului. Pardoseala a fost amenajată pe un pat de mortar, din cărămizi de 24,5 x 16 cm, dispuse alternativ longitudinal și transversal (de la est spre vest-un șir dispus longitudinal, două dispuse transversal, apoi alternativ câte un șir longitudinal și unul transversal). Clădirea poate fi identificată, după poziția și aspectul ei, cu chiliile menționate în această zonă în catagrafiile din prima jumătate a secolului XIX (1809, 1810, 1837, 1844, 1850). Catagrafia din 10 noiembrie 1810 menționează „4 chilii într-un rând, cu câte o fereastră și cu umblătoarea lor osibită, acoperite cu șindrilă de brad, lipite de un zid, care chilii caută cu fața spre biserica aceștii bolniți“, iar cele din 23 iunie 1837, 7 aprilie 1844, 31 martie 1850, în formulări asemănătoare, descriu „*trei odăi într-un învăliș, proaste, de zid, spre miazănoapte, cu trei uși proaste și cinci ferestre fără cercevele, acoperite cu șifă veche*“⁶ Pe un plan al mănăstirii de la mijlocul secolului XIX⁷ este reprezentată, lângă zidul ce mărginea la N curtea bolniței, o clădire cu trei uși și patru ferestre (care se succed, de la

Fig. 18. Reconstituirea cahleii cu reprezentarea acvilei bicefale descoperită în sondajul din str. Negru Vodă, 76 (după Maria Venera Rădulescu, *Argessis*, seria *Istorie*, X, 2001, p. 126, fig.2).

vest spre est: o fereastră, două uși, două ferestre, o ușă, o fereastră). Pe același plan este marcată în apropierea casei, spre vest, o poartă în zidul despărțitor.

Existența la mijlocul secolului al XIX-lea a acestei clădiri alăturate zidului despărțitor este dovedită cu certitudine. Poate ridica probleme data construcției sale, ținând seama de poziția stratigrafică a fundațiilor și de grosimea mai mică a depunerilor de peste pământul lipsit de urme arheologice la vest de clădire. Este încă greu de precizat dacă aceasta poate fi atribuită unei etape de construcție din secolul al XVIII-lea sau eventual chiar secolului al XVII-lea. Se pot pune întrebări și în legătură cu zidul de nord al „împrejmuirii bolniței”, care desparte în prezent mănăstirea de curtea liceului. S-au putut observa deosebiri în aspectul fundației în diferite puncte cercetate, care pot indica faze de construcție diferite. Vor trebui completate prin noi săpături și datele privind dimensiunile și compartimentarea construcției cu pivniță descoperită în 1981 aproape de limita de est a ansamblului, verificându-se tot odată datarea acesteia.

În ceea ce privește materialul arheologic aflat la Câmpulung în 2001 atrage atenția în mod deosebit moneda, care reprezintă un important reper cronologic, descoperită în S. 17 E, în pământul castaniu compact de peste pardoseala de cărămidă. Este o monedă de argint, cu diametrul de 18 mm și greutatea de 1,08 gr., dinar emis pentru Ungaria de Vladislav I în 1442 (HL 605). Au mai fost descoperite în straturile târzii de nivelare, în S. 19, două monede moderne (emisiuni românești, o monedă de 2 bani din 1867 și alta de 10 bani din 1956).

Au fost găsite numeroase cărămizi de diferite dimensiuni. De semnalat un fragment cu o grosime asemănătoare cărămizilor romane și mai multe cărămizi întregi în forma de segment de cerc (cu laturile lungi curbate și cele scurte oblice).

În ceea ce privește ceramica, au fost găsite, ca și în săpăturile precedente, câteva fragmente lucrate cu mâna, din pastă conținând cioburi și pietricele, din prima epocă a fierului, în sondajul din str. Negru Vodă nr. 76. În cadrul ceramicii medievale și postmedievale predomină cantitativ ceramica nesmălțuită. Au fost descoperite în depunerile suprapuse humusului antic, în apropierea construcției de piatră, fragmente ceramice databile în sec. XIV, între care unele de oale-borcan cu pereți subțiri, cu buza îngroșată, răsfrântă, în formă de „guler“. Aflate în diferite puncte, sunt de semnalat fragmente de oală cu o toartă, cu buza înaltă, lucrate din pastă bine arsă, de culoare cărămizie, unele decorate cu dungii de angobă albă, sau fragmente de căni cu fundul înalt, care pot fi datate în secolele XV-XVI. Cele mai numeroase sunt fragmentele ceramice databile în secolele XVII, XVIII sau XIX, provenind atât de la oale sau căni nesmălțuite cât și de la străchini sau castroane smălțuite, precum și un mic capac cu decor policrom smălțuit. Sunt de menționat fragmentele ceramice de farfurii cu fund inelar, cu decor sgrafitat, sau cu smalț verde, descoperite în str. Negru Vodă nr. 76, alături de cele provenind de la oale ce pot fi datate în secolele XV – XVI sau de cănițe. Tot aici au fost găsite și fragmente de cahle, atât nesmălțuite cât și smălțuite, mai multe fiind cele de cahle-oală cu deschiderea pătrată, datând din secolul al XVII-lea. Trebuie în mod special remarcate fragmentele provenind din cahle decorate cu motivul heraldic al acvilei bicefale, identice cu un exemplar găsit cu multă vreme în urmă într-un loc neprecizat din Muntenia, publicat prima dată în 1911, care are înscris în partea inferioară numele meșterului și anul 1666^s. (fig. 18)

Între obiectele de metal, se numără piroanele și cuiele de fier de diferite dimensiuni. S-au mai găsit lame fragmentare de cuțit, scoabe mici, potcoave pentru cizme. Unele obiecte cu datare incertă, posibil moderne, au fost găsite în straturi de nivelare mai târzii.

Cercetările arheologice efectuate la Câmpulung în august-septembrie 2001 au adus date importante privind vestigiile din zona situată la est de biserică ce adăpostește lespezea funerară a marelui voievod Nicolae Alexandru. Săpăturile precedente au putut determina întinderea laturii de sud a clădirii, care apare ca o construcție de mari dimensiuni, remarcabilă printr-o anumită somptuozitate dată de calitatea zidăriei, de tencuiala care acoperea pereții în interior și de pardoseala de cărămidă. Faptul că nu a fost descoperită nici o intrare pe întreaga latură sudică dovedește că, după cum am presupus, aceasta reprezintă una dintre laturile scurte ale edificiului și că laturile lungi erau cele de vest, dinspre biserică, și de est. În fața zidurilor de pe laturile lungi se aflau porțiuni pavate cu cărămidă, limitate lateral de ziduri mai scurte și, se poate presupune, spre exterior, de

stâlpi de lemn. Imposibilitatea extinderii cercetării spre nord lasă în continuare nelămurite unele probleme: întinderea clădirii în această direcție, compartimentarea ei interioară (pe latura de sud nu au fost descoperite ziduri despărțitoare, ceea ce ar arăta că aici se afla o sală de dimensiuni mari), locul intrărilor și altele.

Moneda descoperită în depunerea ulterioară dezafectării clădirii și anterioară demolării acesteia reprezintă un reper cronologic foarte important, cu rezervele impuse de existența în apropiere a unei gropi cu material din stratul de demolare. Emisă în 1442 dar circulând cel puțin încă 25 de ani după data emiterii, ea întărește ipoteza datării edificii-lui în secolul al XIV-lea, adăugându-se dovezilor care îl arată ca mult anterior construcțiilor din secolul al XVII-lea. Aceasta sprijină presupunerea că edificiul reprezenta una dintre clădirile aparținând vechii reședințe domnești.

În viitor trebuie avută în vedere continuarea săpăturilor în incinta exterioară, de la est, a mănăstirii, în special în zona în care au fost descoperite în 1981 o clădire de mari dimensiuni cu pivniță, pentru a aduce precizări și completări privind cronologia construcțiilor care s-au succedat în această zonă. Este o cercetare deosebit de dificilă datorită grosimii straturilor de nivelare târzii, cu mult moloz și piatră, dar ea va putea contribui la obținerea unei priviri de ansamblu asupra tuturor vestigiilor din această zonă.

Referindu-ne la lucrările efectuate în anul 2001 la Câmpulung trebuie remarcată importanța extinderii cercetării arheologice în afara ansamblului „Negru Vodă”, putând fi obținute astfel noi date privind acest vechi oraș medieval. Consistența depunerilor arheologice, cantitatea și varietatea destul de mare a materialelor descoperite, inclusiv cele care pot fi datate în secolele XIV-XV, sunt semnificative pentru aprecierea caracterului locuirii urbane.

NOTE:

1. Gh. I. Cantacuzino, Sp. Cristoceca, T. Mavrodin, Șt. Trâmbaciu, *Principalele rezultate ale cercetărilor arheologice de la fosta curte domnească din Câmpulung din anii 1975-1977*, Studii și comunicări. Muzeul Câmpulung Muscel, 1, Câmpulung, 1981, p. 23-29; Gh. I. Cantacuzino, Spiridon Cristoceca, Ștefan Trâmbaciu, *Cercetări arheologice în zona fostei Curți domnești din Câmpulung Muscel*, Materiale și cercetări arheologice. A XV-a sesiune anuală de rapoarte, Vaslui 1982, București, 1986, p. 287-290; idem, *Cercetările arheologice din zona fostei curți domnești din Câmpulung, jud. Argeș*, Materiale și cercetări arheologice. A XVII-a sesiune anuală de rapoarte, Ploiești, 1983, Partea a II-a, București, 1993, p. 517-524; Gh. I. Cantacuzino, *Probleme ale cercetării vechii reședințe domnești din Câmpulung*, Argessis. Studii și comunicări, seria Istorie, tom. IX, Pitești, 2000, p. 107 - 115; Gh. I. Cantacuzino, Ștefan Trâmbaciu, *Rezultatele cercetărilor arheologice efectuate în anul 2000 la ansamblul „Negru Vodă” din Câmpulung*, Revista de istorie a Muscelului. Studii și comunicări. Muzeul Câmpulung Muscel, 6, 200, p. 43 - 61.
2. Lucrările s-au efectuat în perioada 21 august- 14 septembrie 2001 cu fonduri acordate de Ministerul Culturii și Cultelor și Muzeul Municipal Câmpulung Muscel. Secțiunile arheologice săpate au fost următoarele:
În incinta mănăstirii „Negru Vodă”:
S. 17 D, între S. 17 și S. 17 A/2000, la 0,50 m de peretele estic al S. 17 și 0,50 m de peretele vestic al S. 17 A, la N de aleea asfaltată recentă. Lungime 4 m, lățime 1,25 m.
S. 17 E, între S. 17 A/2000 și S. 17 C/2000, la 0,50 m de peretele estic al S. 17 A și 0,50 m de peretele vestic al S. 17 C, la N de aleea asfaltată.
S. 19, la 5 m E de limita estică a S. 17 B/2000, la N de aleea asfaltată. Lungime 4 m, lățime 1,50 m.
S. 20, cu orientarea aproximativă E-V, latura sudică fiind constituită de limita nordică a aleii asfaltate. Lungime 15 m, lățime 1 m, limita de V la 1 m de peretele estic al S. 19.
Pe terenul din str. Negru Vodă nr. 76 s-a trasat S. I, cu lungimea de 6 m și lățimea de 1,50 m, în partea de sud

a terenului, perpendicular pe zidul exterior al casei învecinate de la nr. 74, cu peretele vestic al săpăturii la 12 m de îngrădirea dinspre stradă a terenului. I s-a adăugat spre est o casetă de 1 x 1 m. la extremitatea nordică.

3. Săpăturile din acest sector au fost coordonate de Maria Venera Rădulescu.
4. S-a formulat atunci, de către dr. arh. Cristian Moisescu, presupunerea că acestea pot proveni de la o par-doseală „în coaste”. Nu trebuie exclusă eventualitatea provenienței de la o amenajare de formă circulară, ținând seama de aflarea cărămizilor de acest tip masate pe o suprafață relativ restrânsă.
5. Identificarea monedei: dr. Ernest Oberländer-Târnoaveanu
6. Sp. Cristocea și Șt. Trâmbaciu, *Construcțiile ansamblului feudal Negru Vodă din Câmpulung Muscel în cataografiile din prima jumătate a secolului al XIX-lea*, Studii și comunicări. Muzeul Câmpulung Mușcel, 2, 1982, p. 61-72.
7. Arhivele Naționale, Filiala Mun. București, Col. Planuri, I-B-20
8. Descoperiri amănunțit analizate de Maria Venera Rădulescu, *Cahle cu reprezentări heraldice descoperite la Câmpulung Muscel – „acvila bicefală”*. Argessis. Studii și comunicări, seria Istorie, tom. X, Pitești, 2001, p. 123 – 126.

PROPUNERE PENTRU O METODOLOGIE A ANALIZĂRII ȘI ÎNREGISTRĂRII EVOLUȚIEI ISTORICE A ORAȘELOR ¹

Carmen OPRESCU

Geneza și evoluția orașelor medievale românești a devenit în ultimele patru decenii, o preocupare prioritară a unor distinși istorici, arheologi, arhitecți, istorici de artă. Parcurgerea bibliografiei ce a rezultat, foarte bogată și complexă ca mod de abordare, ca metodologie a studiului propriu-zis, oferind multe sugestii cercetărilor ulterioare, ne-a permis formularea unor observații utile inițierii oricărei cercetări cu asemenea temă.

- Fiecare oraș are o devenire proprie care se sustrage plasării forțate sub incidența unui sau altuia dintre factorii de geneză sau evoluție ², chiar dacă acesta este implicat și în dezvoltarea unei serii de alte așezări. Încercările de a aplica presupuse modele și/sau de a surprinde cât mai multe analogii, fie ele general-europene, occidentale, bizantine, balcanice sau „tradiționale“ ³ românești, devin utile pentru istoria orașelor noastre doar în măsura în care condițiile specifice de geneză și evoluție ale acestora sunt **evidențiate** de astfel de analogii și nu invers ⁴.

Poate că adevărata dificultate a reconstituirii procesului genezei e tentativa de a-l conforma unei scheme sau unei idei preconcepute – sau de a le combate. Sigur că nu există reconstituire perfect obiectivă a unui proces istoric și că fiecare cercetător poate fi dominat de propria lui formație și de mentalități contemporane lui. Complexitatea relațiilor între factorii ce dau un anumit curs evenimentelor conferă o imagine greu de cuprins și analizat, lasă loc la reinterpretări variate ale informațiilor acumulate și ipotezelor formulate anterior. Din acest motiv clasificări tipologice, o ierarhizare a etapelor precorășenești, ca și stabilirea atributelor pe care trebuie să le aibă o așezare pentru a fi considerată oraș – probleme a căror rezolvare a fost insistent clamată – rămân încă probleme deschise.

- Necesare și utile cu adevărat sunt studiile oneste de caz, pornind de la documentele și bibliografia existentă dar evitând generalizări și concluzii grăbite. În lipsa unui număr sporit al cercetărilor de acest tip, încercările de generalizare a unor situații concrete devin simple ipoteze ce nu permit progresul real al cunoașterii vieții urbane. Atâta timp cât descoperirile arheologice au șansa de a dezvălui noi și noi aspecte relevante referitoare la așezările umane, atâta timp cât și probleme fundamentale ale istoriei naționale lasă ⁵ loc

la noi sugestii și interpretări rămâne capitală tentativa de a „fabrica“ o parte din „cărămizile“ pentru un viitor edificiu al istoriei orașelor din România.

• **ORAȘUL**, obiect al acestui tip de cercetare, trebuie permanent judecat ca simbioză a două organisme, fiecare din ele adaptat la condițiile mediului geografic și istoric: **structura urbană** (rețea stradală, spații libere, cartiere, parcelare, substrucții, amenajări, edificii ș.a.m.d.) și **comunitatea umană** ce a generat această structură (locuitori, preoți, reprezentanți și conducători ș.a.m.d.)⁶. Estomparea imaginii oricăruia dintre cele două organisme perturbă percepția corectă a imaginii de ansamblu. Ca atare, nu ar trebui analizată structura urbană și arhitectura în sine, componentele ei (rețea de circulație, lotizare), obiective sau ansambluri de arhitectură – fără a avea permanent în vedere modul cum apariția lor s-a corelat cu viața comunității și s-a integrat în ea. Nu pot fi validate concluziile cercetării de arhitectură și urbanism decât dacă sunt fundamentate pe baze istorice complexe.

• Este evidentă necesitatea studiului de tip interdisciplinar, observație asupra căreia stăruim.

Fetișizarea documentului scris de către **istorici** a fost deja amendată⁷, subliniindu-se avantajul poziției **arheologilor** obișnuși a corela proba materială cu cea documentară. De mult, dl Gh. I. Cantacuzino evidențiază și unele limite ale cercetării arheologice în stadiul ei actual⁸. Ceea ce nu înseamnă, totuși, că istoria orașelor nu ar fi un domeniu propriu în primul rând pentru studiul de tip istoric.

Poziția și concepția **arhitectului**, analiza specifică, de neînlocuit, a structurilor urbane⁹ sunt și ele indispensabile. Studiile unora dintre arhitecți sunt marcate, însă, de un anumit tip de atitudine, excesiv creativă.

De pildă, seducător de logice și coerente, spectaculos prezentate (pe planuri sintetice impecabil desenate sau procesate, pe tablouri grafice ce permit comparații cât se poate de directe ale structurilor urbane), demonstrațiile și propunerile metodologice elaborate de dr. arh. Teodor Octavian Gheorghiu¹⁰ vizând cadrul material al orașului se referă la o comunitate umană ideal proiectată peste acest cadru și raportată la parametrii *moderni* ai culturii materiale. Analiza raportului spontan/planificat sistematic abordată în metodologia studiilor de istoria așezărilor umane de dr. arh. T.O. Gheorghiu¹¹, cu evidențierea *priorității* unor faze spontane/dirijate pe modele-șablon adaptate unor condiții locale ce prezintă, de fapt, o întreagă gamă de particularități; la fel și analiza raportului comandă/construire ce definește conceptul de „promovare“¹² în domeniul urbanismului medieval nu poate fi decât derutantă, atâta timp cât sunt eludate argumentele de ordin istoric. Viața oamenilor de-a lungul istoriei, cu atât mai puțin cea a colectivităților umane, nu poate fi proiectată virtual de calculator, în orice caz nu retrospectiv, ca a fost așa cum a fost, asupra ei se pot face doar constatări (bazate pe documente istorice, de orice tip ar fi ele) și se pot trage concluzii constructive, pentru prezent sau pentru viitor, acesta fiind scopul esențial al cunoașterii, al memorării, al actualizării trecutului.

Formația de bază a arhitectului este una de tip pragmatic. Cercetând orașul de altădată, el caută instinctiv modele utile creației *actuale* în domeniu, care să corespundă cerințelor practice contemporane lui. Dacă nu le găsește, dacă ele nu pot fi actualizate, atunci inventează, „creează“ – și abandonează periculos de frecvent relația cu trecutul, cu un fond construit declarat inadecvat, inestetic, insalubru.

Notăm, în treacăt, că o asemenea atitudine, mult mai puternic generalizată în rândul arhitecților în anii 1970-1990 decât s-ar crede sau recunoaște vreodată, a și făcut posibilă masacrarea orașelor românești în ultimele decenii comuniste, fără ca practicienii timpului să-și facă mari probleme de conștiință sau să încerce o reală și eficientă rezistență față de programele politice aplicate în domeniul lor de activitate, nu doar o opoziție de tip declarativ, conspirativ. Printre cei ce nu s-au temut a-și exprima deschis opinia, uneori chiar vehement, se aflau în majoritate istorici de artă, istorici, muzeografi, cadre didactice universitare. Nu erau foarte mulți arhitecți, iar dintre ei și mai puțini erau practicieni ai meseriei (unii erau restauratori, istorici ai arhitecturii, alții erau angajați pe funcții de muzeografi sau cercetători ș.a.m.d.). Analizând retrospectiv situația dezastruoasă la care ajunsese în 1990 patrimoniul cu valoare istorică și/sau arhitecturală din România, în mod deosebit cel urban, istoricul Dinu C. Giurescu enumeră printre arhitecții cu atitudine curajoasă și/sau realizări deosebite în *cercetare-restaurare* pe: Eugenia Greceanu, Ștefan Balș, Grigore Ionescu, Andrei Pănoiu, Aurelian Trișcu, Peter Derer, Paul Niedermaier, Gheorghe Sebestyen, Herman Fabini ș.a.¹³

Din păcate vedem aici o ruptură în interiorul breslei arhitecților, o ruptură care se perpetuează încă, între arhitecții pe care i-am numit „practicieni“, cei ce acum creează noile construcții și cartiere, cei ce, direct sau indirect, decid noua imagine a orașelor, cei care își permit ori să beneficieze de rezultatele obținute de colegii lor în foarte dificila activitate de cercetare, valorificare și restaurare a patrimoniului național de arhitectură – ori să le ignore atunci când un minim respect pentru tradiția meseriei lor ar trebui să le interzică a le ignora.

Revenim, însă, la atitudinea de tip pragmatic a arhitectului ce se oprește și asupra istoriei orașelor, atitudine ce îl determină să o „ajusteze“ conform unor cadre conceptuale specifice vieții contemporane. Caracterizând marile epoci ale istoriei orașelor, P. Lavedan precizează: urbanismul antic este în mare parte comandat de *religie*, cel clasic (al Renașterii și al începutului timpurilor moderne) este un urbanism *estetic*, doar cel contemporan este prioritar orientat pentru rezolvarea problemelor *practice* (igienă, circulație) – chiar dacă niciodată omul nu a fost uitat, ținându-se seama că el are stomac (modelul Romei pentru alimentarea cu apă a orașului a fost creat în Antichitate), are plămâni (Parisul și-a creat din secolele XVII-XVIII grădinile fără de care și acum s-ar sufoca „*dar are, mai ales, spirit, și viața fără bucuriile intelectuale nu merită a fi trăită*“¹⁴.

Adresându-se trecutului, arhitectul de azi ar trebui să caute nu numai *modele* de urmat în creația și gândirea lui, ci, ca și medicul ce își propune să readucă în stare de funcționare organismul unui bolnav cronic, să *afle particularitățile* aceluia organism și problemele *lui* de adaptare la o viață normală din prezent, nefiindu-i permis a amputa anumite părți pentru a le înlocui cu altele noi.

Dacă Viollet le Duc a procedat într-un asemenea spirit ca restaurator, a făcut-o poate și din cauză că o viziune de ansamblu asupra istoriei arhitecturii nu exista în timpul lui¹⁵. Dar dacă au existat arhitecți ce s-au supus necondiționat ordinelor dictatoriale și au „creat“ așa-zisul „centru civic“ în inima unui oraș ca Bucureștiul, rupți de orice realitate a locului, confundând terenul și contextul real cu suprafața impersonală a hârtiei întinse pe

planșetă, atunci o astfel de atitudine, mult mai răspândită decât s-ar putea crede sau recunoaște vreodată, este rezultatul unei **conștiințe profesionale** funcțional deficiente, care trimite direct la afirmațiile lui Tudor Vianu: „*Multe fețe are ignoranța omului, dar una dintre cele mai supărătoare, pentru că stă în puterea lui să o evite, este aceea care își închipuie că nimic vrednic de a fi cunoscut și admirat nu s-a produs înaintea lui. Există o prostănacă doctrină a progresului care ne-a obișnuit cu ideea că adevăratele valori au așteptat să ne naștem pentru a se introduce în istorie*”¹⁶.

Cu atât mai utilă este, deci, cercetarea efectuată de specialistul aflat chiar în corpul profesional al arhitecților – cu condiția ca acesta să o întreprindă coborând el însuși în epocile abordate și nu „forțându-le” pe ele să se supună concepțiilor actuale despre arhitectură și urbanism, despre societatea contemporană și nevoile ei de confort.

Istoricul de artă, dacă abordează istoria orașelor, trebuie să-și însușească atât poziția istoricului cât și pe cea a arhitectului. El are avantajul exercițiului permanent al corelării documentului cu imaginea, al unei anume acuități a percepției *formei* și, categoric, o deschidere mai mare către studiul de tip interdisciplinar. Are însă dezavantajul unei atitudini excesiv subiective și speculative, dificil de acceptat pentru studii ce rămân cu un caracter prevalent istoric.

Autor al unuia dintre primele tratate cuprinzătoare de istoria urbanismului, încercând să definească domeniul cercetat de el, Pierre Lavedan susținea, încă din 1926, că orașele trebuie studiate ca orice subiect de istoria artei, putându-se distinge tipuri de plan „care ar putea justifica un nou capitol al istoriei generale a artei: istoria arhitecturii urbane”, fără a omite să atragă atenția că în studierea ei „*sentimentul subiectiv nu este totul*”¹⁷. Arhitectura face parte din așa-zisele arte sociale, sau arte ale vieții, care își definesc frumusețea prin adaptarea lor cât mai exactă la un scop, iar scopul este aici: orașul să fie sănătos, comod și plăcut să îl locuiești. Ideea este insistent reluată în tratatul său de istoria urbanismului: „*Planul unui oraș este o operă de artă, adică este particularizat, răspunde unor condiții precise de timp, de loc, de activitate. Un plan de oraș este o operă a vieții și viața nu poate fi pusă în formule geometrice*”¹⁸.

În concluzie, în problema genezei și evoluției structurilor urbane în perioada medievală, pentru spațiul extracarpatic îndecosebi, unde lipsesc documente directe (planuri, hărți), condițiile specifice epocii impun o viziune *istorică* mai complexă și mai realistă, dificil de atribuit istoricilor înșiși – după cum demonstrează L. Boia¹⁹. Pentru abordarea unei teme de istorie a orașelor e capitală străduința fiecărui cercetător de a-și însuși metode, tip de analiză și reprezentare, terminologie²⁰ și o bibliografie complexe, specifice istoriei și diverselor ei ramuri (istoria culturii, a mentalităților, a bisericii...), specifice arhitecturii și urbanismului, cărora li se adaugă, după caz, cele proprii geografiei, etnografiei, sociologiei sau altor domenii vizate de cadrul construit și de activitatea, înfăptuirile și relațiile cu restul lumii ale comunității umane ce a ființat în acest cadru.

Ținând seama de toate aceste constatări și concluzii, fiind în situația de a prezenta rezultatele unei activități de cercetare inițiată în urmă cu peste două decenii, având ca obiect, la început, doar **arhitectura Câmpulungului** muscelean, am ajuns treptat la nevoia de a integra diversele categorii de construcții studiate în contextul istoric în care ele

au apărut și în serii de programe de arhitectură a căror apariție aici este generată nu numai de un acel context, ci și de necesități funcționale specifice. Ca atare, studiul a fost inevitabil extins la **geneza și evoluția** orașului în ansamblul ipostazelor lui (comunitate și cadru construit).

Anumite considerente ne-au determinat să preferăm a grupa rezultatele cercetărilor noastre în jurul fiecăreia dintre funcțiunile specifice existenței oricărui oraș: funcțiunea rezidențială (de locuire), funcțiunile administrative, cele economice, funcțiunea religioasă, de apărare, culturală, de loisir, cele edilitare, de sănătate și salubritate publică.

Printre aceste considerente evidențiem:

1. Orice construcție este realizată în așa fel încât să corespundă ea însăși unei funcțiuni majore (ca partiu, orientare, aspect).

2. Apariția anumitor dotări (pentru cultură, administrație, cazare, loisir ș.a.m.d) a fost expresia nevoii de a se crea condițiile pentru ca orașul să-și poată îndeplini o anumită funcțiune față de **locuitorii** lui (ex. Primăria, biserica, școala, farmacia etc.), față de o **zonă** al cărei centru era (ex. sediile Prefecturii, Administrației Financiare, Tribunalului județean, Spitalului, locului de târg), sau față de **stat** în ansamblul lui (curtea domnească, cetatea, în cazul reședințelor domnești sau orașelor-capitală, stabilimentele balneare în cazul stațiunilor balneo-climaterice, hanul sau stația de poștă).

3. Ne-a incitat și comentariul lui Pierre Lavedan: „*Se crede prea ușor că urbanismul este o invenție modernă... Istoricul știe bine că în artă nu există generație spontanee. Au existat eforturi, mult înainte de timpurile noastre, nu de a se răspunde doar la nevoile de circulație, de apărare, de igienă, de organizare artistică, ci la toate aceste imperative deodată, desigur după niște priorități, după o ierarhie generată de circumstanțe concrete și de evoluții spirituale*”²¹. Ca atare, am putut privi întreaga evoluție istorică a orașelor ca rezultat al asocierii efectelor mai multor funcțiuni exercitate concomitent, în condiții general-istorice, geografice, economice particularizate pentru fiecare oraș și fiecare epocă din devenirea acestuia.

Precizăm că am preluat definiția noțiunii de „*funcțiuni urbane*” din lexiconul utilizat în arhitectură și sistematizare: „*domenii specifice de activități umane care se desfășoară într-un oraș, într-o anumită perioadă de timp, determinând mărimea și caracterul dezvoltării urbanistice (subl.n.) a acestuia. F.u. sunt condiționate, într-o măsură însemnată, de așezarea lor în teritoriu, condițiile geo-climaticice, resursele naturale, trăsăturile specifice ale mediului ambiant... Se evidențiază în mod deosebit importanța factorilor sociali și economici, precum și implicațiile acestora asupra evoluției modului de viață a populației, determinând apariția sau dispariția unor funcțiuni urbane sau transformarea conținutului lor*”²². Ele au efect asupra *cadrelor construite*, ele generează un anumit tip de organizare a acestuia și de adaptare la conjunctura istorică generală și locală a fiecărui oraș, ele determină apariția anumitor dotări, dar și exprimă, în egală măsură, capacitatea de *adaptare* la respectivele condiții istorice generale și/sau locale a *comunității* umane ce ființează în acest cadru, la însăși tradiția locală, la condițiile mediului geografic ș.a.m.d.

În **analiza** fiecăreia dintre funcțiuni am urmărit:

1. Modul în care ea a contribuit la dezvoltarea localității. Procesul de evoluție istorică a așezării în sine a avut o intensitate diferită în etape istorice diferite, determinând și geneza urbană, și afirmarea Câmpulungului printre orașele de primă importanță ale Țării Românești, și aparenta lui involuție. Toate aceste faze, în succesiunea sau alternanța lor, pot fi interpretate mult mai nuanțat prin raportarea la una sau alta din funcțiunile urbane. De pildă, dacă nu se judecă doar din punctul de vedere al funcțiunilor economice, faze considerate de stagnare sau involuție din secolele XVII-XIX pot fi apreciate ca faze de evoluție generală a Câmpulungului analizându-se funcțiunea: religioasă, culturală, administrativă și cea de *loisir*.

2. Interferențele complexe, pe epoci, dintre funcțiunea analizată și alte funcțiuni. Ele au avut ca rezultat creșterea sau menținerea importanței orașului între celelalte orașe ale Țării Românești în primele secole de existență a statului feudal, dar și modernizarea lui în ritm rezonabil către sfârșitul secolului al XIX-lea (favorizată în mod special de interferența funcției administrative cu cea de *loisir*). Ele au determinat Câmpulungul să rămână centrul administrativ al unei zone bogate, fecunde din punct de vedere cultural, să devină o stațiune climaterică și de vilegiatură foarte căutată, să se modernizeze din toate punctele de vedere (edilitar, ca imagine arhitecturală), chiar fără o viață economică notabilă.

3. Modul cum exercitarea ei se reflectă în arhitectura Câmpulungului și în organizarea teritoriului și a comunității lui. Această relație poate evidenția direct modalități de evaluare a fondului construit și a structurii urbane în care el este integrat, în condițiile în care este prea adânc înrădăcinată ideea că pot fi protejate și integrate în viața contemporană a orașului numai monumentele de valoare națională. Dacă valoarea documentar-istorică a unor construcții se referă doar la aspecte ale istoriei locale, dacă ele nu corespund nici măcar unor criterii estetice, la rândul lor foarte relative, de evaluare a construcțiilor susceptibile a fi incluse pe vreo listă a monumentelor, acelor construcții nu li se asigură nici minimul unui regim de protecție și dispar fără urme – cu ele odată dispărând martori direcți ai complexității proceselor evoluției istorice a unui oraș care îi definesc și personalitatea.

Așa cum era de așteptat, întreprinderea nu s-a dovedit nici în această variantă deloc simplă, în principal din cauza permanentelor câmpuri de interferență ce fac imposibilă disocierea, fie ca pur metodologică, a acțiunii fiecărei funcțiuni ca factor de geneză și/sau evoluție tratat separat.

Există, în schimb, față de metoda „monografică“, a prezentării în ordine strict cronologică a etapelor dezvoltării urbane, avantajul unor inedite asocieri între efectele exercitării aceleiași funcțiuni din epoca genezei și, peste timp, din epoca modernă – înfăptuiri ale comunității câmpulungene (instituții, dotări, structuri materiale ale cadrului construit) primate din același unghi, pornite din aceleași impulsuri, dar pe care le despart secole.

Se mai face loc, astfel, în prezentarea evoluției generale a unui oraș, pentru cercetări mai strict specializate, inserate firesc, fără a le fragmenta pe etape cronologice. Istoria literaturii române vechi, a învățământului, turismului, a medicinei, etnografia, geografia, ecologia – sunt doar câteva dintre domeniile cărora am încercat și noi a ne adresa pentru a culege informații, a înțelege și a prezenta diverse aspecte ale istoriei Câmpulungului.

De asemenea, se creează și posibilitatea unor comparații *ulterioare* mult mai elocvente ale evoluției urbane în ansamblul unui teritoriu, fie el național sau european, dar și posibilitatea realizării unor studii de sinteză, sau a unor inserieri tipologice în prezentarea istoriei orașelor bazate pe date complexe, nu doar pe ipoteze de lucru parțial demonstrabile.

Sistemele de prezentare și/sau evidență computerizată, accesibile prin Internet, ar putea oferi ideale facilități. Interesat fiind, de pildă, de evoluția istorică a programului construcțiilor administrative, sau de impactul apariției funcțiunii moderne de *loisir* asupra modernizării orașelor, sau de amenajarea spațiilor verzi, a parcurilor și piețelor, cercetătorul sau specialistul (arhitect, edil, peisagist ș.a.m.d.) ar putea merge direct la o bibliografie specializată, pe măsură ce aceasta se acumulează, și la o tragere a subiectului incluzând și condițiile particulare oferite de diverse orașe românești sau străine, în care să-și însereze propriul demers teoretic sau practic.

NOTE:

1. Comunicare susținută la Sesiunea de comunicări științifice a Comisiei de Istorie a Orașelor din România, Sibiu, 12-14 oct. 2001, cu tema „Centre istorice. Menire, evoluție, perspective”.
2. Mircea D. Matei – *Considerații pe marginea unor aspecte sociale ale istoriei orașelor medievale românești*, în: SCIV, nr. 1, 1967, pp. 47-61.
3. Constantin Joja – *Actualitatea tradiției arhitecturale românești*, Editura Tehnică, București, 1984; Idem: – *Sensuri și valori regăsite*, Editura Eminescu, București, 1981.
4. v. și Andrei Pleșu – *Rigorile ideii naționale și legitimitatea universalului*, în: *Chipuri și măști ale tranziției*, Editura Humanitas, București, 1996, pp. 244 și urm.
5. v. Lucian Boia – *Jocul cu trecutul. Istoria între adevăr și ficțiune*, Editura Humanitas, București, 1998, p. 47.
6. Constantinos Doxiadis – *Ekistics. An introduction to the science of human settlements*, London, 1969; Kevin Lynch – *The image of the City*, The M.I.T.-Press, Cambridge and London, 1966.
7. Mircea D. Matei – *Câteva precizări cu privire la contribuția arheologiei la cunoașterea civilizației urbane românești*, HU, nr. 1-2, 1995, pp. 47-57.
8. Gh. I. Cantacuzino – *Aspecte ale cercetării arheologice a orașului medieval din Țara Românească*, în: BCMI, an III, nr. 4, 1992, pp. 29-34.
9. Eugenia Greceanu – *Ansamblul urban medieval Botoșani*, Editura Muzeul național de istorie, București, 1981; Idem, *Ansamblul urban medieval Pitești*, Editura Muzeul național de istorie, București, 1982; Paul Niedermaier – *Geneza orașului Șighișoara*, în: RMM MIA, nr. 2, 1979, pp. 67-74.
10. Teodor Octavian Gheorghiu – *Metode de abordare și modele ale genezei unor orașe medievale românești extracarpatic*, în: ARH., nr. 1, 1986; Idem, *Buzău, orașul medieval*, în ARH., nr. 1, 1986, pp. 41-49; T.O. Gheorghiu, Radu Radoslav – *Spațiul central al orașului medieval românesc extracarpatic din secolele XIV-XV, spațiu al coeziunii sociale. Elemente pentru un studiu comparatist european*, în: HU, nr. 2, 1993, pp. 153-175; v. și arh. Mariana Ghinea – *Propuneri pentru o metodă de investigație a evoluției târgurilor medievale din Moldova și Țara Românească*, în: ARH., nr. 5, 1986, pp. 40-43.
11. Teodor Octavian Gheorghiu, Radu Radoslav – *op. cit.*; Teodor Octavian Gheorghiu – *Așezări umane, Fascicula I, Istoria așezărilor umane de la origini până la Renaștere* (curs universitar), Editura Universitatea „Politehnica” din Timișoara, 1996; Idem, *Cetățile orașelor. Apărarea urbană în centrul și estul Europei în Evul Mediu*, Editura Simetria, București, 2000.
12. Teodor Octavian Gheorghiu – *Jocul influențelor sistemelor sociale asupra arhitecturii*, în: ARH. nr. 3, 1979, pp. 11-13.
13. Dinu C. Giurescu – *Distrugerea trecutului României*, Editura Museion, București, 1994, pp. 44-50: în capitolul „*Voci în apărarea patrimoniului arhitectonic urban și rural*” lucrarea evidențiază acțiuni cu ocazia

căroră s-au manifestat opiniile celor ce și-au manifestat îngrijorare, revoltă față de demolarea sau distrugerea prin abandonare a unui patrimoniu arhitectural a cărui valoare încercau, concomitent, să o evidențieze.

14. Pierre Lavedan – *Histoire de l'Urbanisme*, vol. II, Paris, 1959, p. 6.

15. Françoise Choay – *Alegoria patrimoniului, urmată de Șapte propoziții despre conceptul de autenticitate și folosirea acestuia în practica patrimoniului istoric*, Editura Uniunea Arhitecților din România, ed. Simetria, București, 1998, pp. 112-116.

16. Tudor Vianu – *Câteva observații la deschiderea unui curs*, în: SIMETRIA, VI, 1945, p. 52.

17. Pierre Lavedan – *Qu'est-ce que l'Urbanisme? Introduction a l'histoire de l'urbanisme*, Paris, 1926, p. 3.

18. *Idem*, *Histoire de l'Urbanisme, vol. I, Antiquité, Moyen Age.*, Paris, 1926, p. 26 (tratatul este publicat în trei volume, între 1926 și 1959).

19. v. Lucian Boia, *op. cit.* p. 119.

20. Michel Tănase – *Mediașul: 800 de ani de „evenimente militare”. Poziții pro-terminologice și anti-tipologice*, în HU, tom IV, nr. 1-2, 1996, pp. 123-135.

21. Pierre Lavedan – *Histoire de l'Urbanisme, vol. II, Renaissance et temps modernes*, ed. a II-a, Paris, 1959, p. 6.

22. M. Cardaș și colectiv – *Mic lexicon ilustrat al noțiunilor de sistematizare*, Editura Tehnică, București, 1983, p. 113.

VECHILE BISERICI DIN GORGANU, COMUNA CĂLINEȘTI, JUDEȚUL ARGHEȘ

Spiridon CRISTOCEA
Romeo MASCHIO
Teodor CIOFLAN

În partea de vest a fostului sat Gorganu de Jos, localitate desființată și înglobată la satul Gorganu, com. Călinești, jud. Argeș, la circa 200 m vest de centrul așezării, se află ruinele vechii biserici de aici. Creșterea numărului localnicilor și, probabil, deteriorarea lăcașului, au dus la construirea de către enoriași a unei noi biserici, mult mai mari, pe partea dreaptă a drumului care duce spre mănăstirea Râncăciov. Nemaifiind folosită, vechea biserică a început să se deterioreze, însă în 1961, când a fost pictată de Nicolae Mecu, era încă în picioare, tabloul înfățișându-ne o biserică cu turlă pe pronaos (fig. 1). După această dată, deteriorarea a continuat, astfel că în 1989 era ruinată, fiind invadată de vegetație. În lunile octombrie-noiembrie 1989, un colectiv de arheologi de la Muzeul Județean Argeș, semnatarii acestui articol, au efectuat cercetări arheologice pe locul vechii biserici. După îndepărtarea vegetației au fost scoase la iveală zidurile care se mai păstrau, iar în jurul ei cinci cruci de piatră. De asemenea, la vest de biserică, se afla o pisanie (fig. 2) care are următorul text în limba română cu alfabet chirilic: „+ Această sf<ântă> biserică, ce să prăznuște hramu<l> Adormiri<i> Maici<i> Domnului făcu<tu>-s-au înt<â>i de lemni de robi<i> lui Dumnezeu popa Ene, popa/Costandini în leatu: 1697 și după vremi dărâmându-o și acum în leatu 1/835...“¹. După cum se poate constata, textul

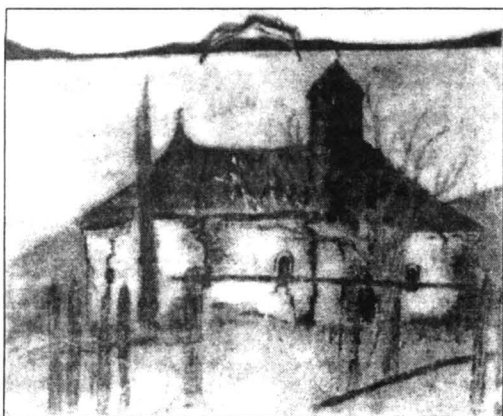

Fig. 1. Biserica din 1835. Pictură prof. Nicolae Mecu, 1961.

nu a fost terminat, astfel că el nu ne informează cine a construit biserica, cine au fost meșterii ș.a. Dar pisania ne furnizează o știre importantă și anume aceea că, mai înainte, pe acest loc a fost o biserică de lemn, pe care am numit-o Gorganu 1, pentru a o deosebi de cea din 1835, numită Gorganu 2.

Că în Gorganu a existat o biserică de lemn, mai înainte de cea din 1835, știm și din catagrafiile de la începutul secolului al XIX-lea. Astfel, catagrafia din 1810 menționează „Biserica de lemn bună, cu hramu<l> Adormiri<i>“ în Gorganul de Jos². În cata-

grafia din 1832 în satul Gorganu sunt consemnate trei lăcașuri, unul fiind „Biserica hramului Adormirea Maicii Domnului”³.

Efectuarea unei cercetări arheologice se impunea atât pentru a afla date în plus despre biserica Gorganu 2, cât mai ales despre Gorganu 1.

Ca urmare a cercetării arheologice, despre cele două biserici se pot spune următoarele.

Biserica Gorganu 1. Compusă din altar, naos, pronaos și pridvor, lăcașul se încadrează în tipul de biserică cu plan dreptunghiular simplu și absidă decroșată dreptunghiulară (tipul II E, după tipologia lui Radu Crețeanu⁴).

Biserica, cu lungimea de circa 14,80 m, în exterior, și lățimea de 3,70 m, în interior, avea o fundație din bolovani de râu și un soclu (lățimea -0,60 m) din cărămidă dreptunghiulară (25 cm x 11 cm x 4 cm, 25 cm x 13 cm x 4 cm, 25 cm x 12 cm x 4 cm). Construită în 1697 de către preoții Ene și Costandin, biserica a existat până în 1835 când s-a construit alta din zid.

Biserica Gorganu 2. Construită din cărămidă, în 1835, biserica, de plan trilobat, era compusă din altar, naos și pronaos, cu turlă de pronaos, având, în exterior, lungimea – 16,15 m și lățimea – 5,70 m. Absidele altarului erau semicirculare în interior și poligonale în exterior (trei laturi), iar a altarului este tot semicirculară în interior și poligonală în exterior (șapte laturi). Fundația este din bolovani de râu de mărime mijlocie, prinși cu mortar, iar elevația din cărămidă (fig. 3 a, b). Biserica a fost pardosită cu lespezi de piatră care se păstrau numai în altar, iar în interior a avut pictură în frescă.

Despre biserică aflăm date și din catagrafia din 1840 unde se menționează anul construirii (1835), hramul (Adormirea și Sf. Nicolae), ctitorii (postelnicul Dumitru Popescu, Mușat Mazilu, Gheorghe Stancovici, Marin Moșoianu, Iacob Zidaru), ș.a.⁵

Datele oferite de cercetările arheologice coroborate cu cele de arhivă ne permit cunoașterea celor două biserici din Gorganu de Jos, îmbogățindu-se astfel informațiile despre bisericile, și în special despre cele de lemn, construite de comunitățile sătești din Muntenia.

Fig.2. Pisania bisericii din 1835.

Fig. 3.a. Ruinele bisericilor de la Gorganu:
vedere din est.

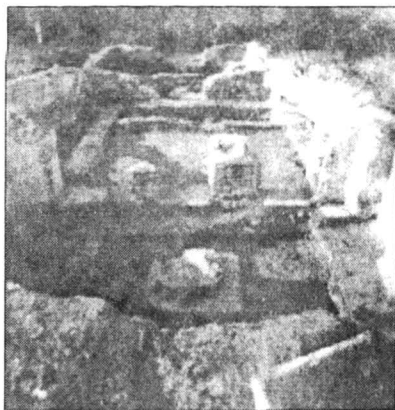
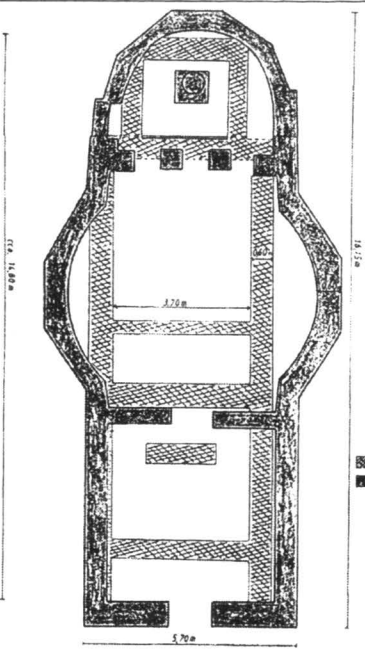

Fig. 3.b. Ruinele bisericilor de la Gorganu:
vedere din est.

Biserica „Adormirea Maicii Domnului”
Gorganu de Jos, com. Călinești, jud. Argeș
Cercetări arheologice, 1989

LEGENDĂ

- Construcție 1697
- Construcție 1835

NOTE:

1. Pisania, confecționată din piatră de Albești (1,20 m x 0,85 m), are trasate prin incizie 15 rânduri pe care urma să fie scris textul, însă numai trei și puțin din a patrulea au fost scrise.
2. Biblioteca Academiei Române. Ms. 4036, f. 38 v-39 r. În catagrafie despre biserică se mai menționează: „Are doo rânduri de veșminte bune. Cărțile sânt deplin, fără a avia lipsă. La ace<a>stă biserică să află doi preoți și un diiacon însă: Preot popa Theodorache sin popa Radu, 38 (ani). Bun învățat, cântărețu bun, neglobitu, fără patima beții, văduv. (Fete) Samfira. De niam preot, preoțitu ot liat 1799, iunie 1, zioa marți, cu carte de la proin mitr<opolitu> Dosithei. Strămutatu de la Cămpulung la aciastă biserică. Are un fecior anume Parașchivu, 9 (ani), nu învață. Preotu popa Ion sin popa Ioan, 36 (ani). Bun învățat, cântărețu bun, neglobitu, fără patima beții. Cu soție, Iliina. De niam preot, preoțitu ot liatu 1793 decv. 4, zioa duminică, cu carte de la proin mitr<opolitu> Dositheu. Orânduitu la aciastă biserică. Are trei feciori însă: Ioan, 10 (ani), învață ciaslov, Cărstia, 4 (ani), Costandin, 3 (ani). Diiacon Ioan sin Dumitru, 31 (ani). Bun învățat, cântărețu bun, neglobit, fără patima beții. Cu soție Stana. (Fete:) Maiia. De niam mirianu, dieconitu ot liatu 1803 mai 26, zioa luni, cu carte de la proin mitr<opolitu> Dositheu. Orânduitu la aciastă biserică. Are doi feciori însă: Ioan, 6 (ani), Gheorghe, 4 (ani). Să află la acest satu poporani: suma caselor 53, parte bărbătiască 111, parte fâmeiască 85, toată suma 196”.
3. Spiridon Cristoceca, *O catagrafie necunoscută a bisericilor și slujitorilor lor din jud. Muscel la 1832*, în *Glasul Bisericii*, XXXIII, iulie-august 1974, nr. 7-8, p. 724. Biserica avea ca slujitori: „Preoți 2: Barbu duhovnicul, bătrân, Anastase zet popa Barbu, iarăși zice că s-au dus a să face preot”. Celelalte două biserici erau: „Biserica hramului Prea Cuvioasei Parașchivi, pă moșia dumneaei sărdăreasa Sezreli?” și „Biserica hramului Sfîntei Ecatirini... pă moșia mănăstirii Râncăciovului”.
4. Radu Crețeanu, *Bisericile de lemn din Muntenia*, Editura Meridiane, București, 1968, p. 12.
5. Ioan Răuțescu, *Catagrafia fostului județ Muscel făcută la anul 1840 din porunca Mitropolitului Neofit*, în „Glasul bisericii”, XXIV, septembrie-octombrie 1965, nr. 9-10, p. 897. „Satul Gorganu de Jos. Această bi-

serică este de zid făcută în zilele prea înălțatului domn Alexandru D. Ghica voevod la leat 1835 Avgust 15 și s-au preînnoit toată de iznoavă pe această temelie fiind făcută mai dinainte de lemn, care nu i s-a știut leatul de nimenea, dar acum s-au prefăcut de noi ctitorii care ne vom vedea mai jos iscăliți care și acum se chivernisește de noi ctitorii i de alți enoriași. 1. dumnealui postelnicul Dumitru Popescu 2. Mușat Mazilu 3. Gheorghe Stancovici 4. Marin Moșoianu. 5. Jacob Zidaru făcută împreună și cu toți enoriașii la acest leat de mai sus 1835 august. Hram Adormirea și Sf. Nicolae. Enoriași mai bogați 31, mai proști și săraci 14, văduve 4”.

SCRISOAREA LUI NEACȘU DIN CÂMPULUNG, DOCUMENT INFORMATIV, POLITIC ȘI MILITAR DE EPOCĂ

Cristache GHEORGHE
Petra GHEORGHE

În decursul secolelor și mileniilor strămoșii noștri, luptând pentru apărarea libertății, pentru înfrângerea oștilor dușmane, de cele mai multe ori copleșitoare ca forță și număr, care se năpusteau asupra lor, au găsit o armă eficientă în iscusința minții, în informațiile pe care le procurau cu dibăcie, pentru cunoașterea temeinică a adversarului ridicate la rangul unei adevărate arte. În urma cercetării minuțioase a cronicilor, a însemnărilor făcute de unii călători, a hrisoavelor domnești, a numeroaselor înscrisuri și a unui bogat material arhivistic, am ajuns la concluzia că arta obținerii informațiilor la români s-a bucurat de multă atenție în decursul timpului.

Dacă soli și iscoade de pe pământul fericit al Daciei sau al țărilor române de mai târziu cutreierau drumurile Europei, acestea nu urmăreau alte scopuri decât să închege legături trainice cu alte popoare și să descopere din timp pregătirile de război care se făceau la Roma, Constantinopol, Viena, Buda, Praga, Liov, Comenița, pe Volga sau pe Don de către romani, bizantini, maghiari, mongoli, turci, austrieci, polonezi, tătari, ruși, care au coborât adeseori cu oști spre Dacia, Moldova, Țara Românească și Ardeal.

Arta obținerii informațiilor la români urmează de regulă firul istoriei și se conturează tot mai pregnant de la o epocă la alta. În această artă se relevă adeseori suplețea gândirii și fantezia voievozilor, domnitorilor, comandanților de oști și oștenilor, precum și ale unor oameni simpli care au acționat în conformitate cu necesitățile momentului. Din această retrospectivă rezultă că poporul român nu a acționat de regulă singur, ci a căutat să stabilească relații cu alte popoare, integrându-se prin lupta sa multiseculară în tabăra celor care reprezentau progresul.

De reținut că un mijloc de informare între locuitorii din diferite regiuni ale țării sau cu vecinii ei îl constituiau, în perioada medievală, scrisorile. Ele erau purtate mai ales de negustorii care cutreierau cu treburi diferite orașe și țări, dar de cele mai multe ori, când informațiile pe care le conțineau comportau urgență, erau folosiți curieri speciali, oameni care reprezentau deplină încredere. Adeseori curierul era și mesagerul unor secrete care nu puteau fi încredințate scrisului. În acest sens, el avea împuterniciri speciale date în scris.

Astfel, Vlad Dracul, trimițând în 1455 o scrisoare brașovenilor, le atrage atenția că „ceea ce vă va spune sluga domniei mele Dragomir, să-i dați credința că sunt Corbele domniei mele“, iar Vlad Țepeș dă aceeași împuternicire curierului său, în scrisoarea către Matei Corvin. Într-o altă scrisoare expediată de Pătrașcu cel Bun în anul 1555, domnitorul acordă credit total trimisului brașovenilor: „Și toate ce va spune omul dumneavoastră, Dobre, de la noi către dumneavoastră, toate să i le credeți, că sunt vorbele noastre adevărate“.

Schimbul de informații între cele trei țări românești se efectua cu ajutorul scrisorilor pe care le purtau curierii de ocazie: ciobani care își duceau turmele dintr-o regiune în alta, călători străini sosiți pentru a duce tratative, pentru a sonda orientarea politică a domnitorilor români, care îi cercetau deopotrivă pe toți, purtau corespondența între curțile feudale, între boierii celor trei țări românești și ele cuprindeau de regulă și informații cu caracter militar și politic. Una dintre primele scrisori din acea epocă, redactată de Alexandru I. Aldea pe teritoriul Țării Românești, la Buzău, în anul 1435, conținea informații cu privire la turci și cheamă la organizarea unei conspirații îndreptate împotriva acestora. La conspirație urmau să participe timișorenii cărora le este adresată scrisoarea, moldovenii și un pretendent turc, David Celebi, pretins fiu al lui Mahomed I, care se găsea în Ungaria. Domnitorul muntean scrie timișorenilor că turcii „sunt în oaste 70.000 și să știți că nu sunt voinici de ispravă... nici jumătate nu sunt buni voinici.“ Alexandru I Aldea subliniază cu durere în suflet că „turcii mi-au risipit toată țara după ce cu credință și cu jurământ s-au fost legat“, iar în continuare furnizează timișorenilor o informație prețioasă cu privire la proiectata expediție turcească în Ardeal, la care va fi nevoit să participe și domnitorul muntean, dar că, la momentul oportun, va fi alături de ei și se va întoarce împotriva turcilor: „Când oastea voastră va veni, în acel ceas eu mă voi da la o parte de oastea lor. De multe ori turcii m-au înșelat, acum vreau și eu tot așa să li fac: zău că din ei nici sământă n-o să rămâie“.

Urmașii lui Aldea, voievodul Vlad Dracul, caută, de asemenea, sprijin în Ardeal pentru a putea duce cu succes lupta împotriva turcilor. După ce punc stăpânire pe cetatea Giurgiului, alungându-i pe turci, el îi informează pe brașoveni despre succesul obținut și le cere arcuri și săgeți, puști și silitră „ca să facem praf, să-l punem în cetate, căci este tăria și a voastră și a noastră și a toți creștinii“. Aceste cuvinte le întâlnim adeseori în scrisorile domnitorilor de mai târziu, care au înțeles însemnătatea Țării Românești în lupta împotriva turcilor, rolul ei în stăvilirea expansiunii otomane. Importanța cetății Giurgiului pentru Țara Românească este deosebit de plastic subliniată în raportul lui Walerand de Wavrin, în care se arată că Vlad Dracul era conștient că această cetate reprezenta un puternic bastion de apărare, afirmând că dacă „îmi pot redobândi întrecagă cetatea mea, pe care tatăl meu a pus să o ridice (este vorba de Mircea cel Bătrân – n.a.) atunci chiar și femeile din Țara Românească, cu furcile lor de tors vor fi în stare să recucerească Grecia“.

După cucerirea cetății Giurgiului, voievodul muntean, precum și ceilalți creștini participanți la această expediție îi lasă liberi pe ostașii turci din garnizoană, care se îndreptau acum liniștiți spre Nicopole, dar „ei nu au ajuns departe, că i-a prins în cursă pe neașteptate acel fiu al domnului Țării Românești (este vorba despre viitorul voievod Vlad Țepeș – n.a.) și i-a ucis pe toți“. Această încălcare a legilor războiului este justificată, deoarece tocmai conducătorul cetății Giurgiului era cel care trădase pe tatăl domnitorului

și îl ținuse prizonier la Gallipoli „cu amândouă picioarele ferecate în lanțuri“. Pârgacii din Brașov primesc în anul 1448 vești despre lupta de la Kossovolji, fiind îndemnați de Vladislav să nu acționeze până în momentul în care situația nu va fi clară, deoarece viața lui Iancu de Hunedoara se afla în pericol. Într-adevăr, în urma înfrângerii de la Kossovolji, Iancu de Hunedoara a fost, pentru puțin timp, prizonierul despotului sârb Brancovici, neexistând nici o veste despre soarta marelui conducător de oști.

Revenind la Vlad Țepeș trebuie spus că el a ajuns în închisoare din cauza falsurilor ticluite de sașii din Brașov, care și-au primit de altfel pedeapsa meritată; este însă mai puțin cunoscut faptul că nu Vlad Țepeș se face vinovat de înrăutățirea momentană a relațiilor dintre Țara Românească și Brașov. O scrisoare datată din 1456, anul urcării sale pe scaunul Țării Românești, este edificatoare în ceea ce privește intențiile voievodului muntean de a promova politica tradițională de luptă comună a ardelenilor și muntenilor. În această scrisoare domnitorul muntean îi numește pe brașoveni frați și vecini cu adevărat iubiți, realizând cu ei o înțelegere privind lupta comună, înțelegere pe care Vlad Țepeș o apreciază ca fiind „pentru binele, apărarea și folosul“ său și al lor și afirmând că „precum ne ostenim și lucrăm pentru ale noastre, așa și mai mult, voim să ne ostenim și să lucrăm pentru ale voastre“. El cere brașovenilor un ajutor de „200 ori iao ori 50 de oameni aleși“ (cât de puțini!). Scrisoarea din 10 septembrie 1456, întocmită la Târgoviște, este semnată de Vlad Vodă al Țării Românești și herțeg de Făgăraș, „fratele și prietenul vostru întru toate“. Dar atunci când s-au ivit interese meschine, acest frate și prieten a fost învinuit de brașoveni ca trădător, fiind târât în închisoare.

Făcând abstracție de acest incident și de câteva altele care au avut loc mai târziu, între Brașov și Țara Românească au existat, în general, relații statornice de colaborare, de prietenie; numeroase scrisori domnești, scrisori ale boierilor și negustorilor, reprezintă o mărturie concludentă a luptei comune împotriva turcilor, a ospitalității de care s-au bucurat la Brașov foști domni și boieri nevoiți să pribegescă, din cauza turcilor. Multe scrisori au circulat peste munți în toată această epocă, conținând de fiecare dată și informații cu caracter militar privind pregătirile de război ale turcilor.

Scrisoarea lui Neacșu din Câmpulung, adresată în vara anului 1521 judeului Brașovului, primul document cunoscut redactat în limba română, a fost precedată, la începutul secolului al XVI-lea, de alte numeroase scrisori expediate din Țara Românească, ceea ce reprezintă o dovadă a existenței unor relații statornice încă de pe vremea lui Vlad Dracul. Între anii 1500 și 1521, din Țara Românească și Moldova spre Brașov s-au îndreptat numeroase scrisori. Astfel, în 1505, Radu cel Mare trimite judeului și juraților cetății Brașovului, „vecinilor noștri vrednici de cinste“, o scrisoare în care îi informează despre plecarea sa la Constantinopol, iar în 1510, Bogdan al III-lea cel Orb se adresează „căpeteniei orașului juzilor și juraților și celorlalți sași din părțile Ardealului, de orice stare, prieteni și vecini nouă cu adevărat“, rugându-i să-i trimită un ajutor de 600 de călăreți și 200 de pușcași.

De asemenea, Neagoe Basarab, în scrisoarea din 20 aprilie 1520, le amintește brașovenilor că de la urcarea sa pe tron „până astăzi știm că în pace v-am ținut cu toată prietenia și buna vecinătate, cum v-am fost făgăduit.“ Odată cu invitația de a participa la festivitățile prilejuite de terminarea mănăstirii de la Curtea de Argeș, el împărtășește brașove-

nilor planurile sale de luptă împotriva turcilor, la care este gata să participe cu o oaste de 40.000 de oameni. Pentru organizarea unor acțiuni comune împotriva dușmanilor, Neagoe Basarab îi roagă pe brașoveni să-i trimită „un om de credință din cetate... pentru că avem un gând ca acela“.

Scrisoarea lui Neacșu din Câmpulung nu se deosebește de scrisorile precedente, redactate în limba română, conținând, de asemenea, informații cu caracter militar. În legătură cu această scrisoare în *Istoria literaturii române* se arată că „Neacșu știe slavonește și nu din neștiința slavonei a scris în limba română, ci pentru că în scrisoarea lui cu informații politice grabnice, despre mișcările turcilor, care nevoie de un instrument de comunicare corespunzător, simplu și rapid, nu savant și greoi“. Citind scrisoarea lui Neacșu, ne dăm seama încă de la primele rânduri de scopul urmărit: „Ipac dau știre domniei tale za (despre) lucrul turcilor“. Acesta îl informează pe judele Brașovului, Hans Beukner, despre pregătirile turcilor pentru o nouă campanie.

Boierul din Câmpulung știe că sultanul a plecat din Sofia spre Dunăre, că au trecut și corăbiile pe Dunăre în sus, fiind vorba despre „locul cela strămtu, ce știi și domnia ta“ (probabil, Porțile de Fier – n.a.), pentru care au fost aduși meșteri din Țarigrad (este vorba, probabil, de marinarii încercați pentru pilotarea corăbiilor turcești). Neacșu este foarte bine informat despre situația militară a turcilor, dar și despre situația politică din Țara Românească. El știe, de pildă, că și Neagoe Basarab „are frică mare“... de accl Mahomed-Bag care primise dezlegare de la sultan să-și treacă oștile prin Țara Românească și îl lasă pe judele Brașovului să înțeleagă că nici cetatea sa nu este ferită de un atac turcesc. Neacșu dă, de asemenea, relații privind sursele sale de informații: de la „un om din Nicopole, de mie mi-au spus că au văzut cu ochii lui“, de la boieri ce sunt megiași de ginere-miu Negre“.

Informațiile precise deținute de Neacșu la sfârșitul lunii iunie sau la începutul lui iulie 1521 privind mișcările trupelor otomane și pregătirile lor de război sunt confirmate de atacul Belgradului, urmat de cucerirea cetății, la 29 august 1521, de către ienicerii și spahii lui Soliman Magnificul.

În ceea ce-l privește pe Hans Beukner, judele Brașovului, acesta era de fiecare dată bine informat, ca urmare a organizării atât în Țara Românească, cât și în celelalte țări vecine a unei vaste rețele de informații. O scrisoare a domnitorului Pătrașcu cel Bun, adresată aceluiași Hans Beukner cu un sfert de veac mai târziu, dovedește din plin că pargacii Brașovului aveau tot interesul să fie preveniți la timp despre pericolul invaziei turcești, întreținând în acest scop relații strânse în Țara Românească cu orașeni și boieri, cu însuși domnitorul țării care era, la rândul său, interesat să-și informeze vecinii pentru a le solicita un eventual ajutor.

Dacă primele scrisori din secolul al XV-lea erau redactate în limba slavonă, iar începând din secolul al XVI-lea, în limba română, mai târziu ele au început să fie cifrate. În acest sens, scrisorile expediate în secolul al XVII-lea „agenții munteni din acea epocă întrebuințau un fel de cifru, o criptografie, în care erau scrise părțile din raport care prezentau un interes deosebit și de mare secret.

În zilele noastre, pentru obținerea de informații politice și militare se folosesc atât mijloacele clasice, cât și cele deosebit de sofisticate.

BISERICA BRADU, MONUMENT DE CULT DISPĂRUT DIN CÂMPULUNG MUSCEL

Aurică SMARANDA

Biserica Bradu, dărâmată în 1903

Municipiul Câmpulung Muscel este cunoscut pentru clima sa blândă, cu aer sănătos, pentru frumusețile sale locale și din împrejurimi.

Această localitate s-a remarcat și prin Mănăstirea Negru Vodă, precum și prin numeroase biserici vechi, adevărate monumente istorice.

Bisericile au fiecare istoria lor, începând cu data construcției, mai mult sau mai puțin cunoscută. Multe dintre ele, deși au nume date de hramul primit la târnosire, cu nume sau evenimente din calendar, totuși au căpătat și nume neoficiale puse de locuitorii enoriași: Biserica Schei – după numele cartierului, Biserica Valea – după vâlceaua lângă care era construită, Biserica Subești – după meseria de subar, blănari, Biserica Bradu – după bradul existent în curtea bisericii etc.

Revenind la biserica Bradu, al cărui hram a fost Adormirea Maicii Domnului și Izvorul Tămăduirii, menționăm că până în prezent nu se cunoaște data exactă a zidirii ei.

Dintre cei ce s-au ocupat mai îndeaproape de această biserică este și Constantin D. Aricescu cel care în „Istoria Câmpulungului, prima rezidență a României“, volumul I, 1855 consacră, într-un capitol separat, mărturii despre Biserica Malu¹. Astfel, el relatează că Biserica Bradu s-ar fi chemat mai întâi Biserica Malu, pentru că era construită pe un loc înalt în partea de apus a orașului².

Într-o discuție de documentare a istoricului Aricescu, avută în anul 1854, cu săteanul Dumitru Sandu, logofătul satului Malu de Sus, urmaș al ochești-mălurenilor, numiți astfel ca urmare a stabilirii unor câmpulungeni în locul numit Malu, conduși de unul

Ochea (cu ochii mari – ochios), interlocutorul spune: „Strămoșii noștri locuiau odinioară împrejurul bisericii Bradu, care pe atunci se numea biserica din Malu, fiind așezată pe deal, dezlipindu-se de tulpina bătrână (a orașului, n.n.) și se retraseră mai înspre adăpost“. Este adevărat că exodul unor locuitori de la oraș spre poziții vecine mai ridicate (pe deal sau mal) s-a petrecut în urma prădalnicelor năvăliri, turcești sau tătărești, îngrozind lumea care se refugia în afara orașului. Ca urmare, unii care aveau pământ în acel loc, și mai ales că exista și o biserică aproape și-au clădit case, gospodării. În aceeași lucrare, C.D. Aricescu scrie: „În secolul XVI aflăm în Câmpulung populația crescută foarte mult, căci (timp de circa 100 de ani), între 1500-1600 se ridică bisericile: Subești, Popa Savu, Schei, Bradu, Malu de Sus și Jos“³. Reținem ca reale afirmațiile autorului, orașul fiind un nod comercial de mare însemnătate pentru legăturile cu Transilvania, vezi și scrisoarea din 1521 a lui Neacșu boierul negustor, și având în vedere perioada de prosperitate și oarecare acalmie, în vremea aceea de cucernicie în care Neagoe Basarab a avut răgaz și venituri pentru a ridica monumentala Mănăstire de la Curtea de Argeș, reconstruirea Mănăstirii Snagov, aducerea în țară a osemintelor Patriarhului Nifon și altele, deci și Câmpulung Muscel cu boierimea sa, indiferent de rang, negustorii săi mari sau mijlocii, vestiți și credibili în oficiile bancare și negustorești din Brașov și Sibiu, cu veniturile orașului din vămi, impozite de la sborul (târgul) anual de Sf. Ilie etc., putea ridica lăcașuri de închinăciune pe care le înzestrau cu veșminte, odoare, cărți, precum și cu moșii mai mari sau mai mici. Pe de altă parte, trebuie avută în vedere, ofensiva calvinismului și a reformatilor din Transilvania cu direcții către Țara Românească și Moldova din perioada secolului al XVI-lea, în acest sud-est european amenințat de necredincioși, mai ales după apariția unor cărți precum: „Cahetismul luteran“ de la Sibiu (1540), a sașilor reformați, și Palia de la Orăștie, a ungarilor calvini (1582). De asemenea, să nu uităm că pe fondul protecției otomane, instaurată la începutul secolului al XVI-lea, în favoarea unor elemente alogene greco-levantive (negustori, cămătari etc.) intrate în Principatele Românești, constituite într-un virus „stricător de lege“ în plan economic, în dregătorii și antiortodox, clerul și credincioșii ortodocși au făcut front, ridicând biserici și mănăstiri. Se vorbea chiar despre un moment de renaștere națională, împotriva „stricătorilor de țară și legi“. La care putem adăuga, fără să greșim, ceea ce spunea N. Iorga, că secolul al XVI-lea „este de istorie modernă față de Evul Mediu ce fusese până atunci“⁴. „La mijlocul veacului al XVI-lea nu lipseau acele elemente cu totul noi ale vieții istorice românești“⁵, se pronunță un alt erudit istoric. Se aciuiază, în Țara Românească și Moldova, artiști, zugravi, arhitecți – zidari, sculptori în lemn și piatră care ridică edificii și biserici și alte construcții⁶.

Cu privire la biserica Bradu, Aricescu continuă: „La Bradu n-avem nici o inscripție. Pe pietrele mormântale figurează date dintre anii 1500-1600. Tradiția însă spune că la Domnul Mihai Viteazul, biserica se ridicase pe ruinele altei biserițe de lemn părăsită de ani nenumărați și făcută din vremi bătrâne“⁷. Despre numărul mare de biserici de lemn în județul Muscel, se rostește și familia de profesori Popescu Argeșel: „Cu toate că din catagrafie (1810) lipsesc numeroase sate (toate din valea Râului Doamnei și o parte din cele de pe văile Bughii și Râul Târgului) ne putem face o imagine, în legătură cu numărul mare de biserici de lemn existente în Muscel, cu aproape două secole în urmă“⁸. Lipsa pisaniilor, la unele biserici, este motivată de Paul Chihaiia prin faptul că „...în această epocă (sec.

XVI) pisaniile se și zugrăveau pe pereții bisericilor...“, ceea ce se pare că în mod nefericit să se fi petrecut și la biserica Bradu, pisania acesteia ștergându-se cu timpul⁹. Numele de biserica Bradu s-a datorat bradului existent în curtea bisericii, arbore specific locului, de o dimensiune respectabilă după cum spune Aricescu: „un brad foarte vechi, din curtea bisericii, căzut în 1821“, rămas desigur, în imaginea și mintea localnicilor și după dispariția lui în acel an. De altfel s-a vorbit chiar despre o mahala a Bradului sau suburbia Bradului¹⁰.

Este de neînțeles de ce preotul Răuțescu, în valoroasa sa lucrare „Câmpulung Muscel – monografie istorică“ nu comentează într-un fel sau altul capitolul 5 din opera lui Aricescu: „Câmpulungul sub Mircea II, biserica Domnească și biserica Malu“ din volumul I. La capitolul „Biserici dispărute, I. Răuțescu se rezumă la a menționa unele date lacunare și eronate din vol. II al operei aricesciene adică 1300-1400¹¹, acceptând totuși, că această biserică exista în sec. XVII¹².“

În acest fel Ion Răuțescu elimină fără motive documentarea întreprinsă de C.D. Aricescu în legătură cu biserica Malu (Bradu), convorbirea acestuia avută cu logofătul Dumitru Sandu, precum și alte informații demografice și sociale consemnate în opera istoricului și care pot fi considerate izvoare istorice. De altfel, se observă că în opera sa monografică, rămasă până în prezent cea mai bună documentare a orașului Câmpulung Muscel, preotul I. Răuțescu, în capitolul aferent bisericilor din oraș a insistat mai mult pe partea clericală: succedări de preoți, odoare și cărți din zestrele acestor lăcașuri de cult, proprietăți funciare.

Biserica Bradu a avut rolul ei în rândul populației Câmpulungului Muscel, mai ales prin statura și arhitectura ei tradițional ortodoxă. Era situată în marginea apuseană de atunci a orașului, pe strada Bradului. Datorită poziției geografice și a vechimii ei a atras atenția francezului Michel Bouquet, pictor și grafician (1807-1881), de la care ne-au rămas mai multe desene realizate în anul 1840 cu ocazia peregrinărilor sale pe meleagurile românești.

Cu ocazia vizitării orașului Câmpulung Muscel, Bouquet ne-a lăsat mai multe desene ca: „Femme montagn – Kimpolongo“, „Homme de la montagn – Kimpolongo“, „Monastere de Kimpolongo“, precum și un desen cu o biserică pe care inițial am încercat s-o identific cu biserica Schei, mai ales că relieful este izbitor identic cu cel din natură.

Examinând mai atent desenul Bouquet cu poza din lucrarea preotului Răuțescu, se pare că este vorba de biserica Bradu.

Cu timpul, evoluția populației a reclamat o nouă biserică, mai în mijlocul mahalalei Malu devenită un fel de cartier satelit al orașului, construindu-se ulterior biserica Malu de Jos, al cărei ctitor ni-l recomandă Aricescu, pe nume „Popa Oncioiul Ochescu“, din Malu de Jos¹³. Neamul Ocheștilor era foarte mare, numele lor luându-l drumul care merge, în spatele grădinii publice, pe lângă parcul Ștefănescu, în sus, către dealul Gruului, numit calea Ocheștilor, până după primul război mondial, figurând pe o hartă a orașului¹⁴.

Mai târziu se zidește biserica Nicuț (1708-1710). Biserica Bradu se învechește, începe să se deterioreze, enoriașii se împart la noile biserici Malu de Jos, Malu de Sus și Nicuț și în ultimă instanță este părăsită. În anul 1903 este desființată (dărâmată). Este interesant de știut ce s-a întâmplat în Câmpulung în decurs de aproape 10 ani (1895-1904) când au fost dărâmate patru biserici cu o încărcătură istorică însemnată: Sf. Vineri, Valea, Bradu și Sf. Troiță!

NOTE:

1. C. Aricescu, *Istoria Câmpulungului, prima rezidență a României*, vol. I, pp. 147-157.
2. Idem, pp. 153.
3. Ibidem, p. 152.
4. *Istoria Românilor*, V, Buc. 1937.
5. Răzvan Theodorescu, *Civilizația Românilor între medieval și modern*, Editura Meridian, 1987, I, 9, pp. 250-251.
6. Al. Alexianu, *Acest Ev Mediu Românesc*, Editura Meridian, 1973, pp. 250-251.
7. C.D. Aricescu, *op.cit.*, p. 152.
8. Ion Popescu Argeșel, Anca Popescu Argeșel, *Bisericile de lemn din Muscel*, Argessis, IX, 2000, pp. 267-283.
9. Pavel Chihaia, *Tradiții răsăritene și influențe occidentale în Țara Românească*, Buc., 1973, p. 167.
10. C.D. Aricescu, *op. cit.* I, p. 160.
11. C.D. Aricescu, *op. cit.* II, p. 158.
12. Preot Ioan Răuțescu, *Câmpulung Muscel, Monografie Istorică*, Câmpulung Muscel, 1943, pp. 323-325.
13. C.D. Aricescu, *op. cit.* I, p. 154
14. C. Rădulescu Codin, *Câmpulung Muscel, Istoric și legendar*, harta anexă, 1925.

ȘCOALA DE LA BISERICA DOMNEASCĂ DIN CÂMPULUNG – O EXISTENȚĂ CONTROVERSATĂ

Claudiu NEAGOE

O problemă nerezolvată încă de istoricii locali musceleni și argeșeni este aceea de a dovedi existența unei „școli domnești” la Câmpulung, anterioară celei de la 1669, întemeiată de Radu Năsturel și Antonie Vodă din Popești¹.

Data întemeierii unei „școli domnești”, pe lângă biserica Domnească din Câmpulung (la început cu hramul „Sfinții Mihail și Gavril”, apoi cu hramul „Sf. Nicolae”), ctitorie a Doamnei Chiajna și a fiului ei, Petru cel Tânăr, așa cum reiese din pisania lui Nicolae Mavrocordat (8 iulie 1721)² este destul de controversată. Majoritatea specialiștilor care s-au preocupat de această problemă, într-o măsură mai mare sau mai mică, preluând informațiile nesigure ale lui C.D. Aricescu³, optează pentru anul 1552⁴. Alții se opresc la anul 1567, când este ctitorită Biserica Domnească⁵, dar pun întemeierea unei școli sub semnul întrebării. Mai mult decât atât, s-a emis ipoteza că școala de aici este ceva mai veche, de pe la 1520-1521, ea ajungând să fie transformată de Doamna Chiajna și fiul ei, Petru cel Tânăr, într-o „instituție domnească”⁶.

În urma unei analize exhaustive a surselor existente, vom constata că nu numai data la care ea a fost întemeiată, dar însăși existența acestei școli se află sub semnul întrebării. În contextul frământărilor politice interne și externe de la jumătatea veacului al XVI-lea, o eventuală datare a școlii domnești, și cu atât mai puțin a Bisericii Domnești la 1552 este îndoielnică. La această dată Țara Românească s-a aflat într-un moment de cumpănă. Casa de Austria, profitând de nemulțumirea unei mari părți a elitei boierești muntene, ca urmare a politicii duse de Mircea-vodă Ciobanul, va căuta să sprijine venirea la tron a pretendentului Radu Ilie, fiul lui Radu de la Afumați⁷: „au venit Radu-vodă, ce i-au zis Ilie, din Țara Ungurească, cu boiarii pribegi și cu mulți haiduci”⁸. Ciocnirea cu oastea lui Mircea Ciobanul a avut loc „la sat la Mănești”⁹ și s-a încheiat cu victoria pribegilor¹⁰. Revenit, însă, cu ajutor turcesc, Mircea Ciobanul pune capăt efemerei domniei a pretendentului Radu Ilie (1553)¹¹.

Iată deci că, într-un astfel de climat de instabilitate politică internă, un act cultural și spiritual precum întemeierea unei școli și ctitorirea unei biserici era practic de nerealizat. Tocmai de aceea, datarea celor două edificii la anul 1567, în timpul domniei lui Petru cel Tânăr, rămâne mult mai credibilă¹². Dacă în ceea ce privește ctitorirea Bisericii Dom-

nești avem o dovadă clară¹³, nu același lucru se poate afirma și despre „școala domnească“, a cărei existență este îndoielnică.

Abia în veacul al XVIII-lea se va putea vorbi de funcționarea unei școli domnești pe lângă Biserica Domnească. Este vorba, însă, de Școala domnească a lui Antonie Vodă din Popești¹⁴, mutată la 1737 din vechiul local afectat de incendiul provocat de turci¹⁵, în chiliile special amenajate lângă Biserica Domnească¹⁶. Dar acum, la 1737, Biserica Domnească nu mai este biserica ctitorită de Doamna Chiajna și fiul ei, Petru cel Tânăr, la 1567, ci una nouă ridicată de jupân Neacșu Piteșteanu, mare vornic, din porunca lui Nicolae-vodă Mavrocordat, la 1721: „Și după vremi slăbindu-se foarte zidul și desfăcându-să bolta, cât să cază să primejduiască norodul, – deci când au fost acum în zilele prea lumina-tului Domn Io Nicolae voevod, preoții aceștii sfinte bisearici neavând puțință să direagă bisearica, au adus aminte Măriei Sale. Deci Măria Sa s-au milostivit și au dat bun ajutor și au mai ajutat și alți creștini cu cât s-au îndurat. Deci fiind ispravnic acestui oraș, dum-nealui jupan Neacșu, vornicu Piteșteanu și văzând că de nu se va surpa den temelie nu se poate direage, s-au îndemnat dumnealui den tot suflet(u) de au pus de o au surpat și den temelie s-au zidit bisearică mai mare cu strane, puind dumnealui și cheltuială decât toți mai multă și isprăvindu-să zidul, iar dum(nea)lui au și zugrăvit bisearica, altarul și tinda ca să fie tuturor celor ce au miluit și dum(nea)lui veacinică pomenire, ...și s-au isprăvit la iulie 8 zile leat 7229 (1721)“¹⁷.

Școala Domnească va funcționa aici, lângă Biserica Domnească, până la 1788 când își întrerupe activitatea din cauza ocupațiilor austriece și turcești¹⁸. Va fi redeschisă în 1792, dar într-un local nou, mai precis în casele lui Dumitrache Ruset, fost mare spătar, aflate lângă biserica Sf. Ilie¹⁹, și va funcționa aici până la revoluția de la 1821.

NOTE:

1. Vezi Gh. Pârnuță, Șt. Trâmbaciu, *Mărturii și documente școlare muscelene, 1215-1918*, București, 1997, doc. 12, p. 45.
2. Idem, *Documente și inscripții privind istoria orașului Câmpulung Muscel, 1700-1799*, vol II, București, 1999, doc. 25, p. 117: „Această stântă și dumnezească bisearecă, care să cinstește și să prăznuiește hramul sfântului și făcătorului de minuni, ierarhul Nicolae, fost-au zidită den temelie de răposata doamna Chiajna a răposatului Mircii voevod și de fiu-său Petru voevod, de când au fost leat 7075 (1567)...“.
3. C.D. Aricescu, *Istoria Câmpulungului, prima rezidență a României*, vol. I, București, 1855, p. 150.
4. Gh. Pârnuță, Ion Lupu *Învățământul din Muscel în secolele XVII-XIX*, București, 1968, pp. 22-24; D. Simonescu, *Monografia primei școli publice din Câmpulung Muscel*, Pitești, 1970, p. 15; Gh. Pârnuță, *Istoria învățământului și gândirea pedagogică din Țara Românească, sec. XVII-XIX*, București, 1971, p. 28; Idem, *Câmpulung Muscel, străveche vatră de cultură a Țării Românești*, Câmpulung Muscel, 1974, p. 27; Th. Mavrodin, Sp. Cristoceca, *Câmpulung*, București, 1983, p. 16; Gh. Pârnuță, Șt. Trâmbaciu, *Mărturii și documente școlare muscelene, 1215-1918*, p. 9.
5. I. Răuțescu, *Câmpulung Muscel. Monografia istorică*, Câmpulung, 1943, p. 263; D. Baci, *Lumini muscelene*, București, 1980, p. 55; Carmen Jinga Oprescu, *Considerații asupra organizării orașului medieval Câmpulung Muscel*, în *Studii și comunicări*, vol. II, Muzeul Câmpulung Muscel, 1982, p. 108, nota 14; I. Popescu-Argeșel, *Biserica Domnească. Hramul: „Sfinții Mihail și Gavriil“*. Monument istoric, în *Gazeta*

- de Muscel", An. V, 1998, nr. 149, p. 6; idem, *Mănăstirile și bisericile din Muscel la cumpăna dintre milenii*, București, 2000, p. 77.
6. Gh. Pârnuță, Violeta Bârboi, *Învățământul și cultura în județele istorice Argeș și Muscel, sec. XIII – 1864*, vol. I, Pitești, 1996, p. 24. Despre existența unor școli și a unei activități de învățământ pe lângă cele mai importante biserici câmpulungene, înainte de secolul al XVII-lea vezi: I. Hurdubețiu, Flaminu Mârțu, *Câmpulungul-Muscel medieval*, extras din „Studii și articole de istorie”, XI, București, 1968, p. 43; Gh. Pârnuță, *Câmpulung Muscel, străveche vatră de cultură a Țării Românești*, pp. 12-27.
  7. Vezi Șt. Andreescu, *Mircea Ciobanul – un tiran?*, în „Magazin istoric”, an. V, 1971, nr. 9, p. 54.
  8. *Cronicari munteni*, vol. I, ediție de M. Gregorian, București, 1961, p. 117.
  9. *Ibidem*.
  10. *Ibidem*.
  11. Șt. Andreescu, *art. cit.*
  12. Potrivit unui studiu recent, lucrările de construcție ale Bisericii Domnești ar fi început sub Mircea Ciobanul, între 1558-1559, și s-ar fi încheiat sub domnia lui Petru cel Tânăr, la 1567 (Vezi Șt. Trâmbaciu, *Contribuții la istoricul Bisericii Domnești din Câmpulung Muscel*, județul Argeș, în „Argessis. Studii și comunicări. Seria istorie”, IX, 2000, p. 164).
  13. Gh. Pârnuță, Șt. Trâmbaciu, *Documente și inscripții privind istoria orașului Câmpulung Muscel*, pp. 117-118.
  14. Idem, *Mărturii și documente muscelene, 1215-1918*, doc. 12, p. 45.
  15. Vezi Sp. Cristocea, *Pomelnicul mănăstirii Negru Vodă din Câmpulung Muscel*, extras din „Glasul Bisericii”, an. XLVI, 198, nr. 3, p. 60.
  16. I. Hurdubețiu, Flaminu Mârțu, *Câmpulung Muscel, ieri și azi*, Câmpulung Muscel, 1974, p. 99.
  17. Gh. Pârnuță, Șt. Trâmbaciu, *Documente și inscripții... Vezi relatarea cronicarului Axinte Uricariul: „viind preoții de la Biserica Domnească din Câmpulung, care iaste făcută de doamna Mircii Vodă și jăluindu-se cum că și biserica s-au stricat și odăjdiile s-au ponosit, au dat mărie sa cheltuială și au trimis de s-au înnoit și biserica și s-au zugrăvit și s-au făcut și odăjdiile“ (Cronica paralelă a Țării Românești și a Moldovei, ediție de Gabriel Ștrempel, București, 1994, vol. II, p. 338).*
  18. I. Răuțescu, *op. cit.*, pp. 256-257.
  19. D. Simonescu, *op. cit.*, p. 21.

INFORMAȚII ARHIVISTICE DIN PERIOADA 1681-1823 PRIVIND CÂMPULUNGUL MUSCEL ÎN COLECȚIA „DOCUMENTELE VÂLCII“

Veronica TAMAȘ

Înaintașii noștri, sorbind din izvoare trainice seva trăinicieii și unității lor în grai, în conștiința de neam, n-au încetat o clipă a adăuga pe treptele istoriei noastre milenare străluciri și frumuseți pe măsura geniului lor creator.

Documentul cu parfumul vechimii păstrează mărturii nenumărate de pe aceste vechi meleaguri românești. Memoria documentelor reprezintă o adevărată oglindă vie a vieții colorate și bogate a trăitorilor pe aceste plaiuri, pe durata de peste șase veacuri. Purtând mesajul de muncă și libertate, documentul reprezintă o parte a sufletelor strămoșilor noștri de pe aceste locuri. Impresionantă este viața care pulsează sub așternutul de tăcere al documentelor de arhivă. El rememorează evenimente mărturii și oameni, aducând peste timp mesajul generațiilor anterioare pentru noi cei de astăzi.

Colecția „Documentele Vâlcii“ cuprinde un număr impresionant de documente în 17 volume începând cu 1388 anul primei mențiuni documentare a Râmnicului Vâlcea, până la desăvârșirea unității naționale a poporului român, după primul război mondial, editate de către cercetători locali¹.

Aria de răspândire a informațiilor nu se referă numai la Râmnicu Vâlcea și la județul Vâlcea, ci cuprinde întreaga Oltenie și județele din partea stângă a Oltului, ca Argeș, Muscel, Dâmbovița etc. Printre cele referitoare la orașul Câmpulung și la Județul Muscel semnalăm pe cel din 28 decembrie 1681² în care ieromonahul Vasile de la mănăstirea „Negru Vodă“ din Câmpulung, împreună cu tot soborul mănăstirii îi vând paharnicului Dumitrașco Corbeanul „o părăsiste de vie în dealul Vițișeștilor“ cu 30 lei. Cu acești bani au cumpărat moșia de la Stoenești a lui Banciul diacon și a județului Pană de la Câmpulung. Semnează ieromonahul Daniel, ieromonahul Eftimie, ieromonahul Nicodim, monahul Onufrie și ieromonahul Chiril.

La 2 iunie 1684³ Iane logofăt, fost ispravnic la Ocna cea Mare, vinde finului său Constantin, feciorul lui Stoian cupețul de la Ocnele Mari, via de la Cacova, cumpărată de la Ivașco și frații lui cu 80 bani gata. Printre martori după Ștefan, episcopului Râmnicului, apare „egumenul Câmpulungului Rafail, vecin cu cumpărătorul“.

La 18 decembrie 1749.⁴ În urma poruncii domnitorului Grigore Ghica voievod, Iane fost mare pitar, ispravnic al județului Muscel și Damaschin, egumen la mănăstirea „din vale“, împreună cu șase boieri, Iorga fost mare clucer din Câmpulung, clucerul Rătescu, comisul Constantin Wădescu, Șerban Mereșcul, ceaușul Barbul din Mircești și vătaful Hera din Berevoești merg împreună cu omul domniei, Sandul mare portar, ca să aleagă și să hotărâneasă moșia mănăstirii Cozia din Vițichești, județul Muscel. Trecându-se la măsurătoare s-a găsit prima trăsură din hotarul Topolovenilor până în hotarul cătunului, în lungime de 1.020 stânjeni. A doua trăsură tot de 1.020 de stânjeni, din hotarul Topolovenilor în sus până în hotarul cătunului; a treia trăsură spre apus de la matca cea veche a Argeșului la hotarul Topolovenilor și la cel al cătunului – lungimea ei fiind de 602 stânjeni.

Au fost de față la alegerea hotarelor: din partea mănăstirii Cozia egumenul Rafail, din partea mănăstirii Cotroceni, vechilul Necula Grecul; din partea boierilor: Șerban Topoloveanu, Mihai Călinescu și mai mulți moșneni.

S-au cerut de la fiecare parte cărțile și zapisele de moștenire sau de proprietate și au fost citite pe rând, dar n-a reieșit din ele și nici n-a putut să spună nimeni câți moși au fost într-acei hotar, câte delnițe și câte locuri au avut fiecare. La rugămintea megieșilor, s-a ales un codru de pământ la capătul moșiei din sus în lungime de 350 stânjeni, în fața viilor lor. Hotarele locului s-au însemnat cu pietre și cu alte semne. Li s-au dat locuri înfundate, ca să nu dea dijmă din vii. Restul moșiei s-a împărțit la ceilalți, după zapisele pe care le avea fiecare; lui Șerban Topoloveanu i s-a dat spre răsărit 40 stânjeni și la mijloc 50 stânjeni; alături de ele s-a măsurat moșia pentru mănăstirea Cozia de 580 stânjeni. Dealul cu vii a fost lăsat nemăsurat până în codrul moșnenilor, urmând să fie împărțit între cele două mănăstiri; o parte pentru mănăstirea Cotroceni și două pentru mănăstirea Cozia, în preț neincluzându-se și viile, pentru care se va plăti separat. La capătul dinspre Argeș au fost măsurăți 355 stânjeni, din partea Topoloveniului în sus spre izvor; din 27 stânjeni s-au dat nepoților monahului Ioanichie o parte; o altă parte de 294 stânjeni s-a dat mănăstirii Cotroceni. Din moșia mănăstirii mai încolo s-au măsurat 170 stânjeni, din care s-au dat o parte postelnicului Mihai Călinescu. Un codru de pământ numit al Găisenilor a rămas al mănăstirii Cozia, urmând ca să-l stăpânească cu mănăstirea Găiseni.

Importante par și alte hotare ale moșiei Vițichești; Seaca roșie, Vadul pânzilor, mărul cu comoara, obârșia unei vâlcele ce se numește Coada oaselor, viroaga numită Rusca, groapa numită Puțul Turcului, izvorul, aninul însemnat, mejdina cu soci, frasinul, măgurile, poalele viilor lui Dumitru și ale lui Stoica Turculescu, pivnița Bălcanului, viile Potlogenilor, fântâna cea veche numită a Smeului, vâlceaua din Ulmet, scorușul și via lui Ulea.

Feciorul lui Mușat din Lerești a arătat niște hrisoave, mai vechi de o sută de ani, dar s-a constatat că între timp pământul menționat de documente, ajunsese în stăpânirea altora și ascultându-se și mărturisirile unor oameni bătrâni, nu se ține cont de hrisoavele lui Mușat și nu i se dă pământ.

De la 7 mai 1789, există zapisul prin care Diaconul Stoica și Marin, fiul diaconului Dumitru din Sutești, vând lui Ion Mocanu din Câmpulung locul de vie din Sutești.⁵

La 4 iulie 1806 s-a dat cartea de hotărnicie de către Constantin Rătescu trei logofăt, în care se arată partea de moșie a postelnicului Constantin Urianu, în hotarul Albești. Urianu înaintase o jalbă voievodului Constantin Ipsilante, pentru alegerea moșiei sale din

Albești moșie stăpânită de mai mulți moșneni. La prima cercetare moșnenii au prezentat zapisele de proprietate, pe când Urianu a declarat că scrisorile le are la Câmpulung, și apoi s-a justificat că au fost îngropate și distruse de apa Argeșului. Cu această cercetare s-a ocupat Logofătul Rătescu și Inache, judecătorul județului (Argeș). Ca martori au fost Popa Pantazi, diaconul Radu Barbălată și alții. I s-a făcut parte și lui Constantin Urianu. Acesta nu a rămas mulțumit, urmând ca părțile să se prezinte la judecată Divanului, pentru desăvârșirea hotarelor.⁶

După înființarea tribunalelor județene în anul 1831 în diferite procese civile s-au depus și actele vechi, în original, copie autentificată insertii, registre, rezumate sau mențiuni. Aceste documente au fost incluse în dosarele de cauză ca acte probatorii. Datorită vitregiei vremurilor, cea mai mare parte dintre actele deținute de către părțile aflate în proces s-au deteriorat sau s-au pierdut, multe din cele rămase neintrând în colecțiile Arhivelor Naționale. A trebuit efectuată o adevărată muncă de depistare din vrafurile de hârtii judecătorești de sute de metri liniari, colbuite de praful deceniilor, pentru a scoate la lumină pe cele ce fac parte din tezaurul arhivistic. Printre aceste documente se referă și cele ce privesc pe Ion Albu din Câmpulung Muscel, care într-o perioadă de nouă ani a cumpărat diferite proprietăți în comuna Crețeni din județul Vâlcea. Astfel la 10 februarie 1810, Badea Mrenescu și cu tovarășii lui din Crețeni vând lui Ion Albu din Câmpulung, unchiul său, o falce de măgură de vie la Crețeni la Piscu Înalt.⁷

La 24 iunie 1812, Lazăr Tâșă și cetașii săi din Crețeni vând lui Ion Albu din Câmpulung trei fâlcii și cinci stânjeni, alături cu Pătru Duțu în Crețeni, la Piscul lui Iepure.⁷

Ion Tâșă din Crețeni vinde la 29 decembrie 1813 lui Ion Albu din Câmpulung, un petecel de pământ unde a fost căsuța sa în hotarul Crețeni.⁸ La 8 septembrie 1815 Pătru Dumitrescu cu ai săi din Crețeni vând lui Ion Albu o vișoară pe lângă Dincă Sturzu, ce spânzură în dealul Pietroasa spre apus, latul stânjeni 30 și lungul 100, în hotarul Crețeni.⁹ Ion și Stan Brănescu și alții vând lui Ion Albi din Câmpulung un petec de loc lung stânjeni 240 și latul 34 stânjeni, în Dosul Verzii despre răsărit în hotarul Crețeni.⁹ La 2 aprilie 1817 Ion fiul lui Mihai Târjă Crețeanu cu ai săi din Crețeni vând lui Ion Albu din Câmpulung, un codru de pământ în Piscul lui Epure pe apa Pietroșiței în hotarul Crețenilor.¹⁰ Ion fiul lui Stan Brănescu și fratele său Marin vând la 24 iulie 1817 lui Ion Albu din Câmpulung un colț de pământ în vâlcea, alături cu cumpătătoarea ce o are în Dosul Verzei, hotarul Crețeni.¹¹ La 18 iulie 1819 Constandina cu feciorii ei din Crețeni vând lui Ion Albu din Câmpulung Muscel o falcie de pământ din partea Verzii, lat de șase stânjeni, în hotarul Crețeștilor.¹² Popa Gheorghe și alți tovarăși ai lui din Crețeni vând la 14 septembrie 1819 lui Ion Albu din Câmpulung Muscel o falce de loc în hotarul Crețeni, județul Vâlcea.

În 9 acte de vânzare-cumpărare se menționează clar în toate că Ion Albu este din Câmpulung Muscel și se apare că ar fi fost cârciumar sau negustor de vinuri. Așa se explică interesul pentru achiziționarea de pământ pentru cultura viței de vie în zona Crețenilor, cât și faptul că în această localitate se află și un nepot de-al lui.

Constantin Robescu se obligă la 28 martie 1818, înaintea preotesei Maria din Malaia, de la a cărei mamă cumpăraseră un petec de moșie în hotarul Sărăcinești, pentru suma de 370 taleri, să-i dea zăpisele ce se găseau la ginerele său din Câmpulung, cu soroc până la Duminica Tomii. Dacă nu-l va aduce, va răspunde tot el.¹⁴

La 6 iulie 1823 Gheorghe Mălescu din satul Gherghița, județul Ialomița dă un zapis lui Gheorghe Grecu din orașul Câmpulung, județul Muscel, că atunci când s-a aflat la târgu Horezu acesta l-a împrumutat cu 402 taleri, pentru niște pește de la niște negustori din Călărașii vechi neavând atunci bani să-i plătească. Gheorghe Mălescu i-a restituit lui Gheorghe Grecu suma de 200 taleri când l-a întâlnit la bălciul Mavrodinului.¹⁵

Informațiile documentare despre Câmpulung atestă o serie de acumulări de proprietăți funciare, delimitarea unor mari moșii între diferiți stăpâni laici sau clerici, cât și rirul bălciurilor și târgurilor în schimbul comercial al vremii.

NOTE:

1. Corneliu Tamaș, I. Soare, Carmen Andreescu, *Tezaur medieval vâlcean*, Catalogul documentelor de la Arhivele Statului din Râmnicu Vâlcea (1388-1718) vol. I. Cuvânt înainte Ionel Gal, București, 1983, 480 p.
  - Gh. Dumitrașcu, Corneliu Tamaș, *Râmnicul medieval*, Studii și documente (1388-1820) Cuvânt înainte prof. univ. dr. Titu Georgescu, Rm. Vâlcea, 1995, 168 p.
  - Corneliu Tamaș, Ion. Const. Vasile, *Monumente arhivistice vâlcene*, Catalog de documente (1392-1811) Cuvânt înainte prof. univ. dr. Radu Vasile, Rm. Vâlcea, 1997, 423 p.
  - Corneliu Tamaș, Ion Const. Vasile, *Acte documentare vâlcene*, Catalog de documente 1404-186. Cuvânt înainte; Arhiepiscop IPS Bartolomeu Anania, Râmnicu Vâlcea, 1999, 325 p.
  - Corneliu Tamaș, Ion Const. Vasile, *Momente documentare vâlcene*, Catalog de documente 1418-1830. Cuvânt înainte Academician prof. univ. doctor Ștefan Ștefănescu, Râmnicu Vâlcea, 2000, 380 p.
  - Corneliu Tamaș, I. Soare, Carmen Andreescu-Manea, *Comori arhivistice vâlcene*, Catalogul documentelor de la Arhivele Statului din Râmnicu Vâlcea (1487-1800), vol. II. Cuvânt înainte Academician prof. univ. dr. Ștefan Pascu, București, 1985, 452 p.
  - D. Androne, I. Soare, *Izvoare documentare vâlcene*, Catalogul documentelor de la Arhivele Naționale din Râmnicu Vâlcea (1605-1821), vol. II. Cuvânt înainte Maria Radu Mocanu, București, 1966, 252 p.
  - Corneliu Tamaș, H. Nestorescu-Bălcești, *Revoluția de la 1821 în județul Vâlcea*, Studiu și documente. Cuvânt înainte dr. Vasile Arimia, Bălcești pe Topolog, 1980, 399 p.
  - Corneliu Tamaș, P. Bardașu, S. Purece, *Prefectura județului Vâlcea (1830-1864)*, vol. I. Inventare arhivistică. Cuvânt înainte Ionel Gal, București, 1977, 478 p.
  - Corneliu Tamaș, P. Bardașu, S. Purece, H. Nestorescu-Bălcești, *Familia Bălcescu în documentele vâlcene (1840-1868)*, Bălcești pe Topolog, 1984, 224 p.
  - Corneliu Tamaș, P. Bardașu, S. Purece, *Aspecte militare privind revoluția de la 1848 în Oltenia*. Documente inedite, Studiu introductiv general dr. Constantin Olteanu, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1979, 255 p.
  - Corneliu Tamaș, P. Bardașu, S. Purece, H. Nestorescu-Bălcești, *Revoluția de la 1848 în județul Vâlcea*. Studiu și documente. Prefață dr. Dan Berindei, Bălcești pe Topolog, 1978, 379 p.
  - Corneliu Tamaș, Gh. Dumitrașcu, S. Purece, P. Bardașu, *Contribuția județului Vâlcea la Unirea Principatelor*, Studiu introductiv și documente. Prefață Academician prof. univ. dr. Ștefan Ștefănescu, Rm. Vâlcea, 1982, 279 p.
  - Corneliu Tamaș, *Vâlcea în documente*, Prefectura județului Vâlcea (1865-1881), vol. II, Inventar arhivistic. Cuvânt înainte prof. univ. dr. docent Dumitru Berciu, București, 1988, 421 p.
  - Corneliu Tamaș, P. Bardașu, S. Purece, H. Nestorescu-Bălcești, *Contribuția județului Vâlcea la susținerea războiului de independență (1877-1878)*. Prefață Ionel Gal, Bălcești pe Topolog, 1977, 676 p.
  - Corneliu Tamaș, P. Bardașu, S. Purece, H. Nestorescu-Bălcești, *Răscoala țărănească din 1907 în județul Vâlcea*, Studiu și documente. Prefață prof. univ. Vasile Maciu. Bălcești pe Topolog, 1974, 448 p.

-- Corneliu Tamaș, P. Bardașu, S. Purece, H. Nestorescu-Bălcești, *Județul Vâlcea în anii primului război mondial*. Studiu și documente. Prefață conf. univ. dr. *Mircea Mușat*. Bălcești pe Topolog, 1979, vol. I, 440 p.

-- Corneliu Tamaș. P. Bardașu, S. Purece, H. Nestorescu-Bălcești, *Județul Vâlcea în anii primului război mondial*, vol. II, *Eroii*, Bălcești pe Topolog, 1979, 288 p.

2. Corneliu Tamaș ș.a., *Tezaur*, p. 261, nr. 815.
3. Corneliu Tamaș ș.a., *Tezaur*, p. 270, nr. 856.
4. Corneliu Tamaș ș.a., *Comori*, p. 111, nr. 450.
5. Corneliu Tamaș ș.a., *Monumente*, p. 69, nr. 610.
6. D. Androne ș.a., *Izvoare*, p. 69, nr. 314.
7. Corneliu Tamaș, *Acte*, p. 66, nr. 183.
8. Corneliu Tamaș ș.a., *Acte*, p. 185, nr. 707.
9. Corneliu Tamaș ș.a., *Acte*, p. 240, nr. 956.
10. Corneliu Tamaș ș.a., *Monumente*, p. 75, nr. 239.
11. Corneliu Tamaș, *Monumente*, p. 83, nr. 272.
12. Corneliu Tamaș, *Monumente*, p. 146, nr. 537.
13. Corneliu Tamaș, *Monumente*, p. 144., nr. 549.
14. D. Androne ș.a., *Izvoare*, p. 161, nr. 779.
15. Corneliu Tamaș, *Monumente*, p. 238, nr. 928.

MOCANII DIN RUMÂNEȘTI, JUDEȚUL MUSCEL ȘI FURTUL UNOR CAI ÎN 1780 DE CĂTRE ȚIGANI

Corneliu TAMAȘ

Primul document din Țara Românească ce atestă robi țigani provine de la Dan I și este emis de cancelaria voievodală de la Curtea de Argeș¹, la 30 octombrie 1385 și întărește mănăstirii Tismana printre alte dani și „40 sălașe de ațigani“ dăruți de către domnul Vladislav-Vlaicu (1364-c.1377). Această danic de circa 200 de robi,² reprezenta o ade-vărată bogăție, ei fiind destul de numeroși și cu oarecare vechime în principatele românești.³ Prin acest hrisov se menționează că „țigani să fie slobozi de toate slujbele și dajdiile și de venitul domniei mele“⁴ și să fie ai mănăstirii Tismana.⁵ Mircea cel Bătrân a confirmat sălașele de țigani avute mai dinainte⁶ într-un act din 27 iunie 1387, emis tot la Curtea de Argeș.⁷

După această dată, dările de țigani făcute de voievozi marilor feudali, dar mai ales mănăstirilor, sunt des amintite în documente. Frecvența mare a daniilor de robi, făcute de domnie mănăstirilor, precum și numărul mare de robi dăruți duc la concluzia că în secolele al XIV-lea și al XV-lea, în Țara Românească, robii erau destul de numeroși, dar neavând nici un fel de putere, au căzut robi de la început.⁸ Numărul robilor țigani se menține sau chiar crește datorită sporului natural și a robilor tătari – mai ales în Moldova, prinși în războaie.¹⁰

La dăruirea robilor de către domnul țării se întrebuintează formule referitoare la dăruirea pământului, arătându-se că „robii sunt de danie și miluire“.¹¹ Stăpânirea robilor este menționată printr-o formulă stereotipă, cea folosită și pentru stăpânirea pământului „dedină și ohabă“ și „moștenire și ohabă“.¹²

În tot cursul secolului al XV-lea, robii, care reprezentau dania, mai ales în actele mănăstirești, sunt trecuți numai cu numărul sălașelor. Numai în actele boierești, îndeosebi cele de cumpărare, robii sunt trecuți cu numele lor, cu mențiunea numelor de familie, manifestându-se tendința de a preciza cât mai detaliat situația și numărul țiganilor cumpărați.¹³

În cursul secolului al XVI-lea robii sunt trecuți în acte cu numele lor și cu toate detaliile referitoare la familia lor: nevastă, frați, copii etc. Se certifică dacă vreunul dintre robi este holtei, dacă mai are copii în afară de căsătoria actuală, dacă mai are alți membri în familie decât nevasta și copiii.¹⁴

În secolul al XVII-lea preocupările vor fi atât de amănunțite, încât se va menționa robul cu nevasta și cu feciorii, însurați și neînsurați.¹⁵ Numărul sălașelor de țigani de-a lungul timpului aflați în stăpânirea marilor feudali și a mănăstirilor, în special cele domnești, a fost în continuă creștere.¹⁶

Țigani au trăsături frumoase, sunt svelți și bronzăți. După Gaston Doumerque¹⁷ se împart în trei categorii. Prima și a doua sunt țigani mai așezați care și-au pierdut întrucâtva limba și tipul lor primitiv. A treia categorie din contă este foarte originală – nomazii – care cutreieră țara și întreaga Europă, „lăsând pe toate drumurile morții și cântecele lor”.¹⁸ Ei trăiesc din ceea ce câștigă, din ceea ce fură și din ceea ce dau pădurile și câmpiile, ei se culcă sub stele, în care și citesc. Viața lor este fără nici un stăpân și fără nici o socoteală de dat nimănu străin¹⁹. Legi nu există, decât capriciile lor. Ei sunt fiii dragostei și ai libertății.²⁰

Țigani netoți, înglobați în numărul lăeților, se deosebeau cu mult de celelalte categorii de țigani, prin curajul și viclenia lor, însușiri ascuțite din pricina multelor greutăți ce au avut de suferit. Sunt cruzi din fire, apelând la cuțite și topoare la cea mai mică neînțelegere. Se pare că sunt descendenții vechilor șefi sub a căror conducere au venit din India. Ei nu suferă jugul robiei și mereu își căutau prin fugă libertatea. Acești țigani pribegesc din loc în loc, furând de ici de colo, având predilecție pentru cai.²¹

Calul a fost partea tainică a firii țiganului, ea aparține dorinței aprige de libertate, de cunoaștere, de aventură. Romul, oriunde s-ar fi aflat, și-a dublat firea adusă de geneze mitice cu cea a calului, devenind astfel un centaur. Convenția om-cal în mediul țigănesc este o bogăție de semnificații care nu poate fi decât incitantă. Căruțele aveau fiecare cântecul lor și erau recunoscute după acesta, la care se adăugau și picturi naive și însemne ale proprietarului. Țiganul iubea din toată firea lui calul, încât îl obținea, de multe ori, pe căi ilicite. El putea acum, în calitate de geambaș „cinstit”, să-l revândă păgubașului fără ca acesta să-și dea seama.

Cei mai temuți și drastic sancționați erau hoții de cai, ei aveau confrerii, care depășeau uneori granițele țării, erau întreprinzători și dețineau o știință rară a modificării identității calului. Ei erau solidari, cruzi și devierea lor socială îi angaja pe viață și pe moarte.²²

Furtul de cai comis era pedepsit cu moartea, dar putea fi răscumpărat,²² marea majoritate scăpau însă prin cumpărarea de către feudali laici sau clerici, încât mai multe capete de boieri au căzut sub sabia călăului decât cele ale robilor hoți de cai.

Urmărirea, prinderea și cercetarea infractorilor se făcea de către subordonații marelui armaș – armășeii. Marele armaș avea dreptul să-i supună la cazne pe cei cercetați, ca să le obțină mărturisirea asupra faptei. Cruzimea armășecilor era așa de mare, încât răspândea teroarea.²³ Poate de atunci a rămas vorba „bătaie ca la hoții de cai”.

Pe urmele celor învinuiți de săvârșirea de furt de cai domnia emitea acte prin care însărcina putere domnești să meargă în căutarea, prinderea și aducerea la cercetări a celor reclamați de asemenea fapte²⁴. Mocanii din Rumânești, județul Muscel au acuzat, la data de 27 februarie 1780, că Radu țiganul dumnealui biv vel logofătului Brâncoveanu, în primăvara anului 1779, le-a furat cinci cai. Radu Goleșcu ispravnicul județului în jalba adresată domnului Alexandru Ispilanti, arată că s-a presupus Radu țiganul drept autor al acestei fapte și a fost dus la ispravnicii din județul Argeș. La cercetarea de rigoare „de frica bății ce a luat de la dumnealor – ca la hoții de cai – s-a declarat vinovat și au năpăstuit și

pe Stan vătaf de țigani, ce stătea cu șederea în acel județ. Păgubașii din Rumânești, aflând acest lucru, s-au dus la ispravnicii din Argeș care au trimis putere la vătaful de țigani și de la el și de la alți țigani au luat suma de 78 taleri și 18 bani din vătășia lui. Până a ieșit Radu țiganul din închisoare, s-au prins și adevărații hoți de cai, el a fost eliberat și i s-a dat și o adeverință că a ieșit drept și acum el este păgubaș de acei bani ce i s-au luat pentru năpăstuirea lui.

Lui Enache vătaful, ce a fost pe lângă al doilea logofăt Costache Racoviță ispravnicul județului, i s-a furat și lui o iapă cu cârlan și a fost acuzat tot Radu țiganul, care se afla în cercetare și de la care s-a mai luat suma de 55,60 taleri. După eliberarea presupusului hoț de cai, Enache cafegiul refuză restituirea banilor. Domnitorul Alexandru Ipsilante cerea marelui armaș să scoată de la cafegiul Enache banii și să trimită armășel la numitul cafegiu, care să meargă la judecată ca să se descurce cu acel „țigan“, iar pentru 22,108 taleri cei mai rămân jeluitorul i-a dat cu dobândă la niște țigani domnești, de la care s-au îndatorat de au luat 55,60 taleri de i-au dat numitului vătaf. Enache cafegiul nu a tăgăduit luarea acestor bani, spunând că i-ar fi fost dați de bunăvoie de către Dinu vătaf de țigani domnesc, ce a fost chezaș când Radu țiganul a fost închis.²⁵

Caii au intrat în noaptea legendei, realitatea lor se transformase în năluci. Locul cailor a fost luat de cele mai căutate mărci de automobile din lume“ ca să rupă gura sălașului“.²⁶

Dorița de libertate legendară a țiganului este o trăsătură profund umană. Țiganul este un individ avându-și originea în etnia romilor, fiind purtător al unor caracteristici somatice și antropologice specifice de care este conștient, recunoaște această realitate, respectă tradiția țigănească și dorește sincer propășirea neamului căruia îi aparține. El are o inteligență speculativă și o distinctă intuiție a psihologiei umane.²⁷

Țiganii sunt păstrătorii cei mai buni ai cântecelor, legendelor și vrăjitoriilor, fiindcă ei au grijă de cele mai puține lucruri în viața aceasta și au cel mai mult timp liber a se ocupa de ele.²⁸

Orientalismul, misticismul, lenea de multe ori legănată sub coviltirele care îi ducea de colo-colo, șiretenia și culoarea bronzată a țiganilor au fost motive pentru penelul pictorului și pana scriitorului. Veselia lui se confundă cu sărăcia neagră, iar durerea și lipsa sunt atât de trecătoare, că li se par că nici nu au fost.²⁹ Au o mare lehamite față de viața socială, pe ei nu-i interesează politica țării în care se află, ci numai în măsură în care sunt interesați să evite conflictele cu autoritățile.³⁰

Numai prin învățământ și cultură, când tânăra intelectualitate provenită din rândul etniei nu se va mai rupe de ea, atunci se va începe integrarea mai complexă în viața socială și politică a țării.³¹

NOTE:

1. *Documenta Romaniae Historia*, B. Țara Românească (1247-1500), Editura Academiei, București, 1966, p. 21 (prescurtat *D.R.H.*)
2. P.P. Panairescu, *Mircea cel Bătrân*, București, 1944, pp. 79-80.
3. G. Potra, *Considerații la istoricul țiganilor din România*, București, 1939, p. 19.
4. *D.R.H.*, I, p. 21.
5. Corneliu Tamaș, *Probleme ale economiei agrare în documentele lui Mircea cel Bătrân*, în *Studii Vălcene*, IV/1980, p. 26.
6. N. Șerbănescu, N. Stoicescu, *Mircea cel Mare (1386-1418) 600 de ani de la urcarea pe tronul Țării Românești*, București, 1987, p. 55.
7. *D.R.H.*, I, p. 28.
8. *Istoria României*, II, Editura Academiei, 1962, p. 307 (prescurtat *Tratat*). Mircea cel Bătrân întărește lui Costea din Țara Făgărașului, între altele, și 17 țigani de cort, vezi și C.C. Giurescu, *Istoria Românilor*; partea a doua, ediția a treia, București, 1940, p. 480.
9. *Tratat*, p. 307. Domeniile aveau de asemenea robi; moșteniți, dăruțiți, cumpărați. Numărul lor varia de la caz la caz, boierii mai bogați aveau și robi mai numeroși. În Țara Românească, jupân Radu și fratele său Petru care stăpâneau 31 sate și părți de sate și 9 munți au avut și 46 sălașe de țigani, circa 230 oameni (*I.D.R.H.*, XVI, I., pp. 12-13). La 1526 Neagoe vătaful, având 34 de sate și părți de sate, a stăpânit 93 sălașe de țigani și țigani răzleți, circa 511 oameni (*D.R.H.B.*, XVI, III, p. 16).
Cartea de moștenire din 28 februarie 1820 a lui Matei Ghica către fiul său Iordache Ghica biv vel vornic, în care sunt lăsați moștenire unui singur fiu 271 sălașe de țigani, compuse din 1.104 suflete. Era imposibil să țină pe lângă curte un număr așa de mare de oameni, ar fi fost un lucru de neconceput, deoarece n-ar fi avut la ce să-i folosească. Oricât de pretențioasă și de mare ar fi fost curtea, ca să-i țină fără nici un rost nu ne vine să credem și atunci nu-i rămânea decât să-i folosească la munca câmpului pe moșiile destul de întinse, un număr așa de mare de robi.
10. *Istoria medie a României*. Partea întâi (secolul X-lea – sfârșitul secolului al XVI-lea), București, 1966, p. 132.
11. Valeria Costăchescu, P.P. Panaitescu, A. Cazacu, *Viața feudală în Țara Românească* (sec. XIV-XVII). București, 1957, p. 145.
12. Vezi colecția *D.R.H.*, B, Țara Românească.
13. *Viața feudală*, *op. cit.*, p. 143.
14. *Ibidem*.
15. *Ibidem*.
16. *Ibidem*. Vezi și Viorel Achim, *Țiganii în Istoria României*, Editura Enciclopedică, București, 1998.
17. George Potra, *op. cit.*, p. 106.
18. Corneliu Tamaș, *Istoria țiganilor din Țara Românească*, Editura Oscar Print, București, 2000, p. 50.
19. *Ibidem*.
20. *Ibidem*.
21. George Potra, *op. cit.*, p. 33.
22. Corneliu Tamaș, *op. cit.*, p. 259.
23. *Viața feudală*, *op. cit.* p. 148.
24. *Ibidem*.
25. *Acte juridice în Țara Românească*, 1775-1781, Editura Academiei, București, 1973, p. 848.
26. Corneliu Tamaș, *op. cit.*, p. 295.
27. George Potra, *op. cit.*, p. 74.
28. A.D. Xenopol, *Istoria partidelor politice*, vol. I, București, 1910, p. 163.
29. George Potra, *op. cit.*, p. 96.
30. *Ibidem*, p. 59.
31. Corneliu Tamaș, *op. cit.*, p. 300.

GEORGE ENESCU – 120 DE ANI DE LA NAȘTERE

Eugen TEODORESCU

Zona Muscelului, ca și istorica sa „metropolă“, CÂMPULUNGUL nu mai au nevoie de prezentare ori de precizare topografică pentru simplul motiv că, din vremi îndepărtate, aceste plaiuri și drept stătătorii lor au intrat în conștiința românilor cu mult înainte ca istoricii să proclame dimensiunile perioadelor modernă și contemporană. Nu spun nici o noutate că Muscelul, cu tot ce înseamnă el material și spiritual, și-a înscris definitiv numele în catalogul patrimoniului național și, prin statornicia valorilor, și în cel universal.

Într-o astfel de situație s-ar putea naște o firească întrebare privitoare la rostul pe care-l mai au sesiunile de comunicări științifice organizate cu atâta trudă de către Muzeul Municipal Câmpulung Muscel. Răspunsul, tot firesc, îl găsim într-un mesaj lansat încă din secolul trecut de către acad. IOAN BARBU, adresat viitorimii: „O educație temeinică națională – spunea dânsul –, o încredere nestrămutată în puterea de viață și în trăinicia neamului nostru nu le putem câștiga fără cunoașterea aprofundată a trecutului, fără conștiința clară a primejdiilor ce am întâmpinat și a faptelor mari ce am săvârșit. Aceste mărturii ne sunt păstrate, ca cel mai scump patrimoniu al trecutului, în instituții muzicale, în opere de artă și genii de simțire – care pentru noi sunt un titlu de glorie și de mândrie tot așa ca și faptele povestite de ele”.

Prezența atâtor purtători de cuvânt ai istoriei muscelene ca și generoasa tematică a actualei sesiuni de comunicări științifice se înscriu pe deplin în spiritul mesajului citat. Fiind o onoare să particip la o astfel de manifestare, îngăduiți-mi să mulțumesc distinsului director al Muzeului – domnului prof. univ. dr. Ștefan Trâmbaciu – pentru invitație, și deopotrivă colegului meu în ale numismaticii – dl Aurică Smaranda – cel care, încă din anul trecut, câmpulungean fiind, înzestrat cu o răbdare de chirurg, mi-a disecat și prezentat, cu știință și conștiință locală, valorile materiale și spirituale ale municipiului Câmpulung, făcându-mă să-l cunosc, să-l îndrăgesc și să mă simt în mediul lui, ca pe meleagurile copilăriei mele din preajma Vălenilor de Munte.

Vă veți întreba, poate, de ce mi-am ales spre comunicare un subiect care, la prima vedere, nu se înscrie în grila de program și nu respectă, teritorial, perimetrul convenit de organizatori, respectiv cel al zonei muscelene. Răspunsul, după a mea părere, l-am și dat. Perimetrul muscelen, cu întreaga sa bogăție de idei și fapte, constituie parte a patrimo-

niului național. Din trăirile lui și ale altor colțuri de țară s-a născut cultura românească, exprimată etnografic prin mai toate formele de simțire omenească din care n-au lipsit poezia, sculptura, pictura, muzica și altele. Aceste manifestări românești au fost sintetizate, esențializate și înscrise în cartea identității naționale și apoi înrădăcinate în cultura universală de către oameni hărăziți de natură și de mediu pentru împlinirea unor astfel de misi. Așa au apărut Mihai Eminescu, Constantin Brâncuși, George Enescu și mulți alți ambasadori ai culturii și științei românești.

M-am oprit în această toamnă, de început de secol și mileniu, la George Enescu, la „cel care – după spusele lui Nicolae Iorga – a înfiorat strunele vioarei cu atingerea sufletului și a dus fără preced faima României în largul lumii”, întrucât, în acest an, s-au împlinit 120 de ani de la nașterea sa. „În sentimentele care merg către dânsul – continua Nicolae Iorga – e însăși acela care se îndreaptă către bunul fiu al nației sale. Oriunde și oricând, la masa de lucru unde-și scria compozițiile, la căpățul răniților în cruntul război sau în triumfalele turnee, fermecătorul tuturor oamenilor a rămas român“. La această dreaptă caracterizare mai poate fi adăugat faptul că, deși întreaga viață a fost elogiată și tratată cu superlative de genul: poet al violei, un Michelangelo al muzicii românești, un cumul de renaștător, iluminist, modernist și mai presus de toate umanist, ori după expresia lui Yehudi Menuhin „una din minunile lumii“, Enescu, sub aura modestiei, a rămas statornic în comportamentul său, exprimând o fericită simbioză între EL, „George, copilul ridicat dintre bunii români din părțile de sus ale Moldovei pline de trecut și de poezie“, și EA, „Euterpe, muza mândră și binefăcătoare a muzicii“.

George Enescu a văzut lumina zilei la data de 19 august 1881 în comuna Liveni – Botoșani, astăzi comuna George Enescu. La 4 ani a început primele lecții de vioară, iar la 7 ani, în 1888, a fost admis în anii pregătitori ai Conservatorului din Viena la clasa de vioară. După numai 2 ani, datorită impresionantelor progrese, manifestate atât în școală cât și în activitatea concertistică din capitala europeană a muzicii, tânărul Enescu promovează anii superiori ai conservatorului vienez pe care-l absolvă în anul 1893 primind, pe lângă calificativul de „excelent“, „Medalia pentru cazuri de școlari iluștri“. Presa vremii nu a trecut cu vederea „minunea“ relatând: „Un nou fenomen de muzician precoce a apărut, un Mozart al românilor, un talent uriaș care cunoaște de pe acum toate tainele virtuozității moderne... Peste puțină vreme numele tânărului român – Enescu – se va citi printre cele mai strălucite nume care au fost vreodată“.

În anul 1894, ca urmare a unei burse acordate de Ministerul Instrucției Publice susținută și de Carmen Sylva, regina României care-i admira talentul, George Enescu a plecat la Paris ducând cu el melosul și bucuria cântecului românesc, precum și valorile dobândite la Viena, respectiv măreția armonică a lui Beethoven, profunzimea muzicii lui Brahms, căldura melodică dăruită de Bach și tulburătoarea muzicalitate wagneriană pe care aproape o diviniza. La numai 12 ani, micul prinț al Țării de Sus mărturisea că Viena i-a amplificat romantismul, dar nu i-a afectat ethosul folcloric sorbit de întreaga sa ființă din nesecatele meleaguri natale. „Copilăria – spunea Enescu – mi-a fost atât de deosebită. E de neînchipuit ca de teama unei molipsiri oarecare, morale sau fizice, nu mi-au fost dați în primii ani ai vieții nici colegi de învățătură și nici prieteni de joacă. Neputând să mă spovedesc nimănui îmi păstram toate simțămintele pentru mine. Ele ajungeau să se

împlinescă, să fermenteze ascunse în adâncul sensibilității mele, timpuriu exacerbate“. Această singurătate l-a marcat aproape toată viața.

Franța, Parisul – orașul lumină – îl primește cu vădită bucurie, numele lui deținând la acea vreme paginile ziarelor. În anul 1895 a devenit student la Conservatorul de Muzică, iar numai după un an își consolidează poziția de superconcertist, fiind solicitat în marile orașe europene de tot atât de mari orchestre simfonice.

Cu toată atmosfera încântătoare creată în jurul lui în capitala Franței, sufletul tânărului Enescu rămâne învăluit de amintirile plaiurilor natale, de trilarile ciocârliei, de vraja cântecului popular. Sub această stare sufletească, la numai 16 ani, prin „Poema Română“, Enescu a dat țării și a prezentat lumii o primă compoziție, o sintetizare melodică a unei serii de vară în ajun de sărbătoare, sugerând melomanilor, în mod fericit și convingător, atmosfera naturii dezlănțuite și starea sufletească a oamenilor de pe meleagurile românești: trasul clopotelor, amurgul, sosirea nopții, apariția lunii, fluierile păstorilor, lătratul câinilor, tablou redat prin melodii nostalgice, de visare, proprii românilor, având ca dominantă Doina Oltului. Prima parte a seriei se stinge încetul cu încetul printr-un cântec de leagăn. Partea a doua a nopții începe cu o agitație muzicală, exprimând apariția norilor, acoperirea lunii, furtuna – marcată prin prăvăliri de note cromatice și acorduri stridente, culminând ca dramatism cu o cantată corală ce spulberă stihiiile naturii prin încheștarea umană, urmată în final de o relaxare, de sosirea zorilor, vestirea sărbătorii și adunarea oamenilor, toate ilustrate prin melodii vesele și o horă specifică unității spirituale românești. Să nu uităm totuși: autorul avea numai 16 ani.

În timpul studiilor în capitala Franței, George Enescu s-a bucurat de un substanțial ajutor din partea unor personalități de origine română domiciliate la Paris. Contese, marchize, baroane, ducese, prințese, precum cele din familiile Știrbei, Brâncoveanu, Sturza, Ghika, Mavrocordat și Văcărescu îl solicitau adesea în saloanele lor pentru recitaluri care adunau lumea bună de pe malurile Senei. Casa Elenei Bibescu din Paris a fost o adevărată oază de liniște pentru Enescu dată fiind atmosfera Parisului la început de secol XX, iar gazda, Elena, ea însăși o inimă de mamă iubitoare, i-a vegheat activitatea, i-a menținut echilibrul și tonusul artistic. În acest mediu familial a cunoscut-o Enescu pe Nineta Duca, a cărei mamă făcea parte din rândul doamnelor de onoare ale reginei Elisabeta. Nineta devine o prietenă sinceră a lui Enescu și confidenta lui. Începând din 1905, Enescu dă lecții de vioară Ninetei Duca, iar în vacanțele și revenirile în țară, singur sau cu aceasta își petrece cea mai mare parte a timpului la Castelul Peleş din Sinaia, ca invitați ai familiei regale. Aici Enescu cunoaște elita vremii, anturajele reginei și principesei Maria. Serile muzicale erau prilej de satisfacție pentru suita regală, în special pentru Carmen Sylva, o femeie blândă, înclinată spre muzică și poezie, clipe ce o scăpau de severitatea regelui Carol I. Enescu mărturisea mai târziu că singurul lucru ce-l deranja la Peleş erau mesele. Se mânca puțin și prost, iar Enescu ar fi dorit mult și bun. Regele era servit primul, mânca repede și cine nu termina odată cu el, i se lua farfuria. Trebuie totuși să reținem că bunăvoința reginei, condițiile de studiu, împrejurimile și farmecul Văii Prahovei i-au impulsivat apetitul creator și i-au stimulat intuiția. Această atmosferă caldă era asigurată în primul rând de regină care, așa cum rezultă dintr-o epistolă adresată lui George Enescu, îl adora:

„Drag copil al sufletului meu, mi-ai adus atâta căldură și lumină încât mai călăuzit spre o viață nouă și mi-ai dat noi puteri. Cât îmi lipsești cred că nu mai e nevoie să-ți spun“.

Carmen Sylva

Printre documentele lui Enescu s-a aflat și o fotografie a reginei Elisabeta cu dedicația *„Dorul mamei cel mai sfânt din lume“*, *Elisabeta*

Parte din compozițiile sale își au izvoarele în această perioadă. De altfel, Sinaia va deveni una din localitățile domiciliare ale lui George Enescu unde își va consuma și idilele și parte din energia componistică.

În Europa, George Enescu face într-un fel legea în saloanele melomanilor și în sălile de concerte. Angajarea lui în astfel de activități devine un favor. În perioada până la declanșarea primei conflagrații mondiale Enescu își desăvârșește arta interpretativă ajunșă după cum afirma Menuhin la „absolut“, începe să se afirme ca dirijor, postură în care spunea Mihai Jora „trebuia văzut din față pentru a-i descoperi bogăția și strălucirea sufletului său transfigurant“ și continuă să urce în topul marilor compozitori. În toate manifestările lui se simțea „vraja enesciană“, ceva comparabil cu „vraja lui Paganini“ dar mult mai accesibilă: mai întâi apare „surprinderea“ din partea publicului transformată treptat în „emoție“ și, în final, în „entuziasm“.

Flacăra componistică începe să ardă cu o și mai mare intensitate.

La Peleş, George Enescu scrie „Rapsodia 1-a Română“, inspirată din realități românești, concepută ca o sinteză, o esențializare a unor cântece și dansuri din care nu lipsesc propoziții muzicale din: Am un leu și vreau să-l beau, Hora lui Dobrică din repertoriu lui Dinicu, Mugur Mugurel, sârba Cum se bate la Dunăre și fascinantă Ciocârlie. Tot la Peleş, Enescu începe lucrul la „Rapsodia a 2-a Română“ având drept temă balada „Pe o stâncă neagră“, evocare a gloriei din vremea lui Ștefan cel Mare, lucrare pe care o termină la Paris.

În Poema Română, în cele două rapsodii, ca și în întreaga sa operă scrisă, însumând simfonii, suite, sonate, cvartete și alte genuri muzicale, așadar zeci de lucrări, Enescu tălmăcește nemuritoare pagini din trăirile românești prelucrând fraze muzicale culese din folclorul românesc, din repertoriul barzilor populari, din frescele istoriei naționale, din frumusețile acestui colț de lume numit România, față de care mărturisea: „Eu mi-am servit țara cu sufletul din sufletul ei“. Din creațiile lui nu a lipsit nici drama campaniei militare din 1916 și nici epopeea Mărăști-Mărășești-Oituz pe care le-a sintetizat într-o lucrare dorită a fi numită „Eroica“. Valoarea de compozitor a lui Enescu a constat în faptul că lucrările sale nu au fost scrise „după ureche“, ci după un studiu amănunțit al folclorului românesc. Prin acest mod de a-și înțelege chemarea, Enescu a apropiat valorile spirituale românești de cele universale.

În 1916 George Enescu a fost ales membru de onoare al Academiei Române, titlu transformat în 1932 în cel de membru permanent, prilej de a mărturisi: *„Astăzi pentru întâia dată Academia Română... își deschide porțile spre a primi sub cupola sa MUZICA“*. Răspunsul la discursul de recepție l-a dat Gheorghe Țițeica: *„D-ta faci, prin activitatea d-tale superioară, cea mai bună și cea mai frumoasă propagandă națională... În străinătate ești un strălucit reprezentant al neamului românesc... iar în țară un răscolitor de suflete și alinător de suferințe prin farmecul vioarei... dovedind că un mare artist poate fi, în același timp, și un mare caracter“*.

În anii primului război mondial Enescu revine în țară, este mobilizat ca sanitar la un spital de campanie și apoi, printr-un ordin al M.C.G., primește misiunea de a organiza activități artistice prin spitalele și locurile de adunare a răniților, misiune pe care a îndeplinit-o cu suflet și pasiune. La Iași se întâlnește cu renumitul viorist Marin Teodorescu – poreclit de gl. Traian Moroșoiu Zavaidoc (năbădăiosul). La duetul inedit Enescu-Zavaidoc din zona de operații a Moldovei anului 1917 s-a alăturat cu aceeași dorință de alinare a suferințelor și Elena Zamora.

După război, în anul 1920, Enescu înființează Societatea Compozitorilor Români, iar în perioada interbelică întreprinde turnee în Europa, America și bineînțeles, în România, desfășoară activități didactice la diferite universități de pe cele două continente, fiind gratulat și onorat cu numeroase titluri științifice.

În anul 1936 are loc la Paris premiera operei *Oedip*, una din lucrările sale de suflet, operă montată în anul 1942 și la București sub bagheta lui Constantin Silvestru. De altfel, în preajma izbucnirii și în perioada celei de a doua conflagrații mondiale, George Enescu s-a aflat în România. În 1946, după o serie de concerte date la Ateneu cu fostul său elev Yehudi Menuhin, George Enescu își reia activitatea concertistică și dirijorală în Europa și America până în anul 1950, când, la Paris, începe să se prezinte primele acte din „drama enesciană”, un preludiv la începutul sfârșitului. Deformarea coloanei, a degetelor, ca și încovoierea trupului, pe care vioara, pianul și bagheta i le-au solicitat timp de 70 de ani drept sacrificiu în numele artei, l-au doborât. „Mâna nu mai merge – mărturisea cu lacrimi în ochi Enescu pe patul de suferință – degeaba-mi dați curaj, urechile sunt bune și aud că notele sunt false și știu că nu voi mai cânta”.

În anul 1953 are primul atac cerebral, iar un an mai târziu pe cel de-al doilea, care-l țintuiește definitiv la pat, sub privirile neputincioase ale reginei Elisabeta a Belgiei și ale lui Yehudi Menuhin, rămași veșnicii lui admiratori și într-o astfel de situație.

În noaptea de 4 spre 5 mai 1955, în apartamentul 40, etaj 4, din Hotelul Atala din Paris, George Enescu moare pentru a trece în nemurire. Începând din ziua de 8 mai 1955 în cimitirul Père Lachaise, din Paris GEORGES ENESCO își doarme somnul veșnic lângă nu mai puțini corifei ai culturii universale precum Chopin, Bellini, Bizet, Rossini și alți.

George Enescu, în afara unei vieți publice tumultuoase a avut și o viață particulară mai aparte.

În saloanele elitei Bucureștilor, Enescu – singuraticul – o cunoaște pe Maruca, soția ministrului Mișu Cantacuzino, de care se atașează. Începând din anul 1915 relațiile lor devin ca și publice. În anul 1928 Mișu Cantacuzino moare, iar Maruca se îndrăgostește subit de prof. univ. Nae Ionescu, mai mic cu 13 ani decât distinsa doamnă, trecându-l pe Enescu în poziția „de rezervă”. După 6 ani, însă, prin anul 1934, locul Marucăi în brațele lui Nae Ionescu îl ocupă prietena sa cea mai bună Cella Delavrancea. Maruca, fără să ezite, își activează rezerva măsură pe care Enescu „om de caracter” o acceptă și, drept urmare, în anul 1935, prin căsătorie, devine Maruca-Cantacuzino-Enescu.

Maruca din căsătoria anterioară a avut doi copii, care nu l-au acceptat pe Enescu.

În perioada 1935-1955, drumul familiei Enescu a avut un singur trotuar, pe care au circulat la apelul unor chemări interioare numai de ei înțelese. După moartea lui George

Enescu, Maruca pleacă în Elveția unde moare în anul 1968, la 90 de ani. După câțiva ani este reînhumată la Paris lângă George Enescu.

În anii celui de-al doilea război mondial, Enescu angajează o femeie de serviciu pentru a-i fi de ajutor în gospodărie Marucăi. În anul 1973, un anume domn, fiul Claudiei Rogulski, fosta femeie de serviciu a Marucăi, își căuta drepturile de urmaș natural al lui George Enescu – așa cum îi spusese mama lui înainte de a trece în cele veșnice. Problema a rămas neelucidată.

Aici se încheie o poveste, o poveste adevărată ca multe altele, cu lumini și umbre pe care fiecare le purtăm după chipul și asemănarea universului din care facem parte.

„Istoria mea – spunea George Enescu înainte de a părăsi această lume – a început departe, de-acolo din câmpia moldavă și se încheie aici în inima Parisului“.

Ca un făcut, la numai câteva străzi de casa suferinței lui Enescu, un alt român pe care dalta și piatra nu-l mai ascultau mărturisea: „Știu că se apropie clipa cea de pe urmă. Aici e munca mea... și își roti privirea prin atelierul-locuință. – Trupul meu, al tău, al altora nu sunt decât niște unelte. Rezultatul acestei unelte numită Brâncuși vă vor vorbi de aici înainte despre gândurile și sentimentele pe care le-am transpus în creația mea“. Peste nici doi ani de la „plecarea lui Enescu“, Hobita, comuna ce de-nceput a lui Brâncuși, primea vestea sfârșitului celui mai distins dintre fiii săi, tot acolo, în inima Parisului. Am fost și sunt încă trist că n-am putut afla de existența vreunui dialog între aceste două inimi, care au bătut atât de aproape una de alta, au slujit atât de înălțător omul și idealurile lui, dar care nu și-au găsit timp să-și destăinuie chemările. Ne-au lăsat însă trilurile „Ciocârliei“ și romboedrele „Coloanei Infinitului“ semn că în intimitatea fiecăruia s-a simțit prezența aceleiași „muze carpatine“.

George Enescu s-a bucurat de cinstirea țării și a întregii lumi. Premiile și festivalurile ce-i poartă numele sunt o mărturie.

Nu pot aprecia câtă comunicare și mai ales câtă știință a cuprins intervenția mea, dar vă pot mărturisi, cu mâna pe inimă, că am dorit-o a fi un argument în susținerea ideii că George Enescu a fost și rămâne al nostru, al tuturor, indiferent de colțul de țară în care sălășluim, că prin armonia tonurilor și semitonurilor creației sale regăsim și cântecele, doinele ori baladele muscelene, motiv în plus pentru a omagia și cu acest prilej pe cel ce a lăsat românilor și lumii o operă de suflet și un crez ce poate fi cuprins în „Chemările secolului XX“:

„Muzica reprezintă un grai specific, izvorât din inimă și menit s-aducă dragoste și frăție printre cei pe care-i despart credințe și obiceiuri deosebite“.

CÂMPULUNG ÎN VREMEA „ZAVEREI“ DE LA 1821

Claudiu NEAGOE

La scurtă vreme după moartea domnitorului fanariot Alexandru Șuțu (18/30 ianuarie 1821)¹, orașenii câmpulungeni aflau de izbucnirea „zaverii“ eteriștilor greci și de „rebelia“ lui „Tudor sluger, român mehedintețean de fel, ce-i zicea Vladimirescul“².

Pe când Tudor Vladimirescu ridica poporul la luptă, în județele de peste Olt, împotriva stăpânirii fanariote, în Moldova intra prințul Alexandru Ipsilanti, fiul fostului domnitor fanariot Constantin Ipsilanti³, împreună cu frații săi, Nicolae și Gheorghe (Iorgu), și cu 3.000 de eteriști greci, arnăuți și sârbi⁴. De la început, Ipsilanti va arăta moldovenilor și domnului lor, Mihai Șuțu, prin mai multe „publicații grecești și românești“⁵, cum că eteriștii „sunt trecători la Elada să-și dezrobească patria de la turci“⁶. Apoi, spre sfârșitul lunii martie Alexandru Ipsilanti va porni spre Țara Românească, unde, prin publicații noi, arată „că vine ca vestitor al politiceștii sloboziri și fericiri a neamului românesc, că au bătut ceasul spre a-și dobândi și Țara Românească slobozirea ei...“⁷.

Pe unde treceau eteriștii, multe „rele“ făceau, jefuind, siluind și omorând⁸. De frica lor mulți boieri au fugit la Brașov⁹. După ce a zăbovit câteva zile la Ploiești¹⁰, Ipsilanti s-a îndreptat spre București stabilindu-și tabăra la Colentina¹¹. Aici va avea loc, două zile mai târziu, la 30 martie, întâlnirea cu Tudor Vladimirescu¹².

Dezamăgit de rezultatul discuțiilor avute cu Ipsilanti¹³, dar mai ales îngrijorat de noua situație creată de dezavuarea mișcării eteriste de către țarul Alexandru al Rusiei¹⁴, Tudor Vladimirescu va intra cât mai grabnic în tratative cu pașa Hassan de la Silistra, asigurându-l de faptul că „românii erau supuși credincioși ai sultanului și că țara se răsculase, nu în contra Porții, ci în contra asupritorilor, ciocoilor și grecilor“¹⁵.

Precaut, Ipsilanti se retrage la Târgoviște, „unde, cum sosi, începu, pe de o parte, a destupa șanțurile și a face cele spre strejuire, iar pe de alta a jăfui și a prăpădi tot“¹⁶. De aici, de la Târgoviște, frații lui Ipsilanti, Nicolae și Gheorghe (Iorgu), vor pleca în fruntea unui corp de arnăuți la Câmpulung, pentru a ocupa orașul și a asigura astfel o viitoare retragere a oștilor eteriste pe aici, în cazul unei intervenții otomane¹⁷. De altfel, încă de la începutul lunii aprilie orașul Câmpulung se afla sub controlul unor eteriști de-ai lui Ipsilanti: „un Constantin Eliiat, arnăut, în rândul boierilor cu rangul de clucer de arie, însurat cu pământeană și șăzător cu casă acolo, care avea supt păstrarea lui și toate jafu-

rile cele multe și de mult prețu ale lui căpitan Gheorghe, era și ispravnic județului, orânduit de Ipsilanti, și un Gheorghie Ciontolac sudit austriacesc, ce avea și granița Branului, era și căpetenie peste o sumă de cazaci, ce-i făcuse din porunca lui Ipsilanti...“¹⁸. De la Câmpulung eteriștii vor merge și la Pitești¹⁹.

Tot pe la începutul lunii aprilie, la Câmpulung se refugiază mai mulți boieri printre care și vornicul Grigore Băleanu cu ginerii săi, Constantin Herescu și Nicolae Văcărescu²⁰. De aici, el va trimite, la 12/22 aprilie, lui Alexandru Ipsilanti un „proiect“ de reorganizare a țării sub conducerea acestuia²¹, cerându-i totodată avizul pentru un memoriu ce urma a fi trimis țarului Alexandru²².

Tratativele lui Tudor cu pașa Hasan de la Silistra au continuat până la sfârșitul lunii aprilie și începutul lunii mai²³, cu atât mai mult cu cât acesta, „în loc de a-și vedea țara liberă de fanarioți și de ciocoi, o vedea prada tâlharilor și jafurilor zavergiilor“²⁴. Aceste tratative nu se vor finaliza însă cu o înțelegere, deoarece Tudor nu numai că refuza să depună armele, dar nici nu accepta să se lase folosit de turci împotriva eteriștilor²⁵.

Aflând, apoi, de intrarea turcilor în țară „și neputând să le stea împotriva“²⁶, Tudor „se duse spre Pitești“²⁷, cu toți pandurii săi, oprindu-se însă „la Golești, în poalele dealului Muscelului..., în casele și curtea boierească“²⁸, unde se vor întâri „ca într-o cetate“²⁹.

La începutul lunii mai are loc inspecția lui Alexandru Ipsilanti la Câmpulung, făcută trupelor eteriste de aici, aflate sub comanda fraților săi³⁰. După încercarea eșuată a lui Nicolae Ipsilanti și Iordache Olimpiotul de a-l prinde pe Tudor înainte de Golești³¹, eteriștii recurg la noi tratative undeva între Golești și Pitești³² sau probabil la marginea Piteștiului³³. Iar la 19 ani va avea loc, la conacul de la Golești, ultima întâlnire între Tudor și eteriști, reprezentați de Iordache Olimpiotul³⁴ în vederea unei acțiuni comune împotriva turcilor³⁵. Dar și de această dată tratativele n-au dus la nici un rezultat³⁶, astfel încât eteriștii vor hotărî eliminarea lui Tudor Vladimirescu³⁷, cu atât mai mult cu cât se zvonea că Tudor intenționa „să-l atace pe Nicolae Ipsilanti la Câmpulung și să taie retragerea grecilor“³⁸.

Profitând de nemulțumirea unor căpitani de panduri față de severitatea excesivă a lui Tudor³⁹, eteriștii vor reuși să pătrundă în lagărul de la Golești și să-l ia prizonier în noaptea de 20/21 mai⁴⁰. Sub escortă, Tudor Vladimirescu este dus într-o căruță, în ziua de 22 mai, la Câmpulung⁴¹, aici fiind găzduit, peste noapte, de câmpulungeni, în casa bogasierului Constantin Chiliosu⁴². A doua zi, pe 23 mai, eteriștii îl vor duce sub escortă la Târgoviște⁴³, unde, după ce este torturat, va fi asasinat în noaptea de 26/27 mai⁴⁴.

Moartea lui Tudor a însemnat sfârșitul mișcării revoluționare din Țara Românească și chiar sfârșitul mișcării eteriste. Chiar înainte de omorârea lui Tudor, Ipsilanti părăsise Târgoviștea⁴⁵ și se retrăsese la Câmpulung⁴⁶. Apropierea trupelor otomane îl determină să părăsească orașul și să plece peste Olt. La 31 mai turcii ocupă Câmpulungul⁴⁷ și pornesc, apoi, în urmărirea lui Ipsilanti.

În ciuda colaborării strânse dintre eteriști și unii căpitani de panduri, precum Ghiță Haiducul⁴⁸, turcii au zdrobit orice rezistență⁴⁹, ocupând Țara Românească. La 10/22 septembrie, Giuseppe Maria Malajoni, vicar general al Țării Românești, scria în raportul său către prefectul Congregației Propaganda Fide, cardinalului Fontana, că la Câmpulung e liniște, orașul aflându-se sub ocupație turcească ca mai toate orașele din Țara Românească⁵⁰.

NOTE:

- 1 G.D. Iscriu, *Revoluția română din 1821 condusă de Tudor Vladimirescu* (ediția a II-a revăzută și adăugită), București, 1996, p. 85. Vezi și raportul agentului diplomatic francez, Pagé, către ministrul de Externe, Pasquier în *Revoluția din 1821 condusă de Tudor Vladimirescu. Documente externe*, București, 1980, doc. 1.
- 2 *Jalnica cântare a lui Zilot, în Zilot Românul (Ștefan Fănuță)*, Opere complete, ed. Marcel-Dumitru Ciucă, București, 1996, p. 149.
- 3 *Ibidem*, p. 150.
- 4 *Ibidem*.
- 5 *Ibidem*.
- 6 *Ibidem*.
- 7 Naum Râmniceanu, *Corespondența moldoveanului cu munteanul*, în „Izvoare narative interne privind revoluția din 1821 condusă de Tudor Vladimirescu”, red. De: G.D. Iscriu (coord.), Natalia Trandafirescu, Marcel Ciucă și Ilie Cristian, Craiova, 1987, p. 67.
- 8 *Jalnica cântare a lui Zilot*, în *l.c.*: „Beserică, mănăstiri, schituri n-au rămas necălcate și neajfuite de sfințele odoară și alte ce-au avut; altele le-au ars până în pământ, ba încă au îndrăznit unii, nelegiuții, de au răsipit și chiar sfințele taini du prin afară, scoțându-le ca lucru de nimic. Iar partea boierească, partea neguțăto-rească, călugării, popii, în scurt, toată treapta mai ales cea cinstită n-au scăpat nici prin crăpăturile munților necălcați și neajfuiți. Bărbați, femei și fete cinstite, batjocoriți în tot chipul, alții căzniți până la moarte, alții schilodiți, alții și omorâți pentru avuție“.
- 9 Naum Râmniceanu, *l.c.*, p. 153.
- 10 *Jalnica cântare a lui Zilot, l.c.*, p. 153.
- 11 *Ibidem*.
- 12 Cu această ocazie va ieși tot mai mult în evidență neconcordanța dintre cele două mișcări: vezi Ion Ghica, *Din timpul zaverii*, în „Scrisori către V. Alecsandri”, București, 1997, pp. 86-87.
- 13 *Ibidem*.
- 14 *Ibidem*, pp. 85-86.
- 15 *Ibidem*, p. 86.
- 16 *Jalnica cântare a lui Zilot, în l.c.*, p. 154.
- 17 Ioan Răuțescu, *Câmpulung Muscel. Monografie istorică*, Câmpulung, 1943, p. 41. La scurtă vreme, Alexandru Ipsilanti va trimite la Câmpulung un al doilea corp de armăuți, având în frunte pe căpitanii Iordache și Famache: vezi și *Rev. din 1821... Doc. ext.*, doc. 73.
- 18 Naum Râmniceanu, în *l.c.*, p. 79; Idem, *Izbucnirea și urmările zaverii din Valahia până la pieirea celor doi conducători ai ei, principele Alexandru Ipsilanti și Tudor Vladimirescu, un umil necunoscut din județul Mehedinți*, în *l.c.*, p. 124.
- 19 Ion Ghica, *op. cit.*, p. 87.
- 20 A. Oțetea, *Tudor Vladimirescu și revoluția de la 1821*, București, 1971, p. 365.
- 21 *Documente privind istoria României. Răscoala din 1821*, vol. II, București, 1960, pp. 54-56.
- 22 Hurmuzaki, *Documente*, serie nouă, vol. II, pp. 653-654.
- 23 Ion Ghica, *op. cit.*
- 24 *Ibidem*.
- 25 *Istoria României*, vol. III, București, 1964, p. 896.
- 26 Iordache Goleșcu, *Pre scurta însemnare dă turburarea Țării Românești, ce s-a întâmplat la leat 1821, martie, după moartea lui Aleco Vodă Șuțu*, în „Izvoare narative...”, p. 183.
- 27 *Jalnica cântare a lui Zilor*, în *l.c.*, p. 157.
- 28 *Ibidem*.
- 29 Iordache Goleșcu, *op. cit.*, în *l.c.*
- 30 A. Oțetea, *op. cit.*
- 31 G.D. Iscriu, *op. cit.*, p. 182.
- 32 La 18/30 mai: *ibidem*.

- 33 M. Cioranu, *Revoluția lui Tudor Vladimirescu*, în N. Iorga, *Izvoarele contemporane asupra mișcării lui Tudor Vladimirescu*, București, 1921, pp. 291-293.
- 34 Chiriac Popescu, *Memoriu pentru mișcarea lui Tudor Vladimirescu*, în N. Iorga, *op. cit.*, p. 200.
- 35 *Istoria României*, vol. III, București, 1964, p. 897.
- 36 Mai multe rapoarte diplomatice străine scot în evidență deosebirile dintre cele două mișcări: vezi *Rev. din 1821... Doc. ext.*, doc. 76, 77, 79, 83, 99.
- 37 *Ibidem*, doc. 110.
- 38 N. Iorga, *Istoria românilor prin călători*, vol. III, editura Adrian Anghelescu, București, 1981, p. 489.
- 39 G.D. Iscru, *op. cit.*, pp. 185-188 și 375, nota 711.
- 40 *Ibidem*, p. 183.
- 41 Ilie Fotino, *Tudor Vladimirescu și Alexandru Ipsilanti în revoluția de la 1821, supranumită Zavera*, București, 1874, p. 151. După relatările lui Ioniță Columbeanu (vezi C.D. Aricescu, *Istoria revoluției române de la 1821*, Craiova, 1874, p. XXI, nota 3) și mărturia mavroforului Malla (*Ibidem*, p. XXII), ete-riștii n-ar fi trecut cu prizonierul lor prin Câmpulung. Bazându-se pe relatările altor martori oculari, Fal-miniu Mârțu a infirmat însă aceste versiuni (Fl. Mârțu, „*Corpus delicti*” al uciderii lui Tudor Vladimirescu, extras din „*Museum. Studii și comunicări de istorie și etnografie*”, Golești-Argeș, 1974, p. 82).
- 42 C.D. Aricescu, *op. cit.*, p. 253.
- 43 Fl. Mârțu, *art. cit.*, pp. 84-85.
- 44 Din ordinul lui Ipsilanti (G.D. Iscru, *op. cit.*, pp. 183-184) sau din ordinul „turbatului” de Caravia (N. Iorga, *Acte și fragmente cu privire la istoria românilor*, vol. II, București, 1895, p. 195).
- 45 *Rev. din 1821... Doc. ext.*, doc. 110.
- 46 Naum Râmniceanu, *l.c.*, pp. 89 și 126.
- 47 *Ibidem*.
- 48 *Rev. din 1821... Doc. ext.*, doc. 127, 128.
- 49 *Ibidem*, doc. 128, 129.
- 50 *Ibidem*, doc. 136.

CÂTEVA DOCUMENTE INEDITE PRIVIND SPITALUL ȘI PRIMA FARMACIE DIN CÂMPULUNG MUSCEL

Constantin ȘERBAN

Problema existenței unui spital și a unei farmacii în Câmpulung Muscel în secolul al XIX-lea a fost abordată până acum în special în două valoroase lucrări monografice despre istoria acestui oraș. În prima, aparținând istoricului Ion Răuțescu, apărută în 1943, se afirmă că în toamna anului 1848, în timpul ocupației armatei turcești, a fost înființat un spital militar în chiliile mănăstirii Câmpulung,¹ și că șapte ani mai târziu în timpul ocupației armatei austriece (1854-1856), ar fi funcționat, în 1855, de asemenea, un spital militar în încăperile din incinta aceleiași mănăstiri.² În a doua monografie, realizată în 1974 de mai mulți istorici musceleni în frunte cu prof. dr. Gheorghe Pârnuță, s-a consemnat faptul că „în oraș a fost în 1855 un spital militar pentru armata austriacă“ adăpostit în casele mănăstirii Negru Vodă și într-o casă particulară, dotat fiind cu 20 de paturi,³ și că în anul 1862 exista în oraș un spital unde funcționa, în calitate de chirurg, un anume George Blues.⁴ La aceste știri despre spitalul din Câmpulung Muscel din secolul al XIX-lea mai adăugăm pe cele dintr-un articol recent publicat în periodicul Muzeului municipal Câmpulung Muscel, consacrat situației sanitare a județului Muscel la sfârșitul acestui secol, în care au fost de altfel preluate unele date cuprinse în cele două monografii, mai înainte amintite, în sensul că în 1862 exista în oraș spițerul Ștefan Schwab, dar că spitalul orășnesc a fost înființat în 1864.⁵

În privința primei farmacii din Câmpulung Muscel în prima monografie, mai înainte amintită, se afirmă că în 1862 era în oraș spițerul Ștefan Schwab, care bineînțeles posedă o farmacie proprie,⁶ informație confirmată în cea de a doua monografie, adăugându-se și știrea că în 1861 era medic în oraș un anume dr. Fuss.⁷

Potrivit unor atestări documentare din prima jumătate a secolului al XIX-lea, cunoscute până acum, se confirmă existența unor cadre medicale în orașul Câmpulung Muscel, încă din anul 1819, un anume Iacob Denkowski⁸, iar ulterior, în 1838, doctorul Gheorghe Metahi, sudit K.K. în vârstă atunci de 26 de ani⁹ și nu Gheorghe Motchi, care locuia în mahalaua Târgului,¹⁰ probabil atestat în recensământul din 1859-1860 efectuat în Principatele Unite sub îndrumarea cunoscutului economist Dionisie Pop Marțian¹¹. De altfel, pe lângă un medic de oraș, în Câmpulung Muscel mai existau în prima jumătate a secolului al XIX-lea și unele cadre sanitare auxiliare, precum moașe și bărbieri. De exem-

plu, în 1838 au fost înregistrați în acest oraș trei bărbieri și două moașe¹², iar în recensământul din 1859-1860 numai o moașe.¹³

În privința farmaciștilor sau spișerilor, cele mai vechi știri documentare datează din 1819¹⁴, medicul Iacob Denkowski practicând totodată și spișeria.¹⁵ Un altul a fost înregistrat în catagrafia din 1838, numele lui fiind Franz Pieter Berger, în vârstă de 23 de ani¹⁶, în fine, în recensământul din 1859-1860 a fost înregistrat de asemenea și un spișer.¹⁷

În cele ce urmează, pe baza unor noi date documentare inedite, provenite din Arhivele Naționale Române, colecțiile arhivistice ale Direcției Arhivelor Naționale Istorice Centrale din București, ne permitem să devansăm existența spitalului orășenesc din Câmpulung Muscel cu cel puțin un deceniu și anume în februarie 1852, ca rezultat al unificării fostului spital veneric al armatei otomane cu spitalul veneric destinat localnicilor¹⁸. De altfel, în urmă cu 25 de ani un cercetător în domeniul istoriei medicinei din țara noastră, Romulus Popescu, publica un articol interesant în care acesta arăta cum în 1851 s-a produs o astfel de unificare a două spitale pentru boli venerice (unul militar și altul civil) la Râmnicul Vâlcea, noul spital funcționând și în anul 1859.¹⁹ Printre altele, autorul semnala faptul că la înființarea noului spital din Râmnicul Vâlcea a fost implicat și egumenul Anton Temelie de la mănăstirea Câmpulung Muscel, care poseda în Râmnicul Vâlcea o casă pe care o oferea pentru funcționarea acestui spital. În fine, tot pe baza acestor documente inedite, se atestă și existența, în 1852, la Câmpulung Muscel, a unei farmacii particulare, care procura medicamente bolnavilor din acest oraș.²⁰

În privința spitalului din Câmpulung Muscel din 1852 unul din documente cuprinde un inventar al lucrurilor aflate în ființă în cele două spitale din oraș unificate ulterior într-unul singur, în care erau incluse *mobilierul* precum și *lenjeria* celor 16 paturi dar și *lenjeria* destinată bolnavilor și anume: plăpumi de cit* vechi, cearceafuri de americană**, saltele de americană umplute cu lână, perne din americană, umplute de asemenea cu lână. Cât privește *lenjeria* destinată bolnavilor, aceasta era alcătuită din: cămăși de americană, izmene, scufe albe, anterie din anghină***. Despre *mobila* se arată că erau paturi de lemn, scuiători de lemn, la acestea adăugându-se și două donițe, căldare de fier, tingiri, tigăi și pirostria de fier.²¹ Alte documente se referă la cheltuielile făcute de conducerea spitalului pentru plata achiziționării de obiecte necesare personalului administrativ, precum topoare pentru tăiat lemne, ulcele²² (de exemplu un topor costa atunci 7 lei și 35 parale), pânză de bumbac necesară legării rănilor bolnavilor cu *cataplasme*²³, se mai adăuga apoi *cheltuiala* pentru achiziționarea mai multor căruțe de lemn (o căruță costa 6 lei), pentru încălzitul camerelor și al nevoilor bucătăriei (cuhnea) spitalului, pentru plata salariilor femeilor de serviciu, pentru plata unor meșteșugari angajați de conducerea spitalului (un tâmplar, care a reparat paturile de lemn, un zidar care a spoit zidurile spitalului, un geamgiu care a montat geamuri la ferestre). Pentru cumpărarea de papuci bărbătești și femeiești (pentru femei o pereche costa 19 lei și 20 parale, iar pentru bărbați 40 lei și 20 parale)²⁴, pentru cumpărarea de tacâmuri de masă (linguri, furculițe, cuțite), pentru cumpărarea de lumânări de seu, săpun, foarfeci, necesare bolnavilor (pentru hrana bolnavilor, de exemplu în luna mai 1852 suma de 71 lei și 10 parale, pe timp de 17 zile din luna iulie s-au cheltuit 330 lei, pentru toată luna octombrie 224 lei și 10 parale, ca și în decembrie 1852, 271 lei și 10 parale)²⁵, pentru plata salariilor personalului medical al spitalului și anume doi felceri: Costache

Gheorghe și Fuss, fiecare cu 200 lei pe lună, apoi pentru plata unor rânduși în număr de trei, cu câte 80 lei pe lună fiecare,²⁶ pentru procurarea de materiale necesare cancelariei spitalului și anume condici, testele de hârtie, plavaz (creion), apoi sfeșnice, o linie etc.,²⁷ pentru medicamentele necesare bolnavilor (de exemplu între 15-31 mai 1852 s-a cheltuit suma de 238 lei și 32 parale, în iulie același an suma de 296 lei și 22 parale, în octombrie suma de 339 lei și 33 parale); afară de aceasta separat s-au procurat lipitori (opt lipitori au costat 4 lei și 20 parale)²⁸. De asemenea, s-a mai cumpărat o cantitate de trei ocale sare cu 7 lei și 20 parale²⁹, s-au mai cheltuit cu spălătul scândurilor din patru odăi ale spitalului cu măturatul coșurilor, cu curățatul sobelor, cu reparatul paturilor, cu cumpărutul a 10 coți de americană și tiriplice*, cu reparatul lenjeriei și cu cumpărarea unor sfeșnice de pământ.³⁰

Documente din anul 1859 atestă efectuarea de cheltuieli făcute la spital pentru cumpărarea de vase de bucătărie (tigăi, ligheane), de vase pentru spălătoria spitalului (albii)³¹ (o albie de rufe mare costa 9 lei), două coșuri de rufe 14 lei, două tigăi pentru cataplasme 9 lei și două sfeșnice de tinichea 3 lei, iar trei sfeșnice de pământ 9 parale (1 leu=4 parale).³²

Din anul 1864 s-a păstrat un inventar mult mai bogat și diversificat relativ la *mobilier, veselă, lenjerie, mărunțișuri, obiecte pentru bucătărie, instrumente și aparate*, după cum urmează: În privința *mobilierului* au fost înregistrate: două garderobe (adică dulapuri n.n.) pentru rufe, 15 paturi de fier, 11 mescioare de lemn pentru bolnavi, o masă de cancelarie, 4 scaune de lemn, un scaun de noapte pentru bolnavi, 15 scuiători de lemn, două sfeșnice de tinichea, 15 tăblițe de metal pentru porții, un lighean de pământ; ca *veselă*: 15 castroane cu capacele lor de cositor, iar la *mărunțișuri* au fost incluse: două lacăte, un ceasornic de perete, o pereche de mucari (unealta de potrivit mucurile de la lumânări, n.n.), perdelele de la ferestre, portretul Domnului țării (adică al lui Alexandru Ioan Cuza, n.n.) etc.

În privința *obiectelor de lenjerie* s-au înregistrat: 60 cearceafuri pentru pat, 28 cămăși bărbătești, 13 perechi de izmene, 40 halaturi de pânză, 6 de flanelă și cinci de postav, cinci perechi de pantaloni de postav, 3 scufe, 14 perechi de ciorapi de bumbac, 39 fețe de pernă, 25 dosuri de pernă, 30 pături de lână, 48 peschire (șcrvet de șters pe mână – lb. turcă), la care se adăugau 20 perechi papuci³⁴. La rubrica *obiecte de culnie* au fost consemnate: două tingiri de aramă cu capac, o pereche pirostriei de fier, un hârdău de lemn legat cu cercuri, două donițe, 15 tacâmuri de masă (lingură, furculiță, cuțit), o cratiță de tuci (adică ceaun, n.n.), două vedre legate cu cercuri de fier, două albii de rufe, o frânghie de rufe, lungă de trei coți (un cot=0,66 m), precum și un topor.³⁵ La rubrica *instrumente și aparate* au fost înregistrate: un clistir de șezut*, o tulumă de mitră, o tulumă de plumb, specula de metal, de sticlă, de lemn (instrumente chirurgicale, n.n.), o lanțetă de lăsat sânge, o trusă de instrumente, un aparat mare de pansament complet și unul mic, o tulumă de rană, un camizol de forță (cămașă de forță, n.n.), o cutie de instrumente de amputație, o cutie de hidrocel, o baie de lemn cu cerc de fier.³⁶

Tot în aceste documente se mai întâlnesc știri noi cu privire la personalul medical al spitalului. Așa de exemplu în 1852 într-o listă de cheltuieli semnată de doctorul Ștefan Samoslai³⁷ se menționau ca ajutoare ale acestuia doi felceri³⁸. În privința personalului administrativ mai apar în 1852 trei rânduși (doi bărbați și o femeie)³⁹. În fine, tot atunci funcționa în oraș o spițerie care aprovizionă spitalul cu medicamente.⁴⁰

La toate acestea se mai adaugă alte câteva documente, care cuprind date despre medicamentele acordate bolnavilor prin intermediul unei farmacii din oraș cu firma „La Sfânta Treime“, aparținând spițerului Ștefan Schwab, începând din 1859. Lista de medicamente era alcătuită lunar. S-au păstrat cele din lunile noiembrie și decembrie 1859 și cele din ianuarie 1860. Aceste liste cuprind totodată și prețul lor calculat în moneda austriacă (florini și creițari), la prețul total făcându-se un rabat în valoare de 25% și al căror preț era apoi convertit în moneda națională de atunci (lei și parale).⁴¹ Într-un alt document sunt menționate pe larg medicamentele acordate în anul 1859: gargară, alifii, soluții numite Rusti, Zinzi și Plenca; săpun, prafuri, buruieni, piatra iadului, picături de iod, hapuri, unt de lemn, jodina, sare amară, vezicătoare, apă galbenă (poate rivanol, n.n.), piatră acră arsă,⁴² apă de ochi, cloroform, soluție Feri, ceai⁴³. În anul 1860 în afară de aceste medicamente se mai adaugă o soluție fără altă indicație⁴⁴. În 1863 s-au mai adăugat și alte medicamente precum: injecție, unt de retină, apă albă (poate apă oxigenată, n.n.), cataplasme, buruieni pentru afumat, spirt de săpun, praf de gândaci, sare de China, unt de pește, oțet aromat, lapte, muștar, burete stors, unt de migdale⁴⁵. În 1864 apar noi medicamente precum: apa de var, curățenie (purgativ), ceai de nalbă, oțet⁴⁶. Pe lângă acestea se dau și lipitori pentru scoaterea surplusului de sânge din organism.⁴⁷

Din trecerea în revistă a acestor documente, putem trage unele concluzii și anume: 1. Că în orașul Câmpulung Muscel se poate vorbi de existența unui spital civil încă din 1852 unde bolnavii erau tratați de boli interne și externe, dar unde se făceau și intervenții chirurgicale. 2. Că acest spital a fost înzestrat inițial cu un inventar rudimentar și redus din punct de vedere cantitativ, și care în curs de 12 ani, până în 1864, a început să fie dotat pe parcurs cu instrumente și aparate medicale moderne. Așa de exemplu de la paturi de lemn s-a trecut la paturi de fier, de la ligheane de pământ s-a trecut la ligheane de tinichea, de la sfeșnice de pământ (de ceramică) s-a trecut la sfeșnice de tinichea, de la anterie de anghină la halaturi de pânză, de flanel și de postav, fără să mai amintim aparatele și instrumentele medicale care lipseau în 1852.

Pe baza acestor materiale documentare inedite ne putem face o imagine cum arăta spitalul orașului în 1864, instalat în mai multe odăi, cel puțin patru, unde se aflau 15 paturi de fier, fiecare având câte trei scânduri late pe care erau așezate saltele umplute cu lână ca și pernele, fiecare din ele având în afară de față și un dos. Apoi pe ele se întindeau cearcăfuri și pături de lână; lângă cele 15 paturi se aflau mesicioare de lemn. În salon, într-un loc anume erau scuipătorile din lemn, ligheanele de pământ, felinarele de candelă, sfeșnicele de tinichea cu lumânări de seu, pe perete era fixat un ceasornic precum și portretul Domnului Principatelor Unite, al României în 1864. Pe masa din fiecare salon se mai aflau tăblițele de lemn pentru scris porțiile bolnavilor. Odăile spitalului mai erau înzestrate cu sobe de teracotă, ferestrele lor aveau geamuri de sticlă și probabil iarna erau lipite și cu hârtie pentru a se împiedica pătrunderea aerului rece. Oricum, timp de 12 ani de existență se constată că la acest spital măsurile luate în vederea modernizării lui⁴⁸ îl făcea să se afle la același nivel cu alte spitale din orașele țării.⁴⁹

NOTE:

1. Ioan Răuțescu, *Câmpulung Muscel, monografie istorică*, Câmpulung, 1943, p. 48.
2. *Idem*, p. 54, apud. ANR Câmpulung 13/1855.
3. *Câmpulung Muscel. Ieri și azi. Istoria orașului*, elaborată de prof. dr. Ion Hurdubețiu, dr. Flaviu Mârțu, prof. emerit N. Nicolescu, prof. dr. Gh. Pârnuță, prof. emerit Ilie Stănculescu, coordonator prof. dr. Gh. Pârnuță, Câmpulung Muscel, 1974, p. 172.
4. *Ibidem*.
5. Violeta Sima, Dan Pintilie, *Aspecte privind situația sanitară a județului Muscel*, în „Studii și comunicări” Muzeul Câmpulung Muscel, vol. 5, Câmpulung Muscel, 1989, p. 175.
6. Ioan Răuțescu, *op. cit.*, p. 55.
7. *Câmpulung Muscel. Ieri și azi...*, *op. cit.*, p. 172.
8. *Idem*, p. 131.
9. ARN Catagrafia din 1848, Catagrafii Valahia 1838, nr. 58, f. 135.
10. Teodor Mavrodin, *Aspecte economice, sociale și demografice ale Câmpulungului în catagrafia din 1838*, în „Studii și Comunicări”. Muzeul Câmpulung Muscel, vol. 5, Câmpulung Muscel, p. 128.
11. Dan Berindei, *Date medico-sanitare în recensământul Țării Românești din 1859-1860*, în vol. „Retrospective medicale”, București, 1985, p. 295.
12. ANR Catagrafia din 1838, *op. cit.*, p. 108.
13. Dan Berindei, *op. cit.* p. 295.
14. *Câmpulung Muscel Ieri și azi... op. cit.* p. 121.
15. *Ibidem*.
16. Teodor Mavrodin, *op. cit.*, p. 128.
17. Dan Berindei, *op. cit.*, p. 295.
18. ANR Ministerul de Interne, Direcția Generală a Serviciului Sanitar, dosar 46/1852, f. 3
19. Romulus Popescu, *Din istoricul spitalului din Râmnicul Vâlcea*, în vol. „Spitale vechi și noi, Studii și note”, București, 1976, p. 269.
20. ANR Ministerul de Interne, Direcția Generală a Serviciului Sanitar, dosar 46/1852, f. 5.
* cit = stambă lustruită și înflorată (turc).
** americană = pânză de bumbac proastă, nealbită, adusă din America.
*** anghină = pânză groasă de cânepă, termen derivat din *nanchin* = țesătură de bumbac colorat.
21. ANR Ministerul de Interne, Direcția Generală a Serviciului Sanitar, dosar 46/1852, f. 3
22. *Idem*, f. 5.
23. *Idem*, f. 48, 99.
24. *Idem*, f. 5.
25. *Idem*, f. 5, 16.
26. *Idem*, f. 10, 16, 48.
27. *Idem*, f. 5, 48.
28. *Idem*, f. 16, 48.
29. *Idem*, f. 99.
30. *Idem*, f. 69, 99.
31. *Idem*, dosar 53/1859 f 28.
32. *Idem*, f. 35.
33. *Idem*, dosar 77/1864 f. 44.50.
34. *Ibidem*.
35. *Ibidem*.
* clistir = medicament pentru introdus în corpul bolnavului.
** tulumbă = pompă.
36. *Idem*, f. 44, 50.
37. ANR Ministerul de Interne Direcția generală a Serviciului Sanitar dosar 46/1852 f. 5, 10, 16.

38. *Idem*, f. 10.
39. *Ibidem*.
40. *Idem*, f. 5.
41. ANR Ministerul de Interne, Direcția generală a Serviciului Sanitar dosar 53/1859, f. 119, 134, 54/1863, f. 9, 26, 45.
42. *Idem* dosar 53/1859, f. 119.
43. *Idem* f. 134.
44. *Idem*, dosar 67/1860, f. 93.
45. *Idem* dosar 54/1863, f. 9.
46. *Idem*, 77/1864, f. 10.
47. *Idem*, dosar 46/1859, f. 48.
48. Tot o formă de modernizare este și instalarea la poarta spitalului a unei table de lemn cu inscripția spitalului, vezi ANR Ministerul de Interne Direcția Generală a Serviciului Sanitar, 53/1859, f. 35
49. Vezi și Paul Pruteanu, *Contribuția la istoricul spitalelor din Moldova*, București, 1957.
N.B. În secolul al XIX-lea farmacia „Sfânta Treime” aparținând lui Ștefan Schwab se afla în locul unde azi funcționează farmacia Hepites, fosta Dimitrie a unor nonagenari din oraș.

ANEXA 1

ADRESA MINISTERULUI DE INTERNE AL ȚĂRII ROMÂNEȘTI CĂTRE COMITETUL CARANTINELOR PRIVIND OBIECTELE RĂMASE DE LA SPITALUL OȘTIRII OTOMANE ȘI DE LA SPITALUL VENERIC

Departamentul Trebilor din Nauntru al Principatului Țării Românești Nr. 3247 din
4 aprilie 1852

Cinstit Comitet al carantinelor,

În rezidența județului Muscel înființându-se spitalul veneric cu toate cele de trebuință, precum se vede din raportul ce a primit Departamentul de la Cârmuirea locală sub nr. 1962, dimpreună cu socotelile de cheltuielile ce a făcut din casă în cumpărătoarea de obiecte și închiriere de case precum și o listă de obiectele rămase de la oștirile otomane și din ale fostului spital,

Departamentul pe de o parte au autorizat înscrierea banilor ce s-a răspuns pentru dânsle în condica cheltuielilor acestui stabiliment dar pe de alta grăbește a înainta Înaltului... prezisele socoteli după orânduială.

(ss) Indescifrabil.

ANR Ministerul de Interne, Direcția Generală a Serviciului Sanitar, dosar 46/1852, f. 1.

ANEXA 2

LISTĂ DE LUCRURILE AFLATE ÎN FIINȚĂ DE LA SPITALUL OȘTIRII TURCEȘTI ȘI ALE FOSTULUI SPITAL VENERIC DIN ACEL ORAȘ

NO.	<i>Ale fostului spital veneric</i>
16	Plăpumi de cit vechi
16	Cearceafuri vechi americă
9	Saltele americă purtate dintre care una cu lână însă celelalte goale
15	Perne vechi, americă dintre care două cu lână neagră
16	Cămăși americă vechi purtate
11	Perechi izmene vechi rupte
15	Anterie anghină vechi

Ale spitalului veneric

11	Saltele din pânză rară de ausab vechi
4	Perne Idem
15	Cămăși americă
7	Cearceafuri
22	Scufe albe
3	Chepsii scuiători de lemn vechi
2	Doniți Idem
7	Paturi bune
1	Căldare mare de fier
2	Tingiri cu capacele lor bune
1	Tigaie Idem
1	Pereche pirostriei de fier

(ss) Indescriabil

ANR Ministerul de Interne, Direcția Generală a Serviciului Sanitar, dosar 46/1852, f. 3.

ANEXA 3

LISTA PENTRU CHELTUIELILE URMATE DE LA ZIUA DE 15 MAI PÂNĂ LA SFÂRȘIT PRECUM MAI JOS SE ARATĂ 1852

Lei	Parale
238	32 Plătită de spițer pentru doctoriile date bolnavilor în curs de 16 zile cu scăzământu de la 25 la suma după ratele slobozite
7	35 Pentru un topor mare de tăiat lemne cu coada lui
30	-- Pă cinci căruțe lemne
13	3 Plătită la trei femei în trei zile, care au spălat casele de spital și giurgiuvele ferestrelor și geamurile
2	-- Pentru șase ulcele, patru oale mari și o cratiță
2	14 Idem pentru o oală, ulcele, rășină și o testea hârtie
20	-- Dați lui Mihai zidaru pentru spoitu spitalului cu varu său
12	-- Plata condicilor de venit și cheltuielile spitalului
2	20 Pă tăiatu laturui la făcutu unui pat pentru șederea felcerului
2	-- Scândurile pentru făcutu a cinci cutii scuiători peste cele ce mai era
6	30 Dați lui Andrei Vișan la lucru pentru o zi și jumătate

2	25	Pentru trei sute dramuri la masa, la cești și la pat
1	-	Idem pentru rutoare mai mici tot în această trebuință
-	16	Pentru două juribițe tiripline la dresul rufelor
5	--	Pentru două geamuri plata pusului lor la spital
3	-	Pentru 20 dramuri burete trebuind bolnavilor
19	20	Pentru șase perechi papuci femești
12	-	Pentru zece coți americă i tiriplice pentru făcutu ciorapilor bolnavilor
8	10	Pentru trei perechi cuțite, furculițe și linguri luate acum pe lângă celelalte douăsprezece tacâmuri
40	20	Pă nouă perechi papuci bărbătești
12	-	O masă de Brașov pentru scris
6	30	Pentru un scaun
1	--	Pentru o ală hârtie
-	20	Un plaivaz
2	10	O pereche foarfeci
1	5	Pă o linie
3	30	Pă 1 1/2 oca săpun
71	10	Cheltuieli la hrana bolnavilor pentru 17 zile
5	32	Pentru două oca lumânări de seu
536	22	Peste tot lei cinci sute treizeci și șase, parale douăzeci și două

(ss) Indescifrabil

(ss) Indescifrabil

(ss) Dr. Sl. Sanoslai

ANR Ministerul de Interne, Direcția Generală a Serviciului Sanitar, dosar 46/1852, f.5.

ANEXA 4

LISTA PENTRU LEFILE RĂSPUNSE CELOR MAI JOS ÎNSEMNAȚI SLUJBAȘI AI SPITALULUI VENERIC PRECUM SE ARATĂ ÎNSĂ

Nr.	Băgare de seamă	Lei	Parale
1.	Hristea sin Grigore Rândaș	80	-
2.	Anastasia, soția lui	} de la 26 februarie până la 26 martie (1852)	-
3.	Hristea sin Grigore		
4.	Anastasia, soția lui	80	-
5.	A. Costache Gheorghiu felcer	200	-
6.	Enache Dimitriu rânduș	} de la 26 aprilie până la 26 mai	-
7.	Anastasia, soția Hristi		
8.	D. Costache Gheorghiu, felcer	200	-
9.	Enache Dimitriu, rânduș	80	-
10.	Anastasia, soția Hristi	} de la 26 mai până la 26 iunie	-
11.	D. Fuss, felcer		
	Peste tot lei nouă sute două zeci	200	-
		920	-

(ss) Indescifrabil

(ss) Indescifrabil

(ss) Dr. Sanoslai

ANR Ministerul de Interne, Direcția Generală a Serviciului Sanitar, dosar 46/1852, f. 10.

ANEXA 5

LISTA PENTRU CHELTUIALĂ URMATĂ LA SPITALUL VENERIC DIN ACEST ORAȘ CÂMPULUNG ÎN TOT CURSUL LUNII DIN IULIE PRECUM MAI JOS SE ARATĂ (1852)

Nr.	Băgare de seamă	Lei	Parale
1.	Răspuns F. Duss felcer, leafa de la 5 iulie până la 5 de august curgător	200	–
2.	Lui Enache Dimitriu rânduș de la 26 iunie până la 26 iulie	40	–
3.	Anastasia soția Hristi	40	–
4.	Pentru trei oca săpun	7	20
5.	Pentru zece oca lumânări de seu	29	–
6.	Pentru doctoriile date bolnavilor	396	22
7.	Pentru îndestularea bolnavilor	330	
8.	Pentru căruțe lemne	19	
	Peste tot lei una mie șazeci și doi, parale opt	1062	8

(ss) Indescifrabil

(ss) Indescifrabil

(ss) Dr. St. Sanoslai

ANR Ministerul de Interne, Direcția generală a Serviciului Sanitar, dosar 46/1852, f.16.

ANEXA 6

LISTA PENTRU CHELTUIELILE URMATE LA SPITALUL VENERIC DIN ACEST ORAȘ CHELTUIELILE ÎN LUNA LUI NOIEMBRIE 1852

Nr.		Lei	Parale
1.	Pentru 14 stânjeni lemne	532	
2.	Îndestularea bolnavilor	234	30
3.	Trei oca sare	7	20
4.	Pentru opt oca lumânări de seu câte lei 3, parale 14 ocașia	26	32
5.	Pentru doi coți americană la blastan	2	5
6.	Pentru doctoriile date bolnavilor	369	23
7.	Leafa felcerului de la 5 noiembrie la 5 decembrie	80	–
8.	Pentru oalele de spălat rufe	5	25
	Peste tot lei una mie patru sute cincizeci și opt, parale cincisprezece	1458	15

ANR Ministerul de Interne, Direcția generală a Serviciului Sanitar, dosar 46/1852, f.99.

LISTA PENTRU CHELTUIELILE URMATE LA SPITALUL VENERIC ÎNTRACEASTĂ LUNĂ DECEMBRIE 1852

1.	Îndestularea bolnavilor	271	10
2.	Pentru 7 1/2 oca lumânări de seu	25	20
3.	Pentru doi coți madipolon (țesătură din bumbac alb și greu, n.n.)	2	10

4. Pentru lipitori	4	20
5. Pentru trei oca săpun	7	20
6. Dați celor ce au spălat scândurile în 4 odăi ale spitalului	3	–
7. Pentru măturatul coșurilor	1	20
8. Dresul unui pat cu sânduri și cuie plata zidarului la curățitul sobelor	4	37
9. Leafa rânđașilor spitalului de la 26 noiembrie la 26 dechembrie	80	
10. <i>Idem</i> acestora pentru cinci zile rămase din decembrie	13	12
11. Dați D. Felcer de la 5 decembrie până la sfârșit	13	12
12. Pentru doctoriile date bolnavilor	584	22
Adică lei una mie una sută șazeci și cinci, par. una.	1165	1

(ss) Indescifrabil

(ss) Dr. St. Sanoslai

ANR Ministerul de Interne, Direcția generală a Serviciului Sanitar, dosar 46/1852, f. 69.

ANEXA 7

LISTA PENTRU CHELTUIELILE URMATE LA SPITALUL VENERIC DIN ACEST ORAȘ CÂMPULUNG ÎN LUNA LUI OCTOMBRIE 1852

Nr.	lei	parale
8 căruțe lemne	43	
8 Lipitori	4	20
3 Oca săpun	7	20
3 Testele hârtie de scris și lipitul ferestrelor	6	30
3 Sfeșnice de pământ		9
1 Mătură	1	–
1 Cot americană pentru pusu talionului (catapasmă din sucuri de plante, n.n.) la răni	1	–
– Îndestularea bolnavilor	224	10
– Răspuns D. Felcer simbria sa de la 5 oct. la 5 nov.	200	
- Asamirea rânđașilor de la 26 septembrie până la 26 oct.	80	
-- Pentru opt oca lumânări de seu	23	8
- Pentru doctoriile date bolnavilor și care numai nu s-au plătit	339	33
	930	33

(ss) President Sfatului

Indescifrabil

(33) Dr. St. Sanoslai

ANR Ministerul de Interne, Direcția generală a Serviciului Sanitar, dosar 46/1852, f. 48.

ANEXA 8

FARMACIA „LA SFÎNTA TREIME“ A LUI ȘTEFAN SCHWAB ÎN ORAȘU CÂMPULUNG SOCOTEALA MEDICAMENTELOR EXPEDIAȚE LA SPITALUL DISTRICTULUI MUSCEL ÎN LUNA

Nov.	Nr.	1859	Fiorini	Kreuzer
1	1	Gargara, alifie și soluția Rusti	1	36
2	1	O soluție și soluția Zinzi	–	45
3	1	Săpunu, gargara	–	44
4	1	Prafuri	3	34
5	1	Buruieni, gargară, soluția Zinzi și o alifie	–	52
6	1	Piatra Iadului și alifie	2	12
7	1	Alifie, gargară și alifie	1	26
8	1	Alifie	–	14
9	1	Soluția Zinzi, soluția Plenca, prafuri și cerneală	1	58
10	1	Sadeba		15
11	1	Alifie, gargară, picături de iod	1	37
12	1	Picături	–	4
13	1	Alifii pia lichide, săpunu, gargară și soluția Zinzi	–	35
14	1	Soluția Rusti și o doftorie	–	23
15	1	Soluția Zinzi și o alifie	–	33
16	1	Picături, soluția Zinzi și gargară	–	42
17	1	Alifie, hapuri și o alifie		46
18	1	Alifie, prafuri, alifie și soluția Zinzi	1	12
19	1	Alifii și un magirun	–	44
20	1	Soluția Zinzi		44
21	1	Alifii, gargară și unt de lemn	1	27
22	1	Hapuri, Padina, soluția Zinzi	3	–
23	1	Alifii	–	17
24	1	Buruieni	–	15
25	1	Soluția Zinzi, gargară soluția Prusti și sare amară		55
26	1	Jodina și Vesicătoare (catapasmă ce produce bășici pe piele,n.n.)	–	55
27	1	Apă galbenă, alifie și piatră acră arsă	–	36
28	1	Alifii		17
29	1	Soluția Zinzi și prafuri	1	35
30	1	Prafuri	–	9
1 decembrie 1859		Total	30	16
		Scade de suta 25%	7	34
		Rămâne de plată	22	42
			sau lei	153
				9

(ss) Ștefan Schwab

ANR Ministerul de Interne, Direcția generală a Serviciului Sanitar, dosar 53/1859. f. 119.

ANEXA 9

FARMACIA „LA SFÂNTA TREIME“ A LUI ȘTEFAN SCHWAB ÎN ORAȘU CÂMPULUNG SOCOTEALA MEDICAMENTELOR EXPEDIAȚE LA SPITALUL DISTRICTULUI MUSCEL ÎN LUNA

Dec.	Nr.	1859	Fiorini	Kreuzer
1	1	Prafuri, soluția Plenca, o alifie	2	41
2	1	Alifii, prafuri, soluția Zinzi	–	42
3	1	Hapuri și alifie	2	46
4	1	Soluția Zinzi, apa de ochi	–	28
5	1	Alifii, gargară și prafuri	1	23
6	1	Alifii și hapuri	1	20
7	1	Soluția Zinzi și gargară	–	76
8	1			
9	1	Alifie și picături	–	41
10	1	Gargară, soluția Rusti și soluția Zinzi	1	1
11	1	Chlorofoz, soluția Zinzi și soluția Feri	1	19
12	1	Prafuri, alifii, soluția Zinzi și soluția Planca	3	13
13	1	Prafuri, gargară și unt de lemn	3	–
14	1	Soluția Zinzi și picături	–	3
15	1	Soluția Zinzi, alifii și gargară	–	42
16	1	Soluția Zinzi și prafuri	1	39
17	1	Gargara și prafuri		9
18	1	Alifii	–	42
19	1	Buruieni, soluția Zinzi și prafuri	1	16
20	1	Soluția Zinzi, prafuri, gargară și picături	–	56
21	1	Alifii și hapuri	3	6
22	1	Doftorie, picături, seniența și unt de lemn		42
23	1	Gargară, soluția Zinzi, doftorie și alifii		41
24	1	Doftorii, hapuri și prafuri	2	30
25	1	Alifii		19
26	1	Prafuri, leac		12
27	1	Soluția Zinzi		15
28	1	Jodina, soluția Zinzi		17
29	1	Alifii, prafuri		31
30	1	Ceaiu și soluția Zinzi	–	18
			<hr/>	
			Total	35 30
			să scade 25%	8 53
			Rămân de plată	26 37
			sau lei	179 27

1 ianuarie 1860

(ss) Ștefan Schwab

ANR Ministerul de Interne, Direcția generală a Serviciului Sanitar, dosar 53/1859, f. 134.

ANEXA 10

FARMACIA "LA SFÎNTA TREIME" A LUI ȘTEFAN SCHWAB ÎN ORAȘUL CÂMPULUNG SOCOTEALA MEDICAMENTELOR EXPEDIMATE LA SPITALUL JUDEȚULUI MUSCEL ÎN LUNA IANUARIE 1863

Ian.	Nr.		Fiorini	Kreuzer
1	1	Gargară, doftorii, jodena, injecție și unt de rețin	2	53
2	1	Doftorii, apă galbenă, doftorii, alifii, prafuri, doftorii și gargară	2	27
3	1	Doftorii, gargară, alifie, doftorii, prafuri, doftorii, alifie, blas (cataplasma, n.n.) și apă	3	36
4	1	Apă albă și o doftorie	–	41
5	1	Apa albă, prafuri și o doftorie	1	21
6	1	Doftorii, injecție, doftorii, cataplasma, doftorie gargară și o alifie	1	46
7	1	Alifie, doftorie, prafuri, alifie, cataplasma, doftorie unt de rețin și sare amară		
8	1	Apa galbenă, injecție și doftorie	1	2
9	1	Apa albă, doftorie și buruieni pentru afumat	1	23
10	1	Doftorii, alifie, doftorie, sare de China și unt de pește	3	1
11	1	Doftorie, prafuri, Jodina și doftorii	1	28
12	1	Doftorii, buruieni, doftorii, spirt și unt de rețină	2	51
13	1	Oțet aromat, doftorie, gargară, apă albă și o doftorie	1	12
14	1	Lapte, alifie, muștar, doftorie și o alifie	1	9
15	1	Lapte, hapuri, prafuri, doftorii, cataplasma și o doftorie	2	6
16	1	Alifie, lapte, apă albă, doftorie, cataplasma și doftorie	1	31
17	1	Lapte, apă albă, doftorii, vesicătoare și doftorii	1	38
18	1	Puhaturi de jad, lapte, apă albă, doftorii, alifie și doftorii	1	26
19	1	Fapte, cataplasma, burete stors, alifie, unt de amigdale și sare amară	1	42
20	1	Lapte, apa albă, și doftorii	1	9
21	1	Lapte, apa albă, și doftorii	1	6
22	1	Doftorii, alifie, apă albă, doftorii și picături	1	36
23	1	Doftorie, gargară și doftorii	1	–
24	1	Gargară și doftorii	1	36
25	1	Camforat, doftorii, gargară, doftorii, apă galbenă, și injecție	2	8
26	1	Alifie, doftorii, apă albă, și doftorii	1	30
27	1	Doftorii, prafuri, doftorii și injecție	1	7
28	1	Doftorie, buruieni, doftorii, alifie, doftorii și alifii	1	39
29	1	Doftorie, gargară, doftorie și injecție	2	–
30	1	Doftorii, apă albă, alifie, apă albă, prafuri, unt de retin, gargară și piatră jadului	2	51
31	1	Cataplasma, lapte, doftorii, gargară, apă albă. alifie și lapte	2	21
Total			56	45
se scade 25%			14	19
rămas de plată			42	33
sau lei			287	10

Ianuarie 1863

(ss) Ștefan Schwab

ANR Ministerul de Interne, Direcția generală a Serviciului Sanitar, dosar 54/1863, f. 9, vezi și p. 26
(febr. 1863) 45 (aprilie 1863).

LUPTELE DIN ZONA RUCĂR-CÂMPULUNG ÎN OCTOMBRIE-NOIEMBRIE 1916, O PAGINĂ DE ISTORIE MILITARĂ ROMÂNEASCĂ

Cristache GHEORGHE

Se împlinesc în aceste zile 85 de ani de la aprigele lupte din toamna anului 1916 din zona Rucăr-Câmpulung. Acel spațiu dintre munții Bucegi-Leaota, la est, și a Pietrei Craiului-Păpușa, la vest, a constituit în lunile octombrie-noiembrie ale aceluiași an teatrul unor acțiuni de amploare, desfășurate pe o adâncime de circa 80 km și într-un interval de timp de șase săptămâni.

În momentele de apogeu ale bătăliei au participat de partea inamicului două divizii de infanterie și o brigadă alpină, iar de partea românilor două divizii de infanterie. Pe un teren accidentat și pe o vreme cel mai adesea neprielnică, cu ninsori și viscole, de pe Măgura și Mateiaș, un comandament tenace, priceput, cu ofițeri valoroși, capabili a reuși să stăvilească înaintarea adversarului. Ostașilor români li s-a alăturat populația civilă din zonele Rucăr, Dragoslavele, Lerești, Câmpulung și din alte localități, care a dat pilde de neînfricat eroism.

Azi, călătorul care lasă în urmă Câmpulungul – vechea capitală a Țării Românești și așezare cu atâtea vestigii medievale – și se îndreaptă pe drumul Branului este întâmpinat la fiecare pas de numeroase mărturii trecute, ca și de unele rezultate ale vremurilor pe care le trăim, în aceeași armonie moștenită din străbuni, în crezul lor unic, al dragostei și al puterii de jertfă pentru Neam și Patrie. Ne amintim că acest drum a fost unul dintre cele mai vechi care a făcut legătura între românii transilvăneni și cei din Țara Basarabilor. Cercetând faptele netăgăduite ale cronicilor, vom afla, prin slova lor îngălbenită de vreme, că aproape n-a existat moment mai de seamă din istoria celor două principate (Țara Românească și Transilvania), care să nu fie legat de aceste locuri nord-muscelene și argeșene. Derulând firul faptelor istorice, ne amintim de ilustrul comandant de oști – românul Iancu de Hunedoara, voievod al Transilvaniei – intrat în țară la 1445, prin aceste locuri, pentru a-și uni forțele cu cele ale domnitorului Vlad Dracul și a izbi apoi năpraznic „în hoardele otomane“ de la vadul Dunării.

În noianul veacurilor ce au trecut, pe aici, prin aceste văi și drumuri grele de munte s-au perindat adesea mulțimi nenumărate de oști, de diferite seminții, conduse de căpitani faimoși ai vremii, veniți cu gânduri de război și jaf sau ca soli de pace și bună învoială. În

preajma Mateiașului, la Stoenеști, poposea la începutul lunii octombrie 1595, cu bravii săi oșteni, învingătorul de la Călugăreni, Mihai Viteazul – întâiul întregitor de neam și țară. De aici, el avea să pornească apoi împreună cu contingentul ardelean venit în ajutor prin vechea cale a Branului și Rucărului pentru a scoate din țară, cu sabia, oștirile pustiitoare ale lui Sinan Pașa.

Anii au trecut, istoria și-a urmat cursul spre împlinirea faptelor. Nu le putem enumera pe toate. Mai amintim, doar, că pe aceste meleaguri, la Rucăr, și-au aflat refugiul membrii guvernului revoluționar provizoriu, la sfârșitul lui iunie 1848, sub amenințarea reacțiunii potrivnice ideilor înnoitoare și că la Câmpulung s-a alcătuit un „Comitet al Unirii“, încă din anii care au precedat marele act de la 1859. Dar faptele mari se conturau pe mai departe la orizontul istoric al neamului românesc spre împlinirile mult visate – Independența de stat și Unirea cea Mare –, care au impus noi sacrificii și jertfe și la acestea doresc să mă refer în continuare, îndeosebi la cele din zona Rucăr-Câmpulung. Afirmam la început că la un moment dat, respectiv la sfârșitul lunii septembrie și începutul lui octombrie, forțele erau inegale atât ca efective, cât și ca dotare, iar inamicul, hotărât să spargă frontul, a introdus în luptă o nouă divizie, cu scopul declarat ca pe 4 octombrie să ocupe Câmpulungul, de aici fiind drumul cel mai scurt spre capitala României – București.

Sub presiunea adversarului, în noaptea de 3 octombrie Divizia 22 a rupt lupta cu inamicul și s-a retras pe o nouă linie de apărare, jalonată de punctele Stoenеști, muntele Mateiaș, cota 837, Nord Nămăești, Lerești. Inamicul a sesizat retragerea diviziei române de-abia la 3 octombrie. Întârzierea urmăririi cu trei ore a avut ca rezultat oprirea pătrunderii Diviziei 76 germane pe Mateiaș. Pe de altă parte, insistența pregătirii amănunțite a noului aliniament al trupelor noastre rezulta din nevoia luării în seamă a noilor elemente ce aveau să intervină în acțiune, dar mai ales a faptului că se puneau bazele angajării durelor lupte, care timp de șase săptămâni vor face din fosta capitală a Țării Românești o zonă sub permanent asediu.

Trupele germane erau doar la 7 km de porțile orașului. Poziția de pe Mateiaș a constituit cheia apărării trupelor române pe frontul Nămăeștilor și am putea spune punctul de încercare a întregii apărări din zona Câmpulung. Referindu-se la aceasta, autorul german Fritz Ortlepp consemna: „*A trebuit după aceea o luptă de șase săptămâni în jurul Mateiașului, condusă de ambele părți cu multe forțe și cu o îndârjire cum n-a mai fost în nici un alt loc de pe frontul românesc în toamna anului 1916*“. Relatând apoi despre acțiunile desfășurate de divizia germană între Sibiu și Câmpulung, același autor evidențiază că „marșul de înaintare al Diviziei 76, început la Sibiu, a fost astfel stăvilat la Sud de Dragoslavele și înaintea masivului Mateiașul, care ca o fortăreață naturală domină șoseaua ce duce spre Câmpulung“.

Acest Mateiaș a rămas în amintirea tuturor luptătorilor, dar mai ales în amintirea infanteriei, în timp ce artileristii se gândeau cu groază la apa Dâmboviței. Valea Dâmboviței din Dragoslavele a primit porecla de „valea durerii și a groazei“, fiindcă orice proiectil românesc care cădea în vale lovea uncori chiar poziția de trageră. O vale a groazei apoi, fiindcă observatorii români de pe Mateiaș puteau să vadă orice mișcare produsă acolo.

Un alt autor german, istoricul Adolf Köster, în lucrarea *Die Sturmscher Falkenhayns* tipărită la München, scria referitor la luptele din Carpați, la care personal a luat parte: „Românii se apără (...) pentru fiecare metru pătrat de pământ din prețioasele lor plaiuri și luptă cu o îndârjire surprinzătoare“.

În seara de 3 octombrie 1916 sosea în gara Câmpulung batalionul I din Regimentul 70 Muscel, comandat de maiorul Grigore Grecescu, care imediat după debarcare pornea în marș forțat spre Mateiaș ocupând poziție de luptă. În dimineața de 4 octombrie, bateriile germane din Dragoslavele au deschis focul pentru pregătirea atacului. Dar, devansând inamicul, în jurul orei 6, trupele române au trecut la asaltul vârfului Măgurii și al cotei 895. A început o luptă îndârjită, la care s-au folosit și grenadele de mână. Către ora 10, un alt atac românesc era întreprins contra Brigăzii 8 alpine, pricinuindu-i pierderi grele și luând numeroși prizonieri. În continuare, românii au înaintat cu succes peste vârful Pravățului, inamicul fiind respins spre Rucăr și muntele Căpitanului. În zilele de 5 și 6 octombrie au fost introduse în luptă unitățile Diviziei 12 române, între care și Regimentul 70 în totalitatea sa, în sectorul cel mai greu al frontului; el însuma 66 ofițeri, 3.301 trupă, 425 cai și 106 trăsură. În timpul luptelor, militarii acestei unități s-au comportat cu bărbăție. Din șirul faptelor eroice ale lunii octombrie se desprind două nume, adânc întipărite în memoria compulungenilor: maiorul Grigore Grecescu, remarcat prin iscusință, bravură și spirit de jertfă, decorat pentru faptele sale cu „Mihai Viteazul“, „Legiunea de Onoare“ franceză, cu alte ordine românești și străine. Constantin Kirițescu îl numește pe Grecescu „erou național“. S-a remarcat, de asemenea, sublocotenentul de rezervă Ernest Oncica, mort în luptele din ziua de 6 octombrie, având arma în brațe, puternic strânsă. O interesantă coincidență a făcut ca numele celui din urmă să fie încrustat în piatra monumentului ridicat în mahalaua Scheiului, doar la 100 metri de casa în care s-a născut.

Regimul 70 infanterie, care a apărat în continuare Valea Pravățului, s-a remarcat prin bravura cu care a rezistat neclintit pe poziție, oprind toate atacurile inamice, care se sfârâneau lăsând pe câmpul de luptă mulți morți. Deviza „Pe aici nu se trece!“ a apărut pentru prima dată la Mateiaș.

Succesele trupelor române din zona Rucăr-Câmpulung nu au putut însă influența hotărâtor situația generală de pe frontul român în cadrul campaniei din anul 1916. O telegramă a generalului Averescu, comandantul Armatei 2, trimisă Diviziei 22 în ziua de 15 noiembrie 1916, preciza: „Schimbarea bruscă de la Armata 1 mă obligă să ordon trupelor de la Câmpulung a se retrage în direcția Târgoviște. Retragerea va începe în cursul acestei nopți“. Inamicul, cu forțe numeroase, reușise să străpungă frontul la Jiu, trecuse Oltul și Dunărea și amenința spatele unităților române care apărau cu eroism intrările munților.

Neînfricată „Grupare Nămăiești“ a fost nevoită, astfel, să-și părăsească pozițiile și să înceapă retragerea. A doua zi, la 16 noiembrie, inamicul intra fără luptă și fără glorie în Câmpulungul ce fusese evacuat. „Trupele diviziilor 22 și 12, precum și populația din zonă își făcuse cu cinste datoria către țară“ (Kirițescu).

La sfârșitul anului 1916 au urmat alte și alte lupte pe diferite aliniamente. În cele din urmă, copleșite de puhoiul dușman, trupele române au fost nevoite să se replieze spre Moldova, care devenise bastion și oază de speranță și de revigorare a armatei și a țării,

ceea ce s-a și petrecut, întregul efort național culminând cu actul de la 1 Decembrie 1918, odată cu realizarea Unirii Transilvaniei cu România.

Curând ecoul luptelor avea să se stingă. Liniștea și pacea atât de dorite de români coborâseră din nou în sufletele și căminele oamenilor. Dar satele și orașele erau în parte golite de tineret. Sute și mii de tinere vlăstare pieriseră în groaznicul măcel. Și erau printre ei mulți dintre fiii, frații, soții ori părinții celor din partea locului – musceleni. Dar morții nu erau uitați, nu puteau fi niciodată uitați. S-a înființat, în septembrie 1919, Societatea „Mormintele eroilor căzuți în război“, care a purces pe întregul teritoriu al țării la ridicarea de monumente și alte însemne memoriale, la reînhumarea celor căzuți în cimitire de onoare.

La data de 5 iunie 1921, cu ocazia dezvelirii statuii eroilor din comuna Nămăești – Muscel, s-a format un comitet de inițiativă care-și propunea ridicarea unui monument național pe poziția de la Pravăț și a unei capele lângă cimitirul eroilor de pe acea poziție. Din presa vremii rezultă că inițiatorul acțiunii a fost colonelul Florian Nicolescu – comandantul garnizoanei Câmpulung, iar Casa de Educație Națională „Eroii Pravățului“ din comuna Nămăești a trecut la colectarea de sume de bani, prin 74 liste de subscripție, în scopul ridicării unui mausoleu la Pravăț. Lucrurile însă au trenat, până la manifestările desfășurate cu ocazia împlinirii a 10 ani de la realizarea marelui act din 1 Decembrie 1918, care au constituit un real imbold în acțiunea de construire a mausoleului.

În 1927 Societatea „Mormintele eroilor căzuți în război“ s-a transformat în Societatea „Cultul eroilor“. Un proces-verbal încheiat la 18 iunie 1928 stabilea că locul de ridicare a mausoleului să fie terenul oferit de Societatea „Mica“, la punctul Mateiaș, încuviințând planul alcătuit de arhitectul câmpulungean D.I. Berechet, iar darea în antrepriză a lucrărilor în urma licitației a fost încredințată firmei „De Nicollo“ tot din Câmpulung. La 14 august 1928, într-un ziar local a apărut știrea că „*la punctul Mateiaș s-a pus piatra fundamentală a mausoleului Câmpulungului, județului și întregii țări.*“ Cripta osemintelor urma să fie lucrată din blocuri mari de piatră din calcar de Albești, iar deasupra ei, conform proiectului, se prevedea construirea unui turn tot din piatră „de 20 metri înălțime, prevăzut cu un puternic far ce va lumina în noapte, aruncând lumina la distanță“. Planul criptei-monument, unicul monument de artă din țară în acest stil, urma să fie executat tot de D.I. Berechet și costa, potrivit unui calcul estimativ, 1.300.000 lei.

Din corespondența dintre organele locale, Societatea „Cultul Eroilor“ și Ministerul de Război, aflăm că se întâmpinau mari greutăți din lipsa fondurilor, influențate și de marca criză financiară a anilor '30. Perioada de maxim efort pentru ridicarea construcției propriu-zise a constituit-o toamna anului 1928 – vara lui 1929, în schimb lucrările de finisare aveau să dureze ani și ani.

La 1 ianuarie 1934 se pune în vânzare depozitul de materiale, scule și unelte Valca Mare – Pravăț la cantonul km 557.684, Șoseaua Pitești-Câmpulung-Bran-Brașov.

După întoarcerea de arme de la 23 august 1944, militarii bravului Regiment 70, devenit 30 Muscel, mășăluiau acum pe același drum istoric Câmpulung-Rucăr-Bran-Brașov, pe care părinții lor îl străbătuseră în urmă cu 28 de ani, în acea tainică noapte de august 1916. Ajunsă în vecinătatea Mausoleului, la un ordin scurt, întreaga coloană a regimentului a prezentat onorul eroilor ce-și dormeau acolo somnul de veci.

De atunci au trecut ani mulți, iar Mausoleul de la Mateiaș prezenta în anii anteriori restaurării sale o imagine deloc plăcută ochilor, fiind într-o stare avansată de degradare. Dar dârz în existența sa, el avea să supraviețuiască vicisitudinilor. Și astfel, printr-un lăudabil act de inițiativă, începând cu anul 1979, s-a desfășurat aici un amplu proces de restaurare, până spre sfârșitul anului 1984, când lucrările erau în linii mari încheiate.

Astăzi, Mausoleul de pe muntele Mateiaș trăiește vigoarea tinereții redobândite. El ni se înfățișează într-o haină nouă, frumoasă, mai trainică, formând, împreună cu muzeul, unul dintre cele mai atrăgătoare locuri de pelerinaj pentru toți iubitorii de istorie din țară și din străinătate. El poate fi considerat drept Pantheon al croilor neamului românesc, de-a lungul veacurilor, cunoscuți și necunoscuți, ce au căzut pe aceste meleaguri pentru apărarea pământului strămoșesc, a independenței și suveranității țării.

Iată de ce medalia emisă de Comisia Română de Istorie Militară vine să îmbogățească zestrea de materiale și informații privind acest complex monumental și nu numai. Această medalie are pe avers, în mijloc, Ordinul „Mihai Viteazul“, deasupra în semicerc înscrisul „COMISIA ROMÂNĂ DE ISTORIE MILITARĂ“, iar la baza acestuia înscrisul „AL III-LEA COLOCVIU INTERNAȚIONAL DE ISTORIE MILITARĂ 3-6 SEPTEMBRIE 1996 BUCUREȘTI-SIBIU“ iar pe revers macheta complexului monumental Mateiaș și circular „80 DE ANI DE LA INTRAREA ROMÂNIEI ÎN PRIMUL RĂZBOI MONDIAL 1916-1996“. Piesa este din tombac, are diametrul de 60 mm și a fost bătută într-un tiraj de 250 bucăți. Remarcăm că atât Ordinul „Mihai Viteazul“, cât și complexul monumental Mateiaș constituie noutăți în medalistica noastră. Sperăm că harnicul colectiv al Muzeului Municipal Câmpulung, în frunte cu prof. univ. dr. Ștefan Trâmbaciu va purcede în scurt timp la redactarea unei noi lucrări și medalii consacrate memoriei croilor din zona Rucăr-Câmpulung.

ÎNVĂȚĂMÂNTUL DUPĂ 1900 ÎN LOCALITATEA SCHITU-GOLEȘTI

Donia-Felicia POȘTOACĂ

La începutul secolului al XX-lea s-au produs unele schimbări în domeniul legislației învățământului primar, determinate de interese politice. În noua lege a învățământului din aprilie 1900 au fost abrogate o parte din prevederile legii din 1896, iar altele modificate. Se revenea în legea din 1900 la cele trei categorii de școli primare rurale și se reintroducea principiul școlilor închise, care erau inaccesibile majorității fiilor de țărani. Odată cu revenirea la guvernare a P.N.L.-ului, la 14 februarie 1901, a fost abrogată legea conservatoare din 1900 și s-a reabilitat legea din 1896, la insistențele ministrului Instrucției Publice Spiru Haret. Aceasta avea foarte puține modificări și completări față de textul legii din 1896 și reușea să dea cel mai democratic statut al școlilor primare de până atunci.¹

Ministrul Spiru Haret, prin circularele date în preajma primului război mondial, a îndemnat învățătorii din toată țara să trezească nu numai la elevi ci și la părinții acestora patriotismul și solidaritatea națională. Spiru Haret accentua că „fiecare popor să-și asigure existența unind într-un mănunchi toate elementele naționale pe baza legăturilor pe care le constituie unitatea de credință, de limbă și de nevoie“, acțiune de unitate și solidaritate națională. După concepția sa, școala era singurul, cel dintâi și cel mai puternic mijloc de acțiune pentru realizarea acestor deziderate, „marele ministru“, cum l-a numit Nicolae Iorga pe Spiru Haret,² făcea aceste recomandări pentru a întări inima tinerimii de la țară, dar și conștiința unității naționale. El a găsit ecou în cele mai îndepărtate sate ale țării, în toate județele, deci și în județul Muscel.

Un rol important în această acțiune l-au avut și profesorii și învățătorii din Schitu Golești, cum au fost: N. Stănescu, Alexandru Tomescu, preotul Ion Andreescu, Nicu Andreescu ș.a. Ei organizau serbări școlare și câmpenești cu participarea a numeroși politicieni de la acea vreme unde se spuneau poezii patriotice și se dansa în ținută de sărbătoare. Aceste serbări în aer liber se țineau pe moșia ION CÂRNARU și ANDREESCU, care se afla în vecinătatea primăriei și a școlii. Ascultând îndemnul, învățătorii au trezit elevilor și foștilor elevi sentimente patriotice deosebite prin lecții de istorie mai glorioase decât cele care le-au predat cu limba și cu inima în sala de clasă. „Chemați-ne la luptă, Domnilor, nu lăsați să se stingă în noi tot ce avem mai sfânt! Acum, ori niciodată!!“ spuneau ei.

Printre învățătorii care au luptat în războiul din 1916-1918 s-au aflat și din Schitu Golești. Aceștia au fost Alexandru Tomescu și Nicu Andreescu.

Alexandru Tomescu a luptat la Plăișorul Mic și la Richitașu, contribuind la menținerea pozițiilor și producând mari pagube dușmanului. A fost grav rănit la un picior și lăsat la vatră cu grad de căpitan. A fost decorat cu „Steaua României“ și cu „Legiunea de Onoare“. Locotenentul Nicolae Andreescu a luptat cu eroism la Muntele Roșu și Voinești și a fost decorat cu ordinul „Coroana României“.³ Și-au continuat activitatea didactică cu mult devotament la școala care s-a construit după 1924.

Imediat după 1918, marea majoritate a școlilor au luat măsuri pentru asigurarea condițiilor de reluare a cursurilor întrerupte din cauza războiului. Prin decretul lege din 1919 se înființase comitetele școlare. Cea mai mare parte a sarcinilor pentru întreținerea școlilor o aveau părinții și comitetele școlare recent înființate care au sprijinit construirea unor localuri de școli noi și dotarea lor.⁴

*

La Schitu Golești, noua școală s-a construit vis-à-vis de primărie și de școala veche între anii 1921-1924 cu ajutorul familiei Ion I.C. Brătianu.⁴ Și-au adus contribuția și locuitorii satului, iar meșterii au fost aduși din Prislop și Vlădești, și meșteri locali cum au fost: Achim Duță, Ion I. Edu, Vasile Duță, Ghică Edu și alții. Terenul pe care s-a construit școala a aparținut familiei Cărnaru, vecin de moșie cu preoții Dragomirescu și Andreescu.

În acea perioadă primar era Alexandru Sorescu și mai târziu Ionescu Pătrașcu, iar viceprimar a fost Edu Ion.

Fondatorul și directorul școlii a fost învățătorul **Nicolae Stănescu**, care venise de la școala Livezeni când avea vârsta de 40 de ani.

Noul local cuprindea șase săli de clasă, o cancelarie cu mobilier nou, iar la etaj laboratoarele la care se ajungea printr-o scară interioară. Lângă cancelarie era o scenă unde se dădeau serbările școlare de sfârșit de an. În apropierea acesteia, o cameră de bucătărie și magazie pentru lemne.

Între anii 1924-1944 au funcționat la școala din Schitu Golești atât cadre didactice din comună cât și profesori și învățători refugiați, dintre care amintim:

Învățător Nicu Andreescu

Învățător Alexandru Tomescu

Profesor Petre Dragomirescu

Profesor Calistrat Neagu – directorul școlii,

Învățător Olga Neagu – soția directorului,

Învățător Mihai Burcuță, și apoi profesor de limba rusă,

Învățătorii Gheorghe Poștoacă și soția sa Raisa (basarabeană).

În această perioadă, preotul bisericii era Ion Andreescu, care și-a desfășurat și activitatea didactică în cadrul școlii până în anul 1945.

Între cele două războaie mondiale, învățământul la școala din Schitu Golești a funcționat cu promoții reduse de câte 10-13 absolvenți, ceea ce dovedește lipsa posibilităților materiale ale părinților pentru a-și întreține copiii în școli.

Efectivele școlare au crescut după cel de-al doilea război mondial, așa cum se constată și din statistica întocmită pentru școală în anul 1960 de secretarul UTM de atunci, profesorul C. Păunescu.

Pentru a urmări mai ușor evoluția numărului de cadre didactice și elevi, s-au luat ca repere anii 1945, 1955 și 1960:

– *Cadrele didactice:*

1945 – 10 cadre didactice cu studii superioare și 2 cu studii medii,

1955 – 11 cadre didactice cu studii superioare și 2 cu studii medii,

1960 – 8 cadre didactice cu studii superioare și 10 cu studii medii.

– *La învățământul preșcolar:*

1945 – 30 copii

1955 – 42 copii

1960 – 60 copii.

– *La clasele I-IV:*

1945 – 119 elevi

1955 – 126 elevi

1960 – 165 elevi

– *La clasele V-VII:*

1945 – 60 elevi

1955 – 78 elevi

1960 – 217 elevi

În învățământul seral și fără frecvență:

1945 – –

1955 – 20 elevi

1960 – 70 elevi

– *În școli medii:*

1945 – –

1955 – 4 elevi

1960 – 7 elevi

– *În școli agricole:*

1945 – –

1955 – –

1960 – –

– *În școli profesionale, tehnice și de maiștri:*

1945 – 7 elevi

1955 – 23 elevi

1960 – 35 elevi

Studentți:

1945 – –

1955 – 1 student

1960 – 3 studenți

În 1960, în comună funcționau două **grădinițe de copii**: una la Orășelul Minier și una în satul Lăzărești; o școală elementară de 7 ani în satul Schitu Golești și o școală de 4 ani în satul Lăzărești.

Școala primară din Lăzărești (cu clasele I-IV) a funcționat în casa lui Ion Mihăilescu și în „salonul mare“ din casa învățătorului Alexandru Tomescu și al preotului Anastasiu Bucur. Numărul elevilor era redus.

În anul 1964, în satul Lăzărești s-a construit o școală nouă – „Școala de 8 ani“, unde au funcționat clasele I-VIII până în anul 1976.

Atunci numărul claselor se reduce la jumătate prin transferarea claselor V-VIII la Școala generală Nr. 2, care s-a reparat în acel an, școală care funcționează și azi.

La construirea școlii au participat și locuitorii satului, muncind cu multă râvnă. Alături de ei au fost: prof. Steluța Popescu – directoare, Ana Andreescu – învățătoare cu gradul I venită de la Slănic-Aninoasa unde a funcționat încă din anul școlar 1945-1946, Ilie Miriță – secretarul Consiliului Popular, Dumitru Nicolae – agent sanitar și mulți alții.

La Școala generală din Schitu Golești, vis-à-vis de Primărie, în perioada 1924-1969, în afară de cei care s-au implicat direct și au fost menționați mai sus (Stănescu N., Tomescu Al., pr. Andreescu Ion), și-au mai desfășurat activitatea următoarele cadre didactice:

- Dragomirescu Virgil, profesor de istorie, latină și franceză
- Călin Iorga – învățător
- Porumboiu Gheorghe – învățător
- Tomescu Ion – profesor biologie
- Vintilă Ion – profesor istorie
- Andreescu Ana – învățătoare
- Poștoacă Gheorghe – învățător
- Capanu Stelian – învățător
- Roman Mihai – învățător, director
- Zelinschi Aurelia – profesor biologie
- Colonel Lucia – profesor limba română
- Racoviță Constantin – profesor educație fizică
- Păunescu Constantin – profesor limba română, director
- Dorcioman Victor – profesor istorie, director
- Cristescu Maria – profesor chimie și biologie
- Niculescu Marieta, profesor
- Hurdubețiu Ion – profesor istorie
- Oproiu Vasile – profesor limba română, director
- Bragă Ion, profesor matematică
- Scărlătescu Sarmiza – profesor matematică
- Scărlătescu Gheorghe – profesor limba română.

În anul școlar 1955-1956 s-a înființat **liceul seral** care a funcționat în primul an cu o clasă, iar în 1961 a avut patru clase, câte una pentru clasele a VIII-a, a IX-a, a X-a și a XI-a.

În anul școlar 1960-1961, la liceul seral din Schitu Golești erau următorii profesori:

- Constantin Păunescu – director
- Maria Cristescu – dirigintă
- Ion Hurdubețiu – profesor istorie
- D. Țicăloiu – profesor matematică
- Marieta Niculescu – profesor biologie și geografie
- Ion Bragă – profesor matematică
- Dan Dănescu – profesor istorie și constituție
- Virgil Dragomirescu – profesor istorie, latină și franceză
- Gheorghe Mitu – profesor fizică
- Maria Bratu – profesor științe naturale
- Sarmiza Scărlătescu – profesor limba română
- Constantin Racoviță – profesor educație fizică
- Bălea Gheorghe – profesor istorie
- Mărcușanu I. – profesor matematică.

Promoția 1961:

1. Aldea Ion	14. Mareș Maria
2. Brănescu Ion	15. Oprescu Gheorghe
3. Brănescu Rozica	16. Popescu Natalia
4. Băjan Cornelia	17. Popa Cristache
5. Banzea Constantin	18. Proca Adela
6. Dorcioman Ion	19. Rădio Stelian
7. Dușan Radu	20. Ștark Ștefania
8. Duță Elena	21. Ștefănescu Adela
9. Geană Dumitru	22. Tănase Nicolae
10. Heroiu Gheorghe	23. Tița Filoftea
11. Hubert Ecaterina	24. Teaciuc Ecaterina
12. Nedelup Petre	25. Vorovenci Ion
13. Miloiu Viorica	

Liceul seral a funcționat doar 4 ani: 1957-1961, în localul școlii din fața Primăriei.

În anul 1969, odată cu începerea noului an școlar (23 septembrie), este dată în folosință o școală nouă (nefinisată la exterior) care primește numele **Școala generală Nr. 1**, iar școala veche devine **Școala generală Nr. 2**. Noua clădire este destul de mare, cu ctaj, cu 8 săli de clasă, un laborator de fizică-chimie, bibliotecă, cabinet pentru director, cancelarie, secretariat și dependințe. Cu ajutorul părinților s-a construit și o fântână pentru a se acoperi necesarul de apă potabilă care nu era suficientă.

La această școală și-au completat studiile un număr însemnat de muncitori care nu absolviseră cursurile școlii generale, iar în perioada 1969-1971, tot aici a funcționat treapta a I-a de liceu cu profil mecanic și industrial (clasele a IX-a și a X-a). În cadrul ei funcționează și o grădiniță.

Directorii Școlii generale Nr. 1:

1. Dorcioman Victor	1968-1975
2. Răuțoiu Lucia	1975-1989
3. Pătrașcu Maria	1989-1998
4. Priboianu Tatiana	1998-1999
5. Răuțoiu Lucia	1999-2000
6. Boceanu Liliana	2000-

Cadrele didactice ale Școlii generale Nr. 1 de la înființare până astăzi:

a. Profesori

1. Dorcioman Victor – istorie	9. Tică Ion – limba română
2. Răuțoiu Lucia – limba română	10. Tică Ioana – limba germană
3. Pătrașcu Maria – biologie	11. Buduluș Floarea – biologie
4. Priboianu Tatiana – fizică	12. Filip Elvira – desen
5. Boceanu Liliana – matematică	13. Eftene Maria – limba franceză
6. Păunescu Constantin – limba română	14. Milin Steluța – limba rusă
7. Luca Mircea – matematică	15. Gătăiașu Aura – limba rusă
8. Luca Ana – matematică	16. Marinescu Valeria – limba rusă

17. Andreescu Floarea – geografie	24. Geantă Petruța – religie
18. Drăgușanu Constantin – educație fizică	25. Safta Sanda – istorie-geografie
19. Ionescu Alexandru – muzică	26. Mandu Lavinia – institutor muzică
20. Tudora Maria – fizică	27. Georgescu Emilia – lb. română
21. Geantă Ion – istorie	28. Ciobanu Constantin – educație fizică
22. Solomon Elena – educație fizică	
23. Miriță Elena – (ing.) educație tehnologică	

b) Învățători (clasele I-IV)

1. Andreescu Ana	8. Brănescu Gheorghe
2. Mitu Maria	9. Ștefan Marilena
3. Mondoc Elena	10. Albu Elena
4. Câdea Janeta	11. Ivan Luminița
5. Diaconu Maria	12. Constantin Mihaela
6. Șetraru Elisabeta	13. Diaconu Iuliana
7. Nițu Ecaterina	14. Neacșu Cerasela

Școala generală Nr. 2, așa cum s-a mai amintit, este fosta Școală generală Nr. 1 din fața Primăriei, care a fost complet renovată, rămânând cu un singur nivel. Aici învață clasele V-VIII, localul școlii este modernizat, dotat cu materiale didactice, teren de sport și un lot demonstrativ de 1,5 ha.

În curtea școlii, pe alea principală, tronează la loc de cinste din anul 1960 *Monumentul eroilor* închinat ostașilor căzuți în războiul de independență (1877) și cele două războaie mondiale.

Directorii Școlii generale Nr. 2:

1. Oproiu Vasile	1966-1972
2. Moșoiu Lila	1972-1989
3. Tudora Maria	1989-1990
4. Țolea Maria	1990-1998
5. Oprescu Gheorghe	1998-2000
6. Boceanu Liliana	2000-

Cadrele didactice ale Școlii generale Nr. 2 Schitu Golești:

1. Oproiu Vasile – limba română	7. Nițescu Eugen – fizică
2. Moșoiu Lila – biologie	8. Oproiu Ion – istorie
3. Tudora Maria – chimie	9. Șerb Romulus – geografie
4. Țolea Maria – matematică	10. Geantă Elena – agricultură
5. Oprescu Gheorghe – educație fizică	11. Burlănescu Elena – educație fizică
6. Dorcioman Filofteia – limba română	

Școala generală – Lăzărești s-a construit în anul 1964-65, a funcționat cu clasele I-VIII până în anul 1976, apoi cu clasele I-IV până în prezent. Clasele V-VIII au fost transferate la Școala generală Nr. 2 Schitu Golești, după repararea acesteia. Școala generală din Lăzărești, ca unitate de învățământ, este subordonată Școlii generale Nr. 2 Schitu Golești având aceeași conducere.

În perioada 1964-2011, la Școala generală Lăzărești, la clasele I-IV, și-au desfășurat activitatea următorii învățători:

– Stăncescu Maria	– Bodea Larisa
– Răuță Ileana	– Tudor Camelia
– Romanescu Cornelia	– Mustăța Cristina
– Dorobanțu Ofelia	– Ciobanu Oana
– Bodea Cornelia	– Durdun Mihaela
– Munteanu Florica	– Tudor Mădălina
– Proca Daniela	– Ungureanu Gheorghe

Școala de soferi profesioniști a fost înființată în jurul anului 1970, localul acesteia construindu-se în regie proprie după Școala generală nr. 1 și în imediata vecinătate a acesteia. O contribuție însemnată au adus-o și elevii școlii, ușurând activitatea de transport a materialelor și prin munca fizică prestată. Durata de școlarizare era de șase luni, avea clase cu câte 25 de elevi. O listă a cadrelor didactice din anul 1972 ne arată următoarea structură și componență:

Oprescu Gheorghe – director
Encescu Valerica – director adjunct.

NOTE:

1. Nichita Adăniloaic. *Istoria învățământului primar (1859-1918)* -- Editura Cris Book Universal 1998 București.
2. Nichita Adăniloaic, *Participarea învățătorilor musceleni la războiul întregirii neamului (1916-1918)*. București, 2000, în *Revista de istorie a Muscelului - Studii și comunicări*, vol. VI, Editura Nummus, București, 2001, p.149.
3. Idem.
4. Gh. Pârnuță, Ioan T. Radu, Ion Lupu, *Învățământul în Muscel în sec. XVII-XIX*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1968.
5. Gh. Pârnuță, Ștefan Trâmbaciu – *Mărturii și documente școlare muscelene (1215-1918)*, pp. 120-125.

DOUĂ SCRISORI INEDITE ALE LUI GEORGE OPRESCU

Valeriu Florin DOBRINESCU

În cursul unor investigații întreprinse în Arhivele Diplomatice ale Ministerului de Externe al Franței – Papiers Avenol – am avut surpriza să găsesc mai multe scrisori adresate de personalități române cunoscutului diplomat francez. Două dintre acestea aparțin cunoscutului critic de artă, profesorul George Oprescu.

Destinatarul acestor scrisori JOSEPH LOUIS ANNE AVENOL (1879-1952), om politic și diplomat francez, a fost în perioada 1933-1940 secretar general al Ligii Națiunilor.

George Oprescu (1881-1969) a fost secretar al Comisiei internaționale de cooperare intelectuală a Ligii Națiunilor, din 1923 până în 1930, apoi până în 1938, membru suplent al Comisiei și membru al Subcomisiei de arte.¹

Numirea lui George Oprescu ca secretar al Comisiei internaționale de cooperare internațională s-a produs în toamna anului 1923, când acesta era conferențiar de limba și literatura franceză la Universitatea din Cluj. Marele filolog Sextil Pușcariu, membru al delegației române la Liga Națiunilor, l-a propus lui Nicolae Titulescu, el urmând să ocupe postul de secretar, deținut până atunci, de un istoric polonez.² George Oprescu a cunoscut și cooperat, în cadrul Comisiei, cu o serie de mari personalități ale culturii și științei europene: HENRI BERGSON, ALBERT EINSTEIN, GILBERT MURRAY, MARIA CURIE-SKŁODOWSKA, HENRI FOCILLON, THOMAS MANN, PAUL VALERY, SALVADOR DE MADHRIAGA³. Activitatea sa la Comisie a fost prețuită de Nicolae Titulescu și de reprezentanții diplomației de la București, precum și de oficiali ai forumului genevez.

Lectura atentă a celor două scrisori ne-a condus la următoarele aprecieri:

1) scrisorile datează din anii 1931 și 1934, când George Oprescu era numai membru suplent al Comisiei și membru al Subcomisiei de arte. Noul secretar general al Ligii Națiunilor, Avenol, îl prețuia pe român, francezul expediindu-i „cea mai prietenească dintre scrisori”⁴.

2) dintre diplomații români, Nicolae Titulescu se bucură de cea mai mare stimă din partea lui George Oprescu⁵.

3) Profesorul George Oprescu, care își dorea să revină la Geneva, era consultat în privința numirii unor savanți români în Comisie (vezi Ionescu-Mihăiești) și se arăta bucuros că, în Elveția, Consiliul Ligii Națiunilor a comemorat moartea savantului Ion Cantacuzino „devotat ideii de Societate a Națiunilor.”⁶

Dragă domnule Avenol,

Fără îndoială că ați observat cât de nefericit am fost pentru că am părăsit Geneva și o activitate care îmi plăcea. Regretul meu era cu atât mai mare cu cât plecam chiar în momentul în care Jonnet devenea directorul Institutului. Dacă nu mi-aș fi ascultat impulsul, de mult aș fi trimis răspunsul, și catedra de Istoria artei, și toate ofertele pe care el mi le făcuse. La toate acestea se adăugau scrupule de conștiință; am acceptat să vin în România și sper să-mi fac destul de bine datoria.

Dumneavoastră mi-ați trimis cea mai prietenească dintre scrisori. Vă mulțumesc, cu recunoștință. De la dvs., ea îmi este de două ori prețioasă, căci nu numai că șeful vorbește, dar (este) și o persoană pe care o respect și o iubesc. Și dacă ceva ar putea să-mi îndulcească suferința este faptul că am primit de la dvs. cuvinte atât de afectuoase și de blânde. Aveți bunăvoința de a aminti despre călătoria dvs. în România.

Într-adevăr, cu această ocazie v-am cunoscut mai îndeaproape și am putut observa calitățile care vă fac atât de prețios pentru instituția de la Geneva.

De aceea, din acel moment mi-am spus că trebuie să vă pun într-o legătură mai strânsă cu Titulescu, care este, dintre noi toți cei din România, de departe omul pe care îl stimez cel mai mult. Cred că am reușit și mă felicit pentru asta.

Cum aș putea să vă exprim întreaga mea grațitudine pentru ceea ce îmi spuneți în privința unei posibile întoarceri la Geneva! Nu știu ce-mi rezervă viitorul, știu totuși că am în mediul din Geneva, care îmi place cel mai mult, prieteni activi și puternici și faptul acesta mă va ajuta să trec de zilele dificile.

Cu devotate sentimente respectuoase,

*21.II.31
București*

*Al Dvs.,
G. O.*

*

*Universitatea din București
16, Str. Dr. Clunet*

București, 24.02.1934

Dragă Domnule Avenol,

Vă mulțumesc călduros pentru ultima dvs. scrisoare. Ea mi-a trezit amintiri care îmi sunt scumpe și care revin adesea, mai ales când am dușmani, ceea ce se întâmplă mereu. Dar toți avem greutăți în vremea care se scurge și poate că ale mele nu sunt cele mai grave.

Am fost bucurat să constat că Consiliul, la ultima sa ședință, a considerat necesar să comemoreze moartea profesorului Cantacuzino. Îmi făcea plăcere să mă consider printre prietenii săi și știu în ce măsură era devotat ideii de Societate a Națiunilor și cât suferea din cauza îngrijorărilor pe care toți le resimțeați în ceea ce privește rolul și activitatea viitoare a Ligii.

Vă mulțumesc și pentru ceea ce îmi scrieți referitor la prietenul meu, Ionescu-Mihăiești. Dacă numirea sa ar fi posibilă, aș fi foarte bucurat.

După cum vă spuneam în scrisoarea precedentă, este unul dintre savanții cei mai serioși pe care îi avem, dintre cei mai drekți, dintre cei mai onești de asemenea, atât în probleme privind specialitatea sa, cât și în ideile politice din vremea noastră. Sper că Boudreau va voi să creadă că n-aș fi intervenit dacă n-ar fi vorba de un om deosebit.

Vă mulțumesc încă o dată, scumpe Domnule Avenol, și vă rog să binevoiți a crede în sentimentele mele statornice și, în mod respectuos, prietenești.

G. O.

NOTE:

1 George Oprescu, *Amintiri, evocări*, Editura pentru literatură, București, 1968, p. 45.

2 *Ibidem*, pp. 39-40.

3 *Ibidem*, pp. 45-54.

4 Ministerul de Extremă al Franței, Arhivele Diplomatice, Papiers AVENOL, volumul 37 (scrisoare din 27 februarie 1931, George Oprescu către Avenol)

5 *Ibidem*.

6 *Ibidem*.

TÂRGURILE „DE ȚARĂ“ DE LA BRAN

Ioan PRAOVEANU

La Bran, în locul rămas în memoria locuitorilor sub denumirea de „târgul Branului“, situat în apropierea castelului, se organizează în fiecare an două târguri „de țară“, cu prilejul a două sărbători religioase, potrivit datei calendaristice pe stil vechi: primul este Târgul Pantelimonului la 9 august, cel de al doilea Târgul Arhanghelului la 21 noiembrie. Se întâlnesc aici locuitorii satelor brănene cu cei din Țara Oltului, Sibiu, Muscel și Dâmbovița. Dâmbovițenii vin cu vestitele velințe care îmbracă pereții caselor brănene, muscelenii cu ii, fote și marame, adoptate în costumul femeiesc de sărbătoare de la Bran, câmpulungenii cu turte și „puiul târgului“, curelarii de la Sibiu cu șerpăre și hamuri pentru cai, fierarii din așezările rurale și urbane ale Țării Bârsei cu unelte pentru agricultură, clopote pentru vite și alte articole de fierărie „de trebuință“ pentru gospodărie.

Este cunoscut faptul că Branul a constituit în toate epocile istorice o importantă arteră de legături economice și culturale dintre Transilvania și Țara Românească și totodată un important drum comercial racordat la cele mai însemnate artere comerciale europene, având ca importantă piață de desfacere Brașovul. Schimbul de mărfuri nu se limitează însă la cel reglementat de autoritatea statală și îndreptat preponderent spre piața orășenească, ci cuprinde și așezările rurale din nevoia oamenilor dintr-o anumită zonă de a se aproviziona cu produse necesare gospodăriei provenind din alte zone, în principal din nevoia oamenilor de la munte de a schimba produsele cu cei de la șes. Cele mai vechi forme de comunicare culturală și schimb de produse atestate în zonele de contact ale muntenilor carpatice din spațiul românesc sunt *Nedeile*, organizate cu prilejul unor sărbători care marchează fie un moment important al ciclului pastoral, fie o sărbătoare religioasă de referință pentru comunitățile rurale dintr-un anumit areal etno-cultural, așa cum era sărbătoarea Sf. Ilie pentru localitățile din Bran, Muscel, Dâmbovița.

În comunicarea noastră ne vom referi la târgurile „de țară“, din epoca modernă.

Dezvoltarea economică din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, în general, a industriei casnice și în special a celei legate de prelucrarea lânii, ca și necesitatea aprovizionării populației satelor cu produse ale meșteșugarilor din orașe, a dus în mod firesc la intensificarea relațiilor comerciale. Ca urmare se simțea nevoia schimbului de produse într-o piață organizată pe principii juridice și financiare moderne. Apariția noilor forme de

schimb este impulsionată și de organizarea administrativă a celor zece așezări brănene care se constituie după 1848 în „comuna colectivă Bran” și sunt arondate în 1863 la Districtul Făgăraș, ceea ce a însemnat ieșirea de sub jurisdicția Brașovului interesat în menținerea stării de înapoiere economică a satelor din jur.

În acest context socio-economic, atât locuitorii Branului cât și cei din Muscel și Dâmbovița, interesați în amplificarea legăturilor economice, fac demersuri la autoritățile administrative ale Districtului Făgăraș pentru obținerea dreptului de organizare a târgurilor „de țară” de la Bran. Inițiativa înființării târgurilor aparține administrației „comunei colective Bran”, care în octombrie 1866 scrie „oficialului districtual Făgăraș” cerând „concesiunea” de a ține două târguri de țară „în tot anul”¹ și în același timp trimite o notă comunelor Rucăr și Dragoslavele din Districtul Muscel anunțând intenția de a organiza târgurile respective. Drept răspuns, la 1 noiembrie 1866, primăria „urbei” Câmpulung adresează o scrisoare conducerii districtului Făgăraș, prin care susține că: „după cum ne găsim în apropiere, locuitorii de aici pot găsi cu înlesnire acolo (la Bran, n.n.) mărfurile de Austria de care au nevoie, cum și că asemenea cu înlesnire pot desface mărfurile ce se exportează în Austria precum și alte afaceri de comerț”².

La numai câteva zile conducerea Districtului Făgăraș se adresează autorităților administrative ale Transilvaniei, pentru a sprijini cererea obștei Branului ca „deplin îndreptățită”, având în vedere populația de peste 10.000 suflete, ocupația locuitorilor, poziția geografică, cât și faptul că este „aptă a ține politica regulată pe timpul târgului”³, aici fiind și oficiul de contumacie cu serviciu sanitar. La 15 decembrie 1866 „oficialatul Făgăraș” se adresează din nou „Guberniului” Transilvaniei, alăturând încă trei certificate prezentate de comunitatea Branului pentru documentarea „suplicei” sale în care a cerut concesiunea târgurilor de țară, la care se adaugă un „testimoniu” în privința târgului de vite⁴. La 9 mai 1867 „Guberniul” comunică Districtului Făgăraș că nemaigăsindu-se documentele înaintate la 19 noiembrie anul trecut, brănenii să-și reînnoiască cererea pentru concesiunea târgurilor de țară „alăturând toate documentele de lipsă”⁵.

După o prealabilă consultare a Camerei de comerț din Brașov, „oficialatul” din Făgăraș comunică conducerii Branului să refacă „suplica” pierdută pe care s-o înainteze, alăturându-i și regulamentul târgului.

Între timp brănenii informează despre demersurile făcute și conducerea mai multor comune din districtele Dâmbovița și Muscel interesate în intensificarea legăturilor economice cu părțile de peste munți. Drept răspuns, primăria comunei Brănești din Dâmbovița se adresează la 13 februarie 1868 autorităților transilvănene exprimând dorința mai multor comercianți de a se înființa la Bran „târguri publice” de două ori pe an: „venim și noi ca vecini – se arată în scrisoare – a vă exprima dorința ce avem să ne comersăm cu zisa comună în mai multe materii având lângă noi drumul Pietroșița* vizavi de comuna Branului”⁶. La 15 februarie același an, șeful biroului vamal de la punctul Pietroșița arată

---

* Acest drum era umblat de către brăneni cu prilejul trecerii turmelor de vite în munții pe care îi închiriau de la dâmbovițeni.

că un număr mare de locuitori din acest district au „relațiuni de comerț cu zisa comună Bran în mai multe produse”⁷. În același scop, două zile mai târziu, intervine și primăria comunei Rucăr care în numele obștei locuitorilor, declară că „de asemenea târguri ce au a se înființa în comuna colectivă Bran are cea mai mare și neapărată trebuință mai cu preferință în acest răstimp”⁸. În scrisoarea adresată conducerii Districtului Făgăraș reprezentanții comunei Pietroșița din plaiul Dâmboviței arată, la rândul lor, că sunt cu brănenii „în relații mai intense de hrană”, de aceea – spun ei – „simțim o mare necesitate de a avea în apropierea graniței un târg de țară”⁹. Cererea comunei Bran este susținută și de comunele dâmbovițene Moroeni, Podurile Unite, Besdadu și de Dragoslavele din Districtul Muscel.

În luna martie a anului 1868 conducerea Branului reînnoiește „suplica” pentru concesiunea ținerii târgurilor, având în vedere „înaintarea în toate ramurile de industrie, comerț și orice fel de produceri” și motivând că „Branul are peste 10.000 de suflete a căror ocupațiune principală este oieritul și economia de vite, mijlocirea negoțului cu vecinii și negoțul însuși”, cât și faptul că Branul este situat „în mijlocul pasajului principal între cetatea transilvană comercială Brașovul și cetatea României comerciale Câmpulungul și numeroasele ei sate și târgulețe precum: Rucăr, Dragoslavele, Pietroșița, deci singura mijlocitoare a negoțului de însemnătate între aceste cetăți și târgulețe”¹⁰. Ca urmare, prin organizarea acestor târguri s-ar impulsiona comerțul și industria și astfel s-ar crea brănenilor posibilitatea de a-și desface la aceste târguri produsele lor: lână, piei, vite, brânză etc. Cererea – semnată în numele obștei de către Ioan Gârbacea, primar, și Ioan Pușcariu, notar – este adresată Înalțului oficialat Districtual din Făgăraș¹¹, care o înaintează „Guberniului” Transilvaniei. După cum rezultă din documentul încheiat cu prilejul ședinței a conducerii comunei colective Bran din 22 iunie 1868, Înalțul Guvern al Transilvaniei a aprobat, prin ordinul din 20 mai, ținerea a două târguri la Bran pe timp de cinci ani, dar că datele fixate nu sunt potrivite întrucât coincid cu cele ale Făgărașului și Brașovului. Ca urmare, brănenii propun datele de 8 august și 8 octombrie, precedate cu o zi înainte de târgul de vite, argumentând că al doilea târg (cel din 8 octombrie) ar cădea după venirea vitelor de la munte. Aceasta ar permite vinderea unor vite, ceea ce ar duce la îmbunătățirea soartei acestei comune „despoliată de orice venituri deoarece toate regaliile și alte venituri sunt ale Brașovului”¹². Cu același prilej, brănenii cer aprobarea pentru ținerea acestor două târguri „pentru totdeauna”, cu atât mai mult cu cât prin deschiderea drumului spre Rucăr s-ar deschide perspectiva intensificării legăturilor economice cu cei de peste munți.

În ședința din 16 iulie același an „Guberniul” Transilvaniei ia în discuție solicitarea brănenilor și hotărăște data ținerii târgurilor pe o perioadă de 5 ani în zilele de 8 august și 6 octombrie. Două luni mai târziu se emite *Regulamentul târgului* în care, după ce se făcea precizarea datelor celor două târguri periodice cât și faptul că va avea loc și târgul de vite cu două zile înainte, se preciza:

- târgul începe cu orele dimineții și se sfârșește la apusul soarelui;
- locul târgului se stabilește din sus de carantină până la apa Șimonului;
- se stabilesc locuri fixe pentru postăvarii care vând cu cotul și profesioniști (cizmari, curelari și croitori);

– administrația târgului o va exercita judele comunal căruia i se dau doi indivizi, comisari de târg. Aceștia aveau datoria să stabilească locul pentru desfacerea mărfurilor, să vegheze asupra folosirii măsurilor și să încaseze vama târgului.

În regulamentul târgului se stabileau următoarele taxe:

– pentru negoțul cu cotul – 35 cr.

– pentru plăcintari, măcelari, îndeobște pentru toți profesioniștii, apoi pentru neguțătorii de băuturi, bucate – 10 cr.

– pentru vânzătorii de coase și alte mărfuri de fier – 20 cr.

– pentru neguțătorii de pomi – 5 cr.

– neguțătorii de vite scutiți de orice taxă

– întrucât crâșmăritul era drept dominal, vânzătorii de băuturi (vin, rachiu și bere) trebuiau să obțină aprobarea arendatorului

– eliberarea certificatelor pentru vânzarea vitelor se face de către Oficiile comunale prin notarul respectiv¹³.

După cum rezultă din documentul amintit, principalele mărfuri care se desfăceau la târgurile de la Bran în a doua jumătate a secolului al XIX-lea erau produse atât de către meșterii din așezările urbane învecinate cât și de către meșteșugari sătești pentru nevoile gospodăriei țărănești din localitățile participante.

Prin înființarea celor două târguri de țară la Bran s-a creat posibilitatea intensificării schimburilor economice între crescătorii de vite brăneni și meșteșugarii din orașe, precum și cele cu zonele limitrofe Muscel și Dâmbovița. Acestea au avut puternice consecințe pe plan etno-cultural concretizate în interferențele artistice manifestate mai ales în port și organizarea interiorului locuinței brănene.

NOTE:

1. Arhivele Statului Brașov, Fond Prefectura Făgăraș, Oficialatul districtual, Nr. 4010/1866.

2. *Ibidem*, Nr. 1368/1 noiembrie 1866.

3. *Ibidem*, Nr. 4010/1866.

4. *Ibidem*, Nr. 4271/1866.

5. *Ibidem*, Nr. 2103/1867.

6. *Ibidem*, Nr. 6305/1868, anexa B.

7. *Ibidem*, Nr. 6305/1868, anexa H.

8. *Ibidem*, Nr. 6305/1868, anexa K.

9. *Ibidem*, Nr. 6305/1868, anexa G.

10. *Ibidem*, Nr. 6305/15 martie 1868.

11. *Idem*.

12. *Ibidem*, Nr. 12996/1868.

13. *Ibidem*, Nr. 1527/1868.

DOI PRIETENI: ION BARBU ȘI MIHAI MOȘANDREI

Adrian SĂVOIU

Despre legătura durabilă dintre poetul esențelor și al încifrării, matematicianul Ion Barbu, și doctorul în științe politice și economice de la Paris, convertit la vânătoare și poezie, Mihai Moșandrei, se mai cunosc astăzi relativ puține lucruri. Cel ce va scotoci prin arhive va avea însă bucuria să descopere o prietenie care s-a întins pe parcursul unei vieți de om (atât cât e ea!) și a rămas de neclintit, indiferent de depărtarea (geografică) dintre cei doi.

Ion Barbu și Mihai Moșandrei s-au cunoscut în anii copilăriei la Câmpulung Muscel, în casa Nanilor (clădirea din strada Negru Vodă, la nr. 184), construită în secolul al XIX-lea trecut și restaurată ulterior de medicul-savant, profesorul Ioan Nanu-Muscel. În grădina acestei case doi copii de vreo nouă-zece ani dădeau buzna în grădinița cu trandafiri de dulceață și cu fluturi viu colorați, unde descopereau un paradis terestru. Pentru Mihai Moșandrei amintirile din vremea aceea au rămas veșnic proaspete. Ion Barbu, primul său prieten, era un copil căruia i se putea anticipa geniul. Cu tenul alb, cu părul bogat, cu profilul de o mare finețe aristocratică, atrăgea întotdeauna atenția: „Mi-l amintesc bine pe Dan mic, era un copil de o rară frumusețe, având niște ochi mari, verzi, deasupra unor obraji albi de un regulat oval, dar care contrastau cu un păr întunecat și abundent.

Cu o fire tăcută și visătoare, mai mult decât să vorbească, îi plăcea, mai ales ca joc, leagănul nostru din ogradă, cu sfori groase și care era atârnat de ramurile vânjoase ale unui mălin bătrân. Prin imensele grădini de atunci ale orașului, ne plăcea să hoinărim, să facem pentru cei rămași acasă frumoase buchete de flori de câmp sau să herborizăm pentru noi spețele rare...”¹

Acești prieteni din copilărie (pare-se că legăturile făcute în această perioadă a existenței sunt pentru oricine dintre cele mai trainice și, adesea, singurele adevărate și dezinteresate) se vor reîntâlni, grație hazardului, în anii adolescenței la Liceul „Gh. Lazăr” din București. După aproape două decenii, pe la mijlocul anilor 30, Mihai Moșandrei îi dedică lui Ion Barbu un portret liric în care îi găsește ca echivalent un zeu indian.

ZEUL VARUNA

Lui Ion Barbu

Această rădăcină de fag aruncată în foc, și care a început să fipe ca o vietate strivită, îmi amintește prezența unui zeu, și pe care l-am cunoscut copil, într-o veche grădină a trecutului...

Întâmpinarea lui m-a tulburat, și flacăra celestă a suvenirii pâlpâie încă, cu miezul ei negru și margini de soare.

Era un zeu indic, dar după câte cred nu putea fi nici o divinitate a pământului, și nici a aerului. Înfrățirea lui trăda ceva solar, celest, așa cum e arătat în Rig-Veda.

Prezența unei divinități e pentru noi muritorii un pericol, negreșit foarte rar, aproape de neînchipuit azi, dar totuși posibil pentru cei ce mai cred în superstiții și semne.

Apropierea oricărui zeu e sigură, fiindcă de îndată e trădată prin beția cu care umple sufletul, prin marea bucurie de care suntem cuprinși și care iradiază spumoasă, aurorală.

Strălucirea curge pe fața lui, peste pletele încolăcite, peste mâinile palide și sculptate. Lucrurile atinse de el, dar mai ales vorbele lui, farmecă cu parfumuri tari ce uluiesc, fiindcă „verbul“ va rămâne întotdeauna singura incantație divină.

Văd parcul putred, îmi reamintesc de plopii săi uriași și băncile de lemn vopsite în verde, revăd mâna cu degete ascuțite a tânărului zeu, scandând versuri luminoase în aurul prezenței lui, articulate pe un ton biblic, târăgănat și grav.

Cunoștea de mai înainte pe toți acei ce se îndreaptă spre el, ca și pe acei ce cu mișelie alunecau prin ascunzători să-l poată izbi pe la spate, și astfel să-i curme neînvinșă lui forță.

Cunoștea mai bine decât oricare misterul din adâncul apelor, și vorbea cu întunericul cel apropiat. Spionii acestui zeu, cobore cu mii de ochi, cercetau pământurile și meșurile pentru el.

Vorbele lui uneori fără șir nu aveau secrete și nici temeri, alunecând mereu înainte, pe firul niciodată rupt al destinului.

Iubea naivitatea melcului ascuns sub smălțurile verzi ale grădinilor, asemenea și corbul, de moarte cobitor. Cunoștea întreaga magie a plantelor, și chiar pe cea pitită în astrele verzi. Știa să cheme sufletul salubru al iernelor polare, cu reni suri, și pitici cât o fragă. Sub pasul de vis al acestui zeu, înviau toate ciupercile pădurilor, iar uneori numai flori de sticlă sau mucava vâpsită sub abstracte geometrii și praf de safire sintetice. Mereu singuratec și izolat, era plin de un interior mister, din care se hrănea cu multă foame. Fiind copil – trebuie să mărturisesc aici – pe acest zeu nu l-am putut înțelege, și l-am dușmănit. El totuși știa cât de mult îl iubesc, pentru cuvintele lui rare, și atunci nu mi-a

făcut nici un rău. Tocmai târziu am aflat că tot el era acela ce despărțea vârtejele nebuloaselor solare, în pătrate, triunghiuri și ilustre geometrii.

Vorbele zeului indic aveau uneori lucidități crepusculare, ucigătoare de vis, dar totuși complicate, în taina gândurilor ferite, ce te făceau să-l temi, ca pe unele ape liniștite, dar pline de ascunse vâltori.

L-am întâlnit întotdeauna înconjurat de râuri iradiante de lumină, ce reverberau farmecul marilor altitudini, dar care totuși uneori mimau o falsă naivitate edenică.

Privirea lui era superbă, rece, distantă, apolinică, totuși uneori, precum un șoim înflăcărat, îi plăcea să sfâșie cu voluptate prada imaculată.

Dușman al sufletului care geme, capriciul lui era răscumpărat de un adânc simț al vorbelor muzicale, ceea ce de altfel îl deosebea de micii demoni, nenumărați rapsozi ai gliei, care mereu se nășteau ca repede să dispară, și care din cauza dogoarei flacărilor lui, nu-l înconjurau decât de foarte departe.

L-aș fi confundat mai repede cu însuși Varuna, dacă nu i-ar fi lipsit acea fermecătoare intuiție, secretul uneori al zeităților mărunte, și în care el nu credea.

L-aș fi ghicit ușor, dacă nu mi s-ar fi arătat în odăjdiile mărețe de flăcări albe ale lui Agni.

L-am recunoscut numai, fiindcă nu privea niciodată în lături și niciodată la cer; mergea adesea distrat cu ochii mereu rostogoliți înainte, rostind, numai pentru el, cuvinte magice de diamant șlefuit.

Pietrele alergau, sau poate vorbele lui, cristalizând deodată aurore boreale, sau constelații bizare de luceferi, adesea neînțelese de foamea noastră pentru imaginile plastice sau de senzualitatea carnală a minții, de joase mlaștini.

Irradiant în virginitatea lui de piscuri, avea o ură înnăscută a locurilor comune, ceea ce îi dădea o falsă aparență de orgoliu superb, dus pe lectica de purpură a unei insolente barbare.

Primul poate eu am bănuir în el un zeu din ginta lui Asuras, și aceasta nu numai din cauza firii lui răzbunătoare, până la violență și nimicire, dar mai ales pentru sarcasmul rece și care îl nimba în tot locul, precum o diademă regească.

Pentru mulți pretențioși, ce întruchipau prostia până la gigantismul munților duri, simțea uneori pentru ei o înduioșare sinceră, până la lacrimi.

Se știe, Varuna e cel întruchipat numai pentru fala zeilor printre oameni, castelul lui însă se ridică eterat, în splendorile strălucitoare ale cerului.

Din când în când, divinitatea trece pe carul ei de foc, de la un punct cardinal la altul.

În copilărie, acestui zeu i-am strâns mâna, l-am apropiat fără de voie pe băncile vechilor amfiteatre, și fără voia lui i-am surprins sub vorba dificilă și căutată cu trudă un scepticism adânc și amar.

Totdeauna și-a scuzat jocurile și minunile lui printre oameni, ca pe un fel mărunț de a fi: și a coborât mai puțin incandescent din slăvi pe pământ. M-am îndoit atunci că ar putea fi el, Varuna; am înțeles însă pe dată vicleșugul prestației sale zeești. Am greșit, fiindcă intuiția întotdeauna dreaptă în mine, a dus peste voia mea, atunci, ofranda sărutului sincer și prietenesc.

În fața jertfei porumbeilor sacrificați, blând s-a înduplecat, revărsând asupra cântecelor mele, ridicate în cinstea marelui Indra, vorba lui înviorătoare, și de care n-am aflat decât târziu, bucurându-mă mult.

În cămărilor ascunse ale sufletului meu a fost mult timp o nuntă sărbătorită numai de zeitățile mute ale singurătăților.

Nu însă pentru aceasta îl venerez și îl caut prin fumul turbure al cafenelelor cetății, ci pentru mai ales incandescența fără de preț a prezenței lui, pentru flacăra de adâncă bucurie spirituală, ce arde în apropierea sa; pentru „soma” ce-o dăruiește în cupe de cleștar la banchetele trecătoare de-o clipă ale acestei efemere vieți; pentru pomii albi, ce ca niște mirese, odată prin miracolul forței sale, mi-a arătat, țâșnind din neadevăr, din pietrele grădinii ce tâlăzuiau în cetatea Păstorului.

O! Varuna, iată în acest an rotund și nou, ramura magică muiată în miere, ce și-o dăruiesc încă o dată, pentru toată bucuria cuvintelor tale magice, ce vor rămâne mai presus de oameni și timp.

Ele au tăria de a te renaște, ca un vin vechi, din cerești podgorii.

Fii iertător, lumatul Varuna, pentru puterea, pentru nemurirea, pentru gloria splendorii tale, izolate, magnifice și mai ales plină de tăcere.

Primește deci, zeule bun, fără șovăire, această mitică creangă, muiată în sufletul meu curățit de zăpezile vremurilor și iartă-mi greșelile mele, veșnic Biruitoarele...²

Peste mulți ani Mihai Moșandrei va mărturisi în evocarea „Casa amintirilor“:

Pe acest poet atât de ciudat al copilăriei mele, am căutat să-l portretizez, de altfel cu totul alegoric, în indicul zeu Varuna, dintr-o culegere a mea de lirism în proză intitulată „Lysimah“.

Umila jertfă adusă acolo, n-a putut-o de altfel niciodată uita, înzecind prietenia lui adevărată și caldă, și pe care pentru foarte puțini o păstra...³

Ion Barbu i-a replicat imediat prietenului său câmpulungean, printr-o scrisoare care poartă marca inconfundabilă a stilului său esențializat:

București 26 III 1936

Iubite Moșandrei,

Te felicit! Ai luat drept pretext o natură toridă, dar altfel destul de vulgară, însă ai scris un foarte frumos lucru. E un echivalent al motivului mussetian din „Nuit de Décembre” sau al celuilalt, poesc, de care transcendența îl apropie încă mai mult: dublul lui William Wilson.

Sunt fermecat și robit. Ce evocare a adolescențelor noastre, interferând prin parcurile putrede și la umbra amfiteatrelor foarte vechi. Dar epuizarea zadarnicei mele fâpturi, până la fața de foc a lui Varuna, mă sperie, chiar mărginită la ceea ce este în realitate: o luxoasă operație poetică. Ai dezvoltat și deghizat în apologie acea epigramă de care am făcut atâta haz – ochiul încărcat, de elefant!

Ce zici? Simți tăria să te așezi, și vacanța asta, în preajma globului malefic al scumpului tău pachiderm? A doua jumătate a vacanței o petrec singur în București. Caută-mă prin aburii cetății, mă vei găsi oglindindu-mă singur într-un lac mic de schwarz, cu atribute de lotuși dulci în preajmă.

*Al tău
Ion Barbu
și (dacă vrei) Dan Barbilian⁴*

NOTE:

1. Mihai Moșandrei, *Evocări literare*, București, Editura Minerva, 1989, pp. 156-157.
2. Acest portret va fi cuprins ulterior în volumul de proză lirică „*Lysimah*”, apărut la Editura Casa Școalelor în anul 1944. Textul l-am reprodus după manuscrisul revăzut de autor în anul 1987, care mi-a fost încredințat de Mihai Moșandrei și se găsește în arhiva mea.
3. Mihai Moșandrei, ed. cit., pp. 160-161.
4. Această scrisoare mi-a fost donată de Mihai Moșandrei și se află în arhiva personală.

PROFESORI ȘI ELEVI. RECRUTARE ȘI MOD DE VIAȚĂ

Sevastian TUDOR

Câteva repere ale învățământului din Argeș și Muscel până la 1864

Până în anul 1838, când învățământul public sătesc a fost organizat, numărul școlilor în mediul rural, în Argeș și Muscel, a fost mic, ele funcționând în secolul al XVII-lea pe lângă biserici și mănăstiri.

La Pitești s-a deschis, la 5 februarie 1833, o școală națională sub conducerea profesorului Nicolae Simonide, cu 50 de elevi¹. Până în anul 1846 a avut o singură catedră, iar din 1846 – două. Aici au funcționat profesori cunoscuți, ca Nicolae Simonide (1833-1843), care prin ținuta și activitatea didactică, științifică și extrașcolară, prin ideile sale pedagogice și social politice înaintate, prin participarea la revoluția burghezo-democratică de la 1848, face parte din generația intelectualilor revoluționari. Au urmat: Toma Sergiescu (1843-1848), Ilie Rădulescu (1846-1847), Andrei Pretorian (1847-1848), participant la revoluția de la 1848 din județul Argeș².

În anul 1838 și-a deschis porțile învățământul public sătesc, fiind 119 școli cu 1.848 elevi în județul Argeș, ajungându-se, în anul școlar 1846/1847, la 179 școli și 4.834 elevi³.

Această creștere a numărului de elevi de cca. 2,5 ori, în numai nouă ani, se explică prin dorința părinților de a-și vedea copiii instruiți, în ciuda dificultăților materiale, dar și datorită activității învățătorilor care au făcut tot posibilul pentru a aduce educația în rândul poporului.

După revoluția de la 1848, școlile au rămas închise trei ani, în orașele de reședință, și nouă ani, în mediul rural. Școala de la Pitești s-a redeschis la 23 octombrie 1851, avându-i ca profesori pe A. Oncescu și D. Șerbănescu, numărul elevilor fiind de 202. În perioada 1851-1864, o problemă deosebită a constituit-o baza materială. Până în anul 1864, au predat la școala din Pitești: A. Oncescu (1851-1856), institutor, D. Șerbănescu (1851-1861), V. Drăgănescu (1853-1858) și V. Urzescu (1856-1864).⁴

În acești ani, 1851-1864, numărul elevilor a fost de 2.886, în medie fiind 222 de elevi anual, pentru fiecare profesor câte 74 de elevi. Deși numărul elevilor pare ridicat, el este mic în comparație cu al copiilor de vârstă școlară, iar absolvenții, în număr de 147,

adică numai 12 pe an, înseamnă un număr foarte mic.⁵ De ce? Pentru că mulți elevi, neavând posibilități materiale de a urma școala, o părăsesc după o clasă sau două.⁶

În privința fetelor, prima școală primară pentru fete s-a deschis la Pitești, la 15 septembrie 1860, sub autoritatea Așezămintelor Brâncovenești.⁷

Primele cadre didactice au fost: Elisa Veldin, institutor, Ioana Tesloan și Teodora Gheorghiu. Școala a avut 55 de eleve în anul 1860/1861 și 57 în anul școlar următor.⁸

La Curtea de Argeș, școala a fost redeschisă în 1856, avându-l ca învățător pe Samuil Ostășescu⁹. Învățătorul primea câte 2 lei, ca la școlile primare, încă un sfanț pe lună, câte 25 oca produse și o căruță de lemne de la fiecare școlar, conform contractului¹⁰, dar nicio dată nu a beneficiat de cele prezentate, datorită posibilităților reduse ale părinților.

Școlile rurale s-au redeschis în toamna anului 1857. Candidații de învățători erau numiți pe baza unui examen, cerându-li-se „a ști să citească și să scrie, catehismul și cele patru lucrări de aritmetică.”¹¹ Leafa învățătorilor era de 300 lei pe an dar, negăsindu-se doriitori, care să dea examen pentru ocuparea posturilor, Eforia școlilor a hotărât să mărească salariul acestora la 600 de lei pe an¹².

Pentru redeschiderea școlilor sătești, la Pitești, de pildă, directorul școlii primare a recrutat candidații cu care a făcut cursuri de pregătire în vara anului 1857. Examenle au fost la: citire, scriere, catehism și aritmetică, fiind admiși 142. Dintre aceștia, 14 erau foști învățători, 16 absolvenți ai seminarului de la Curtea de Argeș, iar 112 tineri¹³. Dintre cei mai bine pregătiți, 52 candidați au primit titlul de învățător, dar aceștia urmau în continuare cursurile de pregătire pentru a parcurge materia claselor primare¹⁴.

Situația materială a învățătorilor era grea. Cum am mai arătat, ei primeau câte 2 lei de la fiecare familie, dar, de multe ori, nu toate familiile puteau să plătească. De aceea era o mare fluctuație în rândul acestora. Astfel, din cei 142 de tineri încadrați în școli, în toamna anului 1857, numai 32 (cca. 22%) vor rămâne și în anul școlar 1863/1864, deci în decurs de numai 6 ani¹⁵.

În anul școlar 1864/1865, în județul Argeș, din cele 23.622 familii, au fost trimiși la școală 452 de elevi în cele 165 de școli¹⁶, revenind numai un elev la 4,5 familii pe județ.¹⁷

În 1843, dintre cei 117 învățători din Muscel, 87 erau fii de plugari; 21 fii de preoți; restul, fii de cântăreți. Majoritatea funcționau la școala din satul în care-și aveau domiciliul.

Învățătorii urmau cursurile de „preparandă” sau „preparandală” în timpul verii, când erau lăsați să ajute și părinții fiilor de săteni la munca câmpului. Manualele după care se pregăteau candidații de învățători erau în general aceleași cu ale elevilor de la școala normală.

La Câmpulung, în afară de D. Jianu, I. Brezoianu și Răducanu Burdeanu, în perioada 1832-1848, a funcționat ca profesor și Barbu Marinescu.¹⁸

În anul 1857, în județul Muscel funcționau 61 de învățători. La 4 februarie 1858 obținuseră titlul de învățător un număr de 23 candidați, fiind examinați, în plus, din „începuturi de geografie și gramatică”, din „istoria sfântă” și „oarecare noțiuni istorice”.

La Câmpulung funcționa și o școală de fete, din anul 1861, în casele lui Alecu Chișișoiu, având-o ca directoare pe Elena Cernovideanu Anghelcanu și institutor pe D. Pisone.

În județul Muscel, în anul 1859, erau 56 școli, în 1860 funcționând 62 școli cu 2.164 elevi¹⁹. În anul școlar 1860/1861, numărul elevilor a fost de 1.601. Dintre aceștia, 69 elevi au obținut, în urma revizuirii, calificativul „prea bine”, 889 „bine”, 553 „binișor” și numai

53 „rău“, în școlile de la Romanești și Davidești, ceea ce denotă o bună pregătire a elevilor.²⁰ Cei mai bine pregătiți au fost elevii din școlile de la Jupânești și Micloșani, unde învățătorii erau Ion Mihăilescu și Ion Prunescu.

Profesori și elevi în școlile din Argeș și Muscel între anii 1884-1877. Pregătire profesională

Legea instrucțiunii publice din 25 noiembrie 1864

Legea a împărțit corpul didactic în patru grade: învățători pentru școlile primare rurale, institutori pentru școlile primare urbane, profesori de școli secundare și profesori de facultăți (art. 7).

La 31 decembrie 1865, Ministerul Instrucțiunii Publice a adresat o circulară primarilor din comunele rurale, cerându-le să ia măsuri ca „să nu rămână nici o comună fără de școală și nici un băietan sau copilă fără de știință de sfânta carte“ și să privegheze zi și noapte „pentru ca școlile să fie populate“²¹. În anul 1864-1865, în școlile primare din județul Argeș, funcționau 165 învățători și 10 institutori, iar în anul următor, numărul învățătorilor a scăzut la 109, iar al institutorilor a crescut la 12.²²

În anul 1865, s-a procedat la o nouă numire a învățătorilor și institutorilor, conform legii din 1864. Astfel, numirea învățătorilor se făcea pe timp de un an de către prefect, la recomandarea revizorului, iar a institutorilor, pe timp de doi ani, de către ministru (art. 365), iar numirea definitivă a învățătorilor se făcea prin decizie ministerială și a institutorilor prin decret domnesc (art. 364).

Candidații la un post de învățător sau institutor puteau fi încadrați pe baza unei vechimi de doi ani în predarea aceleiași materii, dacă nu au trecut mai mult de trei ani de la încetarea serviciului, ori a unui examen sau concurs (art. 368).

Când un post devenea vacant, ministerul publica, cu trei luni înainte, pentru institutori, și, cu o lună înainte, pentru învățători, ziua examenului sau a concursului, la care puteau participa absolvenții școlilor primare (art. 32 și 343). Pentru institutor, concursul conținea întrebări din noțiunile de gimnaziu.

Comisiile de examinare erau alcătuite din: revizor, un institutor, medicul județului (pentru învățători), 3-4 profesori titulari și un delegat al ministerului, pentru institutori.

Cei mai mulți învățători nu aveau pregătirea necesară. Astfel, din cei 165 învățători existenți în Argeș, în anul școlar 1864/1865, 50 aveau numai trei clase primare, 7 aveau patru clase primare, 3 absolviseră cursul primar, iar pentru ceilalți 105 nu cunoaștem datele biografice.²³

În anul următor, 1865, comisia de examen a examinat învățătorii care „n-au justificat că au învățăturile claselor primare“, declarându-i reușiți pe care care au obținut note între 6 și 10,²⁴ din cei vechi reușind 72, iar din cei nou veniți 20.²⁵

Cei care au fost admiși s-au adunat, în ziua de 24 octombrie 1865, în sala școlii primare de băieți, și au depus jurământul în fața prefectului, revizorului și a membrilor comisiei de examinare: „Jur în numele prea Sfintei Treimi să slujesc, la slujba ce mi s-a în-

credințat cu râvnă, cu credință și cu dreptate fără a mă abate din datoriile prescrise, precum și de a păzi pravilele și de a respecta instituțiile patriei mele; asemenea jur credință Măriei Sale Domnitorul”.²⁶ Acest jurământ se depunea de către fiecare tânăr învățător care venea pentru prima dată în învățământ.

Numai 20 de învățători vechi nu au reușit la examenul din septembrie 1865.²⁷ În posturile care au rămas libere au fost numiți ca învățători dintre cei care nu veniseră la examen, dar care trebuiau să se prezinte în primăvară.²⁸ În noiembrie 1866, la examenul pentru ocuparea catedrelor vacante, au reușit 34, care, imediat, au fost trimiși la „comunele alese pentru a deschide școala.”²⁹

Desigur, și în anii următori s-au ținut examene în fiecare an, deoarece erau catedre vacante, prin înființare sau, mai ales, în urma demisiilor.³⁰

Nr. crt.	Data examinării		Nr. candidați	Reușiți	Numiți în învățământ
	Anul	luna			
1	1867	decembrie	12	12	12
2	1868	septembrie	8	7	7
3	1869	august	23	6	4
4	1869	noiembrie	2	2	2
5	1870	iulie	30	30	30
6	1870	octombrie	7	7	7
7	1870	decembrie	2	2	2
8	1871	ianuarie	10	10	10
9	1872	mai	18	18	18
10	1873	februarie	4	4	4
11	1874	ianuarie	28	28	28
12	1874	ianuarie	18	18	18
13	1874	septembrie	9	9	9
14	1875	februarie	9	9	9

Pentru ocuparea catedrelor vacante de institutori, concursurile se desfășurau la București și, mai rar, la Pitești și Câmpulung Muscel.³¹

Cunoștințele profesionale și pedagogice ale învățătorilor și institutorilor erau modeste, deoarece legea a lăsat pregătirea învățătorilor pe seama unei practici de câteva luni la unele din școlile urbane din orașele reședință de județ și nu a prevăzut înființarea școlilor normale.

Legea prevedea ca viitorii învățători să se pregătească în școlile urbane în care unele vor deveni școli normale (art. 344), care vor avea o programă specială, care va cuprinde și noțiuni de agricultură (art. 345).

O dată pe an, în prima săptămână după Paște, revizorii erau obligați să strângă pe subrevizorii timp de trei săptămâni și să le predea lecții (art. 346), iar subrevizorii trebuiau să strângă, de 2 ori pe an, la școala reședință de plasă sau la o școală dintr-o comună centrală, toți învățătorii din circumscripția lor pentru a face lecții practice și „un mic curs de pedagogie și didactică” (art. 349). Dar, subrevizorii aveau o pregătire profesională slabă.

Era totuși un program foarte încărcat. Astfel, în anul 1870, cei 130 de învățători au fost adunați la Curtea de Argeș, în luna iulie, unde li s-au predat lecții de către revizorii și institutorii de la școlile din oraș.³²

Programul cursurilor a fost foarte încărcat. Învățătorii care au obținut rezultate foarte bune au fost: D. Ionescu (București), Gh. Necșulescu (Bacovele), Gheorghe Catrinescu (Galeșu), N. Popescu (Mușătești), Gh. Proistoșescu (Băseni), Badea Anghel (Rociu), P. Constantinescu (Corbeni), I. Popa (Șuici), C. Dumitrescu (Drăganu), P. Găiteanu (Sămara), C. Duca (Slătioarele), Ilie Popescu (Poiana Lacului), Marin Diaconescu (Smeura) și C. Petrescu (Corbi)³³.

Problema pregătirii profesionale și pedagogice a învățătorilor nu a fost rezolvată nici mai târziu, învățătorii „lăsau foarte mult de dorit, căci nu erau pregătiți îndeajuns; ba pot zice că în mare parte nu erau deloc”³⁴, afirma Spiru Haret. În circulara Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice din 27 septembrie 1873 către revizori se recunoștea că cea mai mare parte a învățătorilor „nu posedă decât cunoștințele primare și acestea, adesea, incomplet și mediocru“, fiind una din cauzele lipsei de progres în învățământul primar rural.³⁵

Din păcate, de multe ori, revizorii interveneau după bunul lor plac, destituindu-i pe învățători. Astfel, învățătorul Radu Constantinescu din Vâlcele a fost maltrat de revizor. Acesta l-a „apucat în casă și s-a ținut la ușă și m-au făcut de am demisionat în silnicie și fără voia mea“, căci „în alt mod nu mă mai vedeam scăpat din casă.“ Catedra lui a fost ocupată de către un favorit al revizorului pentru a nu merge în miliție.³⁶

Revizorul Al. Theodosiade a destituit mulți învățători: 22, în anul 1871³⁷; 30, în anul 1872³⁸; 19, în anul 1873³⁹; 22, în anul 1874⁴⁰ și 10, în anul 1875⁴¹, unii dintre ei pentru că nu-și îndeplineau obligațiile, își neglijau școala, dar mulți erau nevinovați.

Astfel, C. Dobrescu Argeș nota în memoriile sale că erau numiți în posturi, în timpul revizorului Al. Theodosiade, acei învățători sau candidați care-i făceau cadouri mai mari și promiteau că-i vor mai da.⁴²

Învățătorul era considerat și ca un subaltern al primarului. Astfel, primarul din comuna Urși, în octombrie 1874, „nutrind interese proprii a avut curajul de a-l bate într-un mod destul de barbar“, încât învățătorul a zăcut mai multe zile⁴³. Învățătorul din comuna Uda de Sus a fost destituit în urma ordinului prefectului pentru a pune în locul lui un favorit al acestuia.⁴⁴

Salariile cadrelor didactice au fost destul de mici. Astfel, între anii 1867-1871, învățătorii au primit între 18,50 și 74 lei pe lună, cei de la școlile medii 111 lei, iar institutorii au primit între 92,50 și 222 lei pe lună.⁴⁵

Pentru primirea salariilor, învățătorii trebuiau să aibă viza primarilor și confirmarea acestora că și-au îndeplinit serviciul⁴⁶.

De multe ori salariile nu au fost onorate la timp. Astfel, la 25 ianuarie 1866, revizorul județului Argeș îi telegrafia ministrului spunându-i că „învățătorii au ajuns la extremitate, mulțime de plângeri și reclamări se primesc în toate zilele cerând cu stăruință mărirea salariilor lor.”⁴⁷ Mulți dintre învățători nu-și primiseră salariile pe trei trimestre sau chiar pe un an.

Mulți dintre dascăli renunțau la această funcție, fiind remunerați cu un salariu de mizerie pe care nu-l primeau la timp, cum este cazul lui Marcu Necșulea din Greblești,

care, la 7 noiembrie 1869, a demisionat pentru că „salariul ce-l primesc nu-mi este suficient pentru susținerea familiei”.⁴⁸ La fel s-a întâmplat și cu învățătorul din Corbi, care a demisionat la 13 martie 1870.⁴⁹

Dintr-o statistică din 1873 rezultă că, la acea dată, erau în Muscel 75 de școli sătești cu 2788 elevi și 663 eleve (cele mai multe fete care frecventau școala, pe țară). Profesorii (75) fuseseră numiți pe bază de concurs, majoritatea fiind absolvenți ai școlii primare din Câmpulung, 14 erau seminariști și 3 normaliști.

Recrutarea elevilor

Recrutarea elevilor a fost una dintre cele mai importante probleme ale școlilor superioare sau pedagogice. Astfel, la Liceul pedagogic din Câmpulung Muscel, tânărul ales spre a urma această școală normală trebuia să îndeplinească mai multe condiții, conform raportului directorului acestei școli din 26 inuie 1868:

- să fie fiu de țăran „născut și crescut în comuna rurală”;
- să nu fie mai mic de 16 ani sau mai mare de 18 ani⁵⁰;
- pot fi recrutați din toată țara;
- să fie absolvenți ai școlii primare;

Situația profesorilor și a elevilor – între 1877-1900 –

„Reorganizarea” școlilor primare rurale a urmărit ridicarea procesului de învățământ pe o treaptă superioară. La 11 martie 1877, ministrul a comunicat revizorilor că, de la 1 septembrie, se vor mări salariile învățătorilor de la 30 la 50 lei, la cei de la școlile de gradul al II-lea, și de la 50 la 80 lei la cei de la școlile de gradul I. Totodată, de la 1 martie 1877, au fost revocați învățătorii suplinitori provizorii din comunele unde localurile școlare nu erau corespunzătoare⁵¹.

Situația școlilor după reorganizarea din 1877 era următoarea⁵²:

Nr	Plasa	Nr. satelor și cătunele	Școli ce urmează a funcționa			Gradul învățătorilor		Pregătirea învățătorilor				
			de stat	de comună	total	gr.I	gr.II	șcl. primară	seminar	clase gimnaziu	șcl. normală	șcl. centrală
1	Argeș	104	14	3	17	1	16	8	8	-	-	1
2	Cotmeana	56	17	1	18	2	16	11	4	1	2	-
3	Gălăești	64	15	3	18	1	17	14	3	-	1	-
4	Lovișteea	71	14	2	16	-	16	10	6	-	-	-
5	Olt	166	14	2	16	2	14	13	-	1	1	1
6	Pitești	183	24	4	28	2	26	18	8	-	1	1
7	Topolog	117	12	-	12	1	11	10	-	1	-	1
Total			110	15	125	9	116	84	29	3	5	4

În realitate însă numărul școlilor care au funcționat, în anul 1877/1878, a fost mai mic, numai 97, din cele 110 întreținute de stat și 15 de comune.

În anul școlar 1865/1866, în mediul rural reveneau, în medie, 3,7 școlari la 100 locuitori, iar în mediul urban, 6,7 elevi. Numărul elevilor din mediul urban, deși a oscilat, a fost în creștere. Astfel, dacă în anul școlar 1865/1866, în comunele rurale erau, în medie, 30,6 elevi la un învățător și 831 locuitori la un învățător, în anul școlar 1875/1876 s-a ajuns la 37,7 elevi, respectiv 1.008 locuitori, iar în orașe reveneau 47,6 elevi și 764 locuitori la un institutor.⁵³

Din cei 3.434 elevi, care au frecventat școlile în anul școlar 1877/1878, au absolvit clasa a IV-a numai 12 băieți.⁵⁴

În privința pregătirii profesionale a cadrelor didactice din această perioadă, situația era următoarea: mulți aveau liceul complet sau incomplet, ori alte școli secundare, mai puțini începând să fie și absolvenți de facultate. Totuși, fluctuația acestora era una mare, datorată fie neînțelegerilor cu autoritățile locale, fie salariilor care erau în continuare destul de mici.

În privința provenienței sociale a elevilor de la școlile secundare, se cuvine să prezentăm un aspect semnificativ și anume din anul școlar 1877/1878, când, din cei 84 de elevi ai Gimnaziului din Pitești, 41 erau din Pitești, 19 din comunele rurale ale județului Argeș, și 24 din județele vecine.⁵⁵ Dintre aceștia, 18 erau copii de agricultori (țărani înstăriți), 24 copii de comercianți, 6 copii de meseriași, 14 copii de rentieri și 22 copii ai căror părinți erau de alte profesii.⁵⁶

La seminarul din Curtea de Argeș, situația era următoarea: din cei 408 elevi care au frecventat anul 1876/1877, 142 erau copii de agricultori, 18 de comercianți, 17 de meseriași, 3 de rentieri, 13 de funcționari, 181 copii cu părinți de alte profesii (mulți fii de preoți) și 34 orfani.⁵⁷

În această perioadă, „statutul” cadrelor didactice a rămas, în general, același, iar catedrele vacante erau scoase la concurs. Astfel, în septembrie 1887, s-a organizat un concurs pentru ocuparea celor 41 de locuri vacante de învățători, la care au participat 72 de candidați: 26 absolvenți ai școlii primare, 12 normaliști, 26 seminariști, 8 cu clase gimnaziale. Dintre aceștia, 41 au obținut medii între 9,37-7; 31 au fost recomandați ministrului să fie numiți provizoriu, iar alți 12 care aveau medii până la 7 au rămas „a se avea în vedere” la următoarele concursuri.⁵⁸

Numirea definitivă a cadrelor didactice se făcea după trei ani de provizorat, la recomandarea revizorului, în urma inspecției. Această măsură constituia un stimulent pentru învățătorii și institutorii, care trebuiau să aibă o preocupare susținută pentru perfecționare și o morală corectă.⁵⁹

Numărul învățătorilor definitivii a crescut la 84 (50,30%), din totalul de 164, în anul școlar 1892/1893. Pregătirea profesorilor, a învățătorilor s-a îmbunătățit, așa cum rezultă și din tabelul de mai jos:

Anul școlar	Pregătirea învățătorilor								Nr. total al învățătorilor
	șcl.primare		șcl.normală		seminar		cls.sec.		
	nr.	%	nr.	%	nr.	%	nr.	%	
1877/1878	84	67,20	5	4,00	20	16,00	16	12,80	125
1896/1897	5	3,04	64	39,02	57	34,75	38	23,19	164

Un rol important în pregătirea profesională l-au avut conferințele generale ale învățătorilor și institutorilor, unde s-au dezbătut probleme diverse ale învățământului, printre care și propunerile învățătorilor argeșeni și musceleni de a se îmbunătăți regulamentele acestora, prin înființarea unor biblioteci pedagogice⁶⁰, iar statul să suporte o parte din cheltuielile învățătorilor făcute cu aceste ocazii, organizarea de consfătuiri pedagogice lunare, pe centre de comune etc.⁶¹ Astfel, în 24 august 1886, în localul școlii din Drăguțești, s-au întrunit mai mulți învățători și au hotărât să țină conferință o dată pe lună, iar învățătorii din satele vecine comunei Mușătești se întâlneau săptămânal și dezbăteau probleme legate de perfecționarea procesului de învățământ.⁶²

Salariile au rămas în continuare modeste: 90 lei pe lună pentru învățători, 225 lei pentru institutori, 280 lei pentru profesorii care predau la seminarii, școli normale, școli reale, școli centrale și secundare de fete, 360 lei pentru profesorii care predau la licee, gimnazii, școli de belle-arte, seminarii (curs superior), școli comerciale, veterinarie, de farmacie, centrale de agricultură și 500 lei pentru profesorii universitari. Salariile sporeau cu 15% din cinci în cinci ani, până la 20 de ani, astfel încât după 20 de ani de serviciu, creșteau cu 60%, toate acestea după Legea pentru fixarea și gradarea remunerației corpului didactic din martie 1883⁶³.

Deși nu se respectau în totalitate aceste drepturi ale cadrelor didactice, totuși se observă un pas înainte din punct de vedere calitativ și cantitativ, Argeșul ocupând un loc fruntaș din punct de vedere al numărului de școli. Astfel, în anul școlar 1899/1900, Argeșul avea 134 școli primare rurale, Bacăul⁶⁴, Buzăul 86, Doljul 124, Gorjul 115, Muscelul 90, Mehedințiul 122, Vâlcea 10764.

Pentru a arăta situația reală a elevilor cuprinși în sistemul de învățământ, se cuvine să dăm următoarele amănunte. Astfel, numărul promoțiilor a fost în medie de 21 elevi la sate și 31 la orașe pentru un cadru didactic, în anul școlar 1896/1897. Totuși, Argeșul era pe locul al doilea în ceea ce privește numărul copiilor înscriși la școală (procentual) și pe locul al patrulea în privința promoțiilor.⁶⁵

În școlile urbane calitatea învățământului era superioară celui din învățământul rural.

După Războiul de independență, învățământul a cunoscut o mai mare dezvoltare decât în perioada 1864-1877. Deși lent, progresul a fost mic, mai ales în învățământul primar rural, în unii ani constatându-se chiar un regres.

Totuși, o serie de realizări se evidențiază în cadrul pregătirii cadrelor didactice. În această perioadă, în învățământul primar a dispărut categoria învățătorilor care aveau pregătire numai cursul primar, procentul normaliștilor fiind de 39%.

În învățământul secundar a crescut numărul absolvenților de facultăți, determinând creșterea stabilității cadrelor didactice.

Profesori și elevi.
Pregătire profesională, recrutare, mod de viață (1900-1914)

Se observă o creștere a numărului învățătorilor și o îmbunătățire a pregătirii lor profesionale, iar prin înființarea școlilor normale de institutori s-a realizat o apropiere a școlii primare rurale de cea urbană.

De la 162 învățători, în anul școlar 1896/1897, s-a ajuns la 256, în anul școlar 1913/1914, ceea ce demonstrează o creștere de 15% în intervalul de 17 ani, Argeșul ocupând un loc fruntaș între cele 22 de județe ale României.⁶⁶

Din 1900, s-au înființat **cercurile culturale** formate din 10-15 învățători, care se întruneau o dată pe lună, duminică, prin rotație, la fiecare școală a cercului. Astfel, cu ocazia conferințelor din anul 1904, s-au evidențiat: Eufrosina Tonegaru (Curtea de Argeș), Elisa Capitanovici, Aretia Coculescu (Pitești), P. Rădulescu (Mușătești), D. Georgescu (Uda de Sus), Theodora Munteanu (Alimănești-Ciofrângeni), P. Ștefănescu (Brădet), N. Teodorescu (Costești-Stroești), D. Rădulescu (Oarja), Stan Glonț (Szolnici), Stanciu Stănculescu (Aref), Chiriță Prichindel (Cerbu), Andrei Marinescu (Prundu), Marin Ionescu (Cocaleți-Cireșu), G. Constantinescu (Bascov).⁶⁷

O altă cale, venită să contribuie la ridicarea pregătirii corpului didactic primar, a fost aceea a **cursurilor de repetiție**. Acestea erau organizate pe lângă școlile normale, mai ales în timpul vacanței de vară. La ele participau cadrele didactice care, în timpul reviziilor, erau găsite cu lacune în pregătirea profesională și metodică. Învățătorii din Argeș și Muscel au fost repartizați la Școala normală din Câmpulung Muscel.⁶⁸

În anii 1903-1904, au fost trimiși la cursurile de repetiție următorii învățători: I. Angelescu (Cuca), T. Georgescu (Ionești-Tomșanca), G. Rădulescu (Richițele de Sus), Ene Bădescu (Moșoia)⁶⁹, M. Postelnicu (Mălureni), Fl. Mihăilescu (Cerșanele), Gh. Pătescu (Valea Ursului), A. Pițigoi (Pârnu Roșu), M. Mircescu (Pitești).⁷⁰

Învățătorii participau la lecțiile predate de către profesorii școlii normale după o programă anume și, la sfârșitul perioadei, susțineau un examen prin care cei reușiți își păstrau catedrele iar cei nereușiți și le pierdeau.⁷¹ Cei care nu participau la aceste cursuri erau scoși din învățământ.⁷²

Dacă, la aceste cursuri, au participat puțini învățători și institutori, aceasta demonstrează că, în această perioadă, marea majoritate a acestora erau bine pregătiți din punct de vedere profesional și metodic.

Un rol principal pentru sprijinirea învățătorilor în această perioadă l-a avut ziarul „*Gazeta țărănilor*”, care apărea la Mușătești. În paginile sale au fost dezbătute numeroase probleme școlare, cele mai multe și importante articole fiind scrise de învățătorii: C. Dobrescu Argeș, Al. Valescu, P. Rădulescu, Gh. Marinescu, M. Teodorescu, C. Glonț, din comitetul de administrație făcând parte și alți învățători din Argeș și Muscel.⁷³

Buna pregătire profesională a învățătorilor din Argeș și Muscel este atestată și de numărul celor reușiți la examenele de institutori (înaintare pe loc), care se țineau la București și Iași. Dintre învățătorii reușiți la examenele de înaintare pe loc amintim: Șt. Stănculescu (Aref), G. Constantinescu (Valea Ursului), G. Dragomirescu (Podul Broș-

teni), N. Constantinescu (Budești), Ch. Prichindel (Cerbu), I. Georgescu (Cerbureni), I. Marinescu (Fâlfani), I. Ionescu (Găvana), N. Moțoescu (Hârsești), Gh. Popescu (Mușetești), D. Rădulescu (Oarja), Andrei Marinescu (Prundu), S. Glonț (Stolnici), N. Teodoreanu (Stroești), C. Popescu (Ungheni), P. Rădulescu (Mușetești), Maria Petrescu (Valea Danului).⁷⁴

Salariile au rămas în continuare mici, fiind modificate abia în iunie 1901, când totuși s-au micșorat: de la 90 la 85 lei, pentru învățători, de la 225 lei la 130-200 lei, la institutori.

De cele mai multe ori, numărul învățătorilor era mult mai mic decât cel necesar. Astfel, cele 186 școli, existente în anul școlar 1913/1914, aveau 254 învățători din cei 375 câți ar fi fost necesari.

În acest context, comunele și învățătorii cereau crearea de noi catedre, ca, de pildă, în satele: Stârci, Băseni, Săpunari, Drăguțești în anul 1900⁷⁵, iar în anul 1905, au fost încă 25 de cereri în acest sens.⁷⁶

Elevi

Numărul elevilor a crescut an de an, mai ales în învățământul rural. Astfel, de la 137%, în anul școlar 1896/1897, numărul elevilor a crescut la 375%, în anul școlar 1913/1914, iar în mediul urban, de la 163%, în anul 1901/1902, la 216%, în anul școlar 1910/1911.

În ceea ce privește numărul promoțiilor, în mediul rural a fost de numai 43,49%, în anul școlar 1913/1914, adică 59,52% băieți și 25,28% fete.

Numărul absolvenților a fost în creștere, de la 255, în anul 1896/1897 (228 băieți și fete), la 1.975 (1.393 băieți și 580 fete), în anul 1913/1914, deci o creștere de 840%. În mediul urban, de la 232 absolvenți în anul 1896/1897, numărul absolvenților a crescut la 275, în 1910/1911, adică un spor de 117%.⁷⁷

Totuși, învățământul primar din Argeș și Muscel se situa pe aceeași treaptă sau chiar pe o treaptă inferioară celorlalte județe: locul al 28-lea, în ceea ce privește numărul de învățători la 100 de școli (129), locul al 20-lea, în ceea ce privește numărul copiilor de vârstă școlară care reveneau la un învățator (152), locul al 8-lea, în privința numărului copiilor înscriși la școală ce reveneau unui învățator (84), locul I, în ceea ce privește numărul elevilor cu frecvență regulată care reveneau unui învățator (57), locul al 8-lea, în ceea ce privește numărul elevilor care reveneau la un învățator (47), locul al 3-lea, în ceea ce privește numărul absolvenților ce reveneau la un învățator (5), locul al 16-lea, în ceea ce privește procentul copiilor înscriși față de cei de vârstă școlară (63), locul al 7-lea, în ceea ce privește procentul elevilor care au urmat regulat școala față de cei de vârstă școlară (52), locul al 6-lea, în ceea ce privește procentul elevilor promoți față de numărul copiilor de vârstă școlară, locul al 4-lea, în ceea ce privește procentul absolvenților față de numărul elevilor de vârstă școlară.⁷⁸

Peste o treime din numărul copiilor de vârstă școlară rămăneau însă în afara procesului de învățământ, îngroșând numărul analfabeților. Spiru Haret considera că obligativi-

tatea învățământului primar era o ficțiune, deoarece nu puteau fi primiți în școli „nici copiii care de bună voia lor cereau“ să meargă la școală.⁷⁹ Exemplele în acest sens sunt edificatoare. Astfel, la școala din Băseni, în anul 1912/1913, nu au fost înscriși 62 de elevi „din cauza lipsei de spațiu“⁸⁰. La Fâlfani, în localul școlii, în anul școlar 1903/1904, nu aveau loc „nici a cincea parte din copiii de vârstă școlară“.⁸¹

Dar și numărul insuficient de învățători împiedica desfășurarea unui proces de învățământ normal. De asemenea, distanțele prea mari dintre sate și cătune față de școli și lipsa mijloacelor materiale ale părinților erau alte cauze care împiedicau dezvoltarea unui învățământ normal, mai ales la sate.

De multe ori, părinții nu-și trimiteau copiii la școală, pentru a-i reține la muncile câmpului. Astfel, locuitorul C. Tănase, din Aref, arăta, la 31 octombrie 1904, că are 8 copii, dar nu are nici vite, nici porumb și cerea scutirea copilului său de școală, deoarece este „bun de muncă“.⁸² La fel, mai mulți locuitori din Băiculești cereau Ministerului să le aprobe ca fetele lor să nu meargă la școală, pentru că „suntem săraci și avem nevoie de ele la muncă.“⁸³

În alte cazuri, copiii erau retrași de la școală după doi-trei ani de învățatură.

Dar rezultatul procesului de învățământ se vedea cel mai bine la examenele de absolvire. Astfel, în iulie 1912, din cei 2.133 elevi înscriși, au absolvit școlile 1.483 (69%), restul de 650 (31%) neprezentându-se sau fiind declarați repetenți.⁸⁴

Dacă, până în anul 1899, Argeșul făcea parte din grupa a II-a de județe în care numărul știutorilor de carte era între 16-20%, la fel ca și județul Muscel, alături de Mehedinți, Gorj, Dâmbovița, Buzău, Fălciu, Roman, Suceava și Botoșani⁸⁵, în anul 1905, Argeșul se afla pe locul al 17-lea în țară ca număr de știutori de carte: 31 bărbați și 5 femei la 100 de locuitori⁸⁶.

În anul 1912, la populația rurală din Argeș, de la 8 ani în sus, erau 33,1% știutori de carte (53,9% bărbați și 13,1 femei), în timp ce procentul pe țară era de 32,6% (49,4% bărbați și 15,6% femei)⁸⁷. Situația la populația urbană era următoarea: știutori de carte, 62,7% (71,9% bărbați și 50,6% femei), ceea ce arată că erau superioare cu mult celor din mediul rural.

Redăm, în tabelul de mai jos, situația asupra știutorilor de carte, între anii 1899-1912, în Argeș și Muscel, față de situația pe țară.⁸⁸

Populația de la 8 ani în sus care știe carte, la 100 de locuitori

	Bărbați		Femei		Total	
	1899	1912	1899	1912	1899	1912
Argeș și Muscel – populație rurală	28,1	53,9	2,3	13,1	15,1	33
România – populație rurală	25,7	49,4	4,5	15,8	15,2	32
Argeș și Muscel – populație urbană	63,2	71,9	38,9	50,6	48,9	62,4
România – populație urbană		54,3		23,2		39
Argeș și Muscel – populație rurală și urbană		56,3		16,7		36

Se observă că, între anii 1899-1912, numărul știutorilor de carte s-a dublat, dar procentul rămâne încă mic, mai ales în rândul populației rurale. Dar, după cum constatăm, după 48 de ani de la Legea din 1864, prin care învățământul primar devenea obligatoriu, doar 36,6% dintre argeșeni și musceleni știau să scrie și să citească. Cauzele erau multe, dar cele mai importante țineau de condițiile materiale și, în special, de reaua voință a majorității primarilor. Spiru Haret arăta, în ședința Senatului din 25 ianuarie 1908, că, până când frunțașii satelor „nu vor mai vedea în învățători o amenințare“ pentru situația lor pe care cei mai mulți dintre aceștia o datorau „numai întunecimii minții săteanului“, școala nu va progresa cum s-ar cuveni.⁹⁰

Cadrelor didactice în viața comunității

Un rol important pe care l-au avut învățătorii a fost acela de a se implica în viața cultural-artistică a localităților. În acest sens, au fost înființate **cercuri culturale**, în vederea ridicării stării morale a sătenilor, prin cultivarea sentimentelor frumoase și a celor materiale, și „prin îmbogățirea minții cu cunoștințe practice“.⁹⁰ În cadrul cercurilor culturale se țineau 1-2 conferințe de interes cetățenesc, urmate de un program artistic. În cadrul ședințelor publice ale cercurilor culturale, s-au distins „**șezătorile sătești**“, organizate, mai ales în lunile de iarnă, de către învățătoare. În cadrul acestora, s-au confecționat cusături naționale, împletituri, s-au citit basme, legende istorice, în general bine primite de țărânci.⁹¹

În acest context se încadrează și **bibliotecile populare**, primele 10 fiind din anul 1898, ajungându-se în 1901/1902 la 47 și, în 1914/1915 la 128. **Societățile cultural-economice** au constituit un alt cadru de exprimare pentru învățători și profesori. Dintre acestea, amintim: „Școala nouă“, la Domnești, care reunea învățători din plasele Argeș și Nucșoara (Muscel), „Înaintarea țăranului“, la Hârșești, „Vâlsanul“, „Topologul“, „Bunești“, „Steaua satelor“, „Râul Doamnei“, „Podgoria“ etc.

După Legea învățământului secundar din 1898, învățământul s-a dezvoltat continuu, remarcându-se, în special, **Liceul din Pitești** și **Liceul Pedagogic „Carol I“** din Câmpulung Muscel.

*La începutul secolului al XX-lea, au luat amploare școlile de meserii, unde elevii „sunt bine pregătiți și puteau executa orice lucru, dar nu sunt bine primiți de către meseriași, mulți elevi retrăgându-se de la școală înainte de a o termina.“*⁹² De obicei, aceste școli erau frecventate de copiii unor familii fără mari posibilități materiale.⁹³

În anul 1904, ministrul a înființat o **Școală elementară de meserii** cu o singură secție, dogăric, în localul primăriei și apoi în casele învățătorului T. Diaconescu din comuna Căcaleți – Zărnești.⁹⁴ Numărul elevilor a oscilat între 10 și 25 pe fiecare an. La 15 octombrie 1911, directorul școlii arăta că elevii sunt mai săraci și nu au cu ce să se întrețină, părăsind școala înaintea celor 3 ani până la absolvire.⁹⁵ Astfel, elevul Bacia G., îi scria, la 9 mai 1907, ministrului că nu mai poate să se întrețină la școală, fiind nevoit să se retragă. A venit la această școală pentru că directorul i-a promis că va avea o „masă gratuită“, dar n-a servit masa la școală decât foarte puțin, întreținându-se „cum a putut“.⁹⁶

Școala profesională de fete din Pitești a avut mai mult succes, aici venind, mai ales, fiicele categoriilor sociale mijlocii. Astfel, în anul școlar 1903/1904, s-au înscris, în clasa I, 43 eleve (11 din mediul rural), în 1909/1910, 41 (14 din mediul rural), iar în 1913/1914, 45 eleve (21 din mediul rural). Majoritatea elevelor erau din județul Argeș (26 din 43 în 1903/1904, 29 din 41 în 1909/1910 și 31 din 45 în 1913/1914)⁹⁷.

Numărul elevelor promovate a fost destul de ridicat: 75 din 143 în 1901/1902, 94 din 122 în 1904/1905, 105 din 130 în 1913/1914⁹⁸. Școala a contribuit la calificarea fetelor absolvente în specialitățile: croitorie, țesătorie, broderie etc.

Un rol important pentru pregătirea unor specialiști în administrație l-a avut Școala de Notari din Curtea de Argeș, înființată în octombrie 1908. Până în anul 1915 au absolvit această școală 304 elevi din cei 395 înscriși.⁹⁹

La Câmpulung Muscel, **Școala normală** s-a mutat de la București, în toamna anului 1896, când și-a deschis cursurile într-un local nou, cu o măreață și monumentală înfățișare, fiind una dintre primele școli normale din țară.

Elevii reușiți la admitere în această școală urmau să încheie un angajament scris, prin care își asumau obligația ca, după absolvire, să funcționeze timp de 5 ani ca învățători la posturile unde vor fi repartizați. În caz de neprezentare la post, părinții erau obligați să plătească statului contravaloarea cheltuielilor efectuate pentru întreținerea elevilor în timpul anilor de studii. Elevii trebuiau să aibă vârsta între 13 și 14 ani și să fi absolvit o școală primară, iar prin modificările aduse Legii în 1900 erau primiți în clasa a III-a și elevi cu trei clase de gimnaziu.¹⁰⁰

La examenul de admitere se pregăteau câte 400-500 candidați pentru 40-50 de locuri, fiind în medie câte 10 candidați pe un loc. Concurența era deosebit de puternică nu numai din punct de vedere cantitativ dar și calitativ. Astfel, au fost cazuri când concurenți care au obținut media 8,12 au fost respinși din lipsă de locuri. Iată cum această școală a reușit, încă de la mutarea sa în Câmpulung Muscel, să poată selecționa elevi foarte bine pregătiți. Elevii erau mai întâi dați pe mâna medicului școlii, care-i lăsa pentru examenele propriu-zise numai pe elevii sănătoși complet și bine dezvoltați. Urma apoi a doua selecție la proba de muzică, preeliminatorie. Pe lângă elevii din județele Muscel, Argeș și cele învecinate (Dâmbovița, Teleorman, Vâlcea, Olt) s-au primit, prin transfer, elevi de la școlile normale desființate (Constanța, Bârlad, Buzău).

Un lucru destul de important pentru învățători l-a constituit obligativitatea acestora ca, din 1882, să poarte obligatoriu costum național corespunzător, compus din: pălărie neagră, cămașă albă din pânză de cânepă, in, borangic, lungă până la genunchi. Învățătoarele purtau cămașă de pânză de in sau de cânepă cusută cu amici, pieptar fără mâneci, bete sau brâu roșu din lână fină, zăvelci, catrință, două fote.

Mulți dintre profesorii din această perioadă s-au făcut cunoscuți și pe plan național prin activitatea pe care au desfășurat-o atât la catedră, dar și în afara acesteia. **N. Apostolescu**, doctor în litere la Sorbona, care, în anul 1911, a candidat pentru ocuparea unui post la catedra de Istoria literaturii române a Universității din București, **I. Tutuc**, profesor de matematică, autor de manuale de aritmetică, algebră și geometrie (în total 13), **I. Baiulescu** „profesor de vocație”, apreciat de superiori, **Emil Ludwig**, profesor de fizică, chimie și științele naturii, între anii 1889-1893, apoi profesor universitar, **Virgil Lupescu**, profesor de istorie între anii 1895-1935, autor al mai multor manuale, **Gheorghe Constantinescu**, profesor de fizică și chimie, autor de manuale școlare, director al Liceului nr. 1 din Pitești „I.C.Brătianu”, care a condus cu multă energie dar și cu tact pentru ca „liceul lui să strălucească printre toate celelalte”¹⁰¹, **M. Căprescu**, profesor de istorie, **Toma Trifonescu**, profesor de română la Liceul din Pitești, între anii 1877-1911, director al liceului, între anii 1881-1894, **Constantin M. Dumitrescu**, profesor de geografie la același liceu, între anii 1877-1928, și director al școlii în două rânduri: 1887-1900 și 1901-1907; **Remus Macarie**, profesor de științe naturale, unul dintre cei mai cunoscuți constructori de viori din țara noastră, care a rămas la Pitești, la Liceul „I.C. Brătianu”, până la moartea sa, în anul 1925; a lăsat o donație care cuprinde mai multe instrumente muzicale pe care le-a construit el; **C. Albu**, profesor de muzică, de o modestie rară dar plin de talent și entuziasm, care a înființat, în anul 1913, la Pitești, un cvartet de coarde, **Nicu V. Serafim**, profesor de desen la Gimnaziul din Pitești, care își făcuse studiile de pictură la Paris; o serie din lucrările sale se păstrează în câteva colecții particulare, la Biblioteca Județeană Argeș și în patrimoniul Bisericii Domnești Sf. Gheorghe din municipiul Pitești.

Ilarian Velculescu, distins pedagog, s-a născut la 22 august 1857, a studiat timp de 4 ani la Leipzig, obținând titlul de doctor în filozofie la universitatea germană. Din 1897, în urma unui concurs, a fost numit profesor cu titlul provizoriu la catedra de pedagogie a Școlii normale din Câmpulung Muscel.¹⁰² Din noiembrie 1898, a fost numit director al școlii normale în locul lui Dimitrie Scurei, ieșit la pensie. A condus această școală, excepționând perioada 1911-1914, până în anul 1921, când a demisionat pe motive de boală. „...Îi plăcea simplitatea în port, modestia, buna cuvântă, ordinea, munca și aceste calități a stăruit mereu să le cultive la elevii școlii noastre; să facă din ele temelul vieții lor de mai târziu, ca învățător în mijlocul satelor... Sever cu elevii, nu ierta ușor minciuna, perversitatea, răutatea sau abaterile repetate”, își amintește I.G. Marinescu.¹⁰³

Ion Popescu-Voițești, născut la 18 noiembrie 1876, și-a desfășurat activitatea la Școala normală din Câmpulung Muscel, între anii 1904-1908. A studiat la Viena și Paris, afirmându-se ca unul dintre cei mai buni cercetători în domeniul paleontologiei. Printre altele, a făcut un studiu geologic asupra văii Argeșului, în anul 1905, care i-a adus premiul **Hilel**, în valoare de 1.000 lei. Cu acești bani a studiat paleontologia în străinătate. În anul 1910, și-a susținut examenul de doctorat în geologie la Paris, iar în anul 1919 a fost numit profesor la Universitatea din Cluj și, din anul 1937, profesor la Universitatea din București.¹⁰⁴ A publicat peste 120 lucrări de specialitate care l-au făcut cunoscut în lumea științi-

fică internațională. Elevii i-au păstrat vie amintirea celui care, pasionat de știință dar și bun pedagog, a lăsat la Școala normală un ierbar de cca 1000 de specii din jurul orașului Câmpulung Muscel și a îmbogățit colecția de geologie și mineralogie.

Dimitrie Scurei a condus Școala normală între anii 1895-1898. În anii 1860-1861, a fost coleg cu Mihail Eminescu la gimnaziul Aaron Pumnul din Cernăuți. A fost profesor de limba germană și de pedagogie la Câmpulung Muscel. Dr. Manu-Muscel își amintea că „pot afirma însă că n-am întâlnit nici unul (profesor) care să fi întrecut pe Scurei în splendidoale lui calități pedagogice și profesionale.¹⁰⁵ El a fost trimis în Germania timp de șase luni, pentru a studia organizarea școlilor în această țară.

Ion Nanu-Muscel a fost numit profesor la școala normală, în anul 1895, fiind unul dintre iluștrii profesori pe care i-a avut școala. A fost și profesor la Facultatea de medicină din București și s-a făcut cunoscut peste hotare prin contribuțiile sale în domeniul semiologiei medicale și prin valoroasele sale studii asupra holerei, pneumoniei, febrei etc. Dr. Ion Nanu-Muscel a fost membru al Academiei Române.¹⁰⁶

În anii pe care i-a petrecut la această școală a reușit să câștige mult în experiență, aceștia fiind „un inel nespun de prețios la lanțul experienței mele profesionale și aș putea adăuga social-naționale. Aici mi-am dat seama de buna și excelenta calitate a medicului nostru rural... Fără ucenicia mea profesională la Școala normală aș fi avut o mare lacună în cunoștințele mele sociale românești“.¹⁰⁷

Toma Dicescu a devenit profesor la Școala normală din anul 1895, mai întâi la București, apoi la Câmpulung Muscel. În anul 1892, și-a luat doctoratul în filozofie la Universitatea din Leipzig.

A colaborat la diferite reviste și ziare: „România liberă“, „Lumină pentru toți“, „Gazeta sateanului“, „Gazeta poporului“, „Albina“, „Noua revistă pedagogică“ etc.

În anul 1897, a pus bazele bibliotecii pedagogice.

Ion Gh. Marinescu, născut în satul Drăghici, din județul Muscel, a terminat liceul la Pitești și Facultatea de științe naturale din București, obținând, în anul 1904, certificatul de capacitate, fiind primul. La școala normală a fost profesor, între anii 1909-1937, și director timp de 13 ani, contribuind la apariția monografiei școlii normale și traducând diferite lucrări de pedagogie. A donat bibliotecii școlii 837 de volume și a publicat numeroase lucrări de pedagogie.

Iacob Sibianu a absolvit Conservatorul de muzică și artă dramatică din Brașov, cu premiul I. A fost apoi prim-violonist la Opera italiană. Din anul 1895 a fost profesor la Școala normală din Câmpulung Muscel, timp de 35 de ani.

Alexandru Mușatescu s-a născut la 13 august 1869, în comuna Mățau, astăzi Mioarele, de lângă Câmpulung. L-a avut învățător pe Ion Parhon, tatăl savantului Constantin Parhon. După școala primară și liceul absolvit la Câmpulung Muscel, a studiat filozofia greacă (limbile greacă, latină) și română. A fost numit profesor de latină și greacă la gimnaziul din Câmpulung, la 1 septembrie 1895, iar din 1896 este și director al acestei școli, timp de șase ani. Propune și obține aprobarea ministrului ca numele gimnaziului să fie „Dinicu Golescu“. Din anul 1904, este transferat la școala normală, unde predă limba română până la ieșirea la pensie, în anul 1931. Între timp obținuse și licența în drept, practicând avocatura și devenind decan al baroului de Muscel.

A fost un eminent profesor, conducând multă vreme „Asociația profesorilor din Muscel“.

Alexandru Mușatescu a contribuit și la buna gospodărire și administrare a orașului Câmpulung, fiind ales în două rânduri ca primar (1905-1907 și 1910-1911). În această calitate a construit primăria, Palatul Culturii, două școli în Bughea, Uzina electrică, a introdus apa potabilă în oraș, a deschis bulevardul „Pardon“ etc.

El a fost tatăl cunoscutului dramaturg Tudor Mușatescu.

Ion Baiulescu este unul dintre profesorii de frunte ai Liceului „I.C. Brătianu“ din Pitești. După absolvirea liceului din Pitești, va urma cursurile Universității din București, la secțiile filozofie și geografie. Din 1907, este numit profesor la Liceul din Pitești, unde va preda filozofia și geografia, până în 1941. A fost un profesor deosebit de prețuit, un „profesor de vocație“, cum aprecia un inspector școlar, „cu o mare priză în masa elevilor: înalt și supt la față ca descins dintr-o icoană bizantină, scânteietor și înarmat la minte ca Pallas Atena, fascinant ca privirea unui fachir indian, cu patosul și incantația vocii unui mare seducător de mase, lecțiile sale erau urmărite cu mare admirație“¹⁰⁸.

Ion Mihalache este printre cei mai de seamă dascăli ai Argeșului. Pe lângă faptul că a fost și un mare om politic, el a desfășurat o bogată activitate didactică. S-a născut la Topoloveni, în anul 1882, din părinți modești. După absolvirea școlii primare, a urmat Școala normală de la Câmpulung Muscel, pe care o absolvă în anul 1900, ca șef de promoție pe țară.

În anul 1901, este numit învățător la școala primară din comuna Ludești, județul Dâmbovița, iar din 1903 este transferat la școala din Topoloveni, unde predă până în anul 1924. „Activitatea domnului Mihalache ca învățător, în modesta școală din Topoloveni, a fost dintre cele mai frumoase și admirabile prețuită de toți cei care au văzut-o. Ajutat de o mână de oameni inimoși care l-au înțeles, satul Topoloveni din județul Muscel a devenit un centru cultural și economic cu care se făleşte țara întregă.“¹⁰⁹

Printre realizările sale pe plan cultural, amintim: muzeul-expoziție cu caracter local și scop cultural-educativ; școala primară superioară gospodărească pentru fetele din Topoloveni, cu ateliere de țesături, covoare și coitorie, cu fermă agricolă; repararea bisericii din localitate; repararea sălii de conferințe, teatru, cinematograful Federalei Podgoria.

Dimitrie Băclu, argeșean de origine, a absolvit școala primară în satul natal, Voinești, iar în 1895 intră ca elev bursier la Liceul „Sf. Sava“ din București. După terminarea liceului, va urma Facultatea de litere din București, pe care o termină în anul 1907, ca specialist în limba latină și franceză. După câteva specializări la Paris, este numit profesor la gimnaziul „Dinicu Golescu“ din Câmpulung Muscel, începând cu 1 septembrie 1910. Aici predă limbile latină și franceză. Este numit, în 1914, director al acestui gimnaziu.

A fost un profesor îndrăgostit de meseria sa, făcându-și elevii să vorbească numai franțuzește în clasă.

A publicat și o serie de studii despre problemele didactice și pedagogice, dintre care amintim: „Din neajunsurile școlii noastre secundare“ („Universul“, 26 ianuarie 1914), „O datorie“, „Școala noastră secundară“, „Politică în școală și biserică“ etc.¹¹⁰

El propunea o școală care să cultive disciplina muncii și a insistat pentru un învățământ național. A fost multă vreme președintele societății corpului didactic din Câmpulung Muscel.

*Personalități ale vieții politice, culturale și științifice,
foști elevi ai școlilor din Argeș și Muscel (1864-1914)*

Dintre elevii care au absolvit școlile din Argeș și Muscel mulți au ajuns cunoscuți în diferite domenii de activitate. Printre aceștia, se cuvine să-i amintim pe: C. Rădulescu-Codin (folclorist), generalul Constantin Cristescu, pictorii Costin Petrescu și Rudolf Schweizer-Cumpăna, poetul Ion Minulescu, geograful George Vâlsan, scriitorii George Ulieru, Ion Barbu, Vladimir Streinu, juriștii Mihai Ghelmegeanu și Istrate Micescu, muzicologul Nicolae Brânzeu, politicienii Ion I. C. Brătianu și Armand Călinescu, mareșalul Ion Antonescu, inginerul Nicolae Petculescu, criticul literar Ion Trivale, poetul Ion Pillat, scriitorul Tudor Teodorescu-Braniște, istoricul Gheorghe Ionescu-Gion, inginerul Dimitrie Gh. Dima, profesorii universitari Dan Simonescu, Mihail Stamatie etc.

Constantin Rădulescu-Codin (1875-1926) a absolvit școala normală din Câmpulung Muscel în anul 1896. În anul 1908 a obținut titlul de institutor, iar din 1914 a fost revizor al școlilor din Muscel. Întors în satul său natal, la Priboieni, a dat dovadă de pricepere în transmiterea cunoștințelor către elevi, de hărnicie și de cunoștințe în domeniul folcloristicii. A scris mai multe lucrări, printre care: „Monografia comunei Priboieni-Muscel“, „Școlile din Muscel“, „Comorile poporului, Câmpulung, 1906“, „Legende, tradiții și amintiri istorice adunate din Oltenia și din Muscel“ București, 1910.¹¹¹

Rudolf Schweitzer-Cumpăna (1886-1975) s-a născut la Pitești, în familia unui modest funcționar la Societatea forestieră „Arefu“, care avea o secție la Cumpăna, în Munții Făgăraș. După ce a studiat în orașul natal, în anul 1904 pleacă la Berlin, la un unchi, unde studiază pictura timp de patru ani.

Revenit în țară, organizează o expoziție, în anul 1909, la Pitești, dar nu este luat în seamă.

Se retrage în mijlocul familiei, în aerul curat de la Cumpăna și pictează portrete, flori, peisaje. După 1912 este, în sfârșit, „văzut“ de critica de specialitate și de amatorii de pictură.¹¹²

Deși i s-a propus să rămână în Franța, el a rămas acasă și revine în lumea țăranilor lui modești, necnfrigați, pe care-i „zugrăvește din nou în mijlocul țarinei pe care o rodese cu sângele și sudoarea trudei lor, striviți de atâtea ori de așezările nedrepte, dar fără să se lase biruiți, îndurând lipsuri și opresiuni, dar neclintii în dărzenia lor milenară“, cum spunea el. O parte din opera sa se află în patrimoniul Muzeului de Artă din Pitești: Țăran din Pitești, Bacș din Muscel, Cap de țăran din Argeș, Țărănuța din Pitești, Potcovar din Pitești, La moară în Argeș, Țăran 1907, Moară în Găvana, Măgar cu samarul, Târg din Pitești.¹¹³

Armand Călinescu (1893-1939), unul dintre politicienii de seamă ai României, s-a născut la Pitești. A urmat cursurile Școlii primare nr. 1 din Pitești și apoi ale Licului „I.C. Brătianu“, fiind printre cei mai buni elevi din clasă. După aceea, a studiat filozofia,

dreptul și științele economice, la Universitatea din București, și și-a luat doctoratul în drept, la Paris.

Reîntors de la Paris, este remarcat și înregimentat în mișcarea țărănistă condusă de Ion Mihalache, ca șef al organizației de Argeș. A fost ales deputat în Parlamentul României, în anul 1926, apoi prefect de Argeș în 1928 și, din 1929, în Guvern, ca ministru de interne sau secretar de stat la Ministerul Agriculturii.

Din 7 martie 1939, este numit prim-ministru al Guvernului României dar, datorită vederilor sale antilegionare, este asasinat de aceștia, la 27 septembrie 1939, în plină stradă.

Ion Barbu (1895-1961) s-a născut la Câmpulung Muscel, unde a urmat și școala primară și o parte a liceului, la „Dinicu Golescu“. Următorii ani de liceu i-a petrecut la Liceul „I.C. Brătianu“ din Pitești, remarcându-se, încă de pe atunci, ca un bun poet, dar înclinat și spre matematică. Își ia licența în Germania, în matematică, după care se întoarce în țară. Din 1926, este asistent la catedra de geometrie a profesorului Gheorghe Țițeica. Tot în acest an își dă doctoratul în matematici. Străbate toate treptele universitare, ajungând profesor de algebră la Facultatea de matematică din Capitală, în anul 1942.

Ca poet, Ion Barbu este cunoscut prin volumul „După mela“, fiind la început un adept al stilului parnasian, devenind cu timpul de un lirism absolut.

A creat o poezie filozofică, o poezie greu de înțeles pentru mulți, dar o poezie cultivată, intelectuală, deschizătoare de drumuri, o poezie apreciată de sfârșitul mileniului al II-lea.

Ion Trivale (1889-1916) s-a născut la Pitești, fiind nepotul de văr al lui Lazăr Șăineanu. A urmat școala primară la Pitești și Liceul „I.C. Brătianu“, după care cursurile de literatură modernă la Universitatea din București. Se specializează în Germania, la Jena și debutează în „Convorbiri literare“, la 25 septembrie 1910, cu un articol despre piesa „Apus de soare“. A fost una dintre speranțele criticii literare românești.

Singura sa lucrare de critică literară, publicată în timpul vieții, este intitulată „Cronici literare“, unde scrie: „Cel care astăzi (1911-1915) apucă pana cronicarului literar, o simte șovăindu-i în mână, cuprinsă și ea de dezorientarea generală a literaturii noastre. Cronicarul de azi, amintindu-și de literatura eroică de altădată, privește îngândurat literatura industrială de azi, apăsător de conștiința neputinței lui de a schimba lucrurile“.

Din păcate, primul război mondial pune capăt unei vieți dotate cu însușiri estetico-literare deosebite. A căzut pe câmpul de luptă, încercând să oprească înaintarea trupelor germane spre orașul Zimnicea, la 11 noiembrie 1916, la numai 27 de ani.

Concluzii

În această perioadă (1864-1914), învățământul românesc traversează mai multe perioade, în care sunt puse bazele sale, mai ales datorită legislației.

Începând cu **Legea instrucțiunii publice**, învățământul românesc se desprinde definitiv de biserică și începe să se dezvolte din ce în ce mai mult. Vor urma: **Legea pentru numirea profesorilor la gimnaziu, licee și școli profesionale (1879)**, **Legea pentru fixarea și gradarea remunerațiilor membrilor corpului didactic (1883)**, **Legea pentru înființarea casei pentru ajutorul școalelor (1883)**, **Legea pentru organizarea administrației școlare (1892)**, **Legea clerului mirean și a seminariilor (1893)**, **Legea asupra învățământului primar și rural-primar (1893)**, **Legea pentru crearea de școli de către județe și comune (1893)**, **Legea pentru organizarea învățământului profesional (1893)**, **Legea pentru facerea clădirilor școlare primare și înființarea Casei Școalelor (1896)**, **Legea asupra învățământului primar și rural-primar (1896)**, **Legea asupra învățământului secundar și superior (1898)**, **Legea învățământului profesional (1899)**, **Legea pentru școlile de meserii (1901)**, **Legea învățământului privat (1904)**, **Legea învățământului profesional pentru fete (1911)**.

Un rol deosebit în dezvoltarea învățământului l-a avut, începând cu deceniul al IX-lea al secolului trecut și până prin 1910, **Spiru Haret**, personalitate complexă, un excelent pedagog.

Unul dintre cele mai importante roluri pe care le-a jucat a fost acela de legiuitor, care a determinat rolul său în ansamblul gândirii pedagogice din România. Unul dintre cele mai importante merite ale lui Spiru Haret este acela că, în centrul întregii sale activități pedagogice, a așezat cadrele didactice. „Învățătorul într-un sat nu trebuie să fie numai învățătorul copiilor, el trebuie să fie și sfătuitoarea bun și luminat al sătenilor, pilduitoarea lor la cele bune și folositoare pentru dânșii“, spunea Haret.

Una din principalele sale idei a fost **dezvoltarea școlii secundare** (liceul), alcătuită din două cicluri de câte patru ani: gimnaziul sau cursul inferior de liceu și liceul propriu-zis sau cursul superior. Recrutarea profesorilor nu se mai făcea prin concurs, ci prin **examenul de capacitate**.¹⁰⁰ Prima sesiune a examenului de capacitate a avut loc în anul școlar 1901-1902.

În afara sistemului de recrutare a profesorilor pe această bază, Haret a găsit o serie de forme de perfecționare a acestora: **conferințele pe țară** cu toți profesorii titulari, pe specialități, și **comisiile pedagogice**, un mijloc de a studia experiența profesorilor, de a generaliza ceea ce este pozitiv și de a îndruma, la nevoie, procesul de învățământ (conform circularilor nr. 13085 din 1903 și nr. 71301 din anul 1907¹⁰⁰).

Inițiativele și strădaniile lui Haret în domeniul școlii n-au fost în zadar. Opera sa rămâne o pildă de dăruire și devotament, de tenacitate pentru scopurile cu care se confundau interesele poporului. Nicolae Iorga spunea despre el: „Ce era instrucția publică înainte de Haret pot spune oamenii care au apucat-o“. El a fost „suflet de o nouă tate, de un avânt, de o frumusețe care impunea admirație“ și „frecventând îndelungat această lume, el a înțe-

les în sfârșit un lucru, că la baza școlii rurale trebuie să fie gospodăria țăranului și libertatea lui.“¹¹⁷

În județele Argeș și Muscel, numărul elevilor, al școlilor și al cadrelor didactice a cunoscut, începând din 1864 până în preajma primului război mondial, o creștere constantă dar, din punct de vedere calitativ, a rămas încă un deziderat. (Astfel, doar 43,49% din numărul copiilor de vârstă școlară au promovat în anul școlar 1913-1914, în mediul rural, iar în mediul urban peste 50% din copiii de vârstă școlară.)

În schimb **s-a micșorat diferența dintre învățământul urban și rural**, în această privință. Totuși, numărul absolvenților a crescut cu 84%, în mediul rural, de la 1896 la 1913, și cu 11% în mediul urban.

Nivelul instrucției primare se situa, în județele Argeș și Muscel, la un nivel superior față de alte județe în această perioadă.

S-a dezvoltat și învățământul secundar, liceul consolidându-se și crescându-i prestigiul. Numărul elevilor a crescut de la 448, în anul școlar 1898/1899, la 609, în anul școlar 1913/1914, iar al claselor a crescut de la 7 la 11. În anul 1912, a apărut o nouă școală secundară, școala medie.

S-au pus bazele învățământului profesional, s-au înființat școlile de notari, de croitorie, bucătari etc.

A luat amploare activitatea extrașcolară a cadrelor didactice, care, în mare măsură, au reușit să dezvolte, mai ales în mediul rural, **o viață culturală** care să atragă cât mai mulți oameni și care să ridice nivelul spiritual al satelor.

În privința recrutării, învățătorii și profesorii au fost din ce în ce mai bine pregătiți, deși, în multe localități rurale, mai predau și o serie de învățători mai puțin dotați. Salariile acestora erau mici, iar de multe ori erau supuși la imixtiunile primarilor și ale unor membri ai comitetelor locale.

Elevii au parcurs procesul de învățământ în limita posibilităților materiale ale familiilor lor, de multe ori întrerupându-și studiile, cu toate amenințările la care erau supuși părinții cu amenzi.

Cu toate aspectele negative, totuși putem nota un progres în dezvoltarea învățământului, în perioada 1864-1914, și în județele Argeș și Muscel, la care și-au adus contribuția cadre didactice de prestigiu, unele devenind, peste ani, personalități marcante ale vieții pedagogice, științifice sau culturale din România.

O dovadă în acest sens o constituie pleiada de foști elevi ai școlilor din Argeș și Muscel, care, după absolvire, au parcurs etape importante în desăvârșirea carierei lor, devenind personalități ale vieții politice, culturale, științifice românești sau, în multe cazuri, ajungând cadre didactice în universități, licee sau întrecându-se la școlile la care au învățat.

Cu anul 1914 se încheie un ciclu al dezvoltării învățământului românesc, la care și-au adus contribuția personalități de seamă, printre care: Petrache Poenaru, Petru Poni, P. S. Aurelian și Spiru Haret.

NOTE:

- 1 Gh., Pârnuță, *Istoria învățământului și gândirea pedagogică din Țara Românească (sec. XVIII-XIX)*, Editura didactică și pedagogică, București, 1971, p. 136, 138, 139, 143.
- 2 Dumitru, C., *Învățământul sătesc în județul Argeș (1838-1848) în Studii și comunicări*, Pitești, 1972.
- 3 *Ibidem*, p. 325.
- 4 Gh., M., Franțescu, *Câteva pagini din trecutul școlii primare Domnești, azi școala primară de băieți nr. 3 „Nicolae Simonide” din Pitești*, Pitești, 1936, p. 58.
- 5 Gh., M., Franțescu, *op. cit.* p. 50.
- 6 Arh. Stat. Buc., MCIP, dos. 2260/1856, f. 121.
- 7 Arh. Stat. Argeș, fond Primăria Pitești, dos. 45/1860.
- 8 Arh. Stat. Buc. MCIP, dos. 701/1865, f. 2, dos. 700/1864, f. 2-5.
- 9 *Ibidem*, MCIP, dos. 2139/1851, f. 44.
- 10 *Ibidem*, dos. 399/1854, f. 363.
- 11 Urechia, V., A., *Școlile sătești în România. Istoricul lor de la 1830-1867 cu anexarea tuturor documentelor relative la cestiune*, București, 1868, p. 98.
- 12 Arh. Stat. Buc., fond Vornicia din Lăuntru, dos./3769/1854, f. 179.
- 13 *Ibidem*.
- 14 V., A., Urechia, *op. cit.*, p. 90.
- 15 Arh. Stat. Buc., fond MCIP, dos. 757/1964, f. 8.
- 16 *Ibidem*, fond 2749/1859, f. 33, fond 280/1860, f. 54.
- 17 C., Dumitrescu, *Învățământul sătesc în județul Argeș (1838-1848)*, în *Studii și comunicări*, Pitești, p. 325.
- 18 Gh., Pârnuță, Violeta, Bârboi, *Învățământul și cultura în județele istorice Argeș și Muscel (sec. XIII-1864)*, Editura Hardiscom, Pitești 1996, p. 107, 108.
- 19 *Ibidem*, p. 153.
- 20 Arh. Stat. Buc., fond MCIP, dos. 4089/1861.
- 21 I. Bibiri, Lascăr, *op. cit.* p. 1368.
- 22 Arh. Stat. Buc., fond MCIP, dos. 516/1865, f. 153.
- 23 *Anuarul general al instrucțiunii publice. 1864-1865*, pp. 120-125.
- 24 Arh. Stat. Buc., fond MCIP, dos. 516/1865, f. 172.
- 25 *Ibidem*.
- 26 Arh. Stat. Buc., fond MCIP, dos. 516/1865, f. 176.
- 27 *Ibidem*, dos. 296/1867, f. 57.
- 28 *Ibidem*, dos. 390/1866, f. 4.
- 29 *Ibidem*, dos. 321/1867, f. 93.
- 30 Tabelul nr. 7.
- 31 Arh. Stat. Buc., fond MCIP, dos. 18/1870, f. 119.
- 32 Arh. Stat. Buc., fond MCIP, dos. 321/1867, f. 311 și urm.
- 33 *Ibidem*, dos. 78/1870, f. 270 și urm.
- 34 *Operele lui Spiru C. Haret*, V, p. 192.
- 35 Arh. Stat. Buc., fond MCIP, dos. 2277/1873, f. 167.
- 36 Arh. Stat. Buc., fond MCIP, dos. 221/1875, f. 84.
- 37 Arh. Stat. Buc., fond MCIP, dos. 724/1875, f. 84.
- 38 *Ibidem*, dos. 1472/1872, f. 1 și urm.
- 39 *Ibidem*, dos. 2201/1873, f. 11 și urm.
- 40 *Ibidem*, dos. 2481/1874, f. 11 și urm.
- 41 *Ibidem*, dos. 2744/1875, f. 1 și urm.
- 42 M. Gh., Teodorescu, *op. cit.* p. 24.
- 43 Arh. Stat. Buc., fond MCIP, dos. 390/1866, f. 8.
- 44 *Ibidem*, fond MCIP, dos. 724/1871, f. 272.

- 45 Arh. Stat. Buc., fond MCIP, dos 1301/1871, f. 43-49.
- 46 *Ibidem*, dos. 83/1870, f. 48.
- 47 *Ibidem*, dos. 1322/1866, f. 74.
- 48 Arh. Stat. Buc., dos. 13/1869, f. 177.
- 49 *Ibidem*, dos. 18/1870, f. 28.
- 50 N., Nicolaescu, Al., Bunescu, Gh., Părnuță, *Monografia Liceului Pedagogic Câmpulung Muscel, 1867-1967*, București 1967, p. 12.
- 51 Arh. Stat. Buc., fond MCIP, dos. 3434/1877, f. 9.
- 52 Arh. Stat. Buc., fond MCIP, dos. 3434/1877, f. 372-385.
- 53 Arh. Stat. Buc., fond MCIP, dos. 516/1865, f. 153.
- 54 Statistica învățământului, 1877/1878, p. 11.
- 55 Arh. Stat. Argeș, fond Primăria Pitești, dos. 21/1878, f. 279.
- 56 Statistica învățământului, 1877/1878, p. 26.
- 57 Statistica învățământului, 1876/1877, p. 14.
- 58 Arh. Stat. Buc., fond MCIP, dos. 3896/1887, f. 218.
- 59 A., Antonescu-Lupu, *Chestiuni de învățământ (Simple note)*, București, 1896, p. 140.
- 60 Țăranul II, 40/17.07.1883, p. 2.
- 61 *Foaie religioasă și științifică*, Pitești, 1886, 4/5 septembrie 1886, p. 3.
- 62 Nicolae, Gh., Teodorescu, *op. cit.*, p. 100.
- 63 Lascăr, C., Bibiri, *op. cit.*, p. 37-38.
- 64 *Lista nominală de învățători din țară după titlul cu care funcționează și de anii de serviciu care au drept la gradații până la 1 aprilie 1890*. Tipografia Curții Regale, București, 1890.
- 65 St., Michăileanu, *Lucrări critice asupra învățământului nostru primar*, București, 1888, p. 196.
- 66 Anuarul oficial al MCIP pe 1912, București, 1913, p. 170.
- 67 Arh. Stat. Buc., fond MCIP, dos 318/1906, f. 13.
- 68 *Ibidem*, dos. 78/1900, f. 2.
- 69 *Ibidem*, dos. 124/1903, f. 1-2.
- 70 Arh. Stat. Buc., fond MCIP, dos. 156/1904, f. 98, 220.
- 71 Arh. Stat. Buc., fond MCIP, dos. 124/1903, f. 16.
- 72 *Ibidem*, dos., 156/1904, f. 98.
- 73 *Gazeta Țăranilor*. VIII. 39-40/1901, IX. 15/1903, XIII, 3, 5, 7. 10/1905.
- 74 Arh. Stat. Buc., fond MCIP, dos. 111/1910, f. 12-131, dos. 125/1911, f. 5.
- 75 *Ibidem*, dos. 89/1900, f. 36-37.
- 76 *Ibidem*, dos. 141/1905, f. 17-50.
- 77 Arh. Stat. Buc., fond MCIP, dos. 8/1907, f. 4.
- 78 *Revista generală a învățământului*, IX, 6-7/1914, p. 318.
- 79 *Operele lui Spiru Haret*, II, pp. 237/238.
- 80 Arh. Stat. Argeș, fond Școala primară Băseni, dos. 1/1912, f. 3.
- 81 Arh. Stat. Buc., fond MCIP, dos. 773/1913, f. 5.
- 82 Arh. Stat. Argeș, fond Școala primară Aref, dos. 5/1904.
- 83 Arh. Stat. Buc., fond MCIP, dos. 163/1904, f. 4.
- 84 Arh. Stat. Buc., fond MCIP, dos. 368/1912, f. 32.
- 85 *Gazeta țăranilor*: XIII, 14/3.04.1905, p. 3.
- 86 *Convorbiri didactice*, XI, 1 aprilie 1905, p. 7-8.
- 87 *Statistica științurilor de carte din România, întocmită pe baza rezultatelor definitive ale recensământului general al populației din 19 decembrie 1912*, Stabilimentul de arte geografice Albert Baier, București, 1915.
- 88 *Ibidem*.
- 89 *Operele lui Spiru Haret*, VI, p. 57.
- 90 *Operele lui Spiru Haret*, II, p. 140.
- 91 Buletin Oficial al MCIP, VIII, vol. 10, 218/15 octombrie 1903, p. 3796.
- 92 Arh. Stat. Argeș, fond Liceul industrial Pitești, dos. 14/1909.

- 93 Arh. Stat. Buc., fond MCIP, dos. 1156/1909, f. 70.
- 94 *Ibidem*, dos. 1174/1907, f. 32.
- 95 Arh. Stat. Argeș, fond Prefectura județului Argeș, dos. 3/1911.
- 96 Arh. Stat. Buc., fond MCIP, dos. 1156/1909, f. 9.
- 97 Arh. Stat. Argeș, fond Liceul Teiuleanu, dos. 353/1903, 358/1908, 362/1912.
- 98 Arh. Stat. Argeș, fond Liceul Teiuleanu, dos. 351/1899, 354/1904, 363/1912.
- 99 *Ibidem*, Școala de notari din Curtea de Argeș, dos. 1/1908 – 45/1915.
- 100 M., Nicolaescu, Al., Bunescu, Gh., Părnuță, *Monografia Liceului pedagogic Câmpulung Muscel 1867-1967*, București, 1967.
- 101 M., Vlad, Tudor, Popescu, *op. cit.*
- 102 Arh. Stat. Buc., fond MCIP, dos. 1317/1904, p. 138.
- 103 M., Nicolaescu, Al., Bunescu, Gh., Părnuță, *Monografia Liceului pedagogic Câmpulung Muscel 1867-1967*, București, 1967, p. 43.
- 104 M., Nicolaescu, Al., Bunescu, Gh., Părnuță, *Monografia Liceului pedagogic Câmpulung Muscel 1867-1967*, București, 1967, p. 43.
- 105 M., Nicolaescu, Al., Bunescu, Gh., Părnuță, *op. cit.*
- 106 *Dicționar enciclopedic român*, București, 1965, p. 467.
- 107 M., Nicolaescu, Al., Bunescu, Gh., Părnuță, *op. cit.*, p. 44.
- 108 G., Marin, *Eseu „Un profesor zeificat”*, în „Junimea”, nr. 2-3, decembrie 1971, Pitești.
- 109 M., Ion, Dinu, *op. cit.*, pp. 132-133.
- 110 *Ibidem*, pp. 135-137.
- 111 M., Nicolaescu, Al., Bunescu, Gh., Părnuță, *op. cit.*
- 112 Sebastian, Tudor, *Personalități politice și culturale din Argeș*, Pitești, 1995.
- 113 Sebastian, Tudor, *Personalități politice și culturale din Argeș*, Pitești, 1995.
- 114 Sebastian, Tudor, *op. cit.* 115 Teiușan, I., Popescu, *Contribuții la studiul legislației școlare românești*, București, 1963, pp. 187-188.
- 116 Nicolae, Vlad, Tudor, Popescu, *Monografia Liceului „Nicolae Bălcescu” din Pitești 1866-1966*, Pitești, 1966.
- 117 *Neamul românesc*, nr. 16, 24 ianuarie 1923.

O CTITORIE REGALĂ. ȘCOALA NORMALĂ „CAROL I“ (1867)

Adrian SĂVOIU

Lunga domnie a regelui Carol I, cel care a declarat că punând piciorul pe pământul românesc s-a și făcut român, a reprezentat o perioadă a reformelor instituționale, economice și administrative, o epocă a modernizării României. Dorința regelui de a avea în țară instituții publice de elită pornea de la convingerea sa fermă că puterea unui stat modern se măsoară mai ales după gradul de cultură.

Între ctitoriile lui Carol I, hotărârea de a înființa o Școală Normală în vederea unei pregătiri specializate a învățătorilor și învățătoarelor a fost un act fundamental pentru dezvoltarea învățământului primar din România. Mișcarea produsă în opinia publică de mari cărturari ca V.A. Urechia, Petrache Poenaru, Al. Papiu Ilarian, Gh. Sion, Gr. Rosetti ș.a. l-a determinat pe ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice, D. Gusti, să înainteze Domnitorului, la 17 octombrie 1867, următorul referat:

Prea Înălțate Doamne,

Nu vom avea școli bune sâtești decât cu condițiunea de a avea mai întâiu învățători capabili și la înălțimea chemării lor. Convins de acest adevăr și având în vedere că institutul „Vasile Lupu” din Iași nu poate da decât un număr cu totul restrâns de învățători rurali, Măria Ta dorește cu o zi mai înainte să se organizeze în București o școală preparatorie, în care să se admită un mai însemnat număr de candidați de învățători, luați din fiecare județ, care să faciliteze apoi neîntârziata realizare a acelei vii dorinți a Măriei Tale, înmulțirea și îmbunătățirea școalelor, care să ducă lumină, iubirea de patrie și cunoștiința datoriilor în cele mai îndepărtate unghiuri ale țării.

Pentru pregătirea lucrărilor necesare la imediata organizare a școlii preparatoare sus arătată și pentru care Măria Ta în dorința realizării ei neîntârziată ai promis chiar însemnate ajutoare din caseta privată a Măriei Tale, subsemnatul vin cu cel mai pro-

fund respect a supune la aprobarea și subsemnarea Măriei Tale alăturatul proiect de Decret, pentru chemarea unei Comisiuni compusă sub președinția subsemnatului, din D-nii Doctor Davila, Esarcu, Alexandrescu, Ureche, licențiatul Gr. Ștefănescu și A. Treb. Laurian decanul Facultății de Litere.

*Ministrul Instrucțiunii Publice și Cultelor
(ss) D. Gusti*

În urma acestei solicitări, Domnitorul Carol a semnat decretul prin care s-a înființat Școala Normală din București, aprobând și comisia propusă pentru pregătirea lucrărilor și organizarea școlii. Iată documentul:

CAROL I

*Prin grația lui Dumnezeu și prin voința națională Domnul Românilor,
La toți de față și viitori sănătate,*

Asupra raportului Ministrului nostru, Subsecretar de Stat la Departamentul Instrucțiunii Publice și al Cultelor Nr. 10978,

Am decretat și decretăm:

Art. 1. – *Se instituie o comisiune pentru pregătirea lucrărilor necesare la imediata organizare în București a unei școli preparatoare de învățători sătești.*

Art. 2. – *D-nii Dr. Davila, Esarcu, Alexandrescu, Ureche, Gr. Ștefănescu și A.T. Laurian, decanul Facultății de Litere, sunt numiți membri onorifici în suszisa comisiune sub președinția noastră Secretar de Stat la Departamentul Instrucțiunii Publice și al Cultelor.*

Art. 3. – *Și cel din urmă Ministru al nostru Secretar de Stat la Departamentul Instrucțiunii Publice și Cultelor, este însărcinat cu executarea decretului de față.*

Dat în București la 20 octombrie 1867.

CAROL

Ministru Secretar de Stat
la Departamentul Instrucției Publice,
(ss) D. GUSTI

Pentru funcționarea Școlii Normale, care nu avea încă un local propriu în București, s-au închiriat casele Cernescu. Chiria și cheltuielile necesare pentru instalare s-au plătit de Domnitorul Carol din caseta sa particulară, iar Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, prin prefectii județelor, a comunicat țării înființarea acestei școli și a cerut ca din fiecare județ să se trimită câte doi elevi, în vârstă de cel puțin 16 ani și cu școala primară terminată.

Solemnitatea pentru deschiderea cursurilor a avut loc în ziua de 22 noiembrie 1867 în prezența ministrului, a membrilor Comisiei de organizare, a numeroaselor persoane care se interesau de promovarea învățământului, a profesorilor școlii și a celor 74 de elevi care se prezentaseră până la acea dată. Printre cei dintâi profesori ai Școlii Normale din

București, confirmați de Domnitorul Carol în urma raportului ministrului, se numărau personalități ca arhimandritul Iosif Naniescu, rectorul Seminarului Central din București, Ion C. Massim, membru al Academiei Române, Ion Ionescu de la Brad, inspector general în serviciul Ministerului Comerțului, Agriculturii și Lucrărilor Publice, Constantin Esarcu, doctor în medicină, licențiat în Franța ș.a.

La 30 noiembrie 1867 Carol a făcut prima vizită la Școala Normală. Viitorul director al instituției, George Radu Melidon, cel care avea să facă din aceasta un centru model de îndrumare metodică, a consemnat în anuarul școlii momentul:

Eri 30 noembrie, Măria Sa Domnitorul a binevoit a vizita institutul pedagogic ce țara datorește inițiativei și în mare parte generozității Măriei Sale. Măria Sa, acompaniat de Domnul D. Gusti Ministrul Instrucțiunilor Publice și al Cultelor, a fost întâmpinat în capul scării de D-nii membri ai comisiunei, care au organizat școala și de D-nii profesori care dau școalei concursul lor. Înainte de a păși în școală, D-l Prof. I. Ionescu decanul profesorilor școalei, a întâmpinat în numele școalei pe Măria Sa cu următoarele cuvinte:

Laudă și mărire Domnului care vine astăzi în mijlocul nostru spre a vedea dacă ordinele sale s-au executat, dacă fiecare este la postul său, dacă fiecare face travaliul său. Iacă Măria Ta, iacă am început a lucra în via ce a sădit dreapta Măriei Tale.

Noi lucrăm cu tot devotamentul ce ne inspiră augustele virtuți ale Măriei Tale, amorul cel sincer ce aveți pentru popor și nesfârșitele sacrificiuni pentru bunăstarea lui; căci buna stare a claselor laborioase este în secolul nostru scopul către care sunt îndreptate toate descoperirile științelor și oamenilor celor mai d-asupra, ale celor ce-au fost ridicați de providență pe tronurile cele mai frumoase ale lumii, pentru ca să conducă popoarele la fericire și să le asigure viitorul lor.

Viitorul popoarelor, ca și al indivizilor, se asigură mai întâi prin dezvoltarea facultăților intelectuale și morale, prin instrucțiune și această instrucțiune are un mare preț în ochii poporului român, care zice «că nu este sărac acel ce nu are tată și mamă, ci acel ce nu are învățătură».

Pentru a i se da învățătură, de care este dator poporul român, Măria Ta ai înființat această școală. Ea are o mare însemnătate, fiindcă este menită a forma învățători pentru copiii locuitorilor din sate, pentru acei atât de mult timp părăsiți și uitați cu totul, deși erau demni de o mai bună soartă prin serviciile ce fac, prin sacrificiile ce-și impun.

Mult a suferit poporul român și nimeni până la Măria Voastră, care a părăsit virtuosul, fericitul și augustul cămin al strămoșilor Voștri, și ai venit în mijlocul nostru, nu s-a găsit a-i da învățătură și a-i răscumpăra astfel serviciile sale.

Aceste servicii nu se iau în considerare decât numai de Domnii cei buni, care au cunoștință de înalta lor misiune, care iubesc cu căldură pe popor și care, ca și păstorul cel bun, își pun sufletul lor pentru dânsul.

Pe domnitorii cei buni poporul român a învățat a-i cunoaște și a-i deosebi din cei răi. El știe bine de unde-i vine dragostea și dreptatea.

Și permiteți Măria Voastră să v-o spun, eu care umblu toată vara printre locuitori, că v-a numit Domnitorul cel bun. Astfel el v-a și numit Domnul bun, Domnul cel generos;

ce va fi dară când el va afla și de această nouă școală ce ați format acum pentru a-l conduce cu siguranță la buna stare după care aspira.

Ne vom sili, Prea Înalte Doamne, profesori și elevi, a justifica sacrificiile ce faceți pentru instruirea poporului.

Vom lucra Măria Ta spre a ne face vrednici de înaltele Voastre dorinți, de scopul ce v-ați propus și care este a asigura fiecăruia bunăstare materială și morală.

Semințele ce acum aruncați cu atâta dărnicie, au căzut în acest pământ bun și vor produce rodul lor, rod de onoare și recunoștință, onoarea și recunoștința poporului român nu-l vor părăsi niciodată.

Vizita Măriei Tale pentru institutul pedagogic va fi viiificatoare ca o desmierdare părintească, vizita Măriei Tale onoară instituțiunea, ea îi asigură Înalta Sa protecțiune și iubire – ziua de Sfântul Andrei, ziua bărbatului ales, va fi scumpă în anele junelui institut.

Să trăești Măria Ta.

Domnitorul Carol a răspuns că mulțumește pentru cuvintele pline de simțire care i-au fost adresate, după care a vizitat școala și a asistat la o lecție.

La scurt timp, în ziua de 6 februarie 1868, ctitorul Școlii Normale din București i-a făcut o nouă vizită, de data aceasta inopinată. Domnitorul Carol a intrat în clasa arhimandritului Iosif Naniescu, a pus întrebări elevilor, le-a cerut să arate localități pe hărțile aduse cu acest prilej, a luat de la director informații cu privire la starea materială, profesori, programa școlară, a vizitat dormitoarele și sala de muniții și a cerut să-l vadă pe elevul Alexandru Ducea, cel care a ținut, la 31 decembrie 1867, un frumos discurs în curtea Palatului pentru a-l felicita pe fondatorul școlii.

Întrucât Școala Normală din București nu avea un local propriu, Domnitorul Carol l-a invitat pe ministru să-i facă propuneri practice pentru a se construi cât mai repede un edificiu. Ministrul D. Gusti a înaintat raportul, prin care propunea și numirea unei comisii pentru supravegherea construirii acestui edificiu. Majestatea Sa a dat următorul decret:

Carol I

Din grația lui Dumnezeu și prin voința Națională

Domn al Românilor

La toți de față și viitori sănătate

Asupra raportului Ministrului nostru Secretar de Stat la Departamentul Cultelor și Instrucțiunii sub Nr. 13.827.

Am decretat și decretăm:

Art. I. *Suma de 12.000 galbeni ce, în ziua sosirii noastre în București, am destinat, din caseta noastră particulară, pentru a fonda un institut de binefacere, în memoria acelei sărbători scumpă inimii noastre, se va întrebuița pentru clădirea unui edificiu propriu, în care se va așeza institutul pedagogic din București, menit a da învățători comunelor rurale.*

Art. 2. Numim pe D-nii Davila, Laurian, Alexandrescu, Urechiă, C.A. Rosetti și I. Cantacuzino, membri, spre a forma o comisiune care, sub președinția Ministrului nostru Secretar de Stat la Departamentul Cultelor și Instrucțiunilor Publice, se va ocupa imediat a forma planul și a supraveghea neconținut lucrările construcțiunii acestui edificiu pentru a corespunde pe deplin destinațiunii de mai sus.

Art. 3. Și cel din urmă, Ministrul nostru Secretar de Stat la Departamentul Cultelor și Instrucțiunilor Publice este însărcinat a executa decretul acesta.

Dat în București la 22 decembrie 1867.

*Ministrul Instrucțiunilor Publice și al Cultelor
(ss) D. Gusti*

(ss) Carol

Comisia numită de Domnitor a hotărât amplasamentul unde urma să se construiască edificiul în apropierea Palatului Cotroceni. Diverse piedici, mai mari ori mai mărunte, precum și ideea că elevii vor lucra, după absolvire, în mediul sătesc, iar locul cel mai potrivit ar fi la o oarecare depărtare de Capitală, au făcut ca începerea construcției să se amâne și Școala Normală să nu dețină în București un local propriu. Astfel, în ziua de 25 aprilie 1868 Majestatea Sa a vizitat pentru a treia oară Școala Normală pentru a se convinge personal cum funcționează în noul local închiriat pe Podul Mogoșoaiei în casele Ștefănescu. După vizită, în mai multe rânduri, Carol a donat cărți, rechizite, hărți, bani pentru îmbunătățirea calității mesei etc.

În rapoartele și materialele documentare din primii ani de funcționare ai școlii, această instituție de învățământ a purtat mai multe denumiri: Institutul pedagogic din București, Școala preparandală din București, Școala Normală primară din București, Școala Normală pedagogică. Fiindcă trebuia să i se dea definitiv un nume, directorul George Radu Melidon a propus, printr-un raport înaintat de 17 decembrie 1869, ca instituția să poarte numele Școala Normală „Carol I“. Printre alte considerații, directorul arăta că „după un uz eminent moral și rațional, toate așezămintele mai importante din țară poartă numele glorioșilor fondatori, care au lucrat în interesul românismului“. Răspunsul a fost favorabil și astfel școala și-a găsit numele definitiv, care o va consacra.

Disputa dacă Școala Normală „Carol I“ trebuie să fie așezată în Capitală, oraș văzut ca un centru cultural necesar formării tinerilor, sau la țară, locul unde învățătorii își vor desfășura activitatea după absolvire, a continuat mai mulți ani. În anul 1892 ministrul Instrucțiunii Publice și al Cultelor, D. Sturza, și colaboratorul său apropiat, Spiru Haret, au găsit soluția, cu ocazia unei călătorii prin România: construirea unui local propriu, la Câmpulung Muscel. Aici, Școala Normală „Carol I“ a fost mutată de la București în anul 1896, într-un edificiu, unul dintre cele mai moderne din țară. Începe astfel o altă etapă, strălucită, în istoria acestei prestigioase instituții de învățământ, ctitoric a regelui Carol I, cel care cândva a spus: „În ziua aceea voi fi pe deplin mulțumit, când fiecare român va ști să scrie și să citească; căci numai atunci traiul său moral și material va fi asigurat.“

ION HURDUBEȚIU – EMINENT ISTORIC CÂMPULUNGEAN –

Rudi RĂZVAN

În galeria profesorilor de mare valoare ai Liceului „Dinicu Golescu“ din Câmpulung este înscris cu majuscule numele eminentului pedagog și istoric Ion Hurdubețiu. Dar profesorul nu a fost numai un desăvârșit dascăl, ci și un meticulos și pasionat cercetător cărui viața culturală și științifică a orașului și istoriografia națională îi datorează mult.

Deși a trăit în acest oraș mai bine de 40 de ani, de origine este transilvănean. S-a născut în comuna Proștea, azi Stejăriș, din județul Sibiu¹. Cursurile primare și gimnaziale le urmează la școala din comuna natală. Studiile medii le începe în cadrul Liceului „Timotei Cipariu“ din Dumbrăveni, unde rămâne numai un an. Le va continua la Liceul „Coriolan Brediceanu“ din Lugoj. Aici va fi întreținut, până în ultimul an de studii, de fratele străbunicii sale, avocatul Nicolae Proștean. Examenul de bacalaureat îl va susține în anul 1928 la Liceul „Traian“ din Turnu-Severin, în fața unei comisii avându-l ca președinte pe viitorul profesor universitar Nicolae Cartojan. În același an se va înscrie la Facultatea de Istorie de la Universitatea din București, urmând cursurile de preistorie, istorie antică și istoria românilor. A fost „unul dintre cei mai buni studenți ai seriei noastre“, după cum va remarca peste decenii profesorul universitar doctor Dumitru Almaș². Printre colegii săi de an, întâlnim nume sonore ale istoricilor vechi și arheologilor românești ca: Dumitru Tudor și Dumitru Berciu.

Ca profesorii, îi va avea pe marele nostru istoric și enciclopedist Nicolae Iorga, pe Ion Andrieșescu, Constantin C. Giurescu, Petre P. Panaitescu și Scarlat Lambrino. În perioada studenției, datorită meritelor deosebite la învățătură, a fost întreținut la căminul „Fundăției Universitare Constantin N. Vasiliu Bolnavu“. Obține diploma de licență cu mențiunea „Magna cum laude“ în anul 1932. Doi ani și ceva mai târziu, la 2 septembrie 1934, absolvă și cursurile de pedagogie, fiind numit profesor suplinitor la Liceul Militar „Regele Ferdinand I“ din Chișinău, unde nu predă decât un semestru. În această perioadă o cunoaște pe Maria Pamfil din satul Goridinești – Orhei, cu care se căsătorește și vor avea împreună patru copii.

La 1 februarie 1935 susține examenul de capacitate, promovat cu media 8,92, președinții comisiei fiind profesorii Ioan Lupaș și Petre P. Panaitescu.

Ca urmare a acestui rezultat, este numit profesor titular la Liceul „Dinicu Golescu” din Câmpulung Muscel, de unde va fi detașat până în anul 1938 la Liceul Militar „Mihai Viteazul” din Târgu-Mureș. În același an, se întoarce însă la Câmpulung, unde în 1939 obține definitivatul în învățământ. Aici ocupă postul de profesor titular până în anul 1941. În toamna anului 1940, la Liceul „Dinicu Golescu” vine profesorul universitar Frantz Arthur pentru a se specializa în studiul limbii române. Întrucât profesorul Ion Hurdubețiu i-a făcut o impresie deosebită, îi propune o bursă de studii din partea Fundației culturale „Alexandru von Humboldt” la Universitatea din Breslau (azi Wrocław), iar „Așezămintele de sănătate Ion Stănescu” din București îi acordă un ajutor de 60.000 lei. Erudiția sa deosebită va fi remarcată de rectorul Universității, Fritz Neubert, care solicită Ministerului Educației și Învățământului numirea profesorului Ion Hurdubețiu ca lector de limbă română la Seminarul de limbi romanice.

Studiile de la Breslau au fost încununate cu obținerea la 7 iunie 1943 a doctoratului în istorie cu teza având titlul „*Problema etnogenezei românilor în istoriografia germană*”, integrată apoi tuturor bibliografiilor de specialitate.

O dată cu întoarcerea armelor contra hitleriștilor la 23 August 1944 de către România, guvernul legionar de la Viena îi cere profesorului Ion Hurdubețiu. Acesta ca un bun patriot refuză și drept urmare este dus de autoritățile germane în lagărul de internați politici de la Maria-Pfarr din Austria. Aici a cunoscut și alți români: Rodica Bujor (cântăreață); Florea Florescu (cercetător); D’Albon (cumnatul scriitorului Mihail Sadoveanu). După prăbușirea regimului hitlerist, deținuții din lagăr au fost duși în Italia. În noiembrie 1945, profesorul se întoarce în țară cu vasul „Transilvania”. La insistențele doctorului N. Gh. Lupu pe lângă autoritățile din acea vreme, și-a reluat activitatea la Liceul „Dinicu Golescu” din Câmpulung Muscel.

În 1 ianuarie 1965 obține gradul didactic II, iar la 1 septembrie 1966 gradul didactic I. Se pensionează în 1971.

Nefiindu-i recunoscut în România titlul de doctor în istorie obținut la Breslau în 1943, realizează o nouă ediție a lucrării de doctorat, mult îmbunătățită, obținând pentru a doua oară titlul de doctor în istorie, în țară, la Universitatea din București, ca pensionar, în anul 1973, conducător fiindu-i profesorul universitar doctor docent Constantin C. Giurescu.

Cei care l-au cunoscut, colegi, prieteni, elevi, îl descriu ca pe un bărbat impunător, cu o figură luminoasă, cu ochi căprui, măslinii, pătrunzători. Era o fire domoală, un ardelean manierat. Nu-și ieșea din fire, nu se supăra pe răutăcioși. Avea un suflet bun, ar fi vrut să ajute pe toată lumea și în special pe cei suferinzi, deoarece în tinerețe fusese și el bolnav. Era iubit de toți elevii săi, iar orele lui de istorie erau așteptate cu nerăbdare. Avea har de povestitor, completat cu o vastă cultură și o serioasă pregătire pentru lecție. Când intra în detalii dădea impresia că a participat la evenimente, nu dădea note mici, nu făcea din istorie un chin. Așa se explică faptul că mulți foști elevi ai săi sunt astăzi pasionați profesori sau cercetători în domeniul istoriei. În liceu i se spunea „Ștăbul” pentru că „era impunător, dar părinte bun”³.

Prieteni spun despre el că era o personalitate cu vaste cunoștințe în domeniul istoric, un om de o rară modestie și generozitate.

Paralel cu activitatea didactică, profesorul Hurdubețiu a desfășurat și o bogată activitate de cercetare și publicistică. Scribe numeroase articole pe teme diverse ca: învățământ, cultură, știință. Publică în revistele și periodicele de limbă română și germană: „Anale de istorie“; „Astra“; „Studii“; „Magazin istoric“; „Argeș“; „Școala Argeșului“; „Athenaeum“; „Luceafărul“; „Gazeta Învățământului“; „Flacăra“; „Karpaten Rundschau“; „Mitellungen der Sudosteuroopa Gesellschaft“⁴.

Profesorul Hurdubețiu a cercetat și istoria orașului adoptiv, dedicându-i o serie de lucrări fundamentale: „Monografia Câmpulungului“ în colaborare cu Flaminiu Mârțu, „Câmpulungul Muscel medieval“ (S.A.I. XI), „Din trecutul catolicilor din Câmpulung Muscel“, articol apărut în revista „Flacăra“ din 24 ianuarie 1965, și monografia „Mișcarea muncitorească în fostul județ Muscel în perioada 1917-1944“.

Pentru meritele sale deosebite pe plan profesional, va primi diploma și titlul de „cetățean de onoare“ al orașului Câmpulung Muscel.

Cea mai importantă problemă care l-a preocupat încă de pe băncile facultății a fost aceea a etnogenezei românilor. Ea va fi aleasă și ca titlu pentru lucrarea de doctorat realizată în două versiuni, germană (1943, Breslau) și română (1973, București).

Datorită profundului caracter științific, versiunea în limba germană „*Die deutschen über die Herkunft der Rumanen*“ este citată în bibliografia capitolului privind etnogeneza românilor, a tratatului de „*Istorie a României*“, volumul I, Editura Academiei Române, București 1960. Versiunea în limba română purtând titlul „*Problema etnogenezei românilor în istoriografia germană*“ este o lucrare bine documentată, fiind rodul studiului în mai multe biblioteci din: Berna, Basel, Zürich, Münster și mai ales München. La elaborarea ei va beneficia, alături de sprijinul profesorului universitar doctor docent C.C. Giurescu și de ajutorul profesorului universitar doctor Aron Petric, decanul Facultății de Istorie din cadrul Universității București.

Subiectul tezei atrage atenția și reprezentanților presei de limbă germană din România, prezenți la susținere, care-i propun publicarea lucrării.

În afară de problema etnogenezei românilor, este preocupat și de continuitatea daco-romanilor pe teritoriul României. Rezultatul acestui studiu se va concretiza în apariția mai multor articole, dintre care menționăm doar două: „*Ernst Gamillscheg și continuitatea daco-romană*“ în revista „Astra“, anul VI, 1971 și „*Alf Lombard și continuitatea românilor*“ tot în revista „Astra“ nr. 3/1983. Este de remarcat și lucrarea de mare întindere „*Continuitatea daco-romanilor în istoriografia română și străină*“, scrisă în colaborare cu Nicolae Stoicescu, apărută la Editura Politică, București, 1983.

Pentru istoria Suediei face o adevărată pasiune, studiind-o cu meticulozitate și probitate științifică. Rezultatul se va materializa după 15 ani, timp în care face mai multe călătorii în Suedia pentru documentare. Într-una din aceste călătorii îl va cunoaște pe eminentul romanist Alf Lombard care-i va deveni prieten și de al cărui ajutor neprețuit se va bucura pe tot parcursul redactării acestei cărți – „*Istoria Suediei*“ – ce va fi definitivată în anul 1985 și-i va fi dedicată acestui mare „iubitor al României, al poporului, culturii și limbii române“⁵.

De asemenea, lucrarea se bazează și pe consultarea celor mai temeinice studii asupra trecutului poporului suedez, urmărind ca în tot cuprinsul ei să dea o interpretare științifi-

fică tuturor „momentelor fie de glorie, fie de înfrângere, suferințelor îndurate de-a lungul timpului de acest popor scandinav“.

Pe parcursul a 20 de capitole expune întreaga istorie a țării din preistorie până în zilele noastre. Pentru perioada medievală pune accentul pe domniile a doi mari regi: Gustav II Adolf Wasa (1611-1632) și Carol al XII-lea (1697-1718). În ultimul capitol tratează pe larg relațiile dintre Suedia și România în decursul timpului.

Relatează vizita spătarului Nicolae Milescu la Stockholm, cu care prilej scrie lucrarea „*Enchiridion sive Stella orientalis occidentali splendens*“, prima carte a unui român tipărită în cursul vieții sale la Paris (1669)⁷. În acel an este de remarcat vizita istoricului Nicolae Iorga la Universitatea din Uppsala, unde susține un ciclu de conferințe despre țările scandinave. În cadrul acestora profesorul Iorga spune despre Suedia că este o țară admirabilă. Întors în România, eminentul istoric și enciclopedist își va prezenta impresiile de călătorie în amfiteatrele Universității din București.

Cu aceeași pasiune și interes cu care a scris *Istoria Suediei*, dar la vârsta când „oricare pensionar caută liniștea și odihna“⁸, Ion Hurdubețiu „cercetează și lucrează cu vigoarea din tinerețe“⁹ – așa cum îl caracterizează profesorul universitar doctor docent C.C. Giurescu – la o nouă lucrare de mare întindere *Istoria Canadei*. Lucrarea a rămas neterminată datorită încetării din viață a profesorului survenită la 15 mai 1995, puțin timp după împlinirea vârstei de 86 de ani.

Despre profesorul Ion Hurdubețiu – omul și opera sa – se pot spune mult mai multe decât am relatat noi în prezenta comunicare.

Ceea ce rămâne relevant pentru noi, tinerii istorici și profesori în devenire, este modelul de dascăl și cercetător pasionat pe care ni-l oferă eminentul profesor.

REZUMAT

În lucrare sunt expuse în amănunt datele biografice ale profesorului și istoricului Ion Hurdubețiu pe parcursul celor 86 de ani de viață.

Un spațiu important este rezervat activității publicistice cu referire specială la lucrările consacrate istoriei orașului adoptiv Câmpulung Muscel; celor două versiuni în limbile germană și română a lucrării de doctorat referitoare la problema etnogenezei și lucrării de mare întindere *Istoria Suediei*.

BIBLIOGRAFIE

Dinu, M. Ion, *Figuri de dascăli argeșeni*, Complexul Muzeal Golești, Pitești, 1991, pag. 255-257.

Hurdubețiu, Ion, *Istoria Suediei*, Ediția I, Editura Științifică și Enciclopedică București 1985, 357 de pagini.

Traian, Vlaicu, *Omagiul profesorului Ion Hurdubețiu* – articol în gazeta „Muscelul nostru“.

Voinescu, D., Silvestru, *O viață printre cărți* Editura Paralela 45, Pitești, 2001, volumul II.

NOTE:

- 1 În urma reorganizării teritoriale din cadrul județului Sibiu, comuna Stejăriș a devenit sat inclus în comuna Iacbeni, același județ.
- 2 Dumitru Almaș, prefață la *Istoria Suedei* ediția I, Editura Științifică și Enciclopedică, București 1985, pag. 7.
- 3 Traian Vlaicu, *Omagiu profesorului Ion Hurdubețiu* în gazeta „Muscelul nostru” din An IV, 1971, nr. 17.
- 4 Hurdubețiu I. – *Istoria...*
- 5 Ibid pag. 7.
- 6 *Op. cit.*, pag. 8.
- 7 *Op. cit.*, pag. 6.
- 8 Voirescu, D., Silvestru, *O viață printre cărți*, Editura Paralela 45, Pitești, 2001, volumul II, p. 123.
- 9 Voirescu, D., Silvestru, *op. cit.*, p. 123.

MAIORUL EMILIAN PAVELIU, UN EROU, UN NUME

Aurică SMARANDA

Se împlinesc anul acesta șazeci de ani de când o stradă din imediata vecinătate cu locul în care ne găsim poartă un nume care în această perioadă de timp, în ciuda tuturor vicisitudinilor, a rezistat fără a fi schimbat, deși regimul comunist ar fi avut destule motive s-o facă!

Strada este cunoscută câmpulungienilor, fiind în perimetrul central al orașului, trecând pe lângă primărie și tribunal, frecventată de cetățeni, mulți dintre ei având locuințele pe această arteră de circulație. Este vorba de strada Emilian Paveliu botezată astfel încă de la începutul anului 1942, când ofițerul român, maiorul Emilian Paveliu cade ca un erou în luna august 1941 în cruciada împotriva bolșevismului care ne sfărtecă țara.

Poate că mulți câmpulungeni, chiar dacă cunosc strada, nu cunosc cine este maiorul Emilian Paveliu. Din câteva date personale, culese dintr-o lucrare a Armatei Române, am reținut următoarele:

- Născut la data de 2.XII.1897
- Încorporat soldat la 1.XII.1916
- Sublocotenent de rezervă la 1.VI.1917
- Trecut în activitate cu vechime din 1.VI.1917 la 15.XI.1920
- Locotenent la 1.VI.1924
- Căpitan la 1.X.1930
- Maior la 27.II.1939

Iată deci că eroul nostru a parcurs toate treptele ierarhice de ofițer până la gradul de maior.

Dar au venit zilele de grea încercare pentru România, când dușmanul de la răsărit a năvălit cu barbarie peste trupul sfânt al țării, ocupând, fără nici un drept, Basarabia, Bucovina de Nord și Herța.

Pentru respectarea și îndeplinirea jurământului depus ca ostaș al Armatei Române față de patrie și rege, și în executarea ordinului dat de generalul Ion Antonescu: „Ostași vă ordon treceți Prutul...” strălucitul ofițer, cu arma în mână, a plecat, cu unitatea ce o conducea, să-și facă datoria de român.

În decretul regal nr. 2886 din 17 octombrie 1941 semnat de Maiestatea Sa Regele Mihai I al României se arată: „Maiorul Paveliu Emilian se decorează cu Ordinul Militar „Mihai Viteazul“ clasa a III-a, Post Mortem, pentru „destoinicia și spiritul de sacrificiu de care a dat dovadă în atacul de la HUT-TEMUS și SIBKA. La 7 august 1941 a reușit cu batalionul său să sfarme rezistența inamicului de la PLOSKA, să captureze 500 de prizonieri și mult material de război“.

„A căzut în luptele de la RAZDOLNAIA, străpuns de un glonț de mitralieră pe când își conducea batalionul“.

Maiorul erou Emilian Paveliu, cavaler al Ordinului Militar „Mihai Viteazul“, a fost un caracter neînfrânt. Dovada?

La începutul anului 1942 apărea, în capătul străzii, o tăbliță indicatoare, cu textul: „Maiorul erou Emilian Paveliu, mort în război, 1941“. Prin anii 1946-1948, plăcuța s-a schimbat în „Maiorul Emilian Paveliu“!

Iar în prezent să se scrie numai „Emilian Paveliu“!

Câmpulungeni știu să-și respecte croii, sau cum spunea N. Iorga: „Pentru zilele mari știm astfel că avem suflete croice...“

Nutresc speranța ca într-un viitor cât mai apropiat – și fac apel și pe această cale la autoritățile orașului – să se execute și a patra plăcuță indicatoare cu inscripția: „Maiorul erou Emilian Paveliu, cavaler al Ordinului Mihai Viteazul, căzut în războiul din 1941“. Ar fi un gest care ar onora orașul nostru.

PROFESORUL GHEORGHE POPESCU MAISTRU CIOPLITOR ÎN PIATRĂ

Aurică SMARANDA
Aristide BUDEANU

Pasiunea și talentul, dragostea și tenacitatea sunt tot atâtea haruri cu care un cioplitor în piatră este dotat de la Dumnezeu, pentru a lega acea punte de înțelegere între om și piatră.

Printre cei care s-au bucurat de aceste haruri au fost și profesorul Gh. Popescu, cel ce a știut să citească cu ochii și să pipăie cu degetele bătătorite asprimca pietrei, dându-i acesteia forme și dimensiuni materiale și spirituale de utilitate socială.

Îi plăcea să se recomande „mastru cioplitor în piatră“. S-a născut în anul 1894, în orașul Câmpulung Muscel, din părinții Ion și Smaranda Popescu, locuitori ai acestui oraș pe strada Bucovinei nr. 8, casă în care a locuit și profesorul cu familia sa, compusă din soția Elena Popescu și copiii: Ginetta – farmacist, căsătorită Armășescu, Maria – asistentă, căsătorită Mitu, Elena – economistă și Nicolae, mort la numai 9 ani.

Studiile le-a făcut în orașul natal, învățând la „Școala inferioară de meserii“ meșteșugul de pietrar de la câțiva maeștrii de origine italiană și germană. Stagiul militar, precum și o școală militară le-a făcut la regimentul 30 Dorobanți – Câmpulung Muscel, ajungând până la gradul de adjutant. În perioada anilor 1916-1918 a mers cu comandamentul militar al regimentului în Moldova, fiind prezent la luptele pentru alungarea inamicului năvălitor.

După terminarea războiului, a trecut în rezervă, iar în anul 1922 a fost numit în învățământ ca profesor – mastru pietrar la „Școala de arte și meserii“ din oraș (Școala inferioară de meserii din 1902 până în 1936, apoi Gimnaziul industrial de băieți). Printre colegii săi s-au numărat: profesorii Gh. Onofreiciuc, Gh. Dudău, ing. Gheorghe Mitu, Nichifor Șerb, Aurelian Ștefănescu, inginer Teodor Deteulescu, Constantin Tămârjan, Nicolae Alexandrescu și alții. A întreținut relații strânse cu sculptorul Constantin Baraschi.

În activitatea sa didactică, profesorul Gh. Popescu a creat mai multe promoții de pietrari la școala unde funcționa.

Beneficiind de vecinătatea carierelor de piatră din comuna Albești Muscel, mulți dintre copii au îmbrățișat cu dragoste meseria de cioplitori în piatră, sau cum își spun ei, pietrari. Această meserie, situată la interferența dintre artă și meșteșug, cere multă trudă,

dar și îndemânare, însușiri ce nu sunt la îndemâna oricui. Amintim numele câtorva dintre foștii elevi: Ion Isbășoiu, Petre Gava, Spâneci, Bizou, Samoiloiu, Ciolan și alții.

În plan artistic personal, Gh. Popescu a executat mai multe opere de artă cioplite în piatră, unele dintre ele aflându-se în cele două cimitire Flămânda și Scheiu din oraș, precum și monumente pentru eroii neamului românesc, căzuți în primul război, presărate în mai toate localitățile județului Muscel, așa cum este monumentul din cartierul Schei, situat la începutul Căii Traian, ridicat în memoria scheicienilor căzuți în luptele primei conflagrații mondiale (1916-1919) și celei de a doua (1941-1945).

Fiind recunoscut ca om de cultură și artă, pasionat de sculptura în piatră, a fost solicitat și a participat la lucrările de refacere a unor opere de artă la palatul regal din București, la Mănăstirea Negru Vodă din Câmpulung Muscel, vila Istrate Micescu din Ciumești, Domeniul Brătianu de la Florica, schitul Ciocanu – comuna Bughea de Jos, precum și la multe alte edificii artistice.

În curtea fostei case Ilie Patraulea din centrul orașului nostru (demolată fără motive), se putea vedea, până mai acum câțiva ani, o masă frumoasă cu bănci pentru odihnă și un mare vas cu picior înalt, având pe el mai multe figuri din mitologie, toate sculptate în piatră de Albești, de către profesorul Gh. Popescu.

A lucrat fără întrerupere până în anul 1956, când, încă tânăr și în plină putere de creație, o boală profesională necruțătoare l-a secerat la vârsta de 60 de ani. Este înmormântat la cimitirul Schei.

Acest câmpulungean „get-beget“ a fost o autoritate a județului Muscel, în materie de a lucra piatra. El a abordat un larg registru tematic, de la simplul cioplit la sculptură, într-o viziune realistă. S-a remarcat prin modestie și hărnicie, atât ca dascăl într-o școală de mare interes social, cât și în societate, de al cărui respect s-a bucurat.

Includerea sa printre personalitățile orașului Câmpulung Muscel ar contribui la repararea unei nedrepte uitări de până acum a acestui apostol creator de caractere, din ale căror palme continuă și în prezent să apară, prin discipolii săi, minuni din piatră de Albești, opere sub forma unor edificii social-culturale.

ȘCOALA COMERCIALĂ DIN CÂMPULUNG MUSCEL – CONDIȚII ȘI NECESITATEA ÎNFIINȚĂRII –

Aurică SMARANDA

Literatura de specialitate cu privire la învățământul economic din țara noastră se dovedește încă extrem de modestă. După părerea noastră, cauza rezidă în principal în dificila reconstituire a formelor și a conținutului acestui profil, care s-a găsit confruntat cu multe greutăți și uneori chiar cu adversități, ceea ce n-au stimulat îndeajuns preocuparea factorilor de răspundere.

Ideile introducerii în școli a unor materii sau noțiuni de economie încep să se concretizeze încă din a doua parte a secolului al

XVIII-lea, când domnitorul Al. Ipsilanti, prin hrisovul din 1776, prevedea, pe lângă alte materii, studiul de economie aplicată la agricultură și gospodăria casnică, pentru „buna păstrare și folosire a roadelor și bunurilor”.¹ La începutul secolului al XIX-lea, o „Înștiințare” din august 1818, dădea de știre că la Școala de la Sfântul Sava, alături de aritmetică, geografie, geometrie, algebră, geodezie, arhitectură se va preda „pentru cei mai înaintați” și „iconomia”, disciplină care va trata probleme de economie practică, precum și ținerea unor „socoteli” pentru buna gospodărire casnică și în special de agricultură. De altfel, la Școala Națională din Iași, pe lângă materii ca: logica, matematica, istoria, arheologia, istoria naturală, se preda și „economia pământească și politică”, adică economia rurală și economia politică.²

Dar adevărata școală de economie s-a înființat în Iași la data de 15 noiembrie 1880, sub numele de „Școala Publică de Co-

merț și Finanțe“ cu durata studiilor de 5 ani. Aici a funcționat, de la 1 octombrie 1883 până la 1 noiembrie 1885, Mihai Eminescu, în calitate de profesor de geografie și statistică.³ Iată că *Luceafărul* poeziei românești și-a adus contribuția sa și în învățământul economic timp de doi ani.

La Câmpulung Muscel, Școala comercială a fost organizată în 12 noiembrie 1910 cu actul Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice nr. 49191/B/1910³ când, pe lângă gimnaziul Dinicu Golescu (ulterior liceul cu același nume) se înființează o Secție comercială, care, după un an – 1911 –, funcționează independent ca Școală comercială, urmând după școlile cu același profil din București, Iași, Galași, Craiova, Ploiești și Pitești.

Înființarea școlii respective s-a făcut dintr-o necesitate obiectivă, Câmpulungul Muscel fiind un puternic centru economic, cu direcții bine conturate pe industrie și cu o agricultură dezvoltată, mai ales în sectorul zootehnic, la care adăugăm și exploatarea miniere și silvice. Nevoia de cadre calificate în operațiunile comerciale, bancar-financiare, de credit și bugetare a impus cu acuitate crearea unui centru școlar adecvat acestor preocupări. De altfel, profesorul Dimitrie Scurei, colegul lui Mihai Eminescu la gimnaziul Aron Pumnul din Cernăuți, personalitate de vază a județului Muscel, consilier în Biroul Consiliului județean Muscel, cunoscând viața economică și socială cu toate nevoile și cerințele ei, a cerut înființarea în Câmpulung a unei școli comerciale, motivând, printre altele, că „funcționarismul a început să devină un pericol social“, tineretul îndreptându-se numai spre liceele teoretice.⁵

Nu putem să nu legăm înființarea și activitatea Școlii comerciale de existența și funcționarea în fostul județ Muscel a numeroase instituții și întreprinderi economice și financiare care au contribuit în mod direct la procesul de dezvoltare și au influențat pozitiv spiritul întreprinzător al harnicilor musceleni, vechi și statonici locuitori ai acestor meleaguri. Astfel numai în orașul Câmpulung Muscel au fost fondate încă de la sfârșitul secolului trecut și până la primul război mondial, precum și în perioada interbelică, cea. 15 case de credit și bancare, dintre care amintim: Banca Vulturul, fondată în anul 1892, Banca Muscelului (1905), Banca Șoimul (1908), Banca Muncitorilor, Banca Țăranilor, Banca Comercială etc. De asemenea, au existat: Federala „Negru-Vodă“, la care erau afiliate cooperativele din județ, Sucursala Băncii Naționale a României, precum și Agenția județeană a Casei de Economii și Consențămînturi (CEC) – înființată cu mult înaintea celui de-al doilea război mondial, și nu în anul 1948, cum eronat se menționează într-o lucrare privind orașul Câmpulung Muscel⁶, la care mai adăugăm exploatarea carbonifere din județ, fabricile de var, întreprinderile de morărit, de hârtie, brutării, magazine de manufactură, librării, tipografii, ateliere meșteșugărești, antreprize de construcții, forestiere etc. Toate aceste unități aveau nevoie de specialiști în economia financiară și de credit, circulație monetară, studiul comerțului, studiul mărfurilor, contabilitate, corespondență comercială și altele.

Exista o strânsă legătură și chiar o colaborare între interesele Școlii Comerciale cu privire la pregătirea profesională a elevilor și activitatea unităților economice, legătură ce se realiza prin practica comercială prevăzută de programa analitică a învățământului economic. În acest scop, elevii erau repartizați la instituții și întreprinderi, depozite și magazine din oraș, activitatea elevilor practicanți fiind supravegheată de profesorii de specia-

litate. Exemplificăm primul an școlar cu practică – 1915-1916 –, în care din cei 24 de elevi, 13 au lucrat la Case de credit și bancare și alte societăți financiare, iar 11 au lucrat la unități ca: manufactură, librării, fabrici de pâine, depozit de mașini de cusut, depozite de cereale, magazine de coloniale și băcănie etc.⁷

Începutul a fost modest, din punct de vedere material, dar s-a bucurat de audiența locuitorilor musceleni, întrucât în primul an de școală au fost înscriși în clasa I un număr de 33 de elevi.⁸ Instalarea școlii s-a făcut, cu o singură clasă, într-o cameră a Gimnaziului de băieți „Dinicu Golescu“, care și acesta funcționa într-o aripă a unei școli primare. În anul următor autoritățile locale adăpostesc Școala Comercială în localul pompierilor orașului, pe strada Istrate Rizescu, unde a rămas până în anul 1930, când se mută în localul nou și propriu, pe strada Negru-Vodă.

Principalele discipline erau: limba și literatura română, matematica, studiul comerțului, studiul mărfurilor, contabilitatea, corespondența comercială, limbile franceză și germană, geografia, istoria și caligrafia. Cursurile au avut durata de 3 ani până în anul școlar 1934-1935, iar din anul 1935, Școala devine Gimnaziu comercial, funcționând cu patru clase.⁹

Pentru a se promova cadre de calificare superioară în anul școlar 1929-1930 s-a înființat și Școala de Comerț Superior care a funcționat până în anul școlar 1934-1935 când, din motive bugetare (n-a mai fost finanțată de Stat), s-a desființat¹⁰, deși numărul elevilor înscriși în primul an a fost impresionant – 56 elevi, din care 37 absolvenți de la cursul inferior, anul 1929, alți 19 absolvenți din promoțiile mai vechi, dar care doreau să învețe carte.

Este de remarcat că Școala Comercială din Câmpulung, cum am arătat mai înainte, s-a înființat după alte școli de același profil din cele mai mari centre de învățământ din țară: București, Iași, Galați, Craiova și Ploiești, fapt ce denotă că orașul nostru era recunoscut ca un centru puternic al învățământului românesc și că nevoile acestui județ, ale capitalei sale, Câmpulung, de cadre în acest domeniu, reclamau cu acuitate înființarea unei asemenea instituții de învățământ. În anul 1910, anul înființării Școlii Comerciale, în Câmpulung funcționau: 3 școli primare de băieți și 2 de fete, un gimnaziu de băieți – gimnaziu Dinicu Golescu –, Școala normală pentru învățători „Carol I“, Școala de meserii pentru băieți, gimnaziul industrial de fete gradul I. După cum se vede, structura rețelei de școli din oraș oferea o paletă bogată și bine organizată, dând posibilitatea fiecărui tânăr să-și alegă, după dorință și posibilitate, școala care să-i îndrume pașii pentru pregătirea ca om în societate, ca specialist teoretician sau practicant în orice domeniu. Nu putem fi de acord cu părerea exprimată de către unul dintre autorii unei lucrări privind orașul Câmpulung Muscel, precum că: „Două școli se impun prin valoarea lor în orașul Câmpulung: Școala normală de băieți și gimnaziul Dinicu Golescu“. ¹¹ Nu putem fi de acord, întâi pentru că înființarea unei școli și valoarea ei se nasc din nevoia de instruire și luminare a fiilor nației care i-a născut și crescut spre folosul societății; al doilea, nu putem pune în umbră sârguința depusă de valorosul corp didactic al acestei școli în scopul formării de cadre utile sectoarelor economic, financiar și de credit atât din Muscel, cât și din țară; și în al treilea rând nu putem înlătura activitatea dusă de absolvenții școlii respective în diferite sfere ale economiei naționale, mai ales că Școala Normală și Liceul Dinicu Golescu n-au creat astfel de specialiști în profil economic. Cu alte cuvinte, fiecare școală are

importanța ei în societate, ca prim factor în instruirea tineretului și nu este loc de ierarhizare a uneia față de alta, mai ales când este vorba de profiluri deosebite.

Școala a beneficiat de contribuția unor profesori de înaltă calificare, prestigioase personalități ale învățământului românesc care și-au adus întreaga lor autoritate științifică și didactică la dezvoltarea învățământului comercial în acest oraș. Dintre aceștia amintim pe: poetul I.U.Soricu (limba și literatura română), I. Nițulescu (director și profesor), Marcu Stănculescu (contabilitate), I. Martinescu (geografie și istorie), Mihai Pașoiu (geografie și studiul mărfurilor), Dumitru Tudor (director și profesor de istorie), Dumitru Baci (limba franceză), Ion D. Ticăloiu (limba germană), Ecaterina Băjan (limba și literatura română), Paul Rădulescu (contabilitate și științele comerciale), Eugen Chirovici (desen și calligrafie), Haralambie Trandafirescu (matematică și geometric), Virgil Dragomirescu (limba franceză), Gh. Băcanu (director), Beatrice Bera (științele naturale și fizică), Cornelia Georgescu și Gh. Mitu (fizico-chimie), Gh. Răgădunescu (limba și literatura română) etc., cărora, și cu acest prilej, în calitate de fost școlar al multora dintre ei, le aduc un respectuos omagiu și le păstrez o vie și frumoasă amintire.

Populația școlară a gimnaziului era în general de cca. 160 de elevi anual, ceea ce denotă importanța acestei instituții pe plan local cu implicații majore în lumca economiștilor și sectoarelor economice din țară. Elevii erau recrutați atât din oraș și din împrejurimi, dar și din tot județul. Erau fii de negustori, învățători, funcționari de tot felul, de țărani, muncitori și alte categorii.

Durata de funcționare a fost întreruptă o singură dată în anii 1916-1918 din cauza primului război mondial. S-a desființat în anul 1948, ca urmare a nefastei reforme a învățământului, după ce mai întâi fusese reorganizat și a funcționat cca. 2-3 ani ca liceu comercial cu 8 clase.

Cu puțini ani înainte de revoluția din 1989, trainica și impunătoarea clădire a Școlii Comerciale, situată în centrul orașului, pe strada Negru Vodă, a fost demolată sub ochii neputincioși și cu revolta stăpânită a locuitorilor câmpulungeni și județului Muscel.

NOTE:

1. V. Malinschi, *Din trecutul învățământului economic*, Editura Academiei R.S.România, București, 1978, p. 13.
2. V. Malinschi, *op.cit.*, p. 14.
3. Mihai Bordeianu, Petru Vladcovschi, *Învățământul românesc în date*, Editura Junimea, Iași, 1979, pp. 250, 254.
4. *Ibidem*, p. 312.
5. Gh. Pârnuță, Ion Șucu, *Liceul Dinicu Golescu -- Câmpulung Muscel -- 80 de ani de activitate*, Câmpulung Muscel, 1974, p. 107.
6. I. Hurdubețiu și alții, *Câmpulung Muscel ieri și azi*, Câmpulung Muscel, 1974, p. 264.
7. *Anuarul Școlii Comerciale Elementare din Câmpulung*, anul școlar 1915-1916, Tipografia Gh. N. Vlădescu, Câmpulung, 1916, p. 9-10.
8. D. Tudor, *Anuarul Gimnaziului Comercial de Băieți din Câmpulung Muscel 1911-1937*, Tipografia Gh. N. Vlădescu, Câmpulung Muscel, p. 60.
9. *Ibidem*, p. 9.
10. *Ibidem*, p. 8-9.
11. I. Hurdubețiu..., *op. cit.*, p. 155.

STUDIUL UNOR FRAGMENTE CERAMICE CU NISIP AURIFER GUMELNIȚA, ȘANTIER BUCȘANI

Doina ȘECLĂMAN

Așezarea Bucșani „Pod“, din județul Giurgiu, este situată în lunca Neajlovului mijlociu, pe un grind al râului. Fragmentele ceramice luate în studiu au fost descoperite în anul 1999 și aparțin culturii Gumelnița, eneolitic, cca. 4050-3950 P.B.

Fragmentele respective prezentau la suprafață și în miezul pastei ceramice particule aurii, impunându-se identificarea naturii acestora cât și relații despre sursa materiei prime utilizate în procesul tehnologic. Analiza cristalo-optică utilizată în acest scop este singura metodă care poate da informații legate de sursa geografică a materiei prime folosite și despre condițiile de ardere (temperatură și atmosferă) a ceramicii arheologice.

Pentru depistarea sursei materiei prime este necesară cunoașterea în special a degresantului, iar pentru conturarea cât mai corectă a acesteia trebuie corborate datele obținute cu cele petrografice existente.

Informațiile asupra temperaturii de ardere pot fi obținute prin existența unor minerale care pot fi folosite ca „termometre“ ceramice, fie datorită reacțiilor de descompunere, fie datorită transformărilor de fază (transformări polimorfe, topiri), iar informațiile asupra regimului oxidant sau reducător care prevalează pe durata arderii pot fi furnizate de prezența mineralelor care se conservă, la încălzire, în mediu exclusiv reducător.

În urma analizei cristalo-optice efectuate cu ajutorul unui microscop Olympus în lumină polarizată a rezultat următoarea compoziție mineralogică:

LIANT – se găsește în proporție de 75-80%

- conține: – minerale argiloase colomorfe – 30%
- illit + minerale argiloase criptocristaline – 45%
- hidroxizi + oxizi de fier și mangan – 2%

DEGRESANT – în proporție 20-25%

- conține următoarele minerale:
- fragmente cuarț (cristaloclaste) – 5% (d. max. = 0,5 mm)
- feldspat potasic (cristaloclaste) – 5% (d. max. = 0,4 mm)
- muscovit 1-2% (se prezintă sub formă de foițe: lățime – 0,3 mm, grosime – 0,1 mm)

- granat (d. max = 0,1 mm)
- disten (d. max. = 0,1 mm)
- hornblendă verde (d. max = 0,4 mm)
- fragmente de granite – 2% (d. max = 0,7-0,8 mm – fragment rulat, cu un grad de rulare avansată)
- feldspat plagioclaz – 3% (d. max = 0,3 mm)
- clorit (d. max = 0,2 mm)
- apatit (d. max = 0,2 mm)
- rutil (d. max = 0,1 mm)
- turmalină (d. max = 0,05 mm)
- magnetit
- staurolit (d. max = 0,05-0,1 mm)
- aur urme – 5-10 micrometri

Granulele de aur sunt în majoritate foițe, mai rar filiforme, sunt adsorbite pe cristalele filosilicaților din liant.

Porozitatea este în jur de 7-10%.

TRANSFORMĂRI TERMICE ale mineralelor în procesul tehnologic.

Cristalele de hornblendă nu sunt oxidate (arderea în condiții oxidante la 4-500°C provoacă oxidarea), iar masa colomorfă argiloasă nu prezintă fenomene de recristalizare termică, ceea ce conduce la concluzia că vasul nu a fost supus arderii, ci a fost uscat până la o temperatură de maxim 200°C (culoarea argilei este dată de prezența oxizilor de fier și mangan).

SURSA MATERIEI PRIME

Asociația minerală *mice + disten + feldspat potasic + hornblendă + feldspat plagioclaz + clorit + granat + staurolit* indică o sursă primară din șisturi cristaline (roci metamorfice cu largă extindere în Carpații Meridionali). Asociația ***granat + staurolit*** nu există în Carpații Meridionali (Făgăraș, Leaota, Izer, Cibin etc.), nu există nici în Balcani.

Observațiile microscopice arată că aurul se găsește sub formă de foițe micronice, uneori dispuse în cuiburi cu dimensiuni de zecimi de mm sau chiar 1 mm, *intim asociate* cu masa liantului. Ele sunt prezente nu numai la suprafața vasului, ci și în masa liantului.

CONCLUZII

La fabricarea vasului s-a folosit materie auriferă din Carpații Meridionali (aluviuni aurifere), iar sursa degresantului este similară cu sursa primară a aurului. Degresantul nu este sortat granulometric, deci nu a fost adăugat intenționat.

RESTAURAREA UNUI ULCIOR CU TOARTĂ

Ileana-Ildiko ZAHARIADE

Săpăturile arheologice de la Durostorum, comuna Ostrov, județul Constanța au scos la iveală un bogat material ceramic. Acesta constă din obiecte întregi și foarte multe fragmente de ceramică provenite de la atelierele ceramice din perimetrul cuptorului C 11 de la adâncimea de 1,5-2 m.

Cantitatea apreciabilă de ceramică descoperită pe parcursul a mai mulți ani de cercetare arheologică arată de la sine importanța arealului investigat. Ceramica fabricată aici este în serie, de uz gospodăresc, și constă în mod preponderent din veselă de bucătărie.

Acumularea rapidă, pe masa de lucru, pe parcursul a mai multor ani a unei cantități apreciabile de material din același loc a determinat în mod firesc și schimbarea modului de abordare a restaurării lui.

În primul rând s-a trecut la compararea atentă și permanentă a materialului ceramic prelucrat pe parcursul mai multor ani. S-au obținut astfel numeroase forme întregi, cu un procent mic de lipsuri din reunirea unor fragmente provenite din recolta anilor anteriori (din doi sau chiar trei ani diferiți). Alte vase au fost completate 100% cu fragmente din loturile și mai vechi (de 3 sau 4 ani).

Metoda comparării oferă un tablou exact și clar, putându-se face astfel o statistică exactă a numărului de vase ceramice descoperite, evitându-se erorile.

Un astfel de caz este și ulciorul cu toartă ale cărui fragmente provin din săpăturile arheologice din doi ani diferiți.

Piesa analizată, un **ulciorul cu toartă**, de proveniență romană constă din pastă omogenizată, în care a fost introdus ca degresant nisip foarte fin. Vasul a fost obținut prin prelucrarea la roată rapidă.

Stare de conservare

Ulciorul se prezintă sub formă fragmentară, compus din 49 de fragmente, din care foarte multe mici de 1-2 cm. Ele reprezintă 80% din vas. Luând în considerare starea fragmentară și culoarea pastei, putem trage concluzii asupra temperaturii de ardere, care este, în cazul acestui vas, joasă, de 850-800° C. Acestui fapt i se datorează și fragilitatea fragmentelor.

Procesul de restaurare.

La sosirea în laborator a fragmentelor, depunerile de pământ și calcar acopereau toată suprafața lor, așa încât primele considerații s-au putut face numai după procesul de curățire. După curățirea părților grosiere s-a trecut la spălarea fragmentelor de depunerile de pământ.

Pentru a proteja fragmentele de atacul acid, acestea au fost ținute în apă până la dispariția bulelor de aer, după care au fost trecute în baia de acid citric 3%.

Această operație a fost urmată de spălarea cu ajutorul periei de păr până la îndepărtarea totală a carbonatului de calciu care alcătuiă o masă compactă pe întreaga suprafață a fragmentelor. Clătirea fragmentelor s-a efectuat sub un jet continuu de apă, iar apoi în apă distilată controlând PH-ul. Operația a fost repetată până la PH-ul neutru. A urmat uscarea fragmentelor pe un grătar de lemn acoperit cu hârtic de filtru, la temperatura camerei. După uscare s-a putut observa asemănarea cromatică a fragmentelor, astfel încât s-a putut trece la trierea lor în vederea asamblării.

Asamblarea fragmentelor s-a început de la baza vasului, datorită faptului că primele fragmente găsite au fost din această zonă.

Reconstituirea s-a făcut în două faze. Prima, a fost reconstituirea până la baza gâtului. Săpăturile arheologice din anul următor au scos la iveală două fragmente din zona gâtului având o porțiune și conturul buzei. Aceasta a făcut posibilă restaurarea în întregime a vasului. Toarta ulciorului lipsește în totalitate, fiind vizibile doar urmele de lipire de pe gât și diametrul maxim. Cele două fragmente menționate nu fac legătura cu baza gâtului dar, prin analogie, s-a putut reconstitui lungimea lui.

Un indiciu de bază a fost și luarea în calcul a următoarelor trei elemente:

- diametrul de începere al gâtului;
- diametrul de la baza gâtului;
- profilul celor două fragmente existente din zona gâtului.

Aracetul a fost întins cu ajutorul unei spatule fine, într-un guler pe lungimea săpăturii.

A urmat reconstituirea torții. Această operație am efectuat-o pe baza analogiei, ținând cont de cele două urme de lipire de pe gât și corpul vasului. După finisările necesare am trecut la întregirea cromatică a părților completate cu ipsos, folosind culorile de apă tempera, care pentru o mai bună fixare le-am amestecat cu puțin aracet. Pentru curățire recomandăm peria moale.

REDAREA VALORILOR DE PATRIMONIU ÎN CIRCUITUL CULTURAL – ICOANA CU FAȚĂ DUBLĂ – SECOLUL AL XVI-LEA

Ștefania DĂNĂILĂ

Opera de artă beneficiază de o dublă istoricitate, adică de aceea care coincide cu actul prin care era formulată, actul creației, și care trimite deci la un artist, la un timp și la un loc în care a fost creată, și aceea care provine din faptul că opera se inserează în prezentul unei conștiințe, este deci o istoricitate care se raportează la timpul și la locul în care opera se găsește la un moment dat.

Restaurarea constituie momentul metodologic al recunoașterii operei de artă în consistența sa fizică și în dubla sa polaritate, estetică și istorică, în vederea transmiterii ei în viitor. Restaurarea acționează asupra materiei operei de artă și se situează în zona de activitate dintre structură și aspect. Raportul structură-aspect este cheia întregului proces de restaurare-conservare.

Tratată ca „unicum“ opera este în fiecare caz filtrată prin judecata critică de natură interdisciplinară și care face operante principiile metodologice ale conservării și restaurării.

Prezentăm atenției dumneavoastră icoana cu dublă față Sf. Dimitrie – Sfinții Varlaam, Alexie și Ioasaf (din secolul al XVI-lea), tempera pe lemn (140/120 cm). Icoana, provenind de la Catedrala Argeșului, de o valoare deosebită, unică în țara noastră, aparținând Muzeului Municipal din Curtea de Argeș, a fost împrumutată Muzeului Național de Artă al României în 21.11.1970 pentru a fi restaurată.

În prezent, icoana se află tot la Secția de artă medievală românească a Muzeului Național de Artă al României într-o primă fază de restaurare și urmează a se efectua o serie complexă de investigații fizico-chimice ale stratului pictural. În atelierul de restaurare icoane (Gheorghe Zidaru) s-au efectuat în anii '70 operațiunile generale de conservare și consolidare ale stratului pictural care prezenta numeroase desprinderi pe ambele fețe.

Pictura, păstrată în circa 50% din suprafață, se afla într-o stare avansată de degradare, prezentând un proces activ de desprindere pe ambele fețe. Pentru stoparea procesului de desprindere a stratului pictural și stabilizarea panoului de lemn s-a intervenit succesiv la fixarea și consolidarea stratului pictural. S-a efectuat consolidarea suportului de lemn al icoanei și completarea pe alocuri cu lemn nou: rama inferioară, muchiile și cele două fisuri verticale de la îmbinarea panourilor.

Într-o a doua etapă s-au executat operațiile de curățare a icoanei, inclusiv de înlăturare a repictărilor masive aparținând secolului al XIX-lea, îndeosebi pe fața cu cei trei sfinți. Pe fața cu Sf. Dimitrie, aceste repictări au fost parțial înlăturate, iar pictura a fost provizoriu acoperită cu foiță profilactică. Pe fața cu cei trei sfinți o serie de lacune de mari dimensiuni au fost degajate de chituirile necorespunzătoare și rechituite în vederea integrării cromatice. Chituirii vechi sunt parțial desprinse de suport, antrenând și marginile stratului original.

De asemenea, pelicula de culoare prezintă numeroase desprinderi, fie sub formă de „acoperiș cu două ape“ fie pe rețeaua de cracluri.

Însă pentru rezolvarea problemelor de restaurare, stabilizarea și stoparea desprinderii de pe suport a picturii și a peliculei de culoare sunt necesare investigații complexe asupra naturii lianților și pigmentilor folosiți.

Pictura originală, păstrată în proporție relativ redusă, inclusiv în zone în care integrarea cromatică este riscantă din lipsă de repere originale, completarea lacunelor trebuie făcută diferențiat după o consultare a specialiștilor.

V-am prezentat succint o piesă de valoare deosebită a cărei restaurare trenează de peste trei decenii din lipsă de fonduri și de logistică.

Sperăm ca într-un viitor cât mai apropiat să reușim găsirea unei soluții pentru restaurarea acestei icoane și prezentarea ei în viitoarele expoziții.

ROLUL LABORATOARELOR DE RESTAURARE ȘI CONSERVARE ȘI IMPORTANȚA LOR

Donia POȘTOACĂ

*„Istoricul este un bătrân prin naștere;
el chiar dacă nu este întrebat,
este dator să vorbească.”*
N. IORGA

MUZEUL – o instituție științifică culturală care adună, păstrează și valorifică bunuri artistice în scop de instruire, educație și agrement.

Îl mai putem numi un ansamblu socio-cultural sau o instituție culturală care păstrează și valorifică bunurile patrimoniului cultural-național.

După apariția în anul 1980 a Legii ocrotirii și conservării patrimoniului național cultural activitatea de ocrotire, conservare și restaurare a cunoscut o dezvoltare continuă cu o arie de cuprindere teritorială tot mai largă, care îmbrățișează, în liniile ei mari, aproape totalitatea bunurilor.

Regretatul Vasile Drăguț preciza că: „Răspunderea față de operele trecute nu revine doar specialiștilor, ci întregii societăți. Abia din momentul în care acest adevăr va fi cunoscut și recunoscut ca atare, vom putea spera că omenirea s-a lepădat de unul dintre cele mai grele vicii ale sale: devorarea vinovată a propriilor creații, în fapt ștergerea propriei memorii, reducerea la nimic a propriei personalități... *Prin restaurare, prezentul nu face decât să transmită viitorului propria sa memorie istorică.*”

Activitatea conservatorului și a restauratorului constă în examinarea tehnică, rezervarea și conservarea bunurilor culturale.

Conservarea-restaurarea este acțiunea întreprinsă pentru a face inteligibil un obiect deteriorat, sacrificând la minimum integritatea sa estetică și istorică.

Misiunea lor este de a înțelege aspectul material al obiectelor având o semnificație istorică, artistică, pentru a preveni degradarea lor, astfel încât să permită distincția între ceea ce este original și ceea ce este fals.

Responsabilitatea conservării-restaurării sporește în cazul unui tratament aplicat asupra unor originale de neînlocuit, adesea unice și de o valoare artistică, istorică, științifică, culturală, socială sau economică.

Restauratorul trebuie să fie conștient de natura documentară a unui obiect. Deoarece fiecare obiect conține – singur sau în ansamblu – date și mesaje istorice, stilistice, iconografice, tehnologice, intelectuale, estetice sau spirituale. Restauratorul trebuie să arate sensibilitate, să recunoască natura lor și să fie ghidat de ele în îndeplinirea sarcinii sale. Lucrează direct pe obiect. Munca sa, ca și cea a chirurgului, este în primul rând o artă manuală legată de cunoașterea teoretică și de a evalua simultan situația și de a acționa imediat în consecință, conform rezultatelor interpretării furnizate de obiect.

Restauratorii și conservatorii trebuie să posede sensibilități și îndemânare, să dispună de cunoștințe teoretice despre materiale și despre unele tehnologii, de o cunoaștere fundamentală a metodologiei științifice privind capacitatea de rezolvare a problemelor conservării printr-o analiză sistematică, plecând de la cercetări precise și printr-o interpretare critică a rezultatelor.

Vasile Drăguț mai susține: „În mod corect, deviza celor care luptă pentru păstrarea patrimoniului cultural, sub diferitele lui forme, trebuie să fie *un trecut pentru viitorul nostru*”. Cu alte cuvinte, ceea ce se urmărește nu se justifică doar prin respectul datorat operelor majore ale înaintașilor, cu ajutorul cărora fiecare popor se identifică în istorie și își circumscrie locul în cultura universală, ci și prin grija de a asigura viitorului o tradiție, o conștiință a trăirii în timpul istoric.

Așa cum un individ și-a pierdut memoria în urma unui accident, este mutilat, lipsit de adevărata sa personalitate, un popor lipsit de istoric devine o pradă ușoară a adversarilor. Rostul activității de conservare-restaurare este tocmai acesta: să pună la adăpost acele documente și valori cu ajutorul cărora istoria trăiește, este vie, în conștiințele și inimile oamenilor.

Muzeul din Câmpulung conține, așa cum este și normal, bunuri care fac parte din patrimoniul cultural național, descoperite în cercetările arheologice sau intrate în Muzeu prin donații și achiziții.

Aceste bunuri aparțin întregului popor și de aceea noi avem datoria de a lua toate măsurile pentru conservarea lor, pentru restaurarea, păstrarea și valorificarea expozițională.

Deosebit de valoroase, atât prin însemnătatea lor istorică dar mai ales artistică, diferite forme, diferite cromatice, unele smalturi cu diferite desene, reprezentând perioada feudală, perioada de înflorire a culturii Țării Românești, altele provenind din săpături din perioada daco-romană, iar altele de uz gospodăresc reprezentând perioada contemporană.

Expoziția cuprinde:

1. O ceașcă dacică de ceramică de culoare închisă, cu o toartă, nesmălțuită;
2. O cană mai înaltă dintr-o pastă mai fină, puțin micasată, de culoare roșie, nesmălțuită;
3. Un vas (oală) (secolele XVII-XVIII), de dimensiuni mai mari, descoperit în săpăturile efectuate în anul 2000 la Complexul Feudal „Negru Vodă” constituit dintr-un număr de 28 fragmente și jumătate de toartă. Restaurarea acesteia a implicat o atenție deosebită, întregirea vasului efectuându-se numai parțial cca. Un sfert, ieșind la iveală partea de sus a vasului;

4. O cratiță din ceramică arsă, smălțuită în interior în culoare verde-închis, având ca element doar coada, peretele lateral și foarte puțin din fundul vasului; a fost descoperită tot cu ocazia săpăturilor de la Complexul Feudal „Negru Vodă” – din anul 2000.

5. Un alt obiect deosebit este și o farfurie venețiană din porțelan, din secolele XVII-XIX. Având elementele de bază, s-a putut completa cu ciment alb porțiunea lipsă din marginea farfuriiei, iar decorația care este deosebit de frumoasă, cu flori și fructe, elemente care se repetă, s-a refăcut complet. *Farfuriile din ceramică* smălțuită pe fond alb, cu motive florale, unele din cobalt, cu combinații de culori maro și verde au fost întregite având mici lipsuri, completările făcându-se cu moldano, iar cromatica a fost lăsată fără intervenții;

6. Vasele etnografice – un vas mare smălțuit, de culoare verde închis cu două toarte, și un urcioc ceramic din pastă arsă roșie, cu puțin smalt la partea superioară. Intervenția mea la aceste două vase a constat în: completarea părții lipsă de la gura vasului cu ipsos la cel mare, iar la urcioc am completat tot cu ipsos partea de la bază care de asemenea era lipsă.

Monedele – prezentau mici coroziunii și argintul oxidat. După ce s-au introdus într-o soluție caldă – 80-90°C, s-au fiert în apă distilată și s-au uscat. Soluția folosită avea următoarea compoziție: 100 ml apă + 300 g acid citric + 120 g tiocarbomidă + 10 g alcool gras de sulfant.

Replicile au fost executate cu moldano, ciment alb și ipsos, patinate cu baiți și auro-lac, iar stratul protector cu nitrolac.

Încercarea noastră – susceptibilă de ameliorări –, solicitând desigur și confruntări cu specialiștii, se vrea o acțiune care, prin adâncirea și ridicarea problemelor puse să ducă, în cele din urmă, la constituirea, pe baze științifice, a unui ansamblu director de principii pentru domeniul conservării-restaurării, fără clarificarea problemelor teoretice și a celor care soluționează concret problema păstrării sau redobândirii semnificației originare a bunurilor culturale, ar risca ocoluri și poate erori, altfel evitabile.

Mi se pare sugestivă o alegere romantică a profesorului Fr. J. Raincr: „Raza de lumină nu poate fi frântă nici de cea mai puternică furtună...” Și am motive să cred că astfel de raze de lumină, mai mult sau mai puțin puternice, mijesc în orice suflet de adevărat restaurator-conservator care s-a dedicat cu abnegație acestei profesii.

ORGANIZAREA DEPOZITULUI DE BOTANICĂ AL SECȚIEI DE ȘTIINȚELE NATURII DIN CADRUL MUZEULUI JUDEȚEAN ARGEȘ

Reghina Lăcrămioara MĂCEȘANU

Ca păstrător al memoriei colective – obiecte, documente și opere – muzeul constituie o imagine a conștiinței de sine a unei colectivități umane – popor, națiune, conștiința valorii sale, a locului și rolului pe care colectivitatea le deține în istorie, a contribuției sale la cultura și progresul umanității.

Muzeul Județean Argeș, printre numeroasele sale colecții, posedă și un valoros herbar cu plante botanizate, atât în județul nostru, cât și în alte numeroase colțuri din țară sau din afara ei. Și este cu atât mai apreciată această colecție de botanică, cu cât numărul colilor herbaristice de mare valoare științifică este substanțial. Or, puține colecții din țară se pot mândri cu prezența între filele herbarelor a majorității speciilor ocrotite, a monumentelor naturii, a relictelor terțiare și glaciare, a unui impresionant număr de plante endemice generale, carpatice sau locale.

Multe dintre plantele botanizate sunt martori tăcuți și informatori de neprețuit ai istoriei pământului românesc de-a lungul a sute de mii și milioane de ani, dovezi grăitoare ale dramaticei încheștări dintre apă și uscat, dintre pol și tropice, dintre stepă și munte.

Numeroase plante din colile herbarului piteștean au caracter endemic, zămisliri originale ale munților, pădurilor și șesurilor românești, ale condițiilor pedo-climatice locale, plante conservate de sute de mii de ani în colțuri tainice sau produse tinere ale unor regiuni favorabile activei morfogeneze. Nu trebuie să le căutăm în alte colțuri ale lumii, căci nu le vom mai găsi. Ele își aduc contribuția la specificul peisajului românesc.

Cu atât mai mult, două dintre funcțiile unui muzeu, de cercetare și de conservare a patrimoniului, vin în sprijinul acestor afirmații.

Secția de științe naturale a Muzeului Județean Argeș, al cărei profil este de ocrotire pe baze ecologice, reprezintă o componentă importantă a acestuia.

Muzeele de științele naturii, ca instituții specializate, reprezintă adevărate bănci de date, putând prevedea transformarea mediului și, de asemenea, putând salva un material martor al acestei transformări. Colecțiile muzeelor vor fi din ce în ce mai utile viitorului, pentru a prevedea sau înregistra schimbările suferite de mediu.

Depozitele Secției de științele naturii a Muzeului Județean Argeș sunt organizate pe tipuri morfologice, în felul următor: botanică, mineralogie-petrografie, preparate umede, vertebrate superioare, entomologie.

În lucrarea de față este prezentat modul de organizare al noului depozit de botanică din Secția de științele naturii a Muzeului Județean Argeș.

Colecția de botanică a muzeului, cu profil științific, cuprinde plante superioare și inferioare, însumând 40.000 coli de herbar, reprezentând 2.004 taxoni. Materialul herbaristic este grupat pe familii și este înregistrat cu toate datele științifice. Conținutul acestei colecții este foarte variat. El cuprinde plante din majoritatea grupurilor sistematice (ciuperci, licheni, mușchi, ferigi, gimnosperme și angiosperme). Materialul herbaristic face parte din flora ierbacee și lemnoasă a țării noastre, a fost colectat de personalul științific al muzeului din diferite medii, stațiuni și zone și etaje de vegetație. Remarcăm prezența în aceste herbare a unor specii de plante rare în flora noastră, cum ar fi: *Caragana frutex*, *Drosera anglica*, *Taxus baccata* – tisa, *Larix decidua* – larița, *Pinus cembra* – zâmbrul, *Papaver pyrenaicum ssp. corona sancti-stephani* – macul galben, *Cypripedium calceolus* – papucul doamnei, *Nigritella nigra* – sângele voinicului, *Leontopodium alpinum* – fl. area de colț, *Rhododendron kotschy* – smârdarul, precum și a unor endemisme ca: *Dianthus callizonus* – garofița Pietrei Craiului, *Dianthus spiculifolius* – barba ursului, *Achillea schurii* – codița șoricelului alpin, *Hepatica transsilvanica* – crucea voinicului, *Campanula carpatica* – cădelniță și altele.

Întocmirea colecțiilor de plante superioare, indiferent de mediul lor de viață, trebuie să parcurgă următoarele etape: botanizarea, prelucrarea, presarea, uscarea, montarea pe foile de ierbar, determinarea, păstrarea și întreținerea herbarelor. Plantele presate și uscate au fost fixate pe coli de carton format A3, cu ajutorul unor fâșii de hârtie lipite cu substanțe adezive neacide.

Pentru identificare, la fiecare planșă de ierbar s-a fixat în colțul din dreapta jos o etichetă tip, care conține: denumirea științifică a plantei, denumirea populară, data și locul botanizării, stațiunea (pădure, pajiște, islaz, lan de cereale etc.), numele celui care a colectat-o și a determinat-o, număr de inventar, data botanizării (foto 1).

În acest depozit, unitatea modulară este cutia, executată din carton, cu dimensiuni de 50x40x15 cm, care poartă etichete de codificare. În aceste cutii sunt așezate colile de herbar, fiecare coală protejată de foițe de pergament tip mapă. Toată colecția este prelucrată pe coli de același tip. Cutiile sunt închise cu capace, care au pe partea interioară o legendă ce cuprinde: nr.

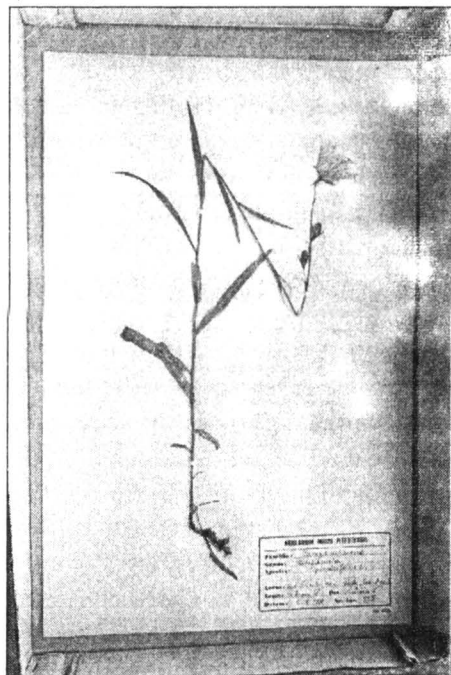

Foto 1. Coală de herbar

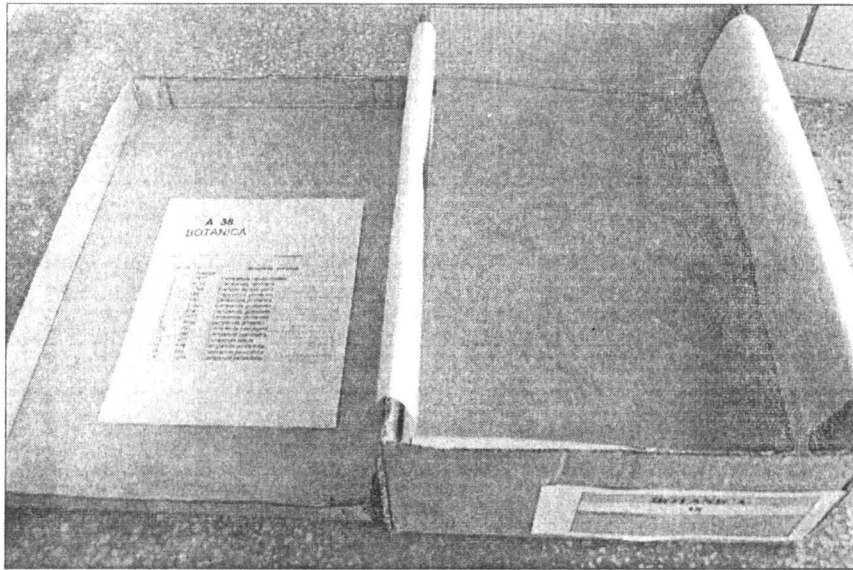

Foto 2.
Unitatea modulară
pentru plante
superioare

curent, nr. inventar și denumirea științifică a plantelor de pe colile de herbar din cutia respectivă (foto 2 și 3).

În depozitul de botanică, alături de plantele vasculare superioare, este conservată și colecția de micologie. Micota este conservată prin uscarea, împreună cu planta gazdă. Această metodă de conservare este avantajoasă deoarece, de obicei, se menține structura morfologică a fungilor, necesită spațiu restrâns, facilitează schimbul între cercetători și se pretează pentru realizarea de exponate demonstrative. Și pentru colecția micologică, unitatea modulară este tot cutia de carton, cu dimensiuni de 40x20x12 cm, bine închisă, în care sunt așezate pliculețe de 18/10 cm, confecționate din coli albe de hârtie ce conțin porțiuni din planta gazdă atacată de fungi și o lamelă cu un preparat microscopic.

Foto 3.
Disponerea unităților
modulare în moduli

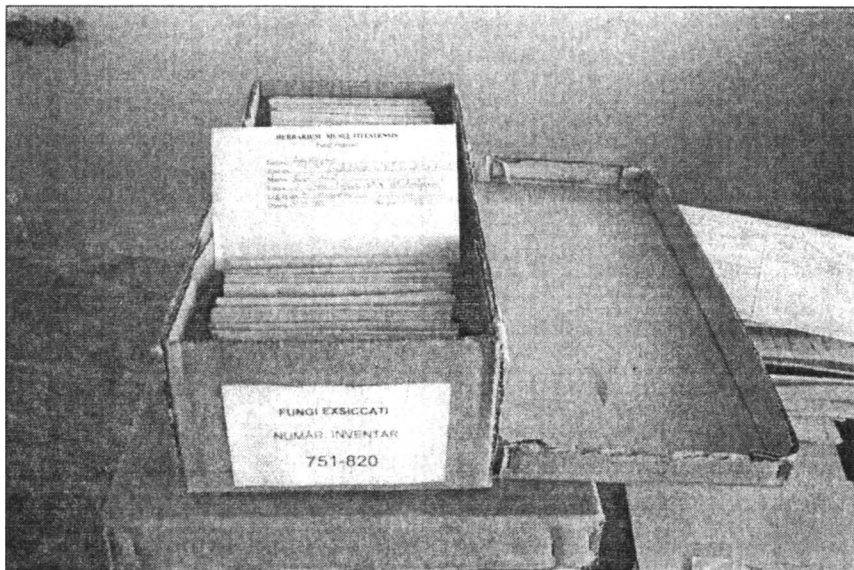

Foto 4.
Unitate modulară
pentru plantele
inferioare

Pe plicuri se află o etichetă ce conține: denumirea științifică a fungilor, denumirea științifică a plantei gazdă, locul recoltării și data, numele specialistului care le-a determinat, număr de inventar. Cutiile cu plicuri au etichete cu numerele de inventar ale plicurilor din cutia respectivă (foto 4).

Cutiile colecțiilor de plante superioare și inferioare (cormofite și talofite) sunt aranjate în succesiune sistematică în șase module din lemn (dulapuri) închise, dispuși în încăpere, conform schemei din fig. 1. Distanța dintre module este de 1,5 m, ceea ce permite accesul ușor. În interior, modulele de depozitare sunt compartimentate cu polițe fixe, așezate la o distanță de 40 cm între ele. Fiecare modul este codificat cu o literă mare. În interiorul modulului, fiecare unitate modulară este, la rândul ei, codificată prin codul modulului, urmat de o cifră ce reprezintă numărul poliței pe care se află unitatea modulară (ex. C77). Sub acest cod sunt trecute familiile sistematice din care fac parte plantele herborizate din cutia respectivă.

Depozitul se află amplasat la etajul 2 al unei clădiri noi, cu orientare nord-vest, având o suprafață de aproximativ 50 mp. Încăperea este prevăzută cu sistem antiiefracție și sistem automat de semnalizare a incendiului. Spațiul este salubru și stabil din punct de vedere microclimatic, fapt demonstrat de diagrama obținută prin urmărirea permanentă cu ajutorul termohigrografului (fig. 2). Iluminatul artificial este realizat cu tuburi fluorescente montate pe plafon.

Pe lângă metodele clasice cunoscute de conservare ale unui patrimoniu muzeal, pentru păstrarea îndelungată și evitarea atacurilor biologice, specifice colecțiilor herbaristice, colile cu plantele herborizate se petrolează periodic.

Întreaga colecție herbaristică este înregistrată pe fișe de calculator în program Dbase. Fiecare coală este înregistrată cu principalele informații referitoare la sistematica, botanizarea și determinarea plantei, locul și data colectării, starea de conservare, precum și localizarea colii respective în cadrul depozitului, prin indicarea codului fiecărei cutii:

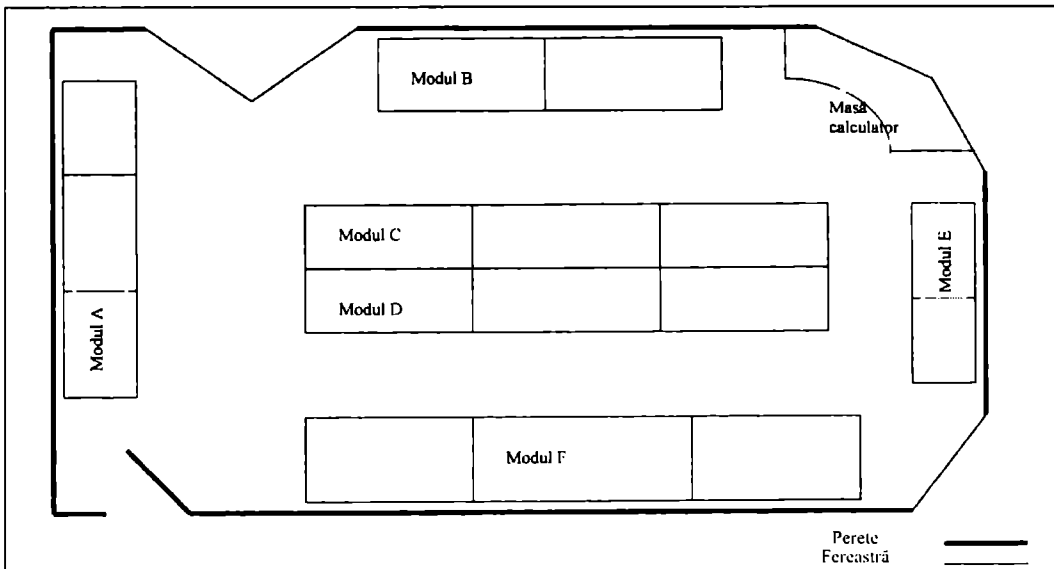

Fig. 1 - Schema depozitului de botanică (Muzeul Județean Argeș)

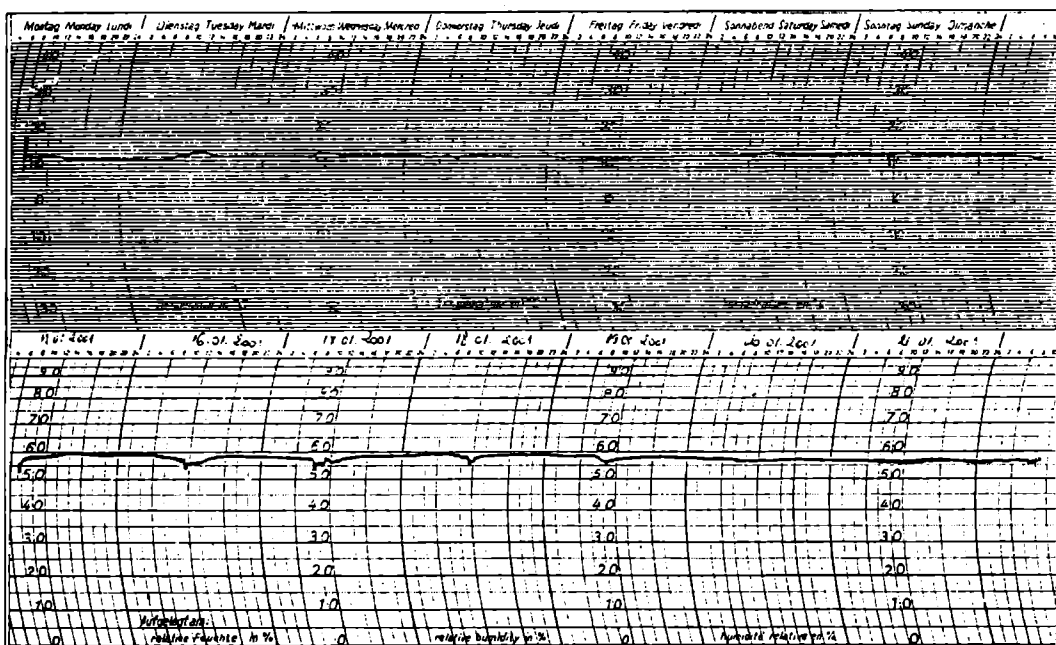

Fig. 2 - Termohigrograma înregistrată în perioada 15-21 ianuarie 2001

Această bază de date facilitează accesul rapid și listarea eventuală a unor informații referitoare la anumite grupuri sau taxoni floristici. De fapt, toate colecțiile Muzeului Județean sunt înregistrate pe calculator.

Colecția de botanică, bine sistematizată și conservată, reprezintă numai o părticică din sumedenia de specii care populează ținuturile românești. Prin aspectul lor și prin informațiile desprinse din fișa de obiect sau de pe etichetele anexate, reușim să cunoaștem florile munților și câmpiilor, viața și locurile de creștere, să îndrăgim și mai mult aceste plante. Astfel vom înțelege mai bine nevoia ocrotirii „*acestor stropi de lumină din stele*” (O. Kakuzo).

MĂSURI DE PREVENIRE ȘI COMBATERE A BIODETERIORĂRII LA LEMN, ÎN COLECȚIILE COMPLEXULUI MUZEAL GOLEȘTI

Nicoleta PASCU
Mariana DUBAȘ

De-a lungul timpului, lemnul a avut o largă utilizare; oamenii îl foloseau la construcții, la realizarea mobilierului, a uneltelor.

Secția pomiculturii și viticulturii din cadrul Complexului muzeal Golești reunește colecții valoroase de case, anexe gospodărești, unelte, deosebite prin esența lemnoasă din care sunt executate, tehnica de construcție și vechimea lor.

Obiectele sunt autentice și reprezentative pentru diferite zone geografice din care provin, precum și pentru perioadele în care au fost construite, prezentând o importantă valoare etnografică.

În colecțiile Complexului muzeal Golești, lemnul reprezintă materia primă a majorității obiectelor și obiectivelor. Conservarea acestui material este o problemă importantă: lemnul fiind de natură organică este expus deteriorării. Indiferent de locul unde este plasat, în expoziții, aer liber sau în depozite, obiectul de muzeu se află într-un mediu format din factori biotici și abiotici.

Dintre factorii abiotici un rol important îl au radiațiile termice, radiațiile ultraviolete și factorii fizico-mecanici.

Lemnul folosit la exteriorul construcțiilor (uși, ferestre, elemente de ornament, stâlpi, grinzii exterioare) este supus mai mult acțiunii razelor ultraviolete, care duc la descompunerea la suprafață a lemnului: culoarea devine mai închisă, în final apărând crăpături fine, ce se pot vedea cu ochiul liber.

Variațiile mari de umiditate și temperatură duc, de asemenea, la degradarea lemnului: deformări și crăpări, favorabile apariției atacului ciupercilor și insectelor xylofage.

Factorii abiotici creează condiții favorabile pentru atacul diferitelor organisme.

Factorii biotici cuprind totalitatea micro și macro-organismelor cu care vine în contact obiectul, începând cu sporii de ciuperci și bacterii de dimensiuni microscopice și terminând cu omul.

Dintre factorii biologici care atacă în mod deosebit lemnul, un rol important îl au insectele și ciupercile xylofage.

Pot apărea biodegradări datorită: micro-organismelor (bacteriile nu produc o degradare de profunzime), algelor (algele verzi apar pe lemne expuse în condiții de mare umiditate, producând o degradare de suprafață), mușchilor și lichenilor, micro-micetelor (mucegaiul). Netratarea lor duce la degradarea în profunzime. Macro-micetele (ciupercile) atacă pe substrat, se hrănesc cu substanțe din substrat, descompunând celuloza.

Ciupermice xylofage, în funcție de echipamentul enzimatic pe care îl posedă, pot să determine alterări cromatice sau să continue procesul în fazele următoare de degradare celulozică, descompunând pe cale enzimatică: celuloza, lumi-celuloza și lignina. De exemplu, buretele de casă (*Meruliuns Lacrymans*) atacă lemnăria de construcții, pe care o distruge, putând duce chiar la prăbușirea unor case.

La Complexul muzeal Golești, atacul a fost semnalat în anul 1978, la hanul Posești, Prahova, și la bordeiul din Castranova, Dolj. Cauzele au fost: amplasarea construcțiilor pe un teren cu pânză freatică aproape de suprafață, utilizarea lemnului de construcție insuficient uscat, neefectuarea corectă a hidroizolațiilor.

La bordci, cauza a fost infiltrația apei prin acoperiș datorită neplaneității suprafețelor.

La han, pentru stoparea cauzelor atacului, s-a recurs la îndepărtarea pardoselii și a tencuiei în imediata apropiere a dușumelei, astfel încât să nu rămână nici o îndoială asupra atacului ciupercii.

În ambele cazuri s-a procedat la arderea materialului lemnos atacat, pereții au fost arși cu lampa de benzină, iar ca măsură suplimentară, la han a fost săpat un puț de drenare, adânc de 3 metri, zidit cu piatră de râu, în vederea colectării apei rezultată din precipitații și infiltrații, acesta fiind amplasat în beciul clădirii.

În muzeul nostru, atacul insectelor xylofage a fost identificat la obiectele de interior (obiecte de uz casnic, icoane, unelte), dar și la lemnul de construcție. S-au ales găurile de zbor de dată recentă, caracterizate prin culoarea deschisă a lemnului și prin prezența ramegușului proaspăt. S-a întâlnit atac de *Anobium punctatum* (cariul mobilei sau cariul comun), *Lyctus linearis* – atac observat la gospodăria din Moeciu, Brașov.

Dacă atacul nu este stopat la timp, lemnul se va degrada.

Pentru aceasta este necesară o verificare permanentă a obiectelor și construcțiilor din lemn, acordându-se o atenție deosebită laturilor ascunse ale obiectelor precum și podurilor construcțiilor.

În cazul construcțiilor trebuie să ținem seama de:

- amplasarea lor pe un teren drenat;
- izolarea fundațiilor împotriva infiltrațiilor;
- găsirea de soluții constructive care să asigure ventilația tuturor elementelor construcțiilor;
- calcularea corectă a termoizolației;
- alegerea pantei optime a acoperișului;
- alegerea materialului de umplură corespunzător (sub pardoseli nu se pune zgură);
- folosirea lemnului condiționat și tratat preventiv (lemnul va fi decojit);
- depozitarea corespunzătoare a materialelor de construcție;
- conservarea preventivă a solului;

- lucrări de întreținere curentă;
- îndepărtarea zăpezii;
- menținerea strictă a curățeniei;
- retragerea din spațiul de expunere a obiectelor degradate.

În cazul obiectelor muzeistice se impune:

- proiectarea corespunzătoare a depozitelor;
- respectarea normelor de expunere a obiectelor;
- respectarea normelor de mânuire, ambalare și transport;
- respectarea condițiilor optime de temperatură, umiditate, lumină, salubritate;
- existența camerei de carantină;
- respectarea fluxului de circulație al obiectelor (achiziție – carantină – expoziție).

Când se constată că lemnul este atacat, tratarea trebuie să se efectueze cât mai curând posibil (cu cât întârzierea este mai lungă cu atât este mai dificilă restabilirea controlului infestării).

Ca și în cazul atacului de insecte, și la atacul de ciuperci importante sunt măsurile de prevenire:

- deprăfuirea periodică a materialului, depărtându-se astfel un mijloc de alterare fizică, chimică și biologică;
- reglarea valorilor termo-hidrografice ambiante, permițându-se astfel eliminarea factorilor care favorizează dezvoltarea micro-organismelor;
- folosirea de materiale rezistente la atacul micro-organismelor, ceea ce presupune folosirea, în depozite, a unui mobilier metalic sau din lemn tratat.

Insectele, ca agenți de deteriorare a lemnului, pot proveni chiar de la locul de achiziție al obiectului sau se pot instala ulterior, atunci când condițiile sunt favorabile dezvoltării acestora.

Prima preocupare, când se primește un obiect nou achiziționat, este aceea de a examina starea lui, în vederea identificării eventualelor agenți biologici, aplicarea măsurilor de combatere a acestora, menținerea în condiții de carantină.

Metodele curative se aplică strict obiectelor din lemn atacate. Primele măsuri sunt:

- controlul minuțios al pieselor atacate, diagnosticarea formei de degradare și eliminarea pieselor și a părților puternic atacate, care nu mai prezintă rezistență mecanică;
- depistarea cât mai repede a factorilor ce au determinat degradarea;
- aprecierea imediată a măsurilor de limitare a atacului, cât și a tratamentului chimic necesar, asigurându-se o doză corespunzătoare de substanță chimică pe metru pătrat.

În funcție de tehnologia de aplicare a tratamentului de protecție chimică, metodele de tratare se grupează astfel:

- tratamente de suprafață (pensulare și pulverizare);
- tratamente de profunzime, prin care soluțiile pătrund în lemn în mai mică sau mai mare măsură (injectare, imersie etc.).

Substanțele folosite sunt:

Lindanul, în concentrație de 1-3% în solvent organic. Tratamentul se aplică prin pensulare. După evaporarea solventului organic, pe suprafața obiectului rămân cristale de lindan (dacă obiectele sunt mutate, se recomandă folosirea mănușilor). După o săptămână,

se șterge obiectul cu white-spirit, fără lindan. Tratamentul se aplică și la obiectele mici, la icoane (spatele și laturile lor), fie prin pensulare, fie prin injectare (în cazul icoanelor, injectarea se face vertical, pentru a nu deteriora stratul pictural).

Xylamonul este un lichid uleios, a cărui toxicitate se manifestă pe cale respiratorie, digestivă și de contact. Nu este lavabil și nu împiedică zvântarea ulterioară a lemnului. Tratamentul aplicat este de suprafață, prin pensulare în straturi succesive pe suprafețe neacoperite cu lac sau vopsea. Este interzisă pulverizarea. Obiectele pot fi tratate și prin injectare sau imersie (ne referim la obiectele mici).

Creozotarea are o acțiune insecto-fungicidă mare. Tratamentul poate fi de suprafață (prin pensulare) sau de profunzime (prin imersie). Impregnarea cu creozot nu corodează metalele aflate în contact cu lemnul. Metoda se aplică la părțile de lemn îngropate sau la cele care vin în contact cu solul.

Pentaclorfenolul este, practic, insolubil în apă, lemnul impregnat prezentând o bună rezistență la spălare.

Aceste metode au dat rezultate mulțumitoare în cadrul Complexului muzeal Golești, impunându-se însă repetarea periodică. Păstrarea patrimoniului muzeal prezintă o latură foarte importantă a activității conservatorului, nu întotdeauna ușor de realizat.

MUZEUL CAMPULUNG
BIBLIOTECĂ
Nr. Inv. 4008

